

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СКИРДА ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА

УДК 378.22:378.4-028.42:378.014.25(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ
БАКАЛАВРІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Т. С. Скирда

Науковий керівник: **Лузік Ельвіра Василівна**, доктор педагогічних наук,
професор

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Скирда Т.С. Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (01 Освіта / Педагогіка). – Роботу виконано в Національному авіаційному університеті. – Національний авіаційний університет. Київ, 2020.

Зміст. У дисертації на основі цілісного наукового аналізу освітнього процесу в закладах вищої освіти обґрунтовано теоретичні й методичні засади формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці, експериментально перевірено їх ефективність.

У роботі вперше обґрунтовано структурно-функціональну модель формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці, яка (модель) має шість компонентів (цільовий, компонент методологічного забезпечення, організаційно-правовий, змістово-педагогічний, діагностичний, результативний) і її структурно-компонентний склад, що включає мету (формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки в технічному закладі вищої освіти (ЗВО)); принципи освіти (доступність усіх видів і форм освітніх послуг; рівність умов для реалізації здібностей і освітніх потреб; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських цінностей; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою та наукою інших країн; безперервність і різноманітність освіти); наукові підходи (системний, компетентнісний, особистісний, діяльнісний, ресурсний); види освіти (формальна, неформальна, інформальна); нормативно-правовий супровід (ЗУ «Про освіту» (2017), ЗУ «Про вищу освіту» (2014); Постанови й інструктивні матеріали КМ України та МОН України, положення про академічну мобільність ЗВО тощо); педагогічні умови

(інтернаціоналізація освітнього середовища технічного ЗВО; формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО; добір і структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО); види (ступенева, кредитна мобільність); форми (навчання за програмами академічної мобільності); критерії (мотиваційно-ціннісний; знаннєвий; комунікаційний, професійно-діяльнісний; соціально-психологічний), показники та рівні (початковий; середній; достатній; високий) сформованості готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО; результат (досягнута ефективність формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному ЗВО).

У дисертаційному дослідженні визначено структуру готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО (мотиваційна; когнітивна; комунікаційна, професійно-операційна; соціально-психологічна складові); уточнено зміст понять «готовність майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності», «формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин». Дістали подальшого розвитку теоретичні та методичні засади професійної підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в технічному ЗВО в частині формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин.

Аналіз теоретичних і практичних аспектів фахової освіти майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО України уможливив визначення таких її особливостей: 1) зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки як провідного чинника формування у майбутнього фахівця загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності; 2) надання сучасних знань про

основні принципи і норми міжнародного бізнесу і права; 3) забезпечення глибоких знань теорії та практики міжнародних відносин, опанування навичок успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, аналізу кон'юнктури ринку; 4) формування іншомовної компетентності. Обґрунтовано, що успішній реалізації пріоритетних завдань професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин університету сприяє академічна мобільність.

Дослідження в зарубіжному, зокрема європейському, досвіді специфіки формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів дало змогу з'ясувати, що вона виявляється у прагненні ЗВО накопичити інтелектуальний потенціал у академічному середовищі; збагатитися продуктивним досвідом інших країн щодо надання якісної вищої освіти; зробити привабливим освітній та науковий простір вищої освіти, об'єднати його спільними академічними й загальнолюдськими цінностями; певним чином уніфікувати підходи до здобуття вищої освіти в різних країнах в умовах життєвої й трудової міграції; зреалізувати обмін культурними традиціями країн в умовах особистісної й освітньої комунікації, проживання в іншому етнічному середовищі тощо.

У ході обґрунтування науково-методичних засад формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин в освітньому процесі технічного ЗВО було з'ясовано роль освітнього середовища закладу та болонських реформ у забезпеченні досліджуваного процесу. Так, освітнє середовище Національного авіаційного університету представлене такими складовими: освітнім порталом закладу, де можна ознайомитися зі стратегічними й концептуальними документами, заходами з інтернаціоналізації розвитку закладу, зокрема пріоритетами у сфері забезпечення академічної мобільності студентів; розвитку міжнародних зв'язків та стратегічного партнерства (наприклад, тренінги, семінари, конференції з академічної мобільності, стажування тощо); освітнім процесом, який передбачає формування готовності студентів до академічної мобільності шляхом опанування змісту навчальних дисциплін.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що розроблено й упроваджено навчально-методичний комплекс для викладачів та студентів із формування академічної мобільності, який включає «Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі» (у співавторстві) (2020), навчальну програму (2019) та навчально-методичний посібник із факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» (2020); укладено практичні розробки для студентів і викладачів факультету міжнародних відносин НАУ, до проведення занять із вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності», що містять змістові модулі з питань академічної мобільності.

Висновки та результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в освітньому процесі технічних і класичних ЗВО, зокрема під час підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Галузі знань 29 Міжнародні відносини спеціальностей 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; 292 Міжнародні економічні відносини, 293 Міжнародне право, у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у галузі міжнародних відносин.

Ключові слова: мобільність, академічна мобільність, майбутні бакалаври з міжнародних відносин, професійна підготовка.

ANNOTATION

Skirda T.S. Formation of academic mobility of future bachelors in international relations in professional training. – Manuscript of the qualification scientific work.

The dissertation thesis to apply for a scientific degree of the candidate of Pedagogical Sciences in the specialty of 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education (01 Education/Pedagogics). – The work was carried out at the National Aviation University. – National Aviation University. Kyiv, 2020.

In research work the effectiveness of the theoretical and methodological

principles of forming the academic mobility of future bachelors in international relations in professional training on the basis of scientific, integrated analysis of higher educational institution have been experimentally reviewed.

For the first time, the structural, functional model of formation of academic mobility of future bachelors in international relations in professional training is substantiated, (model) consists of six components (targeting, component of methodological support, organizational-legal, semantic-pedagogical, diagnostic, effective) and its structural component composition, which includes the purpose (formation of academic mobility of future bachelors in international relations in the process of professional training in technical higher educational institution); principles of education (availability of all types and forms of educational services; equal conditions for the realization of potentials and educational needs; humanism, democracy, priority of human values; integration with science and industry; relationship with education and science of other countries; continuity and diversity of education); scientific approaches (systematic, competent, personal, active, resourceful); types of education (formal, non-formal, informal); regulatory and legal support (Law «On Education» (2017), Law «On Higher Education» (2014); Resolutions and instructional materials of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Ministry of Education and Science of Ukraine, regulations on academic mobility of higher educational institution, etc.); pedagogical conditions (internationalization of the educational environment of technical higher educational institution; formation of readiness of future bachelors in international relations for academic mobility in the educational process of technical higher educational institution; selection and structuring of educational content, increase of communicative orientation of educational process for effective foreign language communication; optimal integration of academic mobility forms and types in process of technical higher educational institution); types (degree, credit mobility); forms (learning based of academic mobility programs); criteria (motivational-value; knowledgeable; communicative, professionally active; socio-psychological), indicators and levels (initial; average; sufficient; high) of formation of readiness of future bachelors in

international relations for academic mobility in the educational process of technical higher educational institution; result (achieved the effectiveness of the formation of academic mobility of future bachelors in international relations in professional training in technical higher educational institution).

The research defines the structure of readiness of future bachelors in international relations for academic mobility in the educational process of technical higher educational institution (motivational; cognitive; communicative, professional-operational; social-psychological components); the content of the concepts «readiness of future bachelors in international relations for academic mobility», «formation of academic mobility of future bachelors in international relations» has been specified. Theoretical and methodological principles of professional training of students of the first (bachelor's) level of higher education in technical higher educational institution in terms of formation of academic mobility of future bachelors in international relations were further developed.

The analysis of theoretical and practical aspects of professional education of future bachelors in international relations in the Ukraine higher educational institution made it possible to determine the following features: 1) focus on a high level of fundamental and practical training as a leading factor in forming of future specialist general and special competences in the field of international economic, legal and information activities; 2) providing modern knowledge about the basic principles and norms of international business and law; 3) providing deep awareness of the theory and practice of international relations, mastering the skills of successful promotion of competitive domestic products on world markets, analysis of market conditions; 4) formation of foreign language competence. It is substantiated that the successful implementation of the priority tasks of professional training of future bachelors in international relations of the university is facilitated by academic mobility.

Research in foreign, in particular European, experience of the specifics of the formation of academic mobility of future bachelors has made it possible to find out that it is manifested in the desire of higher educational institution to accumulate

intellectual potential in the academic environment; to higher educational institution; to make the educational and scientific space of higher education attractive, to unite it with common academic and human values; to unify in some way the approaches to higher education in different countries in the conditions of life and labor migration; to realize the exchange of cultural traditions of countries in terms of personal and educational communication, living in another ethnic environment, etc.

In the course of substantiation of scientific and methodical bases of formation of academic mobility of future bachelors in international relations in educational process of technical higher educational institution the role of educational environment of institution and Bologna reforms in maintenance of researched process was found out. Thus, the educational environment of the National Aviation University is represented by the following components: educational portal of the institution, where you can get acquainted with strategic and conceptual documents, measures to internationalize the development of the institution, including priorities in the academic mobility of students; development of international relations and strategic partnerships (for example, trainings, seminars, conferences on academic mobility, internships, etc.); educational process, which involves the formation of students' readiness for academic mobility by mastering the content of academic disciplines.

The practical significance of the research results is that the educational and methodological complex for teachers and students on the formation of academic mobility has been developed and implemented, which includes the curriculum (2019), «Guide for academic mobility of students in higher education institutions in modern world» (in co-authored) (2020) and a scientific methodological textbook on the optional course «Academic mobility of future bachelors in international relations» (2020); compiled practical developments for classes on the study of disciplines «Foreign language», «Second foreign language for specific purposes» for students and teachers of the Faculty of International Relations of NAU.

The conclusions and results of the thesis can be used in the educational process of technical and classical higher educational institution, in particular during the preparation of students of the first (bachelor's) level of higher education Branches of

discipline 29 International relations specialties 291 International relations, public communications and regional studies, 292 International economic relations, 293 International law, in the system of advanced training of scientific and pedagogical workers in the field of international relations.

Key words: mobility, academic mobility, future bachelors in international relations, professional training.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Василець Т. С. Нормативно правова база щодо формування міжнародної академічної мобільності студентів. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*: Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди. Дод. 4, вип. 31, Том II (10). Київ: Гнозис, 2014. С. 182–187.
2. Василець Т. С. Академічна мобільність: її реалії і проблеми. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*: Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди. Дод. 1, вип. 29, Том IV. Київ: Гнозис, 2013. С. 345–350.
3. Василець Т. С. Формування базових принципів мобільності студента в сучасному європейському просторі. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Дод. 1, вип. 31, Том I (43). Київ: Гнозис, 2013. С. 49–55.
4. Skyrda T. S. Professional competence of business English teaching. *Україна і світ: перспективи та стратегії розвитку: електронний збірник наукових праць Навчально-наукового інституту міжнародних відносин НАУ*. №2. Випуск 7. Київ: ННІМВ НАУ, 2018. С. 120–125. URL: http://imv.nau.edu.ua/images/stories/201812/ukrisvit_0218.pdf
5. Скирда Т. С. Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин: контекст болонських реформ. *Освітній дискурс*. Випуск 17 (2). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 44–59.

6. Скирда Т. С. Освітнє середовище Національного авіаційного університету як чинник формування академічної мобільності студентів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*: зб. наук. пр. Київ: Вид-во «НАУ-друк», 2019. Вип. 6 (14). С. 99–106.

Наукова праця у зарубіжному науковому періодичному виданні

7. Skyrda T. S. Peculiarities of formation of academic mobility for future bachelors in international relation. *Virtus. Серія: «Педагогіка»*. Монреаль, Канада, Вид-во: CPM «ASF», 2019. №. 37. С. 152–157.

Стаття у зарубіжній колективній монографії

8. Vasylyshyna N., **Skyrda T.**, Slobozhenko R. Newest determinants of practice-oriented training of tourism specialists in a policultural education environment. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph / edited by authors*. 1st ed. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P. 22–41.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Скирда Т. С. Мотиваційний підхід як основа підготовки повноцінного фахівця своєї справи. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі*: зб. тез доповідей всеукр. наук.-практ. конф., 18 березня 2010 р. Київ, 2010. С.18–19.

10. Skyrda T. S. Public speaking tasks. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі*: зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф., 18 березня 2011р. Київ: «НАУ – друк», 2011. С. 30–33.

11. Skyrda T. S. Definitions and connotations in the English language. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України*: зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 березня 2011р. Київ: «НАУ – друк», 2011. С.18–20.

12. Skyrda T. S. Neologisms in modern English XVII tesol. *English in Globalized World*: зб. наук. праць 17 міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 березня 2012 р. Кам'янець-Подільський: ВПП «Апостроф», 2012. С.23–24.

13. Скирда Т. С. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному*

закладі: зб. наук. праць V всеукр. наук.-практ. конф., 16 березня 2012 р. Київ: «НАУ – друк», 2012. С.67–70.

14. Скирда Т. С. Модернізація системи вищої освіти в Україні. *Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти*: зб. наук. праць V міжнар. наук.-практ. конф. , 25-27 грудня 2012 р. Частина II. Луганськ: вид-во СНУ ім. В Даля, 2012. С. 194–195.

15. Скирда Т. С. Інтеграція освіти до Європейського простору. *Науковий діалог «Схід – Захід»*: зб. наук. праць II всеукр. наук.-практ. конф., 12 жовтня 2013р. м. Бахчисарай. С. 25–27.

16. Vasiletz T. S. Academic mobility in higher education. *Сборник научных трудов SWorld. Современные направления теоретических и прикладных исследований*: зб. матер. міжнарод. науч.-практ. конф. Вып. 1. Том 21. Одесса: Вид-во Куприенко, 2013. С. 71–73.

17. Василець Т. С. Переваги компетентісно-орієнтованої освіти. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 березня 2013р. Київ: «НАУ – друк», 2013. С. 22–23.

18. Скирда Т. С. Формування готовності студентів вищих технічних закладів до академічної мобільності. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 червня 2013р. Київ: Університет «Україна», 2013. С. 180–181.

19. Василець Т. С. Нормативно-правова база академічної мобільності. *Придніпровські соціально-гуманітарні читання*: зб. наук. пр. III всеукр. наук.-практ. конф., 16 травня 2014 р. Придніпровський науковий центр НАН України і МОН України, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Київ, 2014. С. 7–10.

20. Скирда Т. Академічна мобільність в освітньому просторі України. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура*: зб.

матер. IV міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 вересня 2018р. Київ, 2018. С. 317–321.

21. Скирда Т. С. Рівень володіння англійською мовою в рамках академічної мобільності. *Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури: матеріали III всеукр. наук.-практ. інтернет конф., 29 березня 2019 р: тези доп.* Маріуполь, 2019. С. 126–128.

22. Скирда Т. С. Критеріальні характеристики готовності до міжнародної академічної мобільності. *Інтелектуальна та емоційна складові навчання іноземних мов: новітні тенденції і виклики для вищої школи: зб. матер. V щорічної міжнар. наук.-практ. конф., 7 червня 2019.* Київ: ФМВ, НАУ, 2019. С. 98–102.

23. Скирда Т. С. Динамічні зміни українських студентів в рамках академічної мобільності. *Proceedings of articles the international scientific conference «Advances of science», October 11, 2019.* Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv. С. 55–63.

24. Skyrda T. S. The peculiarities of professional training of future bachelors in international relations at the National Aviation University. *Fundamental and applied science – 2019: Materials of the XV International scientific and practical Conference, October 30 – November 7, 2019.* Pedagogical sciences: Sheffield. Great Britain. Science and education LTD. P. 18–21.

25. Skyrda T. S. A legal basis for the formation of academic mobility for future bachelors in international relations in the process of professional. *Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2019: Materiały XV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 07 – 15 listopada 2019 roku po sekcjach: Pedagogiczne nauki.* Volume 7 Przemysł, Poland: Nauka i studia. P. 44–46.

26. Skyrda T. S. A rapid decline of international academic mobility 2020. *Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. 22 квітня 2020.* Київ: ФМВ, НАУ, 2020. С. 87–97.

Наукові праці, які додатково відображають результати дослідження

27. Скирда Т. С. Навчальна програма факультативного курсу «Академічна мобільність» (2019). Київ: НАУ, 2020. 17 с.

28. Василюшина Н. М., Скирда Т. С. Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі. Київ: НАУ, 2020. 36 с.

29. Скирда Т. С. Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО. Київ: НАУ, 2020. 122 с.

SPYSOK OPUBLIKOVANYKH PRATS ZA TEMOIU DYSERTATSII

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Vasylets T. S. Normatyvno pravova baza schodo formuvannia mizhnarodnoi akademichnoi mobilnosti studentiv. *Mizhnarodni Chelpanivski psykhologo-pedahohichni chytannia*: Pereiaslav-Khmelnyskyi DPU im. Hryhoriia Skovorody. Dod. 4, vyp. 31, Tom II (10). Kyiv: Hnozys, 2014. S. 182–187.

2. Vasylets T. S. Akademichna mobilnist: yii realii i problemy. *Mizhnarodni Chelpanivski psykhologo-pedahohichni chytannia*: Pereiaslav-Khmelnyskyi DPU im. Hryhoriia Skovorody. Dod. 1, vyp. 29, Tom IV. Kyiv: Hnozys, 2013. S. 345–350.

3. Vasylets T. S. Formuvannia bazovykh pryntsypiv mobilnosti studenta v suchasnomu yevropeiskomu prostori. *Vyscha osvita Ukrainy u konteksti intebratsii do yevropeiskoho osvithn'oho prostoru: DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichniyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*. Dod. 1, vyp. 31, Tom I (43). Kyiv: Hnozys, 2013. S. 49–55.

4. Skyrda T. S. Professional competence of business English teaching. *Ukraina i svit: perspektyvy ta stratehii rozvytku: elektronnyi zbirnyk naukovykh prats Navchalno-naukovoho instytutu mizhnarodnykh vidnosyn NAU. №2. Vypusk 7*. Kyiv: NNIMV NAU, 2018. S. 120–125. URL: http://imv.nau.edu.ua/images/stories/201812/ukrisvit_0218.pdf

5. Skyrda T. S. Formuvannia akademichnoi mobilnosti maibutnikh bakalavriv z mizhnarodnykh vidnosyn: kontekst bolonskykh reform. *Osvitnii dyskurs*. Vypusk 17 (2). Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2019. S. 44–59.

6. Skyrda T. S. Osvitnie seredovysche Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu yak chynnyk formuvannia akademichnoi mobilnosti studentiv. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Pedahohika. Psykholohiia*: zb. nauk. pr. Kyiv: Vyd-vo «NAU-druk», 2019. Vyp. 6 (14). S. 99–106.

Naukova pratsia u zarubizhnomu naukovomu periodychnomu vydanni

7. Skyrda T. S. Peculiarities of formation of academic mobility for future bachelors in international relation. *Virtus. Serii: «Pedahohika»*. Monreal, Kanada, Vyd-vo: CPM «ASF», 2019. №. 37. S. 152–157.

Stattia u zarubizhnii kolektyvnii monohrafii

8. Vasylyshyna N., **Skyrda T.**, Slobozhenko R. Newest determinants of practice-oriented training of tourism specialists in a policultural education environment. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries*: monograph / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. R. 22–41.

Naukovi pratsi, yaki zasvidchuiut aprobatyiu materialiv dysertatsii

9. Skyrda T. S. Motyvatsiinyi pidkhid yak osnova pidhotovky povnotsinnoho fakhivtsia svoiei spravy. *Problemy vykladannia inozemnykh mov u nemovnomu vyschomu navchalnomu zakladi*: zb. tez dopovidei vseukr. nauk.-prakt. konf., 18 bereznia 2010 r. Kyiv, 2010. S.18–19.

10. Skyrda T. S. Public speaking tasks. *Problemy vykladannia inozemnykh mov u nemovnomu vyschomu navchalnomu zakladi*: zb. nauk. prats vseukr. nauk.-prakt. konf., 18 bereznia 2011r. Kyiv: «NAU – druk», 2011. S. 30–33.

11. Skyrda T. S. Definitions and connotations in the English language. *Aktualni problemy vyschoi profesiinoi osvity Ukrainy*: zb. nauk. prats vseukr. nauk.-prakt. konf., 24-25 bereznia 2011r. Kyiv: «NAU – druk», 2011. S.18–20.

12. Skyrda T. S. Neologisms in modern English XVII tesol. *English in Globalized World*: zb. nauk. prats 17 mizhnar. nauk.-prakt. konf., 15-16 bereznia 2012 r. Kamianets-Podilskyi: VPP «Apostrof», 2012. S.23–24.

13. Skyrda T. S. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutn'oho fakhivtsia. *Problemy vykladannia inozemnykh mov u nemovnomu vyschomu navchalnomu zakladi*: zb. nauk. prats V vseukr. nauk.-prakt. konf., 16 bereznia 2012 r. Kyiv: «NAU – druk», 2012. S.67–70.

14. Skyrda T. S. Modernizatsiia systemy vyschoi osvity v Ukraini. *Relihiia, relihiinist, filosofiia ta humanitarystyka u suchasnomu informatsiinomu prostori: natsionalnyi ta internatsionalnyi aspekty*: zb. nauk. prats V mizhnar. nauk.-prakt. konf. , 25-27 hrudnia 2012 r. Chastyna II. Luhansk: vyd-vo SNU im. V Dalia, 2012. C. 194–195.

15. Skyrda T. S. Intehratsiia osvity do Yevropeiskoho prostoru. *Naukovyi dialoh «Skhid – Zakhid»*: zb. nauk. prats II vseukr. nauk.-prakt. konf., 12 zhovtnia 2013r. m. Bakhchysarai. C. 25–27.

16. Vasiletz T. S. Academic mobility in higher education. *Sbornyk nauchnykh trudov SWorld. Sovremennye napravleniia teoretycheskykh y prykladnykh issledovanyi*: sb. mater. mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Vyp. 1. Tom 21. Odessa: Vyd-vo Kupryenko, 2013. S. 71–73.

17. Vasylets T. S. Perevahy kompetentisno-oriietovanoi osvity. *Aktualni problemy vyschoi profesiinoi osvity*: zb. mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf., 21-22 bereznia 2013r. Kyiv: «NAU – druk», 2013. S. 22–23.

18. Skyrda T. S. Formuvannia hotovnosti studentiv vyschykh tekhnichnykh zakladiv do akademichnoi mobilnosti. *Podolannia movnykh ta komunikatyvnykh barieriv: metodyka vykladannia humanitarnykh dystsyplin studentam nemovnykh spetsialnostei*: zb. mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf., 7-8 chervnia 2013r. Kyiv: Universytet «Ukraina», 2013. S. 180–181.

19. Vasylets T. S. Normatyvno-pravova baza akademichnoi mobilnosti. *Prydniprovski sotsialno-humanitarni chytannia*: zb. nauk. pr. III vseukr. nauk.-prakt. konf., 16 travnia 2014 r. Prydniprovskiyi naukovyi tsentr NAN Ukrainy i MON Ukrainy, Kirovohradskiyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. Kyiv, 2014. S. 7–10.

20. Skyrda T. Akademichna mobilnist v osvitr'omu prostori Ukrainy. *Podolannia movnykh ta komunikatyvnykh barieriv: osvita, nauka, kultura*: zb. mater. IV mizhnar. nauk.-prakt. konf., 16-17 veresnia 2018r. Kyiv, 2018. C. 317–321.

21. Skyrda T. S. Riven volodinnia anhliiskoioi movoiu v ramkakh akademichnoi mobilnosti. *Mariupolskyi molodizhnyi naukovyi forum: tradytsiini y novitni aspekty doslidzhennia i vykladannia inozemnykh mov i literatury*: materialy III vseukr. nauk.-prakt. internet konf., 29 bereznia 2019 r: tezy dop. Mariupol, 2019. S. 126–128.

22. Skyrda T. S. Kryterialni kharakterystyky hotovnosti do mizhnarodnoi akademichnoi mobilnosti. *Intelektualna ta emotsiina skladovi navchannia inozemnykh mov: novitni tendentsii i vyklyky dlia vyschoi shkoly*: zb. mater. V schorichnoi mizhnar. nauk.-prakt. konf., 7 chervnia 2019. Kyiv: FMV, NAU, 2019. S. 98–102.

23. Skyrda T. S. Dynamichni zminy ukrainskykh studentiv v ramkakh akademichnoi mobilnosti. *Proceedings of articles the international scientific conference «Advances of science»*, October 11, 2019. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv. C. 55–63.

24. Skyrda T. S. The peculiarities of professional training of future bachelors in international relations at the National Aviation University. *Fundamental and applied science – 2019: Materials of the XV International scientific and practical Conference*, October 30 – November 7, 2019. Pedagogical sciences: Sheffield. Great Britain. Science and education LTD. R. 18–21.

25. Skyrda T. S. A legal basis for the formation of academic mobility for future bachelors in international relations in the process of professional. *Perspektywiczne opracowania sq nauką i technikami – 2019: Materiały XV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*, 07 – 15 listopada 2019 roku po sekcjach: Pedagogiczne nauki. Volume 7 Przemysł, Poland: Nauka i studia. R. 44–46.

26. Skyrda T. S. A rapid decline of international academic mobility 2020. *Suchasni mizhnarodni vidnosyny: aktualni problemy teorii i praktyky*: zb. mater. mizhnar. nauk.-prakt. konf. 22 kvitnia 2020. Kyiv: FMV, NAU, 2020. S. 87–97.

Naukovi pratsi, yaki dodatkovo vidobrazhaiut rezultaty doslidzhennia

27. Skyrda T. S. Navchalna prohrama fakultatyvnoho kursu «Akademichna mobilnist» (2019). Kyiv: NAU, 2020. 17 s.

28. Vasylyshyna N. M., **Skyrda T. S.** Metodychni rekomendatsii schodo akademichnoi mobilnosti studentiv u zakladakh vyschoi osvity v suchasnomu prostori. Kyiv: NAU, 2020. 36 s.

29. Skyrda T. S. Akademichna mobilnist maibutnikh bakalavriv z mizhnarodnykh vidnosyn. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv ZVO. Kyiv: NAU, 2020. 122 s.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДСТУ	– Державний стандарт України
ЕГ	– експериментальна група
ЄКТС (ECTS)	– Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (European Credit Transfer and Accumulation System)
ЗУ	– Закон України
ЗВО	– заклад вищої освіти
КНЕУ	– Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
КГ	– контрольна група
НАУ	– Національний авіаційний університет
СРС	– самостійна робота студентів
технічний	– технічний заклад вищої освіти
ЗВО	
ERASMUS MUNDUS	– програма студентських обмінів, започаткована Європейським Союзом із метою підвищення академічної мобільності та якості вищої освіти завдяки фінансуванню академічної кооперації між Європою й іншими країнами
ЄС	– Європейський Союз
ЄПВО (EHEA)	– Європейський простір вищої освіти (англ. European Higher Education Area)
ЄДП (ERA)	– Європейський дослідницький простір (англ. European Research Area)
EURAXESS	– ініціатива, започаткована Європейською Комісією, для розвитку наукової кар’єри і мобільності науковців у межах Європи
MUNDUS	– всесвітня програма академічної мобільності, покликана надати вищій освіті чітку виражену європейську спрямованість
TEMPUS	– програма зовнішньої допомоги Європейського Союзу,

метою якої є сприяння модернізації системи вищої освіти в країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС шляхом активізації співпраці між освітніми закладами держав – членів ЄС та країн-партнерів

ENIC – Європейський національний інформаційний центр з академічного визнання та мобільності (англ. European National Information Center on Academic Recognition and Mobility)

NARIC – Національний інформаційний центр із академічного визнання документів про освіту (англ. National Academic Recognition Center)

Мови:

англ. – англійська;
укр. – українська;
франц. – французька.

ЗМІСТ

	Стор.
АНОТАЦІЯ.....	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	18
ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ.....	32
1.1. Академічна мобільність як об’єкт міждисциплінарного дослідження.....	32
1.2. Поняттєво-категорійний апарат дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів	42
1.3. Формування академічної мобільності студентів у вітчизняній та зарубіжній освітній практиці.....	63
1.4. Особливості реалізації програм академічної мобільності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у закладах вищої освіти України	81
<i>Висновки до першого розділу.....</i>	95
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ	100
2.1. Освітнє середовище закладу вищої освіти як чинник формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин..	100
2.2. Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у контексті болонських реформ.....	112
2.3. Моделювання складових процесу формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному закладі вищої освіти	122

<i>Висновки до другого розділу</i>	144
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ	148
3.1. Цілі, етапи та методична база проведення експериментальної роботи.....	148
3.2. Результати констатувального етапу педагогічного експерименту...	164
3.3. Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту.....	175
<i>Висновки до третього розділу</i>	185
ВИСНОВКИ	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	194
ДОДАТКИ	233

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Стратегія європейського вибору України є викликом, що обумовлює прискорення системних освітніх реформ у галузі вищої освіти, інтенсивний пошук механізмів зближення ціннісної платформи національної системи освіти з ідеями європейської освітньої спільноти. З-поміж орієнтирів, на яких базована європейська вища освіта, – свобода пересування, рівний доступ до отримання освіти будь-якого рівня, вільного працевлаштування. З огляду на це, інтеграції освітнього простору України до Європейського простору вищої освіти сприятимуть зважені стратегія й тактика розширення академічної мобільності викладачів і студентів, що відповідає запитам держави, суспільства й громадян України щодо отримання сучасних якісних освітніх послуг.

Державна стратегія реалізації академічної мобільності в Україні підтримана низкою фундаментальних законів та підзаконних актів, зокрема Законами України «Про освіту» (2017) [201], «Про вищу освіту» (2014) [204], Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність (2015) [206], Указом Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019) [207] тощо.

Аналіз інформаційних джерел, наявних у науковому обігу, дав змогу виявити, що у педагогічній теорії та практиці накопичено суттєвий потенціал, який може бути застосований для розвитку академічної мобільності в Україні, а саме: визначено концепти професійної підготовки фахівців із вищою освітою з позицій філософії освіти (В. Андрущенко [10], Л. Губерський [86], В. Кремень [139] та інші); розроблено теоретичні і методичні засади неперервної професійної освіти (Л. Барановська [20], В. Луговий [149], Н. Ничкало [172] й інші); схарактеризовано теоретичні і методичні аспекти розвитку академічної мобільності з позицій філософії освіти (Д. Свириденко [219; 220]; Т. Жижко [98] та ін.), педагогіки (Я. Абсальямова [1], В. Бобрицька [34; 285], О. Лисак [145], І. Оденбах [183], В. Триндюк [257; 259] та інші), економіки (А. Артюшенко [16], О. Білик [29] та ін.), державного управління (О. Гусак [87];

І. Шпекторенко [275; 276] та ін.), соціології (І. Василенко [48]; Н. Коваліско [122], П. Сорокін [244] та ін.), психології (О. Блинова [30; 241], М. Слюсаревський [241] та інші) тощо.

Водночас, незважаючи на багатоаспектність і визнану результативність теоретичних та прикладних педагогічних досліджень, у вітчизняній теорії та методиці професійної освіти не здійснено розв'язання комплексної проблеми формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в закладах вищої освіти (ЗВО), зокрема технічних. З огляду на це, виникає необхідність констатації *загальних суперечностей*, які підтверджують актуальність визначеного напряму дослідження, зокрема між:

– потребою суспільства в конкурентоспроможних, висококваліфікованих фахівцях у галузі міжнародних відносин і недостатнім рівнем сформованості готовності до академічної мобільності випускників ЗВО;

– інтенсивним розвитком міжнародних програм обміну студентів у Європейському просторі вищої освіти та недостатнім рівнем використання цих програм в освітньому процесі з підготовки бакалаврів із міжнародних відносин вітчизняних ЗВО, зокрема технічних;

– доведеною ефективністю підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців із вищою освітою, невід'ємним компонентом якої є академічна мобільність, і браком методики її комплексного формування у процесі навчання бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО України.

Науковим завданням дослідження є обґрунтування й розроблення теоретичного й методичного супроводу процесу формування академічної мобільності студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що навчаються на освітньо-професійних програмах із міжнародних відносин у технічних ЗВО України. Соціальна і педагогічна значущість цієї проблеми й необхідність усунення зазначених протиріч зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з темами науково-дослідних робіт Національного авіаційного університету: «Інноваційні технології оцінювання успішності виконавських умінь студентів ВТНЗ» (№ 72А/12.02.02, термін виконання 2010–2012 рр.), «Психолого-педагогічні умови реалізації компетентнісної парадигми освіти у ВТНЗ» (№ 24/12.02.02, термін виконання 2012–2014 рр.), а також факультету міжнародних відносин: «Політичні, комунікаційні та регіональні проблеми міжнародних відносин» (№ 76/15.01, термін виконання 2016–2018 рр.), «Місце інноваційних комунікацій у формуванні іншомовної компетентності майбутніх фахівців напряму «Міжнародні відносини» (№ 53/15.01.03, термін виконання 2017–2020 рр.).

Тему затверджено Вченою радою Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету (протокол № 10 від 24 грудня 2012 р.) й погоджено у Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 29 березня 2016 р.).

Мета дослідження – на основі цілісного наукового аналізу освітнього процесу у закладах вищої освіти визначити теоретичні й методичні засади формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці, експериментально перевірити їх ефективність.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити комплексний аналіз науково-педагогічних джерел та виокремити напрями розв'язання визначеної наукової проблеми, уточнити зміст поняттєво-категорійного апарату дослідження.

2. Визначити особливості професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у закладах вищої освіти України.

3. Виокремити й схарактеризувати науково-методичні засади формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин в освітньому процесі технічного ЗВО.

4. Розробити й обґрунтувати структурно-функціональну модель формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі їхньої професійної підготовки та експериментальним шляхом перевірити педагогічну доцільність її запровадження в освітній процес технічного ЗВО.

5. Розробити науково-методичний комплекс із формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному ЗВО.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка бакалаврів із міжнародних відносин.

Предметом дослідження є наукові та методичні засади формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному ЗВО.

Для досягнення мети й розв'язання завдань дослідження на різних його етапах використано систему теоретичних, емпіричних і статистичних **методів**, а саме:

теоретичні методи:

- вивчення й аналіз науково-педагогічних та нормативних джерел, що уможливило здійснення комплексного аналізу визначеної наукової проблеми;
- термінологічний – для уточнення сутнісних характеристик базових («мобільність», «академічна мобільність») та похідних («міжнародна мобільність», «особистісна мобільність», «мобільний студент», «віртуальна академічна мобільність», «форми академічної мобільності», «види академічної мобільності») понять дослідження;
- когнітивний – із метою визначення особливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО України та зарубіжжя;
- логіко-системний аналіз – для виокремлення й характеристики науково-методичних засад формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин в освітньому процесі технічного ЗВО;

– узагальнення і прогнозування – для формулювання й обґрунтування прогностичних напрямів розвитку академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці у ЗВО;

емпіричні методи:

– діагностичні: анкетування, інтерв'ювання, бесіди з учасниками освітнього процесу в технічному ЗВО – із метою збору даних щодо усвідомлення значущості академічної мобільності для професійного розвитку майбутнього фахівця, рівня поінформованості про програми академічних обмінів тощо;

– вивчення навчальної та іншої документації – для отримання інформації щодо рівнів готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО;

– прогностичні: моделювання – для побудови структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному ЗВО;

– шкалування та ранжування, метод експертних оцінок – для визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО;

– педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та підсумково-результуючий етапи) – із метою визначення педагогічної доцільності застосування структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці;

статистичні методи:

– кількісний та якісний аналіз даних експериментальної роботи для встановлення залежностей між досліджуваними явищами і процесами, графічної й аналітичної інтерпретації даних дослідження;

– встановлення статистичної значущості результатів дослідження за критерієм узгодженості Пірсона (χ^2), методом Стьюдента (Госсета).

Експериментальна робота проводилася в Національному авіаційному

університеті (м. Київ) на факультеті міжнародних відносин (упродовж 2011–2019 рр.) та Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана (упродовж 2016–2019 рр.). Усього експериментальним дослідженням охоплено 332 студенти.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

уперше

– обґрунтовано структурно-функціональну модель формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці, яка (модель) має шість компонентів (цільовий, компонент методологічного забезпечення, організаційно-правовий, змістово-педагогічний, діагностичний, результативний) і структурно-компонентний склад, що включає *мету* (формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки в технічному ЗВО); *принципи освіти* (доступність усіх видів і форм освітніх послуг; рівність умов для реалізації здібностей і освітніх потреб; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських цінностей; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою й наукою інших країн; безперервність і різноманітність освіти); *наукові підходи* (системний, компетентнісний, особистісний, діяльнісний, ресурсний); *види освіти* (формальна, неформальна, інформальна); *нормативно-правовий супровід* (ЗУ «Про освіту» (2017), ЗУ «Про вищу освіту» (2014); Постанови й інструктивні матеріали КМ України та МОН України, положення про академічну мобільність ЗВО тощо); *педагогічні умови* (інтернаціоналізація освітнього середовища технічного ЗВО; формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в технічному ЗВО; добір і структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО); *види* (ступенева, кредитна мобільність); *форми* (навчання за програмами академічної мобільності); *критерії* (мотиваційно-ціннісний; знаннєвий; комунікаційний, професійно-

діяльнісний; соціально-психологічний), показники та *рівні* (початковий; середній; достатній; високий) сформованості готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО; *результат* (досягнута ефективність формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному ЗВО);

– визначено структуру готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО (мотиваційна; когнітивна; комунікаційна, професійно-операційна; соціально-психологічна складові);

уточнено

– зміст понять «академічна мобільність бакалаврів із міжнародних відносин», «готовність майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності», «формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин»;

дістали подальшого розвитку

– теоретичні та методичні засади професійної підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у ЗВО в частині формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що:

– *розроблено й упроваджено* навчально-методичний комплекс для викладачів та студентів із формування академічної мобільності, що включає «Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі» (у співавторстві) (2020) [56], навчальну програму (2019) [237] та навчально-методичний посібник із факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» (2020) [238];

– *укладено* практичні розробки для студентів освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес» до проведення занять із вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Друга

іноземна мова спеціальності» з включенням змістових модулів з питань академічної мобільності.

Висновки та результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в освітньому процесі технічних і класичних ЗВО, зокрема під час підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Галузі знань 29 Міжнародні відносини спеціальностей 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; 292 Міжнародні економічні відносини, 293 Міжнародне право, а також у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників у галузі міжнародних відносин.

Положення дисертаційної роботи **використано** в освітньому процесі Національного авіаційного університету, м. Київ (Акт про впровадження від 11 червня 2020 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Акт про впровадження № 58 від 17.06.2020 р.); Тернопільського національного економічного університету (Акт про впровадження № 126-24/758 від 04 червня 2020 р.), Ужгородського національного університету (Довідка про впровадження від 10 червня 2020 р.), ПВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом (Акт про впровадження № 3336 від 05 червня 2020 р.); ПЗВО «Київський міжнародний університет» (Довідка про впровадження № 141 від 15 червня 2020 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (Довідка про впровадження № 1/752 від 30 червня 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні положення та результати дисертаційного дослідження автором сформульовано самостійно. У працях, що опубліковано у співавторстві, автором: здійснено аналітичний виклад інформаційних джерел із проблеми академічної мобільності, представлено актуальну добірку рекомендованої для опрацювання студентами літератури [50]; обґрунтовано механізми залучення студентів до програм з академічної мобільності, виокремлено бар'єри та перешкоди щодо реалізації права на академічну мобільність для сучасного студента [318].

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом участі автора в науково-практичних конференціях різного рівня:

– *11-ти міжнародних*: «English in Globalized World» (м. Кам'янець-Подільський, Україна, 2012); «Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (м. Луганськ, Україна, 2012); «Современные направления теоретических и прикладных исследований» (м. Одеса, Україна, 2013); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (м. Київ, Україна, 2013); «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей» (м. Київ, Україна, 2013); «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура» (м. Київ, Україна, 2018); «Інтелектуальна та емоційна складові навчання іноземних мов: новітні тенденції і виклики для вищої школи» (м. Київ, Україна, 2018); «Advances of science» (t. Karlovy Vary – t. Kyiv, Czech Republic, Ukraine, 2019); «Fundamental and applied science – 2019» (t. Sheffield, Great Britain, 2019); «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2019» (t. Przemyśl, Poland, 2019); «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики» (м. Київ, Україна, 2020);

– *6-х всеукраїнських*: «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі» (м. Київ, 2010); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти України» (м. Київ, 2011); «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі» (м. Київ, 2012); «Науковий діалог «Схід – Захід» (м. Бахчисарай, 2013); «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Кіровоград, 2014); «Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури» (м. Маріуполь, 2019).

Публікації. Найважливіші положення й результати дисертації відображено у 29 працях, із яких 27 одноосібні: 1-й статті в колективній монографії (у співавторстві); 6-ти статтях у виданнях України, включених у перелік фахових у галузі педагогіки; 1-й статті в зарубіжному періодичному виданні; 1-му

навчально-методичному посібнику, 1-й навчальній програмі факультативного курсу; 1-х методичних рекомендаціях (у співавторстві), 17-ти тезах у збірниках матеріалів конференцій, із них у 3-х виданнях іноземних держав (Велика Британія, Чеська Республіка, Польща).

Структура дисертації: дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (326 найменувань, із них 45 – іноземними мовами), 17 додатків (99 стор.). Загальний обсяг дисертації 330 сторінок, із яких 170 сторінок основного тексту. В основній частині подано 14 таблиць і 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

У розділі здійснено аналіз феномена академічної мобільності як об'єкта міждисциплінарного дослідження; схарактеризовано поняттєво-категорійний апарат дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів у процесі набуття майбутньої професії; досліджено специфіку формування академічної мобільності студентів у вітчизняній та зарубіжній практиці професійної підготовки в закладах вищої освіти; з'ясовано особливості реалізації програм академічної мобільності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО України.

1.1. Академічна мобільність як об'єкт міждисциплінарного дослідження

Розвиток сучасної вищої освіти відзначається активним перебігом глибоких трансформацій, сутнісним виміром яких є феномени інтернаціоналізації та глобалізації. Так, у вищій освіті відбуваються процеси формування глобальних просторів вищої освіти та наукових досліджень, руйнуються соціально-економічні й академічні бар'єри, набувають визнання ідеї міжнародного співробітництва й партнерства тощо. Погоджуємося зі Д. Свириденком, на думку якого нові виклики потребують від сфери вищої освіти модернізації з метою підвищення якості освіти, коли виконується важливе завдання формування фахівця нового типу, здатного інтегруватися в сучасне суспільство знань, і при цьому мінімізуються час та вартість навчання такого фахівця [219, с. 30]. Окрім того, упровадження стратегій інтернаціоналізації на інституційному рівні забезпечує ЗВО доступ до глобальних джерел інноваційних освітніх технологій, створення механізмів

міжкультурних зв'язків, зміцнення стану та рейтингів закладів вищої освіти, зокрема й із питань академічної мобільності.

З огляду на це, важливим аспектом реалізації стратегії взаємодії та академічного й загальнонаукового взаємозбагачення у сфері вищої освіти в Україні є академічна мобільність, сутність якої визначено в Законі України «Про вищу освіту» [204] – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами [204].

Слід зазначити, що феномен академічної мобільності досліджується представниками різних галузей науки, що свідчить не лише про його актуальність і затребуваність у науці й практиці, а й про міждисциплінарний характер.

Аналіз інформаційних джерел дав змогу систематизувати напрацювання вчених із питань забезпечення мобільності в різних галузях знань. Так, виявлено досить потужне представництво наукових публікацій із досліджуваного питання у педагогічних, соціологічних та економічних дослідженнях. Різні аспекти мобільності досліджуються й у філософських, психологічних науках, сфері державного управління. Обґрунтуємо свій умовивід.

У галузі освіти /педагогіки наукові публікації з питань мобільності можна, на нашу думку, класифікувати за декількома напрямками:

1) *визначення сутнісного змісту феномена «мобільність», «академічна мобільність»* (І. Герасимова (визначення концепту «професійна мобільність», сучасне розуміння поняття «мобільність») [69]; В. Гринько (аналіз теоретичних підходів до вивчення феномену «професійна мобільність») [82]; Л. Зновенко (категорія «академічна мобільність студентів» у сучасних педагогічних дослідженнях) [106]; С. Оксамитна (сутність міжгенераційної класової та освітньої мобільності) [184]; Р. Пріма (компонентно-структурний аналіз сутнісної характеристики феномена «професійна мобільність учителя») [199]; В. Тернопільська, Н. Чіжова (мобільність особистості як предмет наукового

дослідження) [253]; та інші);

2) *мобільність як засіб поліпшення якості освіти* (І. Герасимова (мобільність як сучасна вимога до професійної підготовки фахівця) [70]; Н. Дячок (формування професійної мобільності як спосіб забезпечення якісної освіти) [92]; В. Луговий, Ж. Таланова (визнання освітньої якості – важливий чинник академічної мобільності) [150] та інші);

3) *розвиток мобільності фахівців у сфері освіти* (Л. Амірова (розвиток професійної мобільності педагога) [12; 13]; В. Астахова (академічна мобільність викладачів та студентів) [17]; Н. Белова (академічна мобільність викладачів та студентів) [24]; Т. Прохоренко (професійна мобільність як фактор професійної успішності) [212]; В. Триндюк (формування готовності до академічної мобільності у студентів технічного закладу вищої освіти (ЗВО) [257; 258] та інші);

4) *формування мобільності фахівців різних спеціальностей* (Л. Вороновська (формування професійної мобільності майбутніх фахівців комунального господарства) [64]; І. Герасимова, Н. Марценюк (професійна мобільність як необхідна вимога до професійної підготовки сучасного менеджера) [72]; Т. Гордєєва (формування професійної мобільності соціальних працівників) [79]; Н. Грицькова (формування професійної мобільності майбутніх учителів у системі студентського самоврядування) [83]; О. Грішнова, П. Смолівик (професійна мобільність як чинники конкурентоздатності робочої сили) [84]; О. Дядченко (формування академічної мобільності майбутніх учителів іноземної мови) [91]; Є. Іванченко (формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у ЗВО) [110]; Ю. Клименко (педагогічні умови формування професійно мобільного педагога у європейських ЗВО) [119; 120]; О. Лисак (педагогічні умови формування європейської мобільності майбутніх фахівців економічного профілю) [145]; Г. Міхненко (формування інтелектуальної мобільності майбутніх інженерів в умовах освітнього середовища технічного університету) [160]; Л. Смірних (мобільність робітників) [242]; Л. Сушенцева (теоретико-методичні засади

формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних закладах освіти) [251]; Н. Тілікіна (концептуальні підходи до дослідження мобільності робочої сили) [255]; І. Хом'юк (теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів) [267] та інші);

5) *мобільність як інструмент розвитку освітнього середовища* (В. Бобрицька (академічна і професійна мобільність у контексті болонських реформ) [32; 33]; С. Бриньов, Р. Чуянов (академічна мобільність як чинник розвитку процесу інтернаціоналізації освіти) [44]; Н. Гончарук, Л. Приходько (віртуальна академічна мобільність як інструмент розвитку єдиного освітнього простору) [78]; Н. Калініна (індивідуальна академічна мобільність студентів в умовах розвитку відкритого освітнього простору) [114]; О. Кучай (академічна мобільність як необхідна умова формування спільного освітнього простору) [143]; М. Шевчук, С. Власов, Л. Колісник, Р. Безус, М. Мосьондз (міжнародна академічна мобільність молодих учених як вияв глобалізаційних процесів у сучасному світі) [157]; Н. Чернуха (формування соціальної мобільності студентів у сучасному інтеграційному освітньому просторі) [270]) та інші;

б) *проблеми та перспективи розвитку мобільності* (В. Андрущенко, В. Молодиченко (проблема реалізації академічної мобільності в Україні і в світі) [11]; С. Вербицька (етапи розвитку та суб'єкти організації міжнародної студентської академічної мобільності) [58]; А. Газалієв, В. Єгоров, В. Головачова (проблеми та перспективи розвитку академічної мобільності) [68]; А. Гераськова (розвиток мобільності в умовах переходу до ринкових відносин) [73]; Л. Горюнова (професійна мобільність фахівців як проблема освіти, що розвивається) [80]; О. Козієвська (академічна мобільність: причини вибору навчання за кордоном) [125; 127] та інші).

У філософській науці відзначимо напрацювання І. Василенка (соціокультурна мобільність як філософська проблема) [48], Т. Жижко (академічна мобільність як об'єктивна умова розвитку університетської освіти) [98]; О. Козлової (академічна мобільність та стійкий розвиток європейських

університетів) [128]; В. Нурмухаметової (освіта як чинник забезпечення соціальної мобільності людини в сучасному світі) [180]; Д. Свириденка (академічна мобільність у контексті ідеї університетів та викликів глобалізації) [220; 221]; Ю. Сергєєва (історичні й сучасні аспекти розвитку академічної мобільності в Європі) [224; 225] та інших.

Соціологічний контекст розвитку мобільності вчені досліджували за декількома напрямками, а саме:

– соціальна мобільність як явище в суспільстві та освіті (А. Гераськова (соціальна мобільність фахівців в умовах переходу до ринкових відносин) [73]; О. Симончук (міжпрофесійна мобільність та зміна соціальної ідентичності) [225]; А. Яіцька (академічна мобільність студентів) [281] та інші);

– соціально-педагогічні аспекти розвитку мобільності сучасного фахівця (В. Глухих, Є. Самаріна (соціологічне підґрунтя академічної мобільності) [75]; Т. Голубенко (професійна мобільність майбутніх фахівців соціальної сфери як соціально-педагогічна проблема) [77]; Л. Колісник, М. Мосьондз (проблеми міжнародної академічної мобільності в українських реаліях) [135]; І. Оденбах (академічна мобільність як чинник соціалізації особистості студента університету) [183]; Л. Сокурянська, О. Дейнеко (академічна мобільність українських студентів перед викликами сучасного світу) [243] та інші,

– соціальні інститути і мобільність (В. Василенко (роль інститутів підвищення кваліфікації у поліпшенні професійної мобільності) [49]; Й. Звонар (вплив трудової мобільності населення на конкурентоспроможність соціально-трудоного потенціалу) [103]; А. Растригіна (методологічні та соціально-педагогічні основи педагогіки свободи) [213]; П. Сорокін (соціальна мобільність) [244]; М. Черниш (соціальні інститути і мобільність у трансформаційному суспільстві) [269]; В. Юрченко (соціально-психологічні аспекти формування трудової мобільності) [279] та інші.

У галузі публічного управління та адміністрування привертають увагу праці О. Гусака (міжпрофесійна мобільність фахівців у системі державної служби України) [87], І. Шпекторенка (поняття та структура феномена

професійної мобільності державного службовця) [275] тощо.

Як зазначалося вище, у галузі економіки проблеми розвитку мобільності вивчаються різнопланово. На нашу думку, основні підходи вчених до дослідження аспектів феномена «мобільність» у вказаному напрямі можна згрупувати таким чином:

– розвиток мобільності в студентів економічного профілю (А. Артюшенко (особистісна мобільність і її формування в студентів економічного профілю у процесі фізичного виховання) [16];

– мобільність і розвиток людського капіталу (О. Білик (мобільність у системі людського капіталу) [29]; О. Грішнова (формування людського капіталу в системі освіти) [85]; С. Жовнір (основні тенденції та регіональні особливості мобільності на ринку праці України) [99]; Л. Смірних (теоретичні, методологічні виміри мобільності робітників) [242]; Л. Сушенцева, О. Сушенцев (вплив професійної мобільності на конкурентоздатність фахівця на сучасному ринку праці) [252];

– трудова мобільність як економічне явище (В. Близнюк (особливості трудової мобільності українського ринку праці) [31]; Е. Бойченко (оцінка трудової мобільності жінок на регіональному ринку праці) [38]; Й. Звонар (вплив трудової мобільності населення на конкурентоспроможність соціально-трудового потенціалу) [103]; В. Юрченко (особливості регулювання трудової мобільності робітників різних вікових груп) [278].

У сфері міжнародних відносин теоретичне значення для нашого дослідження становить наукова праця Т. Перги, присвячена дослідженню прогресивних і регресивних виявів мобільності за умов глобалізації розвитку [200].

У галузі психологічної науки в обігу є дослідження, де висвітлюються проблеми ризиків вертикальної мобільності (З. Данилова [88]), мобільності як необхідної умови професійного становлення особистості українських студентів (І. Федорова, Я. Трофименко [263]), академічної мобільності як чинника формування креативної особистості (О. Халіфаєва, Г. Фадіна [265]) та інші.

Слід відзначити, що низка досліджень учених здійснена у межах декількох споріднених галузей: психології та педагогіки, філології і педагогіки, психології й соціології, культурології та педагогіки тощо. До вказаних наукових розвідок належать напрацювання таких учених, як Н. Богданова, А. Коротков (іноземна мова в системі академічної мобільності студентів [37]), І. Герасимова (формування професійної мобільності фахівця крізь призму гендерних проблем) [71]; Д. Єрова (формування соціально-психологічної готовності студентів інженерного ЗВО до академічної мобільності [96]; В. Чистохвалов, В. Філіпов (тенденції академічної мобільності у Європейському просторі вищої освіти) [271]; І. Шеїна (формування міжкультурної комунікативної компетентності як чинника розвитку академічної мобільності [274]) тощо.

Аналіз досліджень учених свідчить, що проблема академічної мобільності має міждисциплінарний характер і є актуальною як для освітян, так і для філософів, психологів, соціологів, економістів, управлінців. Звернімо увагу, що більшість робіт дослідників присвячено тому, як саме визначити феномен академічної мобільності; скоригувати освітні програми професійної підготовки фахівців різних спеціальностей відповідно до вимог реалізації права студентів на академічну мобільність; сформувати професійні компетентності, які забезпечать у перспективі працевлаштування фахівців в умовах розгортання конкурентного ринку праці. З'ясовано, що суттєвого значення для науковців і практиків набули такі аспекти названої проблеми, як визначення способів орієнтації студентів у новому академічному середовищі – вітчизняному й зарубіжному, налагодження конструктивної взаємодії з представниками освітянської спільноти в іншому ЗВО, опанування нових вимог до навчання й здобуття спеціальності в умовах адаптації в іншомовному освітньому середовищі тощо.

Слід зазначити, що зарубіжні вчені [284; 287; 293; 298; 299; 304; 307; 320; 323] розглядають процес академічної мобільності здебільшого в контексті глобалізації освіти, запровадження болонських реформ. Аналіз цих праць дає

зможу виявити специфіку забезпечення академічної мобільності в різних країнах, ознайомитися зі статистичними даними щодо динаміки її розгортання в освітньому просторі вищої освіти зарубіжжя. Нам імponує аспект досліджуваної проблеми, який розкривається в умовиводах Б. Кантвелла [287, с. 425]. Так, учений відзначає важливість розроблення стратегій запобігання інтелектуальній міграції, збереження інтелектуального потенціалу країн в умовах глобальної конкуренції, коли посилюються відтік не лише висококваліфікованих працівників у інші країни, а й «мізків, що формуються», тобто учнівської і студентської молоді [287, с. 425].

Зауважимо, що увага вітчизняних і зарубіжних дослідників [18; 35; 118; 138; 155; 192; 197; 219; 239; 282; 286; 289; 296; 321; 322] досить часто зосереджується на етичних проблемах мобільності, адже міграція фахівців академічного кола позначається тією чи іншою мірою на «інтелектуальному капіталі» країни, знижуючи його в ситуації «відтоку мізків» і підвищуючи в зворотній ситуації. Це, безсумнівно, поглиблює явище соціально-економічної й культурної нерівності в глобальному соціумі.

Зазначимо, що академічні обміни (особливо між різними країнами) в галузі вищої освіти порушують низку не лише аксіологічних проблем, а й світоглядних питань. Це пов'язано зі зміною життєвого устрою студента, його сприйняттям сучасного світу, ментальності спільноти іншої країни, її культурних особливостей, норм права, комунікації з оточенням, зокрема в академічному середовищі тощо. Усе це потребує від молодого людини, окрім подолання складнощів особистісної ідентифікації, готовності до організації своєї життєдіяльності й навчання з позицій інших правових норм, культури й, звичайно, – правил набуття освіти в іншій країні. Окрім цього, студент має сформувати й продемонструвати толерантне ставлення до вияву поведінкових особливостей громадян іншої країни, мультикультурного світогляду, а також повагу до їхніх звичаїв і традицій тощо.

На вищезазначені аспекти академічної мобільності у своїх працях звертають увагу такі науковці, як І. Бахов [22], О. Блинова [30], Т. Василюк

[53], Л. Вербик, В. Лазановські [59], А. Газалієв і співавт. [68], Л. Жураковська [100], Л. Зновенко [107], Н. Калініна і співавт. [115], О. Козієвська [126], І. Лапшина [163]; А. Мокій [162; 163], Л. Пілецька [196], Д. Свириденко [220], Л. Сокурянська, О. Дейнеко [243], І. Шеїна [274] та інші. Так, у працях А. Барблана [21], О. Ісака [112], І. Шеїної [274] висвітлюються міжкультурні аспекти академічної мобільності. Психологічні складнощі, які виникають у студентів у процесі академічних обмінів, досліджують О. Блинова [30], О. Дейнеко [243], О. Козієвська [125], Т. Костюк [137], Л. Сокурянська [243] та інші. Академічну мобільність у контексті онтології людської діяльності вивчають К. Андрєєва [9], А. Мокій [162] та інші.

До сфер міждисциплінарного дослідження належить і правова, відтак проаналізуємо феномен академічної мобільності в контексті його нормативно-правового забезпечення у вітчизняному освітньому просторі.

Оскільки реалізація державної політики України у сфері освіти базується на відповідних законодавчих нормах, зазначимо, що нормативно-правовою базою програм академічної мобільності студентів ЗВО України є:

- закони України (ЗУ), напр.: «Про освіту» [201]; ЗУ «Про вищу освіту» [204]; ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» (зі змінами) [210];
- Постанови Кабінету Міністрів (КМ) України, напр.: «Питання навчання студентів та аспірантів, стажування наукових та науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном» (Постанова КМ України від 13 квітня 2011 р. № 411) [195]; «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» (Постанова КМ України від 2 серпня 2015 року. № 579) [205]; «Питання національного інформаційного центру академічної мобільності» (Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 № 924) [194] та ін.;
- Галузеві стандарти вищої освіти, напр.: Стандарт вищої освіти України із галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальності (2020) 292 «Міжнародні економічні відносини» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [247];

– інші нормативні документи Міністерства освіти і науки України [277], а також ті, що ухвалені Вченими радами ЗВО [198] тощо.

Зокрема у ЗУ «Про вищу освіту» [204] визначено мету академічної мобільності, закріплено повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти щодо розроблення положень стосовно реалізації права на академічну мобільність, унормовано право здобувачів вищої освіти на академічну мобільність.

Статтею 74 ЗУ «Про вищу освіту» [204] визначено, що завдяки «розвитку міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та інтеграції системи вищої освіти до світового освітнього простору держава сприяє ... співпраці з Європейською мережею національних центрів інформації про академічну мобільність та визнання» [204]. Додамо, що цим законом визначено норму щодо розроблення положення про порядок реалізації права на академічну мобільність та подання його на затвердження КМ України як компетенції Центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки [204].

Слід зазначити, що труднощі залучення іноземних студентів до здобуття освіти за кордоном значною мірою зумовлені об'єктивною вимогою знання мови. Тому багато країн через нормативно-правові акти заохочують запровадження англійської мови навчання і, водночас, наголошують, що викладання англійською мовою не виключає знання мови країни, де здобувається освіта. Наприклад, у п. 3.2 «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у Національному авіаційному університеті» (2019) [198] зазначено, що серед основних завдань академічної мобільності є підвищення рівня володіння іноземними мовами [198, с. 5].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що опрацювання джерельної бази, про яку йшлося вище, уможливить здійснення обґрунтованого аналізу поняттєво-категорійного апарату дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів у процесі набуття майбутньої професії.

Визначаючи траєкторію подальшого дослідницького пошуку, висловлюємо суголосність з умовиводами учених [33, с. 235; 114, с. 4; 219,

с. 31], які стверджують, що на тлі досить плідних напрацювань у різних науках поняттєво-категорійний апарат дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів у процесі набуття майбутньої професії в науці розкрито недостатньо. Сподіваємося, що творче опрацювання наведеної добірки праць учених, де, здебільшого, представлено результати дослідження окремих аспектів феномена академічної мобільності, дасть змогу отримати дані для формулювання теоретичних узагальнень, щоб спробувати розглянути зазначений феномен як діяльність, у центрі якої перебуває особистість представника академічного середовища – студента сучасного ЗВО.

1.2. Поняттєво-категорійний апарат дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів

Академічна мобільність є одним із понять, яке наразі досить часто застосовують у ситуації розв'язання актуальних завдань щодо впровадження в Україні Болонського процесу [10; 19; 32; 39; 40; 81; 104; 127; 171; 326]. І це є логічним, адже болонські реформи потребували реалізації низки завдань стосовно підготовки мобільної робочої сили, розширення перспектив її працевлаштування, формування в сучасній академічній і студентській спільноті почуття соціально-культурного партнерства [32, с.44]. Окрім цього, поняття «академічна мобільність» є часто вживаним у контексті висвітлення проблем, пов'язаних із входженням України у Європейський простір вищої освіти (ЄПВО, англ.: European Higher Education Area) та Європейський дослідницький простір (ЄДП, англ.: European Research Area). Так, у Національному освітньому глосарії з вищої освіти поняття «мобільність» визначено як один із ключових принципів формування ЄПВО і ЄДП й зазначено, що мобільність передбачає різноманітні можливості для вільного переміщення студентів, викладачів, дослідників, адміністраторів у цих просторах із метою академічного та загальнокультурного взаємозбагачення, слугує забезпеченню цілісності зазначених європейських просторів [166, с. 35].

Оскільки академічна мобільність розглядається в контексті понять

«Болонський процес», «Європейський простір вищої освіти», «Європейський дослідницький простір», звернімося до визначення їхнього сутнісного змісту.

У новому довідковому виданні Національної академії педагогічних наук «Національний освітньо-науковий глосарій» (2018) [168, с. 2] досліджувані поняття представлено так, як їх застосовує міжнародна, європейська й українська фахова спільнота, а також відповідно до чинного вітчизняного законодавства про освіту [201; 204] та наукову і науково-технічну діяльність [202], міжнародних документів регуляційно-рекомендаційного характеру щодо освіти [3; 7; 26; 45; 66; 97; 132; 133; 146; 181; 191; 203; 214; 245; 246; 250; 290; 324] і досліджень [5; 6; 41; 142; 222]. Проаналізуємо текст цього довідникового видання [168].

Передусім варто відзначити, що сутність Болонського процесу визначається як «структурна й парадигмальна реформа вищої освіти в Європі, початок якій покладено підписанням Болонської декларації в 1999 р. у Болоньї (Італія)» [245] і яка спрямована на створення привабливого і конкурентоздатного ЄПВО [168, с. 12].

Європейський простір вищої освіти (ЄПВО) тлумачиться як «простір вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу, що проводять узгоджену і прозору освітню політику» [168, с. 31]. Додамо, що Болонською декларацією (1999 р.) [245] проголошено формування до 2010 року привабливого і конкурентоздатного ЄПВО, Будапештсько-Віденською декларацією у 2010 році [45] заявлено про його створення. Комюніке, прийнятим у Льовені/ Лувен-ла-Ньові (2009 р.) [132], визначено стратегію розвитку ЄПВО до 2020 року. Основними інструментами ЄПВО є Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, національні рамки кваліфікацій, сумісні з Рамкою кваліфікацій ЄПВО (2005 р.), та Додаток до диплома [168, с. 31].

Європейський дослідницький простір (ЄДП) є системою програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав-учасниць Європейського Союзу (ЄС) та асоційованих членів із метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного

трансферу знань, мобільності дослідників [168, с. 31]. Слід вказати, що це визначення ЄДП унормовано й у ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015р.) [202].

На нашу думку, характеристику поняттєво-категорійного апарату дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів у процесі набуття майбутньої професії буде логічно розпочати з аналізу його ключових понять, а особливу увагу приділити з'ясуванню поняття «академічна мобільність».

Теоретично значущими для нас є умовиводи Ю. Сергєєвої, яка вважає, що дослідження феномена академічної мобільності у напрацюваннях учених відбувається в межах трьох підходів:

- згідно з першим підходом, академічна мобільність розглядається як принцип розвитку сучасної вищої освіти, формування ЄПВО та ЄДП;
- другий підхід пов'язаний з аналізом академічної мобільності в контексті міжнародної співпраці в галузі вищої освіти, зокрема болонських реформ;
- відповідно до третього підходу, досліджуються прикладні аспекти забезпечення академічної мобільності у вищій освіті [223, с. 6-7].

Окрім того, учена звертає увагу на те, що частина авторів розглядає академічну мобільність як принцип розвитку сучасної вищої освіти, інші визначають її як форму обмінів студентів і викладачів у системі вищої освіти, треті – як процес, четверті – як навчання тощо [223, с. 8]. На нашу думку, це свідчить про нерозробленість спільного бачення науковців щодо визначення сутнісних характеристик досліджуваного поняття, і водночас його складність й багатовимірність. Спробуймо узагальнити підходи вчених стосовно тлумачення поняття «академічна мобільність». Проте спершу зосередьмо увагу на визначенні родових понять «академічний» і «мобільність», що уможливить надання більш точної характеристики досліджуваному поняттю як видовому.

У «Національному освітньо-науковому глосарії» (2018) [168, с. 7] і Національному освітньому глосарії з вищої освіти (2014 р.) [166, с. 10] термін

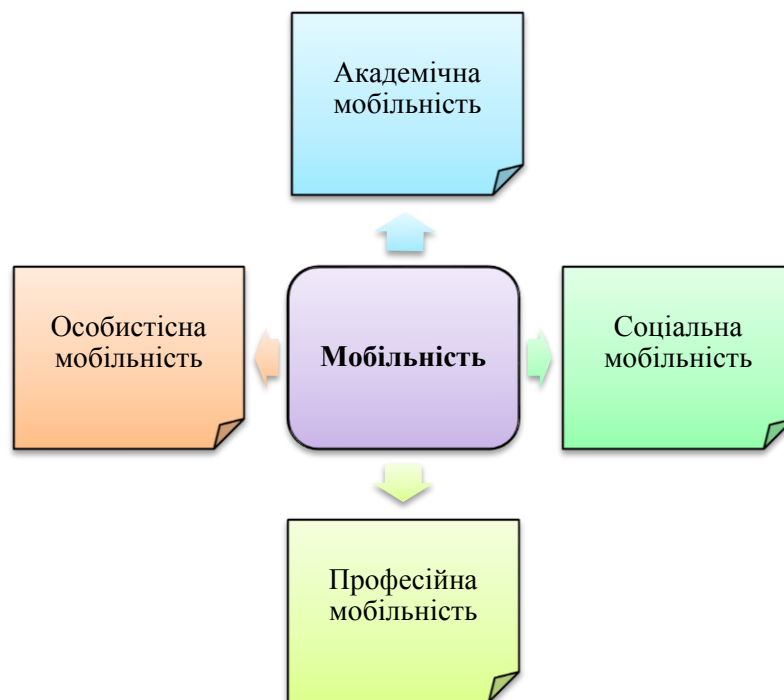
«академічний» визначено як характеристику, що стосується освіти, навчання, викладання, досліджень. На наш погляд, це визначення є вичерпним. Тому у межах нашого дисертаційного дослідження будемо застосовувати саме його.

Щодо тлумачення поняття «мобільність», то в науковому обігу не представлено його однозначне трактування. Зокрема, Л. Горюнова застосовує це поняття як професійну характеристику сучасного педагога. Вона стверджує, що такі якості, як «сенситивність до інноваційних змін в освіті, здатність до внутрішньої мобілізації власних ресурсів для адаптації до мінливого освітнього середовища, нарощування власного ресурсу для вирішення нових завдань, необхідних змін навколишнього середовища, оволодіння новими педагогічними технологіями тощо» [80, с. 10] дають змогу педагогу відчувати себе мобільним. Тож сучасна вища освіта має здійснювати професійну підготовку мобільних фахівців освітньої галузі, формувати в студентів ще на етапі навчання у ЗВО здатність до реалізації їхнього внутрішнього особистісного потенціалу у сфері навчання й праці в умовах глобалізованого, швидкозмінного освітнього та наукового середовища. Погоджуємося також із думкою Є. Іванченко щодо вирішальної ролі мобільної компетентної діяльності фахівців, без якої неможливими є рух уперед, упровадження та розвиток інновацій в усіх сферах життя суспільства, включно з освітньою [110, с. 27].

Звернімо увагу на те, що мобільність у загальному вияві є складним явищем сучасної культури, життєвого трибу людей тощо. Зокрема, М. Слюсаревський вважає, що кожна людина впродовж життя постійно кудись переміщується, демонструючи при цьому різні види мобільності. Так, під час переїзду індивіда з одного місця на інше знаходить вияв територіальна мобільність, коли змінюється місце роботи – професійна тощо [241, с. 114]. Тож виникнення зв'язку між явищами міграції і мобільності студентів у XXI столітті пояснюється розширенням можливостей змінювати місце проживання й статус (напр. переїзд з однієї країни в іншу) і пов'язується зі змінами в лінгвістичній, соціальній, психологічній, інтелектуальній, професійній, культурній сферах їхнього життя. При цьому процес міграції потребує більш глибоких змін у

житті особистості в нових умовах, оскільки пов'язаний із тривалою повільною соціальною інтеграцією чи асиміляцією. Мобільність, своєю чергою, переважно супроводжується короткостроковою інтеграцією і не є остаточним рішучим розривом зі звичним укладом і середовищем життя, оточенням [299, с. 5].

Як зазначалося вище, мобільність є провідною категорією дискурсу вищої освіти, ключовим принципом формування ЄПВО і ЄДП, важливим елементом системи загальнокультурного взаємозбагачення, а відтак сприяє формуванню високого рівня толерантності в суспільстві загалом. З огляду на це, схарактеризуємо підходи вчених до тлумачення найбільш уживаних різновидів мобільності, а саме соціальної, професійної, особистісної, академічної (рис. 1.1). Проте, орієнтуючись на завдання дослідження, детальніше все ж схарактеризуємо сутнісний зміст поняття «академічна мобільність».

Рис. 1.1. Різновиди мобільності як наукової категорії

Згідно з логікою нашого дослідження, проясненню змісту терміна «академічна мобільність» сприятиме вивчення сутнісних характеристик поширеного в наукових педагогічних соціологічних та соціально-філософських дослідженнях терміна «соціальна мобільність», яким позначаються

переміщення індивідів між різними рівнями соціальної ієрархії. Під «соціальною мобільністю», зазвичай, розуміється переміщення індивідів, детерміноване системою соціальних відносин, завдяки якій забезпечується відтворення соціальної ієрархії та визначається характер соціальної динаміки. Кожна людина, усвідомлюючи себе частиною суспільства, завжди прагне зайняти свої місце в складній соціальній ієрархії, ідентифікувати себе із представниками якогось соціального прошарку, а саме це прагнення до соціального самовизначення співвідноситься із темпом соціокультурних змін: у суспільствах, яким властива традиційність соціально-економічного життя та зміни відбуваються повільніше, людина закріплена в соціальній структурі, займає місце в ній раз і назавжди [180, с. 60].

Теоретично значущими для нас є також умовиводи Дж. Уррі, у роботах якого розкривається соціологічний дискурс мобільності [260]. Учений пропонує чотири підходи до розуміння мобільності. На його думку, перший підхід є традиційним. У рамках цього підходу термін «мобільний» використовують для позначення здатності чогось або когось до руху (напр: мобільна людина тощо). Другий підхід дослідник пов'язує з виявами мобільності, що потребують соціального контролю. Вдаючись до семантичного аналізу терміна «мобільний» (анг. «натовп» (mob)), Дж. Уррі припускає, що множина нових небезпечних видів «мобу», які створює через мобільність та неупорядкованість неорганізована маса людей, потребує удосконалення процедур регуляції та соціального контролю [260, с. 74]. Третій підхід учений пов'язує із соціальною мобільністю, яка є предметом вивчення в традиційній соціології. Четвертий підхід у розумінні мобільності ототожнюється дослідником із довгостроковими процесами географічного переміщення, міграції [260, с. 74–75]. Додамо, що типи мобільності за Дж. Уррі можуть бути систематизовані за низкою ознак:

- тілесні переміщення людей, метою яких є поліпшення умов роботи, навчання, проведення дозвілля, або ж кардинальна зміна життєвих обставин (міграція або втеча); мають широкий діапазон просторово-часових модальностей – від щоденних поїздок на роботу до єдиного в житті вигнання з

батьківщини;

- фізичні переміщення суб'єктів у системі виробничих відносин, які мають на меті реалізацію взаємовигідних обставин і не пов'язані з кардинальною зміною життєвого устрою;
- уявні переміщення за допомогою «картинок» місць та людей, що здійснюються через різні друковані та візуальні носії інформації;
- туристичні подорожі, що реалізуються переважно в реальному часі й супроводжуються подоланням географічних та соціальних відстаней;
- комунікаційні подорожі, що відбуваються за допомогою усіляких гаджетів і супроводжуються обміном СМС-повідомленнями, текстами, листами тощо, можуть здійснюватися засобами мобільного зв'язку [260, с. 135-135].

Умовиводи Дж. Уррі цікаві тим, що вчений наголошує на «комплексній збірці» (*assemblage*) різних мобільностей, на їхніх взаємозв'язках, – на відміну від науковців, які віддають перевагу одній із них [260, с. 136]. Саме цей методологічний підхід логічно використати в процесі обґрунтування виявів та причин виникнення академічної мобільності як складного явища в сучасному освітньому й науковому просторі, чому буде приділено увагу в п. 2.2 цієї дисертації.

Слід звернути увагу на те, що процеси міграції й мобільності студентів стали предметом дослідження багатьох вітчизняних [16; 22; 44; 100; 241; 257; 263] і зарубіжних учених [261; 264; 288; 291; 302; 308; 325]. У цьому контексті важливими є праці науковців, у яких розкривається сутнісний зміст поняття «соціальна мобільність». Так, окремі аспекти феномена соціальної мобільності (СМ) представлені у працях таких дослідників, як О. Блинова (психологічні вияви СМ) [30]; П. Сорокін (сутнісні характеристики СМ) [244], Н. Чернухи (СМ у інтеграційному освітньому просторі) [270] тощо. Так, на увагу заслуговує підхід П. Сорокіна, який під соціальною мобільністю розуміє «будь-який перехід індивіда чи соціального об'єкта або цінності – усього, що було створено чи змінено людською діяльністю, – з однієї соціальної позиції на іншу» [244, с. 119]. У межах нашого дослідження застосовуватимемо саме це

потрактування поняття «соціальна мобільність», оскільки вбачаємо його взаємоузгодженість із базовим поняттям нашого дослідження – академічною мобільністю.

Такої ж думки притримується Л. Зновенко [106], яка доповнює вищенаведений умовивід П. Сорокіна. Учена вважає, що академічна мобільність співвідноситься з горизонтальною та вертикальною соціальною мобільністю таким чином: вертикальний розвиток академічної мобільності символізує перехід на вищий, із формальної точки зору, освітній рівень (наприклад, із першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на другий – магістерський), водночас, горизонтальний розвиток академічної мобільності пов'язаний зі становленням та розвитком компетентностей, гнучкості поглядів, творчого мислення особистості на визначеному відрізку її професіоналізації [106, с. 290].

Як було проілюстровано на рис. 1.1, одним із основних видів мобільності є професійна мобільність, що обумовлює доцільність аналізу її сутності й рівня розробленості в інформаційному обігу. Передусім зазначимо, що питанням визначення концепту професійної мобільності, її сутнісних ознак присвячено праці І. Герасимової [69], В. Гринько [82], Р. Пріми [199], І. Шпекторенко [275] та інших. Вивчення інформаційних джерел свідчить, що учені досліджують феномен професійної мобільності в різних контекстах, передусім професійної підготовки майбутніх фахівців різних галузей знань і спеціальностей: соціальних педагогів (О. Безпалько [23]; Т. Гордєєва [79]); фахівців комунального господарства (Л. Вороновська [64]); менеджерів (І. Герасимова, Н. Марценюк [72]); фахівців соціальної сфери (Т. Голубенко [77]); майбутніх учителів (Н. Грицькова [83]; О. Ісак [113]; Ю. Клименко [119; 120]); державних службовців (О. Гусак [87]); економістів (Є. Іванченко [110]; І. Колбіна [129]; Л. Отрощенко [186; 187]); майбутніх кваліфікованих робітників (Л. Сушенцева [251]); інженерів (І. Хом'юк [267]); юристів (Т. Прохоренко [212]) тощо.

Не можемо обійти увагою дослідження, у яких професійна мобільність розглядається в аспектах: додаткової освіти (Л. Амирова [12]); болонських

реформ (В. Бобрицька [32; 33]); ролі інститутів підвищення кваліфікації для населення (Н. Василенко [49]); розвивальної освіти (Л. Горюнова [80]); гендерних проблем (І. Герасимова [71]); конкурентоздатності фахівців із різним рівнем освіти (О. Грішнова, П. Смолвик [84]; Л. Сушенцева, О. Сушенцев [252]); підвищення якості освіти (Н. Дячок [92]); зміни соціальної ідентичності (О. Симончук) [225]тощо.

Наскрізним умовиводом у наведених вище джерелах є те, що професійна мобільність – це відповідь на виклики сучасного мінливого суспільства, яке висуває соціальний запит до фахівців із вищою освітою щодо адекватного та оперативного реагування на динаміку змін у соціальній й професійній сферах. Це формує потребу у підготовці професійно мобільного випускника ЗВО, конкурентоспроможного на ринку праці, здатного швидко адаптуватися до вимог працедавців тощо. Вважаємо, що формування професійно мобільного працівника, спроможного ефективно реагувати на швидкоплинні зміни у професійній діяльності, буде результативним, якщо до цього долучити потенціал академічної мобільності, коли здатність орієнтуватися у програмах підвищення освітньої кваліфікації, адаптованість до зміни місця проживання, гнучкість у поведінці, комунікативність, толерантність до інших стають зі студентських років невід’ємною складовою особистості фахівця.

Нам імпонує визначення поняття «професійна мобільність» як виду мобільності, що визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце і напрям діяльності, а й умінням ухвалювати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня свого професіоналізму, а також здатністю швидко освоювати нове освітнє, професійне, соціальне й національне середовище [212, с. 168]. Саме такого потрактування сутності досліджуваного поняття, автором якого є Т. Прохоренко [212], будемо дотримуватися у межах цього дослідження.

Наступним дослідницьким кроком є визначення характеристик такого виду мобільності, як особистісна мобільність. Екстраполюючи ідеї мобільності на особистісний вимір фахівця з вищою освітою, звернімося до напрацювань

А. Артюшенка, який визначає наведений термін як здатність людини глибоко усвідомлювати мету, аналізувати зовнішні та внутрішні умови її досягнення, приймати оптимальні рішення щодо способу дій, свідомо мобілізувати власні індивідуально-психологічні можливості й створювати у внутрішньому плані траєкторію досягнення мети, коригувати її в контексті специфіки дій інших учасників колективу, здійснювати самооцінку, самокорекцію у процесі виконання дії та самостійно аналізувати результати діяльності загалом [16, с. 6]. Цінність такого бачення ученого, на нашу думку, полягає в чіткому алгоритмі набуття особистістю відповідних здатностей (компетентностей), що визначають її успішність у будь-якій сфері, зокрема освітній та професійній.

Не можемо оминати увагою умовиводи О. Блинової, яка характеризує зміст терміна «особистісна мобільність» у контексті виявів внутрішньої свободи індивіда, його вміння відкинути сформовані стереотипи та поглянути на життєву або освітню/професійну ситуацію по-іншому, нестандартно [30, с. 217]. Для нас позиція О. Блинової цікава тим, що тут простежуються психологічні аспекти вияву особистісної мобільності, що, своєю чергою, уможливорює використання можливостей академічної мобільності не лише для розвитку окремої людини як фахівця в тій чи іншій професійній сфері, а й для поліпшення динаміки модернізації усіх сфер діяльності суспільства, що є важливим для України на сучасному етапі її державотворення.

Як зазначалося вище, у фокусі наших дослідницьких інтересів особливе місце належить такому виду мобільності, як академічна мобільність.

Звернімо увагу, що законодавцем це поняття тлумачиться як можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами [204].

Слід зазначити, що визначення поняття «академічна мобільність» є аналогічним у ЗУ «Про вищу освіту» (2014) [204] та ЗУ «Про освіту» (2017) [201]. Так само тлумачаться це поняття й у Національному освітньому глосарії: вища освіта (2014) [166, с. 9–10], Національному освітньо-науковому глосарії

(2018) [168, с. 6], довідниковому виданні «Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять» (2015) [111, с. 8]. Це свідчить про узгодженість думок учених щодо сутнісного тлумачення вказаного поняття. Тому у своєму дослідженні ми також застосовуватимемо вищенаведене визначення.

Аналіз наукових досліджень, у яких розкриваються сутнісні характеристики й наводиться тлумачення поняття «академічна мобільність», дав змогу узагальнити останні у вигляді табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

**Наукові підходи до тлумачення сутнісного змісту
поняття «академічна мобільність»**

№ п/п	Сутнісна характеристика	Визначення поняття	Автор, джерело
1.	Можливість учасників освітнього процесу.	Можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами.	ЗУ «Про освіту» [201], ЗУ «Про вищу освіту» [204].
2.	Ключовий принцип ЄПВО та ЄДП.	Ключовий принцип формування Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору, що передбачає широкі можливості для вільного переміщення європейських студентів, викладачів та дослідників у цих просторах із метою акумулювання на особистому рівні академічного та загальнокультурного потенціалу розвитку національних систем вищої освіти та підвищення їхнього внеску в соціально-економічний розвиток своїх країн.	Глосарій термінів Болонського процесу [39, с. 56–57].

Продовження таблиці 1.1.

3.	Можливість доступу.	Можливість доступу до численних постачальників і користувачів послуг у галузі вищої освіти, що характеризується рівною підтримкою у розвитку знань, рівними умовами оцінки та забезпечує визнання послуг, набуття навичок і здібностей.	А. Барблан [21]
4.	Явище.	Явище, що підвищує якість програм співпраці, результативність досліджень, надає потенціал процесам академічної та культурної інтернаціоналізації європейської вищої освіти, сприяючи особистісному розвитку та здатності до працевлаштування, повазі до відмінностей, розвитку лінгвістичного плюралізму її учасників, зміцнюючи співпрацю між закладами освіти на тлі їхньої конкуренції.	С. Робертсон [307, с. 642]
5.	Чинник розвитку.	Чинник розвитку міжнародної інтеграції в освіті у трьох аспектах: по-перше, як підвищення кваліфікації, робота в зарубіжних інститутах і викладання в закордонних філіях, де учасник мобільності – викладач ЗВО; по-друге, як повне навчання студентів за кордоном для отримання спеціалізації або наукового ступеня, програми обміну – студент як учасник мобільності; по-третє, як процес надання освітніх послуг ЗВО у міждержавних філіях.	А. Кузьмін [142, с. 14]
6.	Невід’ємний атрибут соціально-економічного середовища.	Невід’ємний атрибут соціально-економічного середовища, що являє собою простір соціальних, економічних, культурних, політичних взаємовідносин та взаємозв’язків, заснованих на реалізації внутрішньої потреби в розвитку інтелектуального потенціалу.	Л. Горюнова [80, с. 179].

Продовження таблиці 1.1.

7.	Інструмент інтеграції; здатність особистості.	Інструмент для інтеграції ЗВО у міжнародне освітнє середовище, оскільки вона забезпечує пересування та обмін інформаційними і людськими потоками; здатність особистості долати міжнародні мовні та міждержавні бар'єри й оперативно реагувати на мінливі умови навколишнього середовища для досягнення своїх освітніх цілей.	О. Ісак [112, с. 117]
8.	Процес; форма.	Процес входження ЗВО у міжнародний освітній простір, який передбачає певний період навчання студента в країні, громадянином якої він не є; невід'ємна форма існування інтелектуального потенціалу країни та можливість студента самостійно формувати власну освітню траєкторію й у рамках освітніх стандартів обирати навчальні дисципліни, ЗВО відповідно до своїх схильностей та цілей.	С. Бринев, Р. Чуянов [44]
9.	Інтегративна особистісна якість.	Інтегративна особистісна якість студента, яка є динамічним станом її складових компонентів, що характеризують здатність і готовність адаптуватися, змінюватися й перетворювати себе та навколишнє середовище, проєктувати й реалізувати індивідуальні освітні маршрути, творчо застосовувати професійний досвід, реалізувати і підтримувати нове в інженерній сфері, здійснювати ефективну комунікацію в міжкультурному професійному середовищі.	В. Триндюк, [257, с. 49]
10.	Вияв свободи.	Вияв свободи особистості, зокрема академічної свободи як студентів, так і викладачів і науковців.	Д. Свириденко [219]

Продовження таблиці 1.1.

11.	Переміщення.	Переміщення студента або співробітника, що має стосунок до освіти, на певний період (від півроку до року) в іншу освітню або наукову установу (у своїй країні або за кордоном) як індивідуально, так і в рамках спільної освітньої і (або) дослідницької діяльності ЗВО та наукових центрів для навчання, викладання, проведення досліджень або підвищення кваліфікації, після чого студент, викладач, дослідник або адміністратор повертається у свій основний ЗВО.	Ю. Артамонова, А. Демчук [14, с. 7]
12.	Якісна особливість ЄПВО та ЄПД.	Визначальна якісна особливість європейського освітнього й наукового простору, що передбачає обмін людьми між ЗВО та державами.	М. Згуровський [104]
13.	Переміщення.	Переміщення учнів або викладачів одного ЗЗСО/ЗВО до іншого з метою продовження освіти або викладання та обміну досвідом без їхнього відрахування з першого.	В. Глухих, Є. Самаріна [75, с. 250]

Немає сумніву, що академічна мобільність є системним явищем, яке включає низку компонентів, підходів, принципів. Ми погоджуємося із Ю. Сергєєвою, що дослідження феномена академічної мобільності в сучасному науковому дискурсі відбувається в межах трьох підходів: перший підхід розглядає академічну мобільність як принцип розвитку сучасної вищої освіти; другий підхід пов'язаний з аналізом академічної мобільності в контексті міжнародної співпраці в галузі вищої освіти; третій підхід об'єднує

дослідження прикладних аспектів проблеми [233, с. 6-7]. Нам імponує також позиція дослідниці стосовно того, що академічна мобільність є цілісним та різноплановим явищем, спроба типологізації якого представлена в науковій літературі, залишаючи, проте, не вирішеним питання щодо розкриття комплексної єдності зв'язків та відносин у ньому [233, с. 9]

Отже, виникає питання щодо актуальності прояснення змісту феномена академічної мобільності, що надасть змогу надалі досліджувати академічну мобільність за допомогою методологічних підходів педагогічної науки. Дослідження академічної мобільності, здебільшого, намагаються відповісти на питання: «у якій формі?», «яка користь державі?», «які заходи необхідно розробити?», «як трансформувати освітні практики?» тощо, залишаючи на периферії дослідницького інтересу питання особистісного виміру цієї проблематики. Звернімо увагу, що на актуальності проведення комплексних досліджень феномена академічної мобільності наголошує І. Оденбах, стверджуючи таке: «Академічну мобільність у галузі міжнародного співробітництва вищої школи не можна зводити до конкретних дій, технологій та механізмів, які пов'язані тільки із системою обміну студентами навчальних закладів різних країн» [183]. Тож візуалізувати сукупність поглядів учених і законотворців на визначення сутнісних характеристик поняття «академічна мобільність» дає змогу рисунок 1.2. Проаналізуємо ці характеристики.

Згідно з «Національним освітнім глосарієм з вищої освіти» (2014), академічна мобільність визначається як можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому ЗВО, (науковій установі) на території України чи поза її межами. [166, с. 9–10].

Експерти відзначають, що в процесі реалізації академічної мобільності наявний складний та багатоплановий процес інтелектуального обміну, партнерства в науковій й освітній діяльності, ознайомлення з ресурсами та технологіями навчання в іншому ЗВО своєї чи іноземної країни [34, с. 245; 183, с. 36].

Рис. 1.2. Ключові характеристики академічної мобільності за визначенням учених та законотворців [джерела: табл. 1.1]

У результаті повноцінного включення в академічну мобільність у особистості відбувається значний приріст як специфічного (фахового), так і універсального знання, зростає рівень сформованості «soft skills» («м'яких навичок»), що більшою мірою пов'язані із соціальними навичками, вмінням комунікувати в різних аспектах освітньої та професійної діяльності. До слова, працедавці, які добирають працівників, вважають «soft skills» так само важливими, як і професійні знання та вміння («hard skills»). Ця тенденція у запитах працедавців є ще одним підтвердженням актуальності здійснюваного нами дослідження.

Цікавим і досить дискусійним аспектом у сприйнятті академічної мобільності є бачення студентів як «подвійних агентів», адже обміни можуть розглядатися у векторах як «відтоку мізків» так і «притоку мізків». Важливим для збереження інтелектуального балансу (ресурсу країни) є забезпечення рівномірності цих потоків, пошук компенсаторних механізмів їхнього

рівноваження тощо. Тому подолання негативних наслідків для країн, які мають потужний інтелектуальний капітал, одним із вимірів якого є студентство, може бути за умови «циркуляції мізків», що відбиває глибинну й етичну сутність академічної мобільності і її освітнє призначення.

Звернімо увагу на позицію С. Робертсон, згідно з якою академічну мобільність слід розглядати як явище, що підвищує якість програм співпраці, результативність досліджень, надає потенціал процесам академічної та культурної інтернаціоналізації європейської вищої освіти, сприяючи особистісному розвитку та здатності до працевлаштування, повазі до відмінностей, розвитку лінгвістичного плюралізму її учасників, зміцнюючи співпрацю між ЗВО на тлі їхньої академічної конкуренції [307, с. 642]. Доцільність урахування означеного підходу у нашій роботі полягає в тому, що цінність академічної мобільності може розглядатися в контексті з подальшим працевлаштуванням її учасників як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках праці. Проте, все ж дотримуємося нашої авторської позиції: важливими є «циркуляція мізків», збереження балансу у процесах академічних обмінів, забезпечення рівноцінного партнерства. Україна має створити привабливі можливості для працевлаштування випускників ЗВО, забезпечити їм гідні умови для професійної самореалізації. У цьому контексті міжнародна академічна мобільність для України є стратегічно важливою для розвитку країни, збереження її інтелектуального ресурсу, зростання показників за усіма сферами життєдіяльності громадян.

Не можемо оминати увагою дещо обмежений, на наше переконання, підхід С. Вербицької, яка розуміє академічну мобільність як діяльність, що передбачає безпосередній перетин кордону фізичною особою, з урахуванням попередньо здобутої освіти та з присвоєнням кваліфікацій чи наукового ступеня після закінченню терміну навчання [58, с. 20]. Обмеженість позиції ученої полягає в тому, що вона не враховує феномена віртуальної академічної мобільності. До того ж, не обов'язковим є і факт завершення навчання, щоб долучитися до цього процесу. Тому ми обстоюємо думку, що саме розвиток особистості є

метою академічної мобільності, а не власне факт «фізичного» переміщення студента з однієї країни в іншу.

У процесі студіювання в табл. 1.1 підходів до визнання поняття «академічна мобільність» звернімо увагу на умовивід Л. Горюнової, яка вважає цей феномен невід'ємним атрибутом соціально-економічного середовища, підґрунтям для соціальних, економічних, культурних, політичних взаємовідносин та взаємозв'язків [80, с. 179]. Учена стверджує, що основними завданнями академічної мобільності як одного із пріоритетних напрямів діяльності ЗВО є такі: встановлення рівноправних партнерських відносин із вітчизняними та зарубіжними університетами; реалізація можливості для студентів та аспірантів випробувати себе в іншій системі організації вищої освіти; отримання студентами додаткових знань у суміжних галузях; удосконалення володіння іноземною мовою та реалізація можливості отримання закордонного диплома (у разі міжнародних академічних обмінів); ознайомлення з освітніми організаціями та підприємствами інших міст своєї країни та зарубіжжя [80, с. 178].

Викладене дає підґрунтя для формулювання авторського тлумачення поняття *«академічна мобільність бакалаврів з міжнародних відносин»*, яке визначаємо як *навчання, стажування чи здійснення наукової діяльності в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами з метою творчого застосування їхнього інтелектуального ресурсу та набуття навичок «soft skills» (конкурентність; адаптованість; стресостійкість тощо) та професійних знань і вмінь «hard skills» із питань функціонування та розвитку світового господарства, форм міжнародних відносин і механізмів їхньої реалізації в міжкультурному професійному середовищі.*

Звернімо увагу, що, на думку Д. Свириденка [219], феномен академічної мобільності в сучасному науковому вимірі набуває важливого значення в контексті досліджень феномена свободи, її позитивного та негативного трактування, теорії ліберальної освіти і демократизації. На переконання вченого, обґрунтованим є підхід, згідно з яким академічна мобільність

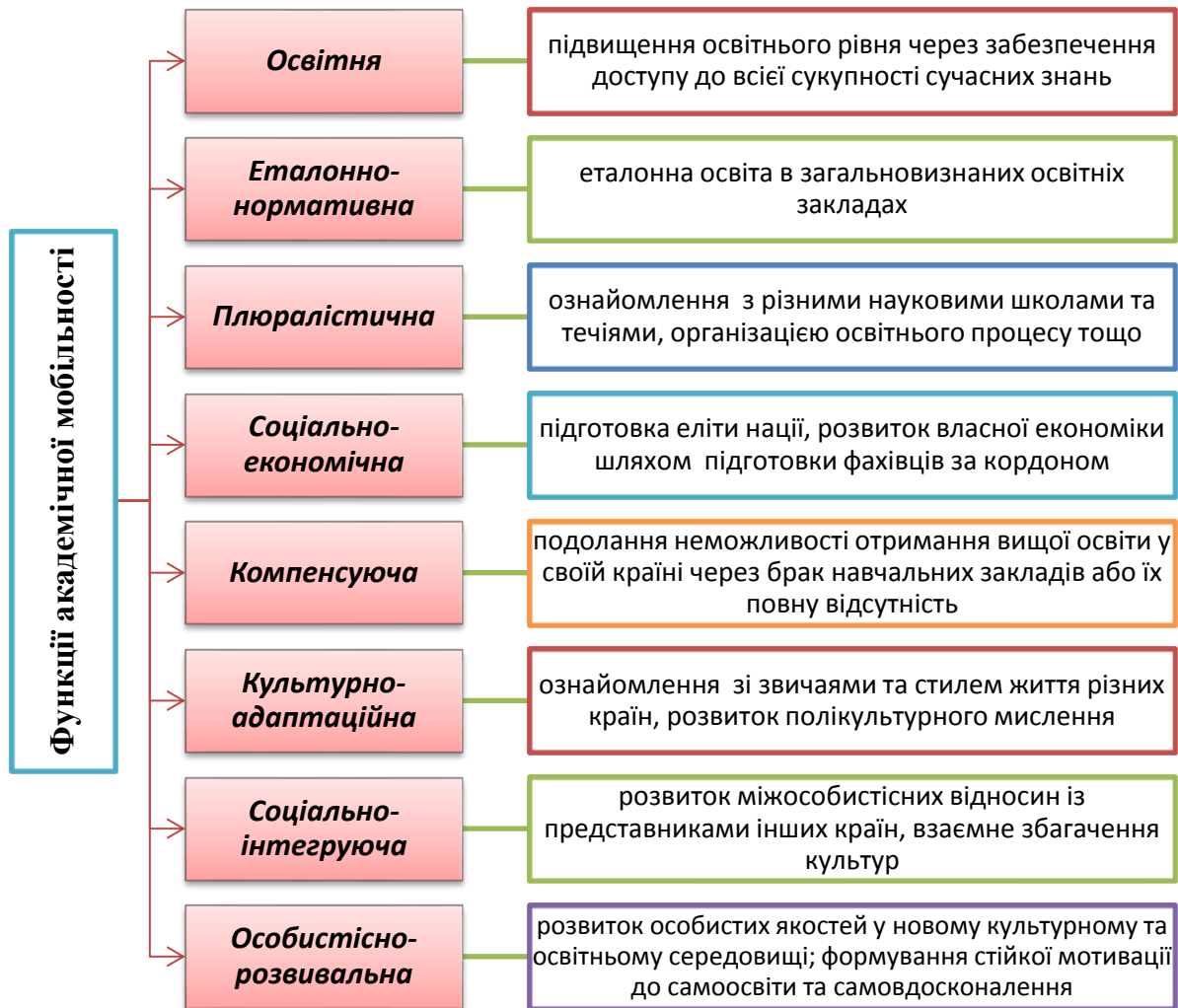
розглядається як один із виявів свободи особистості, зокрема академічної свободи і студентів, і викладачів та науковців [219].

Слід вказати й на те, що деякі дослідники [10; 32; 128; 171; 233] пропонують розглядати академічну мобільність ширше, аніж вона визначена в низці комюніке Болонського процесу [39; 245; 326]: мобільність як якість особистості студента набувається не лише під час його перебування «в стінах» університету – вона здійснюється повсякчасно (формально, неформально, інформально). З огляду на це, доцільно звернути увагу на дослідження Ю. Сергєєвої, де виокремлено низку функцій академічної мобільності [233, с. 14], зокрема освітню, еталонно-нормативну, плюралістичну, соціально-економічну, компенсуючу, культурно-адаптаційну, соціально-інтегруючу, особистісно-розвивальну (рис. 1.3).

Отже, включення особистості в програми академічних обмінів передбачає потужну інтеракцію з академічним середовищем. Тож академічна мобільність надає студентові змогу набути певний досвід освіти в іншому академічному середовищі, розвинути загальні й фахові компетентності в тій чи іншій галузі знань, долучитися до надбань академічних систем інших ЗВО як в Україні, так і в інших державах, і, що не менш важливо, – сформувати нові особистісні якості, мотивацію до самоосвіти й самовдосконалення. Із окреслених позицій важливо розуміти рівнозначність цих функцій, подолати тенденцію «звуження» сутності академічної мобільності до абсолютизації однієї із них. Відтак важливим у формуванні академічної мобільності є наголос не на орієнтацію студентської молоді на навчання за кордоном, а на необхідність подолання відтоку молоді за кордон, знаходження нею свого місця й ролі у процесі розбудови демократичної, конкурентоспроможної України.

Цей умовивід значною мірою корелює з нашими спробами схарактеризувати сутність академічної мобільності не лише з позицій фізичного переміщення особи, а з огляду на важливість формування «soft skills» (навичок вирішувати проблемні ситуації, усної та письмової комунікації (зокрема й іншомовної), набуття таких особистісних якостей, як відповідальність,

самоорганізація, креативність, толерантність, адаптованість до швидкозмінюваних умов набуття освіти та її удосконалення, вимог працедавців і ринку праці), які є так само важливими, як і професійні знання та вміння – «hard skills».

Рис. 1.3. Функції академічної мобільності за Ю. Сергєєвою [233, с. 14]

Більшою мірою вищевикладений умовивід буде розвинуто під час розроблення критеріїв готовності студентів, зокрема майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин, до академічної мобільності (п. 3.1 дисертації).

Не можемо оминати увагою й перспективи розвитку «віртуальної» академічної мобільності, причинами чого є не лише кризовий фінансовий стан багатьох сімей, а й ситуації на кшталт упровадження заходів карантину,

пов'язаних із поширенням пандемії тощо. Прикладами таких заходів є тривале в часі припинення транспортних сполучень, закриття кордонів, рішення держав світу щодо обмеження в'їзду й виїзду громадян у зв'язку з COVID-19, що, безсумнівно, позначилося й на перебігу академічних обмінів, реалізації програм академічної мобільності. У контексті цього наголосимо на важливості розвитку віртуальної академічної мобільності в діяльності сучасних ЗВО.

На думку дослідників, під віртуальною академічною мобільністю зазвичай розуміють академічну мобільність, що реалізує можливість віртуального переміщення в освітньому просторі від одного закладу освіти до іншого з метою отримання знань, їхньої передачі, процесів обміну досвідом, подолання національної замкненості тощо [5, с. 350] на відміну від фізичної академічної мобільності, яка передбачає особисту присутність в освітньому закладі.

Можливість реалізації віртуальної академічної мобільності забезпечується використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, засобів електронного навчання, дистанційної освіти тощо, що дає змогу створити доступне, уніфіковане, відкрите інформаційно-освітнє середовище для споживачів освітніх послуг. Це створює теоретичне підґрунтя для здійснення обґрунтування освітнього середовища технічного університету як чинника формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин. Це відповідає базовим принципам розбудови глобального простору вищої освіти, що має принципово інші можливості для мобільності, зокрема академічної. Результати такої наукової розвідки буде представлено у п. 2.1 дисертації.

Узагальнюючи викладене у цьому підрозділі, зазначимо, що нами здійснено аналіз наявних у сучасному науковому дискурсі визначень поняття «академічна мобільність», а також інших термінів, зокрема «мобільність», «соціальна мобільність», «професійна мобільність», «особистісна мобільність» тощо. На тлі великої кількості праць цей аналіз підтвердив брак наукового осмислення досліджуваної проблеми з позицій формування академічної

мобільності студентів у вітчизняній й зарубіжній освітній практиці, що й буде здійснено в наступному підрозділі дисертації.

1.3. Формування академічної мобільності студентів у вітчизняній та зарубіжній освітній практиці

Передусім зазначимо, що у багатьох країнах світу, зокрема Україні, розвиток академічної мобільності балансується залежно від обраної стратегії інтернаціоналізації. На основі цього відбувається державне регулювання видів академічної мобільності, здійснюється розв'язання низки завдань, центральними з яких є підтримка рівноваги між експортом та імпортом освітніх послуг, підвищення якості і привабливості національних систем освіти, забезпечення доступності для резидентів і нерезидентів тощо [33; 34; 219].

Важливим чинником підтримки зовнішньої академічної мобільності в різних країнах є система державних кредитів і позик, яка, водночас, має низку характерних обмежень. Спробу узагальнити підходи різних країн до врегулювання цього питання представлено в дослідженні О. Козієвської [126]. Учена вважає, що держава може встановлювати певні обмеження на отримання фінансової підтримки суб'єктами академічної мобільності за такими ознаками: 1) соціально-економічними; 2) часовими рамками перебування в закордонному університеті та видом мобільності; 3) територіальними; 4) рівнями навчання; 5) навчальними програмами [126, с. 241].

Слід вказати, що у вітчизняних ЗВО пріоритети у формуванні академічної мобільності студентів пов'язані з основними тенденціями розгортання ЄПВО у рамках Болонського процесу. Серед цих тенденцій відчутний вплив на процеси переміщення осіб, прагнення студентів здобути конкурентну фахову освіту мають глобалізація, європеїзація, інтернаціоналізація, демократизація. Ці тенденції створюють підґрунтя для розширення академічної мобільності студентів, обумовлюють низку суттєвих змін у національних системах освіти європейських країн, зокрема України, до яких можна віднести такі:

1) прискорення темпів розвитку суспільства і, як наслідок, – необхідність підготовки в системі вищої освіти нової генерації мобільних фахівців, здатних до кар'єрного зростання в швидкозмінних умовах ринку праці [33, с. 236];

2) перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства, що уможливорює цифровізацію. Додаток до диплому, обмін даних у безпечному, операційно сумісному форматі відповідно до законодавств країн-учасниць Болонського процесу про захист персональних даних [33, с. 236];

3) розширення масштабів міжкультурної взаємодії, що потребує формування в студентській молоді ще на етапі набуття професійної освіти навичок комунікації і толерантності, взаєморозуміння та довіри [33, с. 236];

4) диверсифікація вищої освіти (стосується моделей вищої освіти, яка стає багатоваріантною з виникненням нових освітніх середовищ) [33, с. 236];

5) урізноманітнення типів освітніх програм і прийняття стандартів освіти, що визнаються країнами-учасницями Болонського процесу (можливість особистості здобути таку освіту, яка забезпечить її мобільність на ринку праці) [33, с. 236];

6) посилення взаємозв'язку вищої школи з ринком праці (формування в майбутнього фахівця готовності до можливої зміни виду діяльності, оновлення знань і отримання нової професії) [33, с. 236];

7) динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої і низькокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни у сфері зайнятості, які визначають постійну потребу у підвищенні професійної кваліфікації і перепідготовці фахівців, зростанні їх професійної мобільності [33, с. 236].

Оскільки ці процеси в національних системах освіти супроводжуються змінами в законодавстві, розробленням й упровадженням органами виконавчої влади низки заходів організаційного, управлінського характеру, зупинимося на характеристиці цих змін.

Передусім зазначимо, що у 2011 році було ухвалено Постанову КМ Міністрів України про створення Національного інформаційного центру

академічної мобільності [194] (далі – Центр). З ініціативою виступило профільне міністерство в галузі освіти. Центр було створено на базі державного підприємства «Інформаційно-іміджевий центр», що належало до сфери управління МОН України.

Відповідно до Постанови КМ «Питання національного інформаційного центру академічної мобільності» [194] для Центру було визначено таке коло завдань:

- 1) забезпечення вільного доступу громадян, зацікавлених органів та держав-учасниць Конвенції про визнання кваліфікацій із вищої освіти в Європейському регіоні [133] (далі – Конвенція) до інформації про особливості інтеграції національної системи освіти у європейський освітній простір [194];
- 2) надання громадянам і зацікавленим органам інформації та роз'яснень із питань академічної мобільності і визнання документів про освіту [194];
- 3) проведення перевірки автентичності документів про освіту, виданих закладами освіти України та інших держав [194];
- 4) організація експертизи із встановлення еквівалентності кваліфікацій, присвоєних згідно з документами про освіту, що видані закладами освіти іноземних держав [194];
- 5) проведення конференцій, семінарів із питань академічної мобільності, застосування положень Конвенції під час розв'язання актуальних проблем розвитку та інтеграції систем освіти європейських держав [194];
- 6) участь у підготовці проєктів дво- та/або багатосторонніх міжурядових угод із питань визнання кваліфікацій [194];
- 7) здійснення заходів щодо пропагування освітніх послуг, які надаються українськими освітніми закладами, на зовнішньому ринку, зокрема спрямованих на залучення громадян іноземних держав до здобуття вищої освіти в Україні [194];
- 8) участь у виконанні міжнародних програм академічного обміну учнями, студентами та аспірантами [194];

- 9) організаційне забезпечення навчання, стажування або підвищення кваліфікації громадян України в закладах освіти інших держав [194];
- 10) забезпечення ефективної діяльності в рамках функціонування міжнародної мережі європейських національних інформаційних центрів з академічного визнання та мобільності і національних інформаційних центрів із академічного визнання (далі – інформаційна мережа) [194];
- 11) надання за принципом «єдиного вікна» інформації про національне законодавство у сфері освіти, зокрема структуру системи освіти, порядок присвоєння кваліфікацій, акредитаційний статус українських освітніх закладів, ліцензування освітніх послуг, видачу документів про освіту та підтвердження їхньої автентичності [194];
- 12) здійснення оперативного обміну даними в рамках інформаційної мережі для забезпечення ефективного функціонування механізму визнання документів про освіту, виданих в Україні та інших державах-учасницях Конвенції [194];
- 13) участь в інформаційних і дослідницьких програмах, семінарах та інших заходах у рамках функціонування інформаційної мережі, упровадження новітніх стандартів академічної мобільності, що розробляються державами-учасницями Конвенції [194].

Серед вдалих проєктів Національного інформаційного центру академічної мобільності (ENIC Ukraine) – «Партнерська оцінка (зовнішній аудит) роботи центру ENIC Ukraine та процедури визнання» (2015 р.). Критеріями перевірки було визначено відповідність Лісабонській конвенції [146], а саме:

- інструкції, критерії та забезпечення якості;
- орієнтація на заявника;
- якість, законність та автентичність документів;
- засоби оцінки та ресурси;
- прозорість та надання інформації [170].

Реалізованими у 2016 році стали такі проєкти Національного інформаційного центру академічної мобільності (ENIC Ukraine):

1. Міжнародний проєкт SCAN-D – наповнення бази даних зразками освітніх документів для вільного доступу.
2. Презентація системи освіти України для визнавачів дипломів Данії.
3. Презентація системи освіти України для визнавачів дипломів Чехії.
4. Підготовка публікацій про систему освіти України для їх розповсюдження [170].

До здобутків Центру можна віднести й те, що його співробітники брали участь у розробленні двосторонніх угод про визнання дипломів із такими країнами, як Чехія, Словаччина, Угорщина, Нігерія, Аргентина, Ватикан, Туреччина [170].

Аналізуючи інформаційні джерела з питань про зарубіжні структури, які беруть на себе роль організатора й координатора академічної мобільності, ми дійшли висновку, що найбільш відомою і дієвою є Мережа національних інформаційних центрів із питань академічного визнання і мобільності (ENIC Network) [153]. Цю мережу було започатковано в 1994 році Радою Європи та ЮНЕСКО з метою створення й упровадження єдиної для всіх європейських країн політики і практики визнання дипломів / кваліфікацій [153].

Додамо, що Мережа ENIC-NARIC активно співпрацює з мережею інформаційних центрів Європейського Союзу з визнання (NARIC Network), діяльність яких забезпечує Європейська комісія в особі Генерального Директора освіти і культури [153].

Оскільки український Національний інформаційний центр академічної мобільності зорієнтований на дієву співпрацю з країнами-учасниками Мережі ENIC-NARIC, стисло проаналізуємо структуру й ключові завдання останньої.

До інформаційної Мережі ENIC входять Інформаційні центри країн-учасниць Європейської культурної конвенції, а також країни, що належать до європейського регіону ЮНЕСКО. Центр ENIC є організацією, яка створюється національним керівництвом кожної з країн-учасниць [153].

Центри різних країн можуть мати незначні відмінності щодо кількості структурних підрозділів/співробітників та їхніх повноважень, проте зобов'язані

забезпечувати реципієнтів інформацією з питань академічної мобільності, пов'язаної з такими важливими аспектами:

- визнання іноземних дипломів, ступенів та кваліфікацій;
- система освіти в країні;
- можливості отримання вказаної інформації за кордоном;
- інші питання мобільності й визнання [153].

Слід зазначити, що діяльність Мережі ENIC-NARIC зорієнтована інформаційну підтримку осіб, до яких належать:

- 1) студенти та їхні батьки;
- 2) працедавці;
- 3) заклади освіти, зокрема ЗВО;
- 4) співробітники міністерств, які опікуються питаннями вищої освіти;
- 5) інші зацікавлені особи й організації [153].

Тож студентам, які планують здобути освіту за рубежом, рекомендується передусім отримати потрібну інформацію, щоб віднайти відповідь на запитання: чи будуть визнані отримані дипломи/кваліфікації на батьківщині? І в цьому їм мають допомогти Інформаційні центри відповідних країн (в Україні – Національний інформаційний центр академічної мобільності) [153].

Представники Мережі ENIC мають щорічні зустрічі на загальному зібранні, метою якого є обговорення актуальних проблем академічного визнання й мобільності. У час між зібраннями Робочі групи здійснюють моніторинг ситуації з виконання ключових завдань у кожній із країн-учасниць. Відтак, діяльність Мережі ENIC спрямована на виявлення проблем, їх обговорення на спільних зібраннях та розв'язання. Окрім того, мережі належить важлива роль у обміні інформацією з питань академічного визнання й мобільності між національними центрами, що має значення для вирішення питань стосовно документів про вищу освіту в країнах-учасницях [153].

Щодо діяльності Робочих груп, то слід відзначити, що в межах Мережі ENIC на них, окрім моніторингових питань, покладається завдання з надання пропозицій до протоколу щорічних зібрань. До компетенції Робочих груп

входять такі позиції:

- 1) проблеми визнання у Болонському процесі;
- 2) транснаціональна освіта;
- 3) Додаток до Диплома;
- 4) критерії та процедури оцінювання іноземних кваліфікацій і періодів освіти;
- 5) кваліфікації міжнародного доступу до освіти в системі Європа – США;
- 6) взаємне визнання кваліфікацій;
- 7) електронна інформація з питань визнання й мобільності [153].

Важливу роль у розвитку академічної мобільності в Україні має Програма Еразмус +, яка є програмою Європейського Союзу на період 2014– 2020 роки. Її створено з метою підтримки проектів співпраці, партнерства, заходів і мобільності у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту. Бюджет Програми на 2014–2020 роки становить 14,7 млрд євро [95].

Слід зазначити, що у Програмі беруть участь 34 країни-члени (Programme Countries), а саме 27 держав-членів ЄС (станом на 2020 рік), Велика Британія, Ліхтенштейн, Ісландія, Норвегія, країна-кандидат – Туреччина [3]. Країнами-партнерами Програми (Partner Countries) є:

- країни Західних Балкан – Албанія, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Косово;
- країни східного партнерства – Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова, Україна;
- країни Південного Середземномор'я – Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, територія Палестинської автономії, Сирія, Туніс;
- Російська Федерація;
- країни Центральної Азії – Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан;
- країни Латинської Америки;
- країни Африки;

- країни Карибського і Тихоокеанського басейнів (АСР) [3].

Оскільки Україна, як і 150 країн світу, є країною-партнером Програми Еразмус +, стисло схарактеризуймо цю Програму.

Серед основних проєктів Програми Еразмус + є такі:

- Міжнародна кредитна мобільність;
- Спільні магістерські програми;
- Розвиток потенціалу вищої освіти;
- Стратегічні партнерства;
- Програма імені Жана Моне [95].

Зазначимо, що в Україні реалізуються всі ці проєкти.

Головними цілями впровадження Програми Еразмус + у сфері вищої освіти в Україні є:

- *по-перше*, удосконалення навичок і можливостей для працевлаштування студентів, сприяння розвитку конкурентоспроможності економіки європейських країн;
- *по-друге*, поліпшення якості викладання і навчання;
- *по-третьє*, виконання Стратегії модернізації вищої освіти в країнах-членах Програми та розвиток освітнього й наукового потенціалу країн-партнерів;
- *по-четверте*, посилення міжнародного виміру у Програмі Еразмус +;
- *по-п'яте*, підтримка Болонського процесу та діалогу щодо політики в стратегічних країнах-партнерах [95].

Серед напрямів Програми Еразмус + важливим у контексті мети й завдань нашого дослідження є «КА1: Мобільність студентів у вищій освіті», сутність якого полягає в тому, що ЗВО країн-партнерів, зокрема України, можуть бути партнером університетів із Європи для організації проєктів з академічної мобільності студентів.

Метою реалізації напрямку «КА1: Мобільність студентів у вищій освіті» є надання кращих можливостей для розвитку навичок і компетентностей у студентів, розкриття їхніх потенційних можливостей (талантів) шляхом

включення в освітнє середовище ЗВО інших країн із більш високими освітніми стандартами.

Для України як країни-партнера Програми Еразмус + для організації та участі у проєктах з академічної мобільності відкриті можливості для здійснення міжнародної кредитної мобільності, яка передбачає участь у програмах:

- 1) обміну та навчання (3–12 місяців) для українських бакалаврів, магістрів, аспірантів, докторантів;
- 2) викладання, підвищення кваліфікації, стажування (від 5 днів до 2 місяців) для викладачів та працівників ЗВО [3].

Організовувати такі програми обміну може один ЗВО з країни-члена Програми та один ЗВО країни-партнера Програми Еразмус + (додатково всі інші організації для проходження студентських практик). Участь у таких програмах можуть брати:

- студенти;
- молодші бакалаври;
- бакалаври;
- магістри;
- студенти, що навчаються на третьому рівні вищої освіти (здобувачі наукового ступеня кандидата наук)/аспіранти;
- здобувачі наукового ступеня доктора наук/докторанти;
- докторанти;
- викладачі;
- адміністративний персонал [3].

Окрім участі у програмах міжнародної академічної мобільності, є можливість долучитися до спільних магістерських програм із повним курсом навчання на спільних освітніх програмах Erasmus Mundus з отриманням повної вищої освіти у Європі на рівні магістра [3].

Умовою організації спільних магістерських програм є партнерство ЗВО країн-членів Програми (мінімум 2) та ЗВО країн-партнерів Програми.

Координаторами проєктів є Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (ЕАСЕА, Брюссель) [3].

Участь у спільних магістерських програмах можуть взяти:

- студенти /випускники – для навчання;
- викладачі – для викладання унікальних курсів;
- будь-яка особа, незалежно від віку й статусу, яка вже має щонайменше

ступінь бакалавра або навчається на четвертому курсі ЗВО, може самостійно взяти участь у конкурсах незалежно від українського ЗВО [3].

В Україні за результатами конкурсів 2014–2019 років серед 197 проєктів Спільних магістерських програм Еразмус Мундус (Erasmus Mundus Joint Master Degrees) 8 Спільних магістерських програм запроваджується за участі 12 українських інституцій. Перелік країн, з якими здійснюється академічний обмін студентів ЗВО України за результатами конкурсів на організацію міжнародної кредитної мобільності, представлено в Додатку Б.

Порядок організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу вітчизняних ЗВО (наукових установ) на території України чи поза її межами та учасників освітнього процесу іноземних ЗВО (наукових установ) на території України регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12 серпня 2015 р. [206].

Досліджувана нами тема академічної мобільності традиційно стосувалася здобувачів вищої освіти, наукових та науково-педагогічних працівників, а віднедавна, у контексті питання якості вищої освіти і відповідності європейським та/або світовим нормами та стандартам, – і навчальних програм та установ. Тож, на думку, Т. Костюк [137], академічна мобільність в Україні спрямована на досягнення таких цілей:

- брати участь у міжнародних інформаційних освітніх процесах, запозичувати нові ідеї або технології, особливо ті, які можливо імплементувати в умовах вітчизняної освітянської практики;

- поліпшити викладацьку та адміністративну спроможність ЗВО щодо забезпечення права на академічну мобільність шляхом упровадження міжнародного досвіду;

- створити умови для професійної самореалізації найталановитішої молоді на користь країни-реципієнта;

- стати джерелом доходів для економіки та ЗВО країни-реципієнта;

- допомагати країнам нарощувати науковий потенціал [137].

У контексті реалізації цих завдань, доцільним, на нашу думку, є звернення до зарубіжної практики розвитку академічної мобільності.

Слід зазначити, що за експертними оцінками національна освітня політика щодо розвитку академічної мобільності в багатьох країнах характеризується двома протилежними тенденціями: перша полягає у невизначеності конкретних цілей, «які підміняються загальними фразами, а за кінцевим результатом розвитку академічної мобільності розуміється покращення її рівня» [303], а друга відзначається цілком конкретними стратегіями. Прикладом першої є Швеція, де нормативні документи фіксують лише наміри країни щодо поліпшення вищезазначеного процесу. Як приклад другої стратегії варто відзначити Велику Британію (Англію та Уельс), Естонію, Нідерланди, Німеччину, Фінляндію, що ухвалили змістовні програми розвитку академічної мобільності шляхом удосконалення механізмів імплементації Болонських реформ і з урахуванням національних пріоритетів [303].

Особливістю розвитку академічної мобільності у багатьох європейських країнах є те, що цей процес унормовується низкою документів, які за своїм змістом більшою мірою підтримують його в контексті навчання і викладання. З огляду на це, відчутно виявляється спрямованість на розв'язання питань академічної мобільності студентів, які навчаються за бакалаврськими і магістерськими (зрідка – за докторськими) програмами, або професійної мобільності науковців і викладачів з метою викладання у ЗВО іншої країни. При цьому перспективність реалізації академічних обмінів залежить від правил візової політики країни, створення можливостей для працевлаштування під час

набуття освіти і в подальшому – за обраною спеціальністю. Так, у Австрії проблема з отриманням візи є тією законодавчою перешкодою, що гальмує розвиток міжнародної академічної мобільності. Інший підхід демонструє Португалія, де запроваджено «швидкий шлях» отримання візи для студентів із країн, які не є членами ЄС [303].

Підтримка на рівні держави здійснюється й у Данії, уряд якої надає університетам гранти у розмірі приблизно 670 євро за кожного студента, що брав участь в обмінах за програмами академічної мобільності (як внутрішньої, так і зовнішньої) незалежно від його національності. Умовою такого надання державних грантів є період навчання не менше від 3-х місяців, упродовж якого студент мав отримати повний академічний кредит [303].

Щодо поєднання навчання й роботи, то в деяких європейських країнах реалізується лояльна політика працевлаштування студентів-нерезидентів. Наприклад, у Німеччині іноземні студенти можуть працювати без отримання дозволу на роботу, хоча для негромадян країни ЄС є часові обмеження щодо перебування на її території – 90 днів на рік або 180 днів на рік у разі неповного робочого дня. Часто перешкодою до залучення іноземних студентів у програми академічної мобільності є об'єктивна вимога знання мови відповідної країни. Тому практика міжнародної академічної мобільності часто супроводжується ухваленням нормативно-правових актів, де прописується вимога до знання англійської мови навчання як більш універсальної, і, водночас, наголошується, що викладання англійською мовою не виключає знання мови країни, де здобувається освіта [303].

У контексті аналізу зарубіжного досвіду формування академічної мобільності студентів пізнавальною, на наше переконання, є практика країн, які мають схожий/спільний досвід історичного розвитку й, водночас, як і Україна, натепер є учасниками Болонського процесу з визначеними пріоритетами у досліджуваній сфері. До прикладу, це Республіка Білорусь, Російська Федерація, Казахстан, що в рамках болонських реформ долучені до процесу формування єдиного освітнього й наукового простору. Важливим є те, що ці

країни, маючи різні освітні й наукові програми, прагнуть до їх оптимальної взаємодії завдяки зіставності й порівнюваності, взаємного визнання, співпраці ЗВО та наукових центрів, академічних обмінів студентів і викладачів. Зауважимо, що ця зіставність досягається шляхом зближення моделей освітніх процесів, застосування порівнюваних критеріїв для опису навчальних дисциплін, єдиних механізмів оцінювання навчальних досягнень студентів тощо. Взаємне визнання документів про отримання вищої освіти регулюється низкою правових актів, зокрема Лісабонською конвенцією про визнання кваліфікацій у галузі вищої освіти європейського регіону (1997) [146].

Слід вказати, що в Кодексі Республіки Білорусь про освіту (від 13 січня 2011 року № 243-3) в статті 121 визначено такі позиції та норми:

– *по-перше*, академічна мобільність є обміном тих, хто навчається, педагогічними працівниками Республіки Білорусь та іноземної держави з метою навчання, підвищення кваліфікації, удосконалення педагогічної діяльності;

– *по-друге*, академічна мобільність досягається шляхом реалізації міжнародних програм, міжнародних договорів Республіки Білорусь, а також договорів, що підписуються між закладами освіти країни та організацією іноземної держави (міжнародною організацією, іноземним громадянином, особою без громадянства);

– *по-третє*, академічний обмін здійснюється на паритетній основі і має взаємний характер; студенти й викладачі повинні повернутися в країну постійного проживання після завершення навчання, підвищення кваліфікації, удосконалення педагогічної діяльності; тривалість та інші умови академічних обмінів визначаються договором [222].

У Республіці Білорусь громадяни мають змогу отримати освіту в зарубіжних країнах за двома основними напрямками:

1) освіта з отриманням підсумкової кваліфікації; забезпечується приєднанням до Лісабонської конвенції, що створює умови для визнання іноземних документів на території Республіки Білорусь, зокрема й для

громадян республіки, які отримали освіту за кордоном;

2) отримання освіти впродовж певного періоду, яке здійснюється на основі угод між ЗВО, приватної ініціативи студентів, а також у рамках програм обміну Erasmus Mundus [222].

Відзначимо, що натеper національна система вищої освіти Білорусі має більш ніж 25-річний досвід розвитку спільних освітніх програм, формування й упровадження яких є результатом міждержавних угод, договорів між університетами. Так, одним із перших таких договорів із міжнародного бізнесу було підписано 1994 року між Інститутом управління підприємствами (ІАЕ) (Університет Париж-1 Пантеон-Сорбонна) і Білоруським державним економічним університетом [222].

Натеper у Республіці Білорусь реалізується більше ніж 10 спільних освітніх програм переважно у сфері економіки, інженерії, юриспруденції, менеджменту, філології, особливостями яких є такі:

- освітні програми як результати угод між університетами, переважно двосторонніх[222];
- поширення на спільні програми дії всіх норм національного законодавства у сфері ліцензування й акредитації національних освітніх програм [222];
- переважання франчайзингових програм (передача одним університетом іншому права на реалізацію своєї освітньої програми за умови збереження права контролю якості підготовки) і власне подвійні програми (узгодження навчальних планів і програм, методів навчання й оцінювання знань студентів, взаємне визнання результатів навчання в університетах-партнерах, наявність загальних структур управління програмою) [222];
- мова навчання – переважно державні мови країн-партнерів, а також англійська (законодавство Білорусі дозволяє здійснювати освітній процес іноземною мовою) [222];
- до опанування програм залучені здебільшого студенти, що навчаються на магістерському рівні вищої освіти, меншою мірою – майбутні бакалаври;

корпус викладачів – змішаний (білоруські та іноземні викладачі) [222];

- навчання переважно платне [222];
- результати навчання (екзамени), які складають студенти в університетах-партнерах, переводяться в десятибальну шкалу оцінювання для білоруського диплома [222];
- за підсумками навчання видаються національні дипломи про освіту; є практика видачі подвійних сертифікатів, що формально документами про освіту в державі не визнаються [222].

Вивчення досвіду Казахстану з досліджуваної проблеми дало змогу з'ясувати, що в цій країні створено правове поле для розвитку академічної мобільності. Новою Державною програмою розвитку Республіки Казахстан на 2011–2020 роки [303] визначено завдання інтеграції у ЄПВО шляхом узгодження змісту та структури національної системи вищої освіти з визначальними параметрами Болонського процесу. У документі подано аналіз сучасного стану, схарактеризовано складнощі, визначено завдання розвитку академічної мобільності в країні на період до 2020 року, окреслено очікувані результати її запровадження [303]. Саме це вирізняє за висновками експертів Республіку Казахстан з-поміж інших країн СНД як таку, що має чітку стратегію й тактику запровадження академічної мобільності [303].

Нормативними документами Республіки Казахстан затверджено також Правила організації освітнього процесу за кредитною технологією навчання як умови реалізації академічної мобільності. Це передбачає запровадження:

- шкали оцінювання кредитної технології Республіки Казахстан і ECTS та взаємозаліків освітніх програм;
- організації академічної мобільності в межах казахської моделі перезарахування кредитів за зразком ECTS;
- використання ЄКТС в освітньому процесі країни;
- мобільної побудови освітніх програм [222].

Додамо, що 19 січня 2011 року на розширеній Колегії Міністерства освіти і науки Республіки Казахстан було обговорено й схвалено Концепцію

академічної мобільності студентів ЗВО, у тексті якої відзначено, що студенти мають право навчатися за кордоном не менш ніж один академічний період за увесь термін навчання, зокрема й коштом міжнародної стипендії Президента Республіки «Болошак». У перспективі – створення Центру Болонського процесу та академічної мобільності Республіки Казахстан [222].

Аналізуючи досвід Казахстану щодо розвитку академічної мобільності, на нашу думку, до продуктивних ідей, які можуть бути запроваджені в Україні, слід включити такі:

1. Проводити заняття в режимі on-line із зарубіжними відкритими університетами за формою дистанційного навчання.

2. Створити інформаційно-освітній портал (або відділ на освітньому ресурсі), який би підтримував академічну мобільність між країнами Євразійської економічної спільноти (Білорусія, Казахстан, Киргизстан, Росія, Таджикистан), де Україна, Молдова і Вірменія мають статус країн-спостерігачів.

3. Інформаційно-освітній портал має містити анкети (портфоліо) викладачів та студентів, які беруть участь у програмах академічної мобільності, відеолекції тощо.

У результаті вивчення досвіду формування академічної мобільності студентів у Росії слід відзначити, що статтею 2 Федерального закону «О высшем послевузовском профессиональном образовании» від 22 серпня 1996 року № 15-ФЗ [222] визначено, що державна політика в цій сфері спрямована на збереження досягнень і традицій російської вищої школи та їх інтеграцію у світову систему вищої освіти. Статтею 33 цього закону встановлено форми участі у міжнародній співпраці ЗВО Російської Федерації, а саме:

– участь у програмах двостороннього та багатостороннього обміну студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними та науковими співробітниками;

– проведення спільних наукових досліджень, а також конференцій, конгресів, симпозіумів та інших заходів;

- здійснення фундаментальних та прикладних досліджень, а також дослідно-конструкторських робіт за замовленнями іноземних юридичних осіб;
- участь у міжнародних програмах удосконалення вищої і післявузівської професійної освіти [222].

Додамо, що розвиток механізмів і форм підтримки академічної мобільності в системі російської вищої освіти натеper визначається важливістю формування професійних, комунікаційних, лінгвістичних, загальнокультурних та інших компетентностей учасників академічних обмінів, розширення участі російських ЗВО в процесах регіональної інтеграції у Європі та Азії, а також жорсткою конкуренцією федеральних ЗВО на глобальному ринку освітніх послуг. Так, із середини 2000-х років у Росії реалізується комплекс програм і проєктів, спрямованих на розвиток академічної мобільності в системі вищої професійної освіти. До прикладу, це проєкт Ради держав Балтійського моря «Єврофакультет – Псков», який впроваджується декількома країнами. Ще можна згадати підтримку Мережного відкритого університету СНД та ініціативу Російської Федерації зі створення університету Шанхайської організації співробітництва. Окрім того, у проєкти, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності провідних університетів Росії, включено низку заходів на підтримку академічної мобільності викладачів, молодих учених і студентів. На думку законодавців і чиновників у сфері освіти, державна політика Російської Федерації з питань академічної мобільності має сприяти інтеграції освіти й науки країни у світовий освітній простір, створить механізми залучення економічних ресурсів для поліпшення якості освіти, забезпечить баланс державних, суспільних і особистих інтересів у системі багаторівневої освіти шляхом узгодження змісту й структури вищої освіти із вимогами Болонського процесу.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що за оцінками експертів [317], умовами ефективності національних стратегій розвитку академічної мобільності має бути розмежування її видів. Зокрема, доцільно диференціювати академічну мобільність за різними програмами (бакалаврськими,

магістерськими, докторськими), визначити цілі (стажування, навчання тощо), встановити окремі підходи до фінансування внутрішньої та міжнародної мобільності, окреслити її геополітичну спрямованість, а також інструменти досягнення цілей [317].

У окресленому вище контексті слід зазначити, що Україна зорієнтована на реалізацію цілей щодо розширення програм академічної мобільності не лише на кількісному, а і на якісному рівнях. Відповідно до ст. 62 право на академічну мобільність, зокрема міжнародну, має бути забезпечено особам, які навчаються у ЗВО [204].

Не можемо оминати увагою того, що в Україні державна підтримка і фінансування навчання та стажування за кордоном в найбільш рейтингових ЗВО США, Великої Британії, Франції, Німеччини, Японії та інших економічно розвинених країн надається студентам, аспірантам і фахівцям природничого та інженерно-технічного напрямів, запит на якісну підготовку яких відчутний на національному ринку праці. Зокрема, це такі галузі, як ІТ-технології, біо-нанотехнології, інформаційно-комунікаційні технології, нанофізика та наноелектроніка, електротехніка, нові нетрадиційні джерела енергії, раціональне природокористування, розробка корисних копалин, металургія, машинобудування, авіаційна та ракетокосмічна техніка, атомна енергетика, хімічна технологія та інженерія тощо [169, с. 8]. Таким чином, українським суспільством чітко окреслено запит: вітчизняна система освіти покликана забезпечити місце держави серед провідних ЗВО світу, її міжнародний престиж як країни, що завжди вирізнялася високим рівнем культури, науки і освіти [285, с. 24].

На нашу думку, цей престиж має виявлятися, зокрема, й у збереженні інтелектуального капіталу країни, збалансованому імпорту та експорту освітніх послуг – «циркуляції мізків», а не їх відтоку. Тож у процесі академічної мобільності вітчизняні ЗВО мають обмінюватися кращими набутками у наданні якісної вищої освіти, збільшувати кількість спільних проєктів, заохочувати рівнозначність у обмінах студентів тощо. Наші умовиводи суголосні з позицією

В. Бобрицької, яка вважає, що академічна мобільність має сприяти розширенню міжнародного академічного співтовариства; появі нових перспектив розвитку людських ресурсів; підвищенню кар'єрних шансів випускників; засвоєнню навчальних програм, які не пропонують національні ЗВО; гармонізації національних і міжнаціональних процесів забезпечення якості освіти; створенню відкритого ЄПВО і ЄДП [34, с. 272]. Викладене у підрозділі створює підґрунтя для визначення особливостей реалізації програм академічної мобільності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО України, що й буде представлено в наступному підрозділі дисертації.

1.4. Особливості реалізації програм академічної мобільності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у закладах вищої освіти України

Відповідно до вимог, що визначені Стандартом з вищої освіти України із галузі знань 29 Міжнародні відносини [247, с. 5] (Додаток А), майбутній фахівець по завершенні бакалаврату має відповідати очікуванням суспільства, зокрема, уміти розв'язувати спеціалізовані складні задачі й практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності, бути обізнаним із таких питань, як функціонування та розвиток світового господарства, форми міжнародних відносин і механізми їх реалізації, мотивація й поведінка суб'єктів міжнародних відносин на мікро-, мезо-, макро- та мегарівнях, у процесі еволюції міжнародних відносин та міжнародного співробітництва [247, с. 5]. З огляду на це, специфіка підготовки фахівців-міжнародників у ЗВО обумовлена сучасними викликами у сфері їхньої професійної реалізації, що потребує від них умінь компетентно реагувати на зміни ситуації на вітчизняному та світовому ринках, ухвалювати оптимальні рішення й кваліфіковано діяти, спрямовуючи свою активність на поліпшення становища своєї країни.

Як було обґрунтовано у п. 1.3, суттєвий потенціал у формуванні суспільно очікуваних здатностей майбутнього фахівця в галузі міжнародних відносин має академічна мобільність, яка визначається передусім змістом його фахової діяльності, а не політичною кон'юктурою чи стереотипними уявленнями про закордонну освіту як безумовний чинник затребуваності на ринку праці.

Аналіз інформаційних джерел свідчить, що в теорії і практиці професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників накопичено суттєвий потенціал для висвітлення особливостей реалізації програм академічної мобільності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у закладах вищої освіти України. Підґрунтям для цього є напрацювання таких учених, як Л. Волошинова (професійна мовна підготовка майбутнього фахівця у сфері міжнародних відносин) [63]; О. Ельбрехт (підвищення якості підготовки менеджерів зовнішньоекономічної діяльності) [93]; Г. Копил (формування професійної компетентності майбутніх фахівців із міжнародної економіки) [136]; О. Ножовнік (формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців у галузі зовнішньоекономічної діяльності) [176; 177; 178]; Л. Отрощенко (формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у вищій освіті Німеччини) [186]; О. Шевчук (підготовка майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю за кордоном) [273] та інших.

Цінні для нашого дослідження й науково-методичні праці з підготовки фахівців-міжнародників, авторами яких є Ю. Козак, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон та ін. [124]; Т. Колбіна [129]; В. Новицький [175]; Л. Торгова, О. Хитра [256]; В. Цимбалістий [268] та інші.

Студіювання вищезгаданих інформаційних джерел дає змогу визначити, що сучасні фахівці з міжнародних відносин покликані ефективно працювати як у вітчизняному, так і в міжнародному глобальному середовищі, що визначається мінливістю, мобільністю, конкурентними ставками на ринку праці. Такі фахівці потрібні скрізь, куди прийшов іноземний капітал, працюють

іноземні інвестиції, зокрема в страховому бізнесі, біржовій діяльності, аграрному виробництві тощо.

Проте наявність значної кількості теоретичних і навчально-методичних праць не забезпечила комплексного розкриття проблеми формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин, зокрема в аспекті застосування відповідних програм із досліджуваної діяльності у професійній підготовці. Перш ніж висвітлити зміст та особливості цих програм, стисло схарактеризуємо сучасний стан професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у вітчизняних ЗВО.

Зазначимо, що відповідно до Переліку галузей і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [205], ЗВО України пропонують освітні програми для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у Галузі знань 29 Міжнародні відносини спеціальностей 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; 292 Міжнародні економічні відносини, 293 Міжнародне право [205].

Аналіз даних довідникових джерел дає змогу визначити, що в Україні підготовку фахівців у галузі міжнародних відносин за вищезазначеними спеціальностями здійснює низка ЗВО, які системно представлено в табл. 1.2.

Як свідчать дані таблиці 1.2, і попит, і пропозиція на набуття спеціальностей у Галузі знань 29 Міжнародні відносини в Україні надзвичайно відчутні. Відповідно до кадрових, матеріально-технічних і науково-методичних можливостей ЗВО надає відповідні освітні послуги. Важливим у реалізації освітніх програм ЗВО [90] є наголос на поглиблене знання теорії та практики міжнародних відносин, вивчення студентами іноземних мов, що відкриває перспективу до працевлаштування у філіях міжнародних компаній в Україні, спільних підприємствах чи комерційних фірмах, які спеціалізуються у галузі зовнішньоекономічної діяльності, інвестиційній сфері, прагнуть вийти на зовнішні ринки тощо.

Таблиця 1.2.

Заклади вищої освіти України, які здійснюють професійну підготовку фахівців у Галузі знань 29 Міжнародні відносини

Назва ЗВО	Спеціальності
1	2
- Київський міжнародний університет; - Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка; - ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; - Львівський національний університет ім. Франка; - Національний авіаційний університет; - Тернопільський національний економічний університет; - Університет митної справи та фінансів	✓ Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; ✓ Міжнародні економічні відносини; ✓ Міжнародне право
- Донецький національний університет імені Василя Стуса; - Університет економіки та права «КРОК»; - Українсько-американський університет Конкордія; - Костянтинівська філія Донецького національного університету імені Василя Стуса; - Луганський національний університет ім. Шевченка; - Маріупольський державний університет; - Національний університет «Львівська політехніка»; - Національний університет водного господарства та природокористування; - Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця; - Хмельницький національний університет;	✓ Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; ✓ Міжнародні економічні відносини

Продовження таблиці 1.2.

1	2
- Хмельницька філія Донецького національного університету імені Василя Стуса «Бізнес-інноваційний центр «ДонНУ-Поділля» - Черкаський національний університет ім. Хмельницького;	✓ Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; ✓ Міжнародні економічні відносини;
- Київський університет імені Бориса Грінченка; - Київський університет права НАН України; - Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;	✓ Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії; ✓ Міжнародне право;
- Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана; - Міжрегіональна академія управління персоналом; - Криворізький національний університет; - Київський університет культури; - Київський національний університет культури і мистецтв; - Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»; - Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв; - Національна академія управління; - Національний університет «Острозька академія»; - Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; - Харківський інститут фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі; - Харківський національний автомобільно-дорожній університет; - Чорноморський національний університет імені Петра Могили	✓ Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Систематизовано автором на основі інформації сайту [90]

Не можемо оминати увагою, що на факультеті міжнародних відносин НАУ у 2019–2020 н.р. підготовка майбутніх бакалаврів (освітній ступінь (ОС) бакалавр) із міжнародних відносин здійснюється за освітньо-професійними програмами (ОПП) «Міжнародний бізнес», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародне право», «Міжнародна інформація», «Міжнародні відносини» [165] (Табл. 1.3).

Таблиця 1.3.

**Спеціальності та освітні програми ОС Бакалавр, за якими
здійснюється підготовка фахівців-міжнародників у НАУ
в 2019-2020 н.р.**

Шифр	Назва спеціальності	Освітньо-професійна програма	Кваліфікація
291	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	✓ Міжнародна інформація ✓ Міжнародні відносини ✓ Міжнародні відносини (сходознавство)	✓ фахівець із міжнародних відносин; асистент перекладача; ✓ фахівець із міжнародних суспільних комунікацій; ✓ асистент перекладача
292	Міжнародні економічні відносини	✓ Міжнародні економічні відносини ✓ Міжнародний бізнес	✓ фахівець із міжнародних економічних відносин; асистент перекладача; ✓ фахівець із зовнішньоекономічних питань; ✓ асистент перекладача
293	Міжнародне право	✓ Міжнародне право; ✓ Міжнародне право (англомовна освітня програма)	✓ Фахівець з міжнародного права; ✓ асистент перекладача

Особливістю фахової освіти студентів НАУ, які навчаються за ОПІ у галузі міжнародних відносин, є зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки як провідного чинника формування у майбутнього фахівця загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності. При цьому, після ухвалення ЗУ «Про вищу освіту» [204], міжнародні відносини, міжнародну інформацію та країнознавство уніфікували в одну спеціальність – міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Тож викладачі факультету міжнародних відносин НАУ прагнуть забезпечити студентам різних рівнів освіти, зокрема першого (бакалаврського), професійну підготовку, яка стане потужним підґрунтям для розв'язання складних завдань щодо забезпечення економічного зростання країни, нарощування міжнародних відносин України і провідних країн світу, утвердження принципів і норм міжнародного бізнесу й права, ліквідації бідності та піднесення рівня життя населення. На наше переконання, для майбутніх фахівців-міжнародників забезпеченню поглибленого знання теорії та практики міжнародних відносин, опануванню навичок успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, аналізу кон'юнктури ринку, формуванню іншомовної компетентності буде сприяти долучення їх до програм академічної мобільності.

Привертає увагу й та обставина, що на сайтах ЗВО, перелік яких представлено в табл. 1.2, практично завжди надається інформація про можливість навчання за програмами академічної мобільності, наголошується на тому, що участь студентів у них – це залучення до кращих світових практик, стажування за кордоном, набуття унікальних професійних навичок, якісна європейська освіта за обраним напрямом підготовки, конкурентоздатність на ринку праці [90], представляються положення про академічну мобільність здобувачів вищої освіти. Прикладом є «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у Національному авіаційному університеті», яке затверджено Вченою радою закладу (протокол № 6 від 26 червня 2019 року)

[198]. Так, у п. 1.5 цього документа зазначено, що право на академічну мобільність реалізується на підставі міжнародних договорів про співробітництво в галузі освіти та науки, міжнародних програм та проєктів, договорів про співробітництво між НАУ та вітчизняними/іноземними ЗВО-партнерами, а також може бути реалізоване учасниками освітнього процесу з власної ініціативи, підтриманої адміністрацією НАУ на основі індивідуальних запрошень та інших механізмів [198, с. 3].

Слід уточнити, що академічна мобільність, що реалізується на підставі міжнародних угод, програм, проєктів, договорів між ЗВО та ЗВО-партнером є *організованою* (виділено нами. – Т.С.). Участь здобувачів вищої освіти за межами організованої мобільності, зокрема за їхнім самостійним вибором чи ініціативою, називається *ініціативною* мобільністю (виділено мною. – Т.С.). Тож поняття «формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» визначаємо як *процес набуття інтегративної особистісної якості майбутнього фахівця-міжнародника під час професійної підготовки, що характеризується готовністю до участі в організованих (на підставі міжнародних угод, програм, проєктів, договорів між ЗВО та ЗВО-партнером) та ініціативних (за самостійним вибором студента) академічних обмінах.*

Стисло схарактеризуємо програми академічної мобільності, які можуть бути запропоновані ЗВО студентів в рамках організованої мобільності або обрані ним із власної ініціативи. У межах нашого дослідження критеріями відбору цих програм для здійснення їхнього опису є те, що вони: а) є стипендіальними; б) користуються найбільшим попитом у здобувачів вищої освіти; 3) є професійно значущими для майбутніх фахівців із міжнародних відносин.

Грантова програма ЄС Еразмус +

Передусім зазначимо, що про грантову Програму ЄС Еразмус + за напрямом «КА1 – навчальна мобільність» було надано достатню інформацію у п. 1.3 цієї дисертації. Нагадаймо, що в Додатку Б представлено перелік країн, з

якими здійснюється академічний обмін студентів ЗВО України за результатами конкурсів на організацію міжнародної кредитної мобільності за цією Програмою, а в Додатку В виокремлено ЗВО країн (Німеччина, Греція, Угорщина, Литва), з якими НАУ буде співпрацювати до 2022 року в її рамках. У Додатку Г представлено форму заповнення Анкети-заяви для студента /аспіранта для участі у Програмі Еразмус+, рекомендовану в НАУ.

Програма Canada's Mitacs Globalink Research Internship

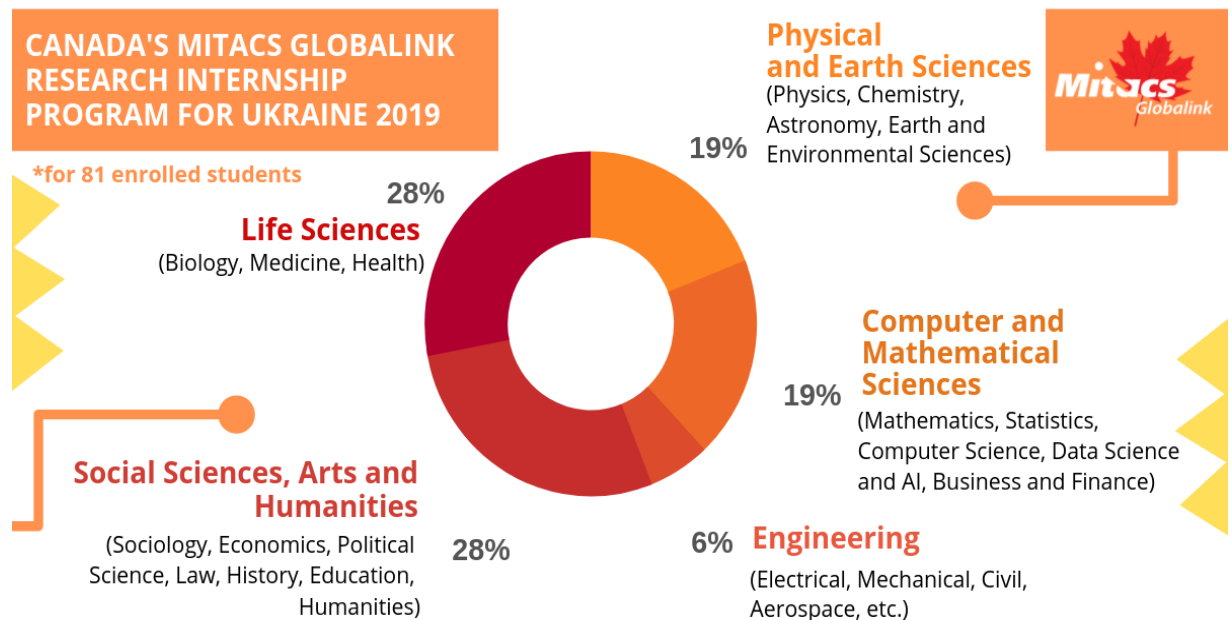
Програму створено згідно з міжнародною ініціативою для іноземних студентів з Австралії, Бразилії, Китаю, Франції, Німеччини, Мексики, Саудівської Аравії, Тунісу та *України* (виділено мною. – *T.C.*) для дослідницького стажування студентів третього курсу в Канаді. Згідно з результатами відбору, який відбувається щороку з травня по вересень, учасники беруть участь у 12-тижневому дослідницькому стажуванні з різних дисциплін (інженерні, технічні й математичні, гуманітарні і соціальні науки) під керівництвом канадських викладачів університетів [301].

Для студентів з України привабливим є те, що Програма охоплює 70 університетів Канади й включає низку інтелектуальних та матеріальних пропозицій:

- 1) роботу над спільним науковим проектом із професором університету згідно з дослідницькими інтересами, навичками, попереднім досвідом здобувача вищої освіти і з дотриманням норм академічної доброчесності [301];
- 2) переліт «Україна-Канада» та «Канада-Україна» [301];
- 3) трансфер з аеропорту до місця проживання [301];
- 4) стипендію на житло, харчування та проживання [301];
- 5) медичне страхування [301];
- 6) зарахування на період стажування в канадський університет [301];
- 7) підтримку студентів-менторів у кампусі канадського університету [301];
- 8) можливість відвідування заходів, воркшопів (з англ. – «робочі майстерні»), семінарів із професійного розвитку [301];

9) сертифікат, що підтверджує проходження програми Globalink Research Internship [301].

Результати програми у 2018–2019 роках за участю українських студентів представлено на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Результати Програми Canada's Mitacs Globalink Research Internship з академічної мобільності (за 2018–2019 рр.) [301].

Як ілюструє рис. 1.4, здобувачів вищої освіти з України найбільше приваблює участь у дослідницькому стажуванні з біологічних, медичних, здоров'язбережувальних, соціологічних, економічних, політичних, юридичних, освітніх, соціальних наук. Найменшою мірою – інженерних.

Для майбутніх фахівців із міжнародних відносин, на нашу думку, цікавою пропозицією є участь у дослідженнях, що стосуються бізнесу й фінансів, політики тощо.

Програма академічних обмінів імені Фулбрайта

Програму, яка має більш ніж сторічний досвід свого існування (з 1946 року), було засновано для підтримки міжнародної освіти, що, безперечно, робить її цікавою для майбутніх фахівців-міжнародників. Її основною ідеєю є

взаємодія та взаємне порозуміння між народами, пізнання й повага до розмаїтого світу [203].

З 1992 року Програма відчутно увійшла в культурно-науковий простір України, оскільки відтоді в рамках академічних обмінів понад 1000 українців навчалися, стажувалися, брали участь у дослідженнях у США, більш ніж 700 американських учених викладали й займалися наукою у ЗВО країни. Ще одним підтвердженням взаємопроникнення науки й культури України і США є те, що з 1999 року діє Українське Фулбрайтівське товариство, яке заснували випускники цієї Програми. Офіс Програми створено в Києві [203].

Згідно з ініціативами Програми, щорічно проводяться конференції, тематичні семінари та наукові зібрання у форматі «круглого столу», здійснюється публікація монографій, тематичних збірників, підручників, що сприяє живому спілкуванню «від людини до людини», дискусійно-діалогічному обміну думками, набуттю досвіду з упровадження змін, розвитку міжнародних відносин між країнами-учасниками. Фінансове спонсорвання здійснюється Урядом США, а адміністрування – Інститутом міжнародної освіти (ІЕ). За цією Програмою щорічно оголошуються конкурси для здобувачів першого (бакалаврського), другого (магістерського) та третього (докторського) рівнів вищої освіти викладачів та науковців для навчання та проведення досліджень в університетах США [203]. Учасникам надаються щомісячна стипендія, медичне страхування, квиток в обидва боки, оплата навчання (для студентів). Програму активно підтримує МОН України [203].

Стипендії Німецької служби академічних обмінів DAAD

Німецька система освіти є однією з найпривабливіших за критеріями якості і практичної зорієнтованості освітніх програм. Німецькі ЗВО популярні завдяки реалізації ідей кооперації, інноваційному потенціалу, фокусуванню на інтернаціоналізації у наданні вищої освіти [294]. Академічні обміни підтримуються як із програм організованої (на інституційному рівні) так і ініціативної мобільності.

Стипендії DAAD пропонують різноманітні можливості для навчання, стажування, проведення досліджень та підвищення професійної кваліфікації на базі ЗВО або наукових установ Німеччини. Фінансове забезпечення залежить від категорії учасника та тривалості Програми. Конкурси оголошуються щорічно. В Україні (м. Київ) функціонує Інформаційний центр DAAD, до якого охочий брати участь у Програмі може подати пакет документів [294].

Особливістю участі у Програмі є здійснення покрокових дій.

Крок 1. Визначення цілей співпраці з іноземним ЗВО, напр.: на академічному рівні – участь студентів у навчальних програмах, наукових дослідженнях тощо.

Крок 2. Визначення можливих ЗВО-партнерів для співпраці. У нагоді будуть пошуковики в Інтернеті, винятково іноземною (найчастіше – англійською) мовами, зокрема:

- Hochschulkompass (тільки англійською мовою) – надає інформацію та Link на всі державні ЗВО Німеччини, що пропонують програми з навчання, досліджень та міжнародної співпраці;

- Research Explorer (тільки англійською мовою) – представляє Науковий каталог Німецького науково-дослідного співтовариства (DFG) та Німецької служби академічних обмінів (DAAD) у співпраці з Конференцією ректорів ЗВО (HRK), містить перелік із понад 23 тис. німецьких ЗВО та науково-дослідних установ;

- Study in Germany (тільки англійською мовою): є інформаційним порталом DAAD та Федерального міністерства освіти та науки (BMBWF), що містить дані про навчальні програми, створені для іноземних студентів;

- Research in Germany (тільки англійською мовою) – надає інформацію про підтримку інновацій та досліджень у Німеччині, пропонує ознайомлення з німецькою системою організації науки та можливостями фінансування у цій сфері [Hochschulen].

Крок 3. Встановлення контактів із німецькими університетами. Передбачає ідентифікацію особи у відділі міжнародних зв'язків, написання електронного

листа англійською чи німецькою мовою з презентацією закладу й мети співпраці; підтримку контакту для планування напрямів подальшої співпраці [294].

Слід вказати, що в Україні мають попит й інші програми академічної мобільності (Національна стипендіальна програма Словацької республіки; Стипендіальна програма Китайського Уряду «Chinese Government Scholarships»; Стипендії Шведського Інституту за програмою VISBY тощо), інформацію про які можна знайти в Інтернеті.

Слід вказати, що перелік країн і ЗВО/установ, з якими НАУ співпрацює за програмами академічної мобільності станом на 2020 рік, представлено в Додатку Д. Звернімо увагу, що для участі в програмах академічних обмінів необхідною умовою є володіння іноземною мовою (переважно англійською). З огляду на це, а також з урахуванням цільових настанов, викладених у «Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність у Національному авіаційному університеті» [198] (див п. 3.2 про завдання щодо підвищення рівня володіння іноземними мовами) у реалізації подальших дослідницьких дій будемо звертати пильну увагу на потенціал навчальних дисциплін, що вивчають майбутні бакалаври з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки (Розділ 2 дисертації).

Для визначення напрямів подальших досліджень, результати яких будуть представлені в наступному розділі дисертації, логічним, на нашу думку, було здійснення пілотного дослідження. Так, на аналітико-організаційному етапі роботи з усієї вибірки (332 особи) до пілотного дослідження (2011–2012 н.р.) було залучено 81 студента НАУ, які навчалися в трьох академічних групах факультету міжнародних відносин. Це дало змогу розв'язати такі завдання:

1) з'ясувати ставлення анкетованих до досліджуваної проблеми – усвідомлення значущості академічної мобільності для майбутніх фахівців-міжнародників (конкурентоздатність, перспективи, запит на ринку праці тощо);

2) отримати емпіричні дані для визначення напрямів подальших досліджень.

За результатами інтерв'ювання виявлено, що абсолютно всі студенти мають доступ до інформаційних ресурсів НАУ, знають про основні заходи, які проводяться в закладі. Проте не всі респонденти звертали увагу на заходи (конференції, семінари, тренінги), які мали на меті долучити їх до програм з академічної мобільності (табл. 1.4).

Таблиця 1.4.

Розподіл студентів за відповідями на запитання «Чи поінформовані Ви вчасно про заходи (програми тощо) з академічної мобільності, які проходять у закладі?»

Відповідь	Гр. 1 (n=21) Спеціальність «Міжнародні економічні відносини»		Гр. 2 (n=23) Спеціальність «Міжнародні економічні відносини»		Гр. 3 (n=27) Спеціальність «Міжнародна інформація»	
	абс.	%	абс.	%	абс.	%
Так	5	23,81	7	30,43	6	22,22
Рідко	12	57,14	10	43,48	12	44,45
Ніколи	4	19,05	6	26,09	9	33,33

Відповіді на наступне запитання: «Чи хотіли б більше знати про можливості академічної мобільності, зокрема брати участь у програмах обміну чи магістерських програмах?» були цілком передбачувані: 75 (92,59 %) студентів відповіли на нього ствердно; 6 (7,41 %) студентів не змогли визначитися з відповіддю, але й жоден не дав негативної відповіді.

Слід звернути увагу, що під час вибору варіанта відповіді більшість респондентів ставили уточнюючі запитання щодо цих програм. І після того як дізнавалися, що програми академічної мобільності передбачають короткострокове навчання, наукову роботу, стажування чи практику в інших ЗВО за обраною спеціальністю, зокрема й за кордоном, охоче визначалися на користь позитивної відповіді. Це однозначно вказує на актуальність визначеного напрямку дослідження й додатково підтверджує тезу про

доцільність більшою мірою інформувати й залучати студентів до програм академічної мобільності.

Висновки до першого розділу

У процесі аналізу феномена академічної мобільності як об'єкта міждисциплінарного дослідження з'ясовано його сутнісні характеристики, а саме академічна мобільність: 1) є предметом дослідження філософії освіти, педагогіки, психології, соціології, державного управління, менеджменту та маркетингу освіти, оскільки уможливорює розкриття сутності глобалізації та інтеграційних процесів в освіті; 2) є одним із ключових аспектів імплементації Болонського процесу; 3) визначає привабливість та конкурентоздатність Європейського простору вищої освіти, створює можливості для особистісного зростання студентської молоді, сприяє розвитку міжнародного співробітництва, підвищує якість вищої освіти та наукових досліджень; 4) є одним із чинників модернізації вищої освіти, підвищення її якості; 5) досліджується в контексті етичних питань, адже міжнародна міграція, зокрема академічна, включає проблеми «відтоку мізків», поглиблення соціальної нерівності в глобальному соціумі тощо; 6) доповнює дискурс запровадження інформаційних технологій у вищу освіту феноменами віртуальної академічної мобільності, віртуальних (відкритих) університетів; 7) розширює існування університетів як соціальних інституцій; 8) детермінує необхідність вирішувати складні протиріччя особистісної ідентифікації, здійснювати обґрунтування своїх вчинків із позицій власної та іншої культури; 9) розглядається як один із виявів свободи особистості, зокрема академічної свободи студентів і викладачів та науковців, як діяльність, у центрі якої перебуває творча особистість представника академічного середовища – студента сучасного ЗВО.

Характеристика поняттєво-категорійного апарату дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів у процесі набуття майбутньої професії дала змогу виявити сутнісний зміст базових («мобільність»,

«академічна мобільність») та похідних понять дослідження («соціальна мобільність», «професійна мобільність», «особистісна мобільність», «мобільний студент», «віртуальна академічна мобільність», «форми академічної мобільності», «види академічної мобільності»). Зокрема, з'ясовано, що поняття «академічна мобільність» у сучасному науковому дискурсі відбувається в межах трьох підходів: перший підхід розглядає академічну мобільність як принцип розвитку сучасної вищої освіти; другий підхід пов'язаний із аналізом академічної мобільності в контексті міжнародної співпраці в галузі вищої освіти; третій підхід досліджує прикладні аспекти проблеми. Надано авторське визначення поняття «академічна мобільність бакалаврів з міжнародних відносин», яке тлумачимо як навчання, стажування чи здійснення наукової діяльності в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами з метою творчого застосування їхнього інтелектуального ресурсу та набуття навичок «soft skills» (конкурентність; адаптованість; стресостійкість тощо) та професійних знань і вмінь «hard skills» із питань функціонування та розвитку світового господарства, форм міжнародних відносин і механізмів їхньої реалізації в міжкультурному професійному середовищі.

З'ясовано особливості професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО України та зарубіжжя, які спрямовано на розв'язання низки суперечностей між: 1) потребою інтеграції системи вищої освіти України у європейський освітній простір та відмінностями парадигм національної та європейської систем міжнародної освіти; 2) вимогами ринку праці щодо володіння фахівцями засобами підвищення своєї професійної валідності та неготовністю ЗВО, зокрема технічних, до забезпечення майбутніх фахівців-міжнародників, зокрема в галузі міжнародних відносин, навчанням за освітніми програмами, які включають програми академічної мобільності, що передбачає отримання випускниками документа про вищу освіту ЗВО, а також спільних або подвійних документів про вищу освіту ЗВО-партнерів; 3) пасивною позицією організаторів освітнього процесу у ЗВО щодо розуміння

дедалі більшої ролі академічної мобільності як інструмента оптимізації якості надання освітніх послуг та тенденцією підвищення рівня запиту студентської молоді технічних ЗВО на отримання якісної освіти, яка б відповідала міжнародним стандартам.

У процесі характеристик особливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у НАУ виявлено основні пріоритети, а саме: 1) зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки як провідного чинника формування у майбутнього фахівця загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності; 2) надання сучасних знань про основні принципи і норми міжнародного бізнесу й права; 3) забезпечення поглибленого знання теорії та практики міжнародних відносин, опанування навичок успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, аналізу кон'юнктури ринку; 4) формування іншомовної компетентності. Сформульовано припущення, що успішній реалізації пріоритетних завдань професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин університету буде сприяти академічна мобільність.

З'ясування нормативно-правового супроводу реалізації досліджуваного феномена в Україні уможливило аналіз новацій, які визначено у «Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність» (2015). Тож студенти вітчизняних ЗВО, зокрема бакалаври міжнародних відносин НАУ, мають право реалізувати у процесі професійної підготовки внутрішню й зовнішню, а також ступеневу й кредитну академічну мобільність, що слугує виконанню запиту української держави й суспільства – вітчизняна система освіти покликана посісти гідне місце серед провідних ЗВО світу. Міжнародний престиж України має виявлятися, зокрема, в активній участі ЗВО у програмах з академічного обміну.

Виявлено, що формування академічної мобільності студентів у вітчизняному й зарубіжному досвіді виявляється у прагненні накопичити інтелектуальний потенціал у академічному середовищі; збагатитися

продуктивним досвідом інших країни у наданні якісної вищої освіти; зробити привабливим освітній та науковий простір вищої освіти, об'єднати його спільними академічними й загальнолюдськими цінностями; певним чином уніфікувати підходи до здобуття вищої освіти в різних країнах в умовах життєвої й трудової міграції; зреалізувати обмін культурних традицій країн в умовах особистісної й освітньої комунікації, проживання в іншому етнічному середовищі тощо. З огляду на це актуальним є забезпечення права на академічну мобільність студентам, які навчаються у ЗВО України, де визначено її розвиток як пріоритет у стратегічних документах закладу. Національний авіаційний університет є саме таким.

Відповідно до визначених критеріїв (наявність стипендій; користування найбільшим попитом у здобувачів вищої освіти; професійна значущість для майбутніх фахівців із міжнародних відносин) здійснено відбір програм академічної мобільності, які можуть бути запропоновані ЗВО студентам в рамках організованої мобільності або обрані ним з власної ініціативи. Схарактеризовано такі програми, як Грантова програма ЄС Еразмус +; Програма Canada's Mitacs Globalink Research Internship; Програма академічних обмінів імені Фулбрайта; Стипендії Німецької служби академічних обмінів DAAD та інші.

У процесі пілотного дослідження в рамках завдань аналітико-організаційного етапу роботи, до якого було залучено 81 респондента, визначено ставлення майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до досліджуваної проблеми – усвідомлення значущості академічної мобільності для майбутніх фахівців-міжнародників (конкурентоздатність, перспективи, запит на ринку праці тощо). Виявлено, що бажання більше знати про можливості академічної мобільності й брати участь у програмах обміну чи магістерських програмах мають 92,59 % опитаних, 7,41 % студентів не змогли визначитися з відповіддю, але й жоден не дав негативної відповіді

Викладене в розділі дає підстави для виокремлення подальших напрямів дослідження, які буде сфокусовано на реалізацію його мети й завдань, перевірки робочих гіпотез, а саме:

- роль освітнього середовища ЗВО у формуванні академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки;

- формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у контексті болонських реформ;

- моделювання етапів та складових процесу формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у технічному ЗВО.

Це створює теоретичне підґрунтя для обґрунтування науково-методичних засад формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки, чому буде присвячено наступний розділ дисертації.

Інформаційний матеріал Розділу 1 висвітлено в низці публікацій автора [51], [52], [55], [230], [231], [233], [318].

РОЗДІЛ 2.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

У розділі висвітлено особливості освітнього середовища ЗВО як чинника формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин; з'ясовано прикладні аспекти формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у контексті болонських реформ; здійснено моделювання етапів та складових процесу формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному ЗВО.

2.1. Освітнє середовище закладу вищої освіти як чинник формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин

Із метою обґрунтування ролі освітнього середовища ЗВО у формуванні академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин визначимося щодо сутності поняття «освітнє середовище».

Студіювання інформаційних джерел дало змогу виявити, по-перше, значний інтерес дослідників до визначення сутнісного змісту цього феномена, по-друге, прагнення з'ясувати його значення в реалізації стратегії й тактики розвитку освітнього закладу, по-третє, спроби використати потенціал освітнього середовища для підвищення якості професійної підготовки фахівців з вищою освітою.

Передусім зазначимо, що «Великий тлумачний словник сучасної української мови» містить таке визначення поняття ключового поняття: «Середовище – це сукупність природних умов, в яких відбувається життєдіяльність будь-якого організму; оточення» [2, с. 1116]. Щоб визначити

підходи вчених до тлумачення сутнісного змісту поняття «освітнє середовище», проаналізуємо їх напрацювання (табл. 2.1).

Інформація табл. 2.1 створює теоретичне підґрунтя для виокремлення сутнісних характеристик поняття «освітнє середовище» та його складових.

Таблиця 2.1.

Підходи вчених до визначення змісту поняття «освітнє середовище»

Сутнісна характеристика поняття	Зміст поняття	Автор (джерело)
Система ... умов і впливів	Система педагогічних і психологічних умов і впливів, які створюють можливості як для розкриття інтересів і здібностей, які ще не проявилися, так і для розвитку здібностей, що вже виявилися в особистостей тих, хто навчається, відповідно до притаманних кожному індивіду природних задатків та вимог вікової соціалізації.	В. Панов [188]
Форма співробітництва	Форма співробітництва (комунікативної взаємодії) викладача та студента, що створює особливі види спільноти між учнями і педагогами, між самими учнями; складну систему прямих і опосередкованих виховних та навчальних впливів, що реалізують педагогічні установки викладача, які характеризують цілі, задачі, методи, засоби і форми освітнього процесу.	В. Рубцов [217]
Сукупність умов, обставин; засіб, посередництво	Сукупність умов, обставин, оточення індивіда; засіб, посередництво у створенні динамічних утворень як системних продуктів взаємодії освітнього простору, управління освітою, місця освіти і самих суб'єктів освітнього процесу – викладача і студента.	В. Слободчиков [240]

Продовження таблиці 2.1.

Взаємозв'язок умов	Взаємозв'язок умов, які забезпечують освіту людини, тобто включає вплив умов освіти на того, хто здобуває освіту, та вплив того, хто навчається, на умови, у яких здійснюється освітній процес.	В. Коломієць [130]
Сукупність матеріальних чинників	Сукупність матеріальних чинників освітнього процесу та міжособистісних стосунків, які встановлюють суб'єкти освіти в процесі взаємодії.	В. Лебедєв, В. Орлов [144]
«Набір медій» (середовищ)	«Набір медій» (середовищ, за посередництва яких людина спілкується), включаючи різноманітні зв'язки і взаємодії людини з навколишнім світом.	І. Габа [67]
Система умов, впливів і можливостей	Система умов, впливів і можливостей заохочення активності соціального індивіда у напрямі залежно-керованого переходу від діяльності в навчальній ситуації до діяльності в життєвій і професійній ситуації у запропонованих обставинах і відношеннях.	Г. Беляєв [25]
Сукупність умов та чинників	Сукупність умов та чинників закладу вищої освіти, що створюють умови для кожного, хто навчається; забезпечують індивідуальну освітню траєкторію для освітньої/самоосвітньої діяльності студента, його особистісного зростання, самореалізації та становлення самосвідомості.	В. Бобрицька [36]
Процес діалектичної взаємодії	Процес діалектичної взаємодії соціальних, просторово-предметних і психолого-дидактичних компонент, які утворюють систему координат: провідних умов, впливів і тенденцій педагогічних цілей.	Н. Калініна [115]

Продовження таблиці 2.1.

Сукупність... умов	Сукупність соціальних, культурних, а також спеціально організованих в освітньому закладі психолого-педагогічних умов, необхідних для становлення особистості.	А. Кудін, Т. Кудіна, В. Бронетко, [141]
Просторово- часовий континуум	Просторово-часовий континуум, що розвивається, який акумулює комплекс об'єктивних компонентів (науково-педагогічні школи, люди, предмети у взаємозв'язку і взаємодії їхніх загальних та особливих властивостей) та суб'єктивні характеристики учасників освітнього процесу.	А. Артюхіна [15]
Сукупність можливостей	Сукупність можливостей для задоволення професійно-освітніх потреб студента при становленні його професійної компетентності.	Е. Лузік, А. Кокарева Л. Хоменко- Семенова [152]
Сукупність ... чинників дійсності	Сукупність матеріальних, педагогічних і психологічних чинників дійсності закладу вищої освіти, що спонукають суб'єктів освітнього процесу до професійно-особистісного розвитку і саморозвитку, структуру якого, на думку вченого, складають ціннісно-смісловий, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний компоненти.	В. Новіков [174]

Тож освітнє середовище ЗВО – це:

- система впливів та умов формування особистості в закладі вищої освіти;
- система педагогічних і психологічних умов і впливів, що включає діяльнісний (технологічний), комунікативний і просторово-предметний компоненти, що створюють можливості для розкриття інтересів і здібностей, розвитку здібностей особистості;

- форма комунікативної взаємодії викладача та студента, яка відображає внутрішню спрямованість освітнього закладу, психологічний клімат у ньому, соціально-психологічну структуру викладацького й студентського колективу, організацію передачі знань, характеристики об'єктів навчання тощо;
- сукупність умов, обставин, засобів, що мають насиченість (ресурсний потенціал) і структурованість (спосіб його організації);
- процес діалектичної взаємодії компонент – соціальних, просторово-предметних і психолого-дидактичних, які утворюють систему координат: провідних умов, впливів і тенденцій педагогічних цілей;
- упорядкована цілісна сукупність компонентів – суб'єктно-об'єктного, функціонально-цільового, технологічного, діагностико-результативного;
- сукупність матеріальних, педагогічних і психологічних чинників діяльності ЗВО, що має ціннісно-смысловий, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний компоненти тощо.

На увагу заслуговують умовиводи Л. Барановської, яка переконана, що освітнє середовище може бути як догматичним (а значить, сприятиме розвитку в студентів пасивності й залежності), так і кар'єрним – у майбутніх спеціалістів розвиватимуться активність і незалежність. Учена вважає, що коли ЗВО формуватиме креативне освітнє середовище, то це створить підґрунтя для вільного розвитку активної особистості й динамічного (мобільного) творчого фахівця [20, с. 21].

Суттєвим доробком до характеристики компонентного складу освітнього середовища ЗВО є напрацювання вітчизняної наукової школи учених (М. Братко [43], Б. Бротенко [141], Т. Волошина [62], І. Габа [67], А. Кобися [121], О. Коломієць [130], А. Кудін [141], Т. Кудіна [141], Л. Панченко [189] та інші), які розглядають це поняття в контексті інформатизації. Зокрема, інформативними є умовиводи науковців щодо компонентного складу інформаційно-освітнього середовища сучасного ЗВО. Його компонентами є такі:

- особистісний, аксіологічно-смісловий, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний [М. Братко [43, с.17)].
- інформаційний, соціальний, технологічний (І. Габа [67]);
- ціннісно-цільовий, програмно-методичний, інформаційно-знаннєвий, комунікаційний, технологічний (А. Кобися [121]);
- технічний, програмний, інформаційний (О. Коломієць [130]);
- просторово-семантичний, технологічний, інформаційно-компетентнісний, комунікативний, імовірнісний (Л. Панченко [189]);
- організаційний, технологічний, змістовий (А. Кудін, Т. Кудіна, Б. Бротенко [141]);

Узагальнюючи викладене, зауважимо, що в межах цього дослідження будемо дотримуватися потрактування поняття «освітнє середовище ЗВО», що надане М. Братко і є, на нашу думку, вичерпним [43, с. 16]. Учена визначає цей феномен як багатосуб'єктне й багатопредметне системне утворення, що має можливість цілеспрямовано впливати на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності, продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності; комплекс умов/можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склалися не стихійно, а планово, цілеспрямовано в установі, яка виконує функції з надання вищої фахової освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного й професійного розвитку суб'єктів освіти [43, с. 16].

З огляду на викладене, схарактеризуємо освітнє середовище НАУ як чинник формування в студентів закладу академічної мобільності. Теоретично значущим для нашого дослідження є напрацювання Л. Барановської, яка здійснила аналіз значення освітнього середовища авіаційного ЗВО для підвищення якості підготовки фахівців [20].

Вивчення офіційного web-сайту НАУ [165] дало змогу з'ясувати, що алгоритм побудови освітнього середовища закладу в контексті визначеної мети передбачає такі етапи:

1) представлення місії і візії закладу, що передбачає інформування про університет, наукову діяльність, заходи із забезпечення якості освіти, актуальну інформацію для студентів та абітурієнтів;

2) формування стрічки новин закладу, серед яких – висвітлення подій щодо розвитку академічної мобільності (рис. 1–2 Додатку Е);

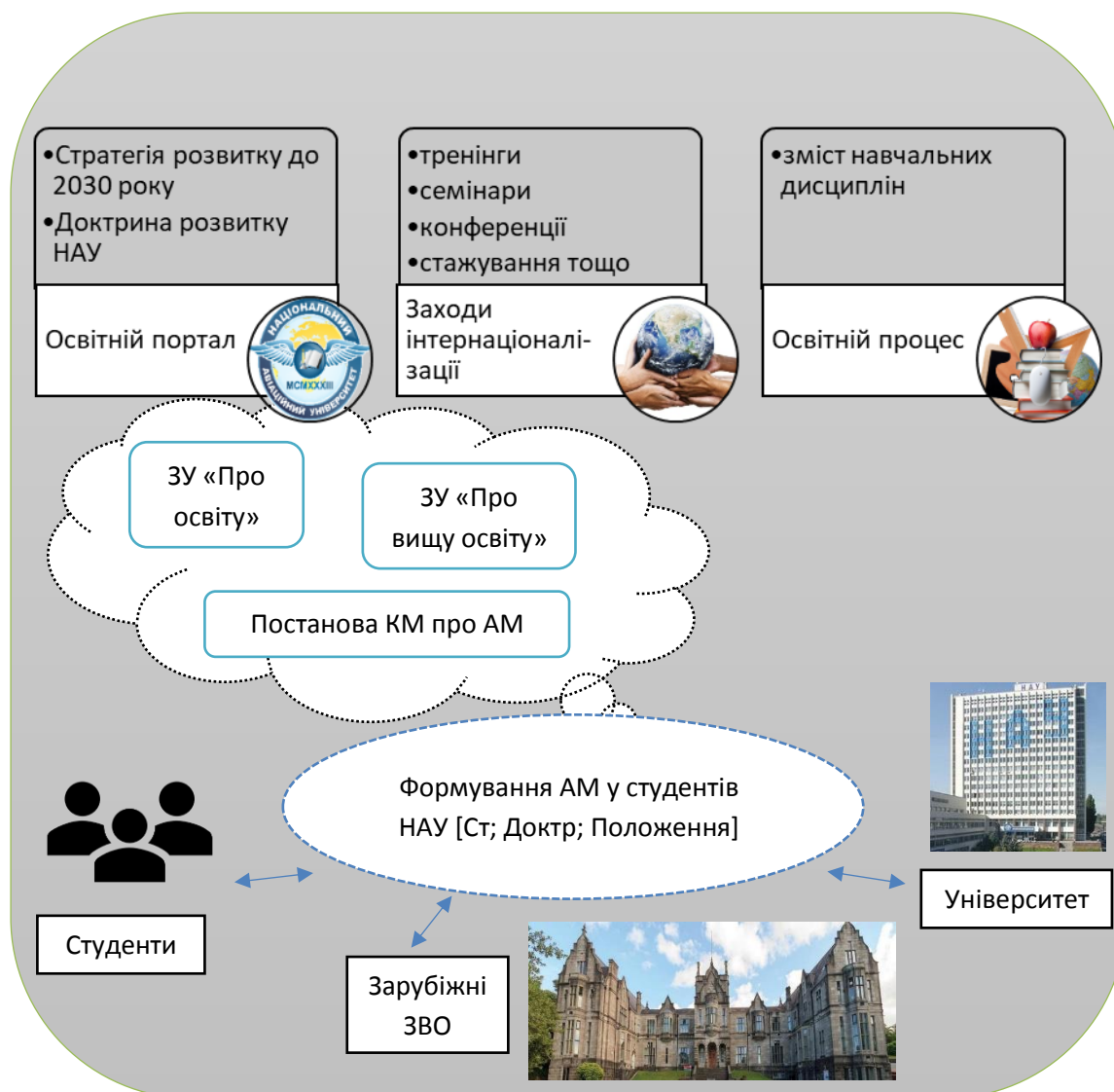
3) характеристика змісту заходу з розвитку академічної мобільності, фотозвіт (рис. 3 Додатку Е);

4) формування архіву подій, що відбувалися в закладі з визначеної тематики (рис. 4 Додатку Е).

З огляду на те, що студенти НАУ активно долучаються до участі в семінарах «Академічна мобільність із програмою Еразмус+, зазначимо, що за програмами міжнародної академічної мобільності й обміну (2015–2022 рр.) НАУ співпрацює із ЗВО Німеччини, Угорщини, Литви, Греції (Додаток В). Тож для НАУ серед амбітних планів є участь у Програмах Еразмус+, що й обумовлює залучення закладу до освітніх заходів на кшталт вищевказаних у Додатку Е. Це актуалізувало включення до нашого дослідження заходів із формування готовності до академічної мобільності ознайомлення зі змістом Програми Еразмус+, умовами участі та перспективами після завершення навчання за програмою. Слід відзначити участь авторки дисертації в заходах із запровадження програм академічної мобільності в НАУ (Додаток Ж). Так, у рамках програми академічної мобільності Еразмус+ із метою обміну досвідом та формування нових професійних компетентностей із 17 червня по 21 червня 2019 року було проведено низку заходів (лекцій, презентацій, інформаційних бесід) за участю викладачів НАУ і професорів Політехнічного інституту Лейрі Mrs Susana Monteiro та Mrs Tania Santos) та Політехнічного Університету Томар (Mr Celio Marques). Під час візиту було налагоджено співпрацю з факультетом міжнародних відносин, важливим аспектом якої стало узгодження питань щодо

розширення видів академічної мобільності та інших форм міжнародного співробітництва.

Викладене дало змогу розробити візуальне представлення моделі освітнього середовища НАУ як чинника формування академічної мобільності студентів закладу (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Модель освітнього середовища НАУ як чинника формування академічної мобільності студентів закладу

Зазначимо, що рис. 2.1 застосовуємо скорочені позначення: академічна мобільність (АМ), Кабінет Міністрів України (КМ). Тож освітнє середовище НАУ, на нашу думку, представлено таким компонентним складом:

1) освітнім порталом закладу, де можна ознайомитися зі стратегічними й концептуальними документами, заходами з інтернаціоналізації розвитку НАУ, зокрема пріоритетами щодо забезпечення академічної мобільності студентів [89; 198; 248; 249] – аксіологічно-смысловий компонент;

2) заходами з інтернаціоналізації, розвитку міжнародних зв'язків та стратегічного партнерства (напр.: тренінги, семінари, конференції з академічної мобільності, стажування тощо) – організаційно-діяльнісний компонент;

3) освітнім процесом, який передбачає формування готовності студентів до академічної мобільності шляхом опанування змісту навчальних дисциплін – інформаційно-змістовий компонент.

Google-сервіси уможливають ознайомлення студентів НАУ з нормативно-правовим процесом реалізації права на академічну мобільність, зокрема із ЗУ «Про освіту» [201], ЗУ «Про вищу освіту» [204], Положенням МОН України [277], Постановою КМ України [206] у визначеній сфері.

Оскільки освітнє середовище НАУ є важливим чинником формування в студентів закладу академічної мобільності, обґрунтуймо алгоритм його побудови. Цей алгоритм, на нашу думку, технологічно обумовлений і тому включає низку етапів. Схарактеризуємо їх.

Перший етап – визначення мети діяльності НАУ та стратегічних пріоритетів його розвитку з урахуванням об'єктивних світових тенденцій розвитку вищої освіти загалом та авіаційної галузі зокрема. Такими документами є «Стратегія розвитку Національного авіаційного університету до 2030 року» (2018) [249]; «Доктрина розвитку Національного авіаційного університету на 2015–2024 роки» (2015) [89].

Другий етап – виокремлення пріоритетної ідеї розвитку закладу, якими є місія НАУ – гідний внесок у розвиток суспільства на національному та міжнародному рівнях шляхом генерації нових знань та інноваційних ідей на основі інтеграції і інтернаціоналізації освіти, досліджень та практики, надання високоякісних освітніх та науково-дослідних послуг громадянам України та іноземцям при підготовці фахівців авіаційно-космічної галузі, а також візія –

встановлення лідерських позицій НАУ у світовому науково-освітньому просторі та перетворення на глобальний інноваційний центр авіаційно-космічної галузі [248; 249].

Погоджуємося з В. Бобрицькою, яка вважає, що на формування об'єктивних світових тенденцій розвитку вищої освіти суттєвий вплив мають такі явища, як глобалізація; диверсифікація вищої освіти; посилення взаємозв'язку в системі «вища освіта – ринок праці»; зростання конкуренції на всіх рівнях у всіх виявах суспільного життя; інтеграція і міждисциплінарність сучасного знання; перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства тощо [36, с. 198].

Третій етап – визначення цінностей, ключових принципів і наукових підходів до організації діяльності закладу, що включають:

- фаховість;
- прозорість;
- чесність та відкритість до кожного з членів спільноти, засновані на взаємоповазі;
- соціальну відповідальність перед суспільством за результати діяльності; синергію наукових досліджень та освіти;
- мультидисциплінарний, міждисциплінарний та трансдисциплінарний підходи;
- партнерські зв'язки з усіма зовнішніми стейкхолдерами на глобальному рівні;
- горизонтальне лідерство;
- накопичення кадрового потенціалу; демократичну систему управління; інновації в усьому;
- високу корпоративну культуру;
- цілковиту підтримку обдарованої молоді;
- студентоцентроване навчання [249];

Четвертий етап – розроблення напрямів досягнення мети й стратегічних пріоритетів розвитку закладу. Відповідно до «Стратегії розвитку Національного

авіаційного університету до 2030 року» [249] таких напрямів визначено п'ять, одним із них є *«Інтернаціоналізація. Розвиток міжнародних зв'язків і стратегічного партнерства»*, реалізація якого передбачає формування академічної мобільності студентів та викладачів НАУ.

П'ятий етап – визначення масштабу перетворень. Так, у п. 3.4 напрямку 3 «Інтернаціоналізація. Розвиток міжнародних зв'язків і стратегічного партнерства» передбачено обов'язковість створення дієвого механізму реалізації права як на академічну мобільність, так і участі в інших грантових програмах усіх учасників освітнього процесу шляхом залучення більшої кількості програм академічної мобільності та збільшення кількості співробітників, які беруть участь у міжнародних програмах, – на 10 % щорічно (HORIZON 2020, ERASMUS+, FULLBRIGHT тощо) [249].

Шостий етап – формування готовності управлінського апарату та професорського-викладацького колективу НАУ до формування академічної мобільності студентів. Вважаємо, що наше дисертаційне дослідження буде спрямоване на реалізацію завдання цього етапу в контексті формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності у процесі професійної підготовки в НАУ.

Сьомий етап – досягнення та оцінювання результату – якісних змін у системі формування академічної мобільності студентів (у нашому дослідженні – майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин) у освітньому процесі НАУ.

Важливим кроком до реалізації Стратегії НАУ стало затвердження Вченою радою закладу у 2019 році «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у Національному авіаційному університеті» (далі – «Положення-2019» [198], у якому основними цілями академічної мобільності визначено:

- підвищення якості вищої освіти [198, с. 5];
- підвищення ефективності наукових досліджень [198, с. 5];
- підвищення конкурентоздатності випускників Університету на українському та міжнародному ринках освітніх послуг та праці [198, с. 5];

- підвищення кваліфікації науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників та інших учасників освітнього процесу [198, с. 5];
- збагачення індивідуального досвіду учасників програм академічної мобільності щодо інших моделей створення та поширення знань [198, с. 5];
- залучення світового інтелектуального потенціалу до вітчизняного освітнього процесу на основі двосторонніх та багатосторонніх угод між ЗВО-партнерами [198, с. 5];
- встановлення внутрішніх та зовнішніх інтеграційних зв'язків [198, с. 5];
- гармонізація освітніх стандартів ЗВО-партнерів [198, с. 5].

Звернімо увагу, що у «Положенні-2019» висвітлюються такі важливі аспекти академічної мобільності, як види та форми; цілі і завдання; умови реалізації; умови відбору учасників та реалізація програм; організаційне забезпечення для українських та іноземних студентів; порядок визнання результатів навчання за програмами; звітування за результатами програм; фінансові питання тощо [198].

Слід зазначити, що згідно з п. 2.3 «Положення-2019» формами академічної мобільності для учасників освітнього процесу, які навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, є такі:

- 1) навчання;
- 2) мовне стажування;
- 3) навчально-наукове стажування;
- 4) проходження практики [198, с. 23].

Оскільки формування академічної мобільності у бакалаврів із міжнародних відносин у НАУ відбувається з урахуванням документів Болонського процесу [40; 262], це обумовлює доцільність висвітлення питань розвитку академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у контексті болонських реформ.

2.2. Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у контексті болонських реформ

Сучасний етап розвитку вищої освіти у багатьох країнах світу відзначається низкою тенденцій, серед яких інтернаціоналізація є однією з відчутних. У контексті інтернаціоналізації феномен академічної мобільності дедалі більше викликає цікавість дослідників із різних галузей знань – філософії, економіки, соціології, державного управління, педагогіки тощо. Це пов'язано з тим, що відбувається активний пошук наукових підходів до аналізу цього явища, що відкриє перспективу не лише здійснення об'єктивного контролю за його перебігом, а й пошуку механізмів ефективного управління ним, зокрема на інституційному рівні. Наприклад, у «Стратегії інтернаціоналізації співробітництва в галузі освіти Національного авіаційного університету на 2018–2028 роки» [248] визначено, що удосконалення академічної мобільності студентів та науково-педагогічних працівників закладу сприятиме інтеграції у Європейський та глобальний освітній простір.

Оскільки започаткування Болонського процесу в Україні суттєво вплинуло на розвиток внутрішньої та міжнародної академічної мобільності, доцільним, на нашу думку, є здійснення дослідження проблеми формування академічної мобільності бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки в контексті болонських реформ.

Вивчення інформаційних джерел дало змогу з'ясувати, що питання впливу Болонського процесу на розвиток вищої освіти в Україні, розгортання академічної мобільності студентів та викладачів, зокрема й у контурах Болонського процесу, досліджували В. Андрущенко та В. Молодиченко [11], В. Бобрицька [32], Л. Гребньов [81], М. Згуровський [104], О. Козієвська [127], та інші. Проте праць, які присвячено формуванню академічної мобільності бакалаврів із міжнародних відносин у контексті болонських реформ, не було здійснено, що й актуалізувало дослідження цього аспекту загальної проблеми в цьому підрозділі дисертації.

На нашу думку, доцільною є така логіка висвітлення результатів теоретичного пошуку:

1) схарактеризувати пріоритети професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у НАУ;

2) проаналізувати програмні документи Болонського процесу в контексті визначення завдань формування академічної мобільності як базового принципу створення Європейського простору вищої освіти;

3) з'ясувати новації у нормативно-правовому забезпеченні реалізації досліджуваного феномена в Україні як правового підґрунтя формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки.

Відповідно до визначених завдань дослідження схарактеризуємо пріоритети у професійній підготовці майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у НАУ.

Передусім зазначимо, що особливістю фахової освіти студентів НАУ, які навчаються за ОПП у галузі міжнародних відносин, є зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки як провідного чинника формування у майбутнього фахівця загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності.

Оскільки фахівці з міжнародних відносин повинні знати основні принципи й норми міжнародного бізнесу і права, володіти навичками успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, бути компетентними у питаннях аналізу кон'юнктури ринку, а, крім того, результативно спілкуватися з іноземними колегами, то студенти ще на етапі навчання у ЗВО мають здобути таку освіту, яка б зробила їх успішними у визначеній сфері. З огляду на це, важливим у реалізації ОПП факультету міжнародних відносин НАУ є наголос на поглиблене знання теорії та практики міжнародних відносин, вивчення студентами іноземних мов, що відкриває перспективу до працевлаштування у філіях міжнародних компаній в Україні,

спільних підприємствах чи комерційних фірмах, які спеціалізуються в галузі зовнішньоекономічної діяльності, інвестиційній сфері, прагнуть вийти на зовнішні ринки тощо.

Студенти й викладачі факультету міжнародних відносин НАУ прагнуть до реалізації пріоритетних завдань, окреслених у Стратегії розвитку Університету до 2030 року [249], одним із яких є «Інтернаціоналізація. Розвиток міжнародних зв'язків і стратегічного партнерства». В амбітних планах НАУ – реалізація низки заходів, а саме:

- розширення географії країн, громадяни яких зацікавлені в експорті освітніх послуг задля збільшення кількості здобувачів-іноземців та осіб без громадянства не менше ніж на 10 % від загальної кількості студентів університету [249];

- розвиток співпраці з провідними міжнародними організаціями, передусім, авіаційного спрямування (на глобальному рівні з ICAO, IATA, ACI, IFATKA, на регіональному рівні з ECAC, EASA, EUROCONTROL) [249];

- створення не менше від 5-ти міжнародних науково-освітніх консорціумів (Міжнародний авіаційно-космічний науково-освітній консорціум тощо) [249];

- створення дієвого механізму реалізації права як на академічну мобільність, так і участі в інших грантових програмах усіх учасників освітнього процесу шляхом залучення більшої кількості програм академічної мобільності та збільшення кількості співробітників, які беруть участь у міжнародних програмах – на 10 % щорічно (HORIZON 2020, ERASMUS+, FULLBRIGHT тощо) [249];

- збільшення в рази кількості партнерських контактів зі студентськими спільнотами в Україні та за кордоном [249].

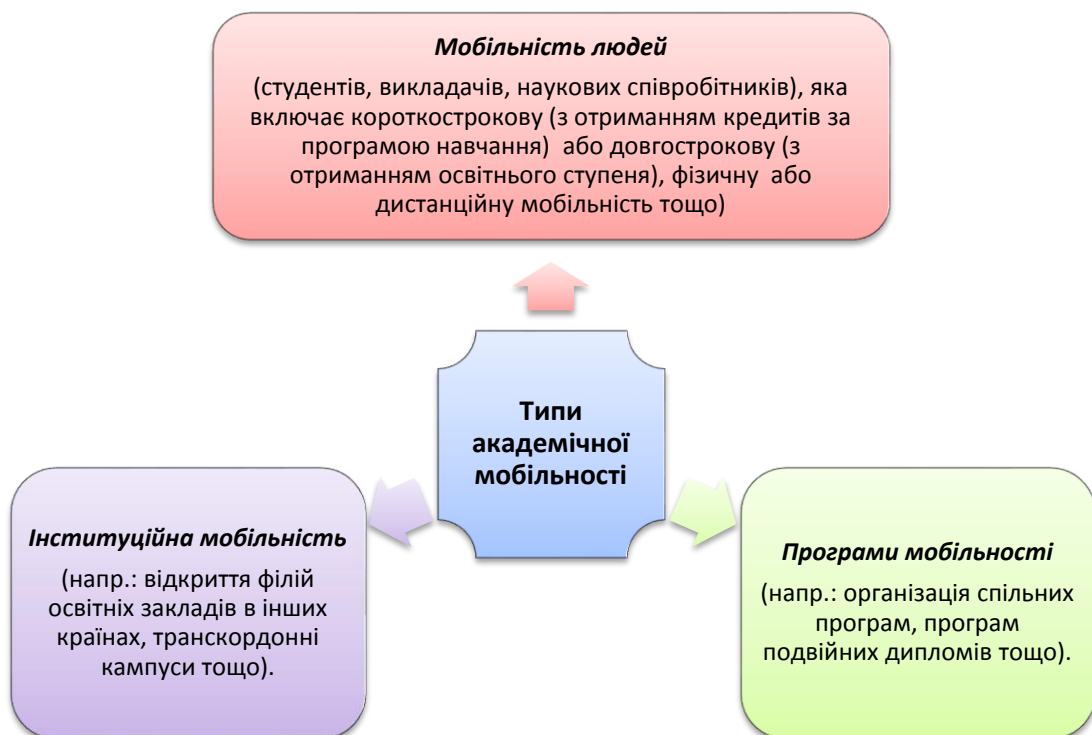
Важливо зазначити, що формування академічної мобільності в бакалаврів із міжнародних відносин у НАУ відбувається з урахуванням документів Болонського процесу [40; 262]. Стисло схарактеризуємо їх.

Розгортання академічної мобільності в об'єднаній Європі асоціюється з Болонською декларацією, яку було підписано 19 червня 1999 року в м. Болонья

(Італія) міністрами освіти 29 європейських країн [245]. У документі сформульовано фундаментальні принципи створення «Європи знань» і названі засоби їх реалізації, прописано позиції щодо необхідності становлення більш тісних зв'язків між європейськими країнами щодо розвитку та зміцнення їхнього наукового, технологічного, інтелектуального, соціального потенціалів, академічного й загальнокультурного взаємозбагачення [245].

Це є свідченням того, що завданнями, які мають бути вирішені для вищої освіти в рамках Болонського процесу, є залучення в ЄПВО більшої кількості студентів з усіх регіонів світу. При цьому важливою є орієнтація ЗВО на кінцевий результат: знання випускників мають бути застосовані та практично використані на європейському ринку праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути полегшеним (повсюдне застосування Додатка до диплома), що зробить досяжною ключову мету створення ЄПВО – привабливість і доступність для європейців та громадян інших країн вищої освіти в Європі.

Зазначимо, що В. Триндюк на основі аналізу документів ЄПВО виокремлює такі типи академічної мобільності: інституційна мобільність, програми мобільності; мобільність людей [257, с. 31] (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Типи академічної мобільності за документами ЄПВО [257, с. 31]

Як зазначалося вище, процеси глобалізації та відповідної конвергенції освітніх систем мають першочергову роль у формуванні глобального ринку професій і систем їхнього розвитку.

У Європі цей напрям має назву Брюгге-Копенгагенського процесу і був організаційно започаткований 20 листопада 2002 року на Копенгагенській нараді міністрів освіти 31 країни Європейської спільноти. Наслідком цього зібрання було прийняття і схвалення Європейською комісією Копенгагенської декларації [40]. Вкажемо на визначені в документі ті стратегічні цілі в галузі вищої освіти, які мають бути першочергово враховані при забезпеченні академічної мобільності в Україні:

- створення єдиного формату документів щодо компетенцій і кваліфікацій, таких як євроCV, додатка до диплома, сертифіката (Certificate, Diploma Supplement, DS), єропаспорт студента (Europass-Training) та ін.;

- розроблення для вищої освіти і навчання системи трансферу кредитів, основою якої є застосування ідей Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS);

- визначення єдиних критеріїв і принципів оцінювання якості у вищій освіті і навчанні, які повинні стати основою для формування рекомендацій (єдиних підходів) для оцінювання її якості;

- розроблення загальних критеріїв і принципів для визнання результатів неформальної освіти;

- забезпечення керівництва підходами щодо розвитку кваліфікацій людини впродовж життя (передбачається створення спеціальних консалтингових служб та інформаційних матеріалів, що полегшують громадянам доступ до довгострокової освіти [32, с. 43].

Слід вказати, що пріоритети, окреслені в Копенгагенській декларації, розвивають ініціативи, які були визначені на нараді 2001 року у бельгійському місті Брюгге Генеральними директорами з професійної освіти країн ЄС [40].

На нашу думку, реальні кроки до розвитку мобільності студентів і викладачів здійснено під час ухвалення Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Берген (Норвегія, 2005) [26], Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Лондон (Велика Британія, 2007) [164], Комюніке конференції Європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, Льовен і Лувен-ла-Ньов (Бельгія, 2009) [326]. Погоджуємося з В. Бобрицькою, яка зазначила, що поліпшення академічної мобільності студентів і викладачів пропонувалося шляхом:

- підвищення привабливості ЄПВО;
- візової підтримки, покращення фінансового забезпечення, надання грантів;
- створення умов для збільшення кількості спільних програм і запровадження навчальних гнучких програм;
- підвищення відповідальності усіх ЗВО за забезпечення мобільності викладацького складу й студентів;
- визначення індикаторів виміру та моніторингу мобільності тощо [33, с. 235-236].

Прийняття Будапештсько-Віденської Декларації про створення ЄПВО (Будапешт-Відень, 12 березня 2010 р.) започаткувало новий етап у розвитку академічної мобільності як принципу формування європейських просторів вищої освіти і досліджень [40].

Учасники Конференції в Бухаресті та Третього Болонського Форуму з питань освітньої політики (Румунія, 2012) [305] визначили державну відповідальність за вищу освіту як пріоритетну ціль розвитку європейської освітньої політики в означеній сфері. Відтак розв'язання питання розвитку академічної мобільності було покладено на кожну країну й залежало від її державної політики та стратегії розвитку вищої освіти відповідно до національних пріоритетів. Важливим підсумком згаданої Декларації було ухвалення рішення щодо підготовки й прийняття в рамках роботи

Бухарестської конференції міністрів освіти Європейських країн і третього Болонського політичного форуму «Поza Болонським процесом: створення та взаємозв'язок національного, регіонального та міжнародного просторів вищої освіти» («Beyond the Bologna process: Creating and connecting national, regional and global higher education spaces») Стратегії мобільності в Європейському просторі вищої освіти до 2012 року «Мобільність для кращого навчання» (Бухарест, 2012) [305].

Щоб максимально врахувати ситуацію й запити кожної з країн-учасниць у розробленні Стратегії мобільності в ЄПВО, було створено робочу групу з питань мобільності (BFUG Working Group on Mobility), за пропозицією якої розроблено анкету з різних аспектів питань мобільності. Результати анкетування були представлені на Бухарестській Конференції міністрів (2012), відповідальних за вищу освіту, й увійшли до її матеріалів [290].

Опитування свідчить, що у більшості країн цілями студентської мобільності є зовнішня «горизонтальна» (навчання в іншому ЗВО впродовж певного періоду – семестру, навчального року, по завершенню якого передбачається повернення до свого освітнього закладу та продовження навчання в ньому) та вхідна «вертикальна» мобільність (навчання студента в іншому ЗВО, по завершенні якого він отримує освітню ступінь). «Горизонтальна» мобільність отримала назву «дипломна/рівнева мобільність» (diploma/degree mobility), «вертикальна» – відповідно «кредитна мобільність/тимчасова» (credit/temporary mobility) [290]. Менше ніж 1% опитаних із 49 країн підтримує обидва види мобільності [126, с. 240]. Ці процеси балансуються залежно від обраної країною стратегії інтернаціоналізації. При цьому державне регулювання видів академічної мобільності відбувається переважно шляхом розв'язання низки завдань, центральними з яких є підтримка рівноваги між експортом та імпортом освітніх послуг, підвищення якості і привабливості національної системи освіти, забезпечення її доступності для резидентів та нерезидентів тощо [35, с. 24].

Для України важливо врахувати те, що за умовами ефективності національних стратегій розвитку академічної мобільності має бути розмежування її видів. Зокрема, доцільно диференціювати академічну мобільність за різними програмами (бакалаврськими, магістерськими, докторськими), визначити цілі (стажування, навчання тощо), встановити окремі підходи до фінансування внутрішньої та міжнародної мобільності, окреслити її геополітичну спрямованість, а також інструменти досягнення цілей [33, с. 236].

Зазначимо, що нормативно-правові документи європейських країн більшою мірою підтримують академічну мобільність у контексті навчання і викладання, а тому вони спрямовані на розв'язання питань академічної мобільності студентів, які навчаються за бакалаврськими і магістерськими (зрідка – за докторськими) програмами або професійної мобільності науковців і викладачів із метою викладання у ЗВО за кордоном. При цьому привабливість освіти за кордоном залежить від успішності розв'язання проблем візової політики, створення можливостей для працевлаштування під час набуття освіти і в подальшому за обраною спеціальністю.

Погоджуємося з науковцями [34; 126], які вважають, що для вдосконалення мобільності студентів і викладачів в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності першочерговими завданнями є:

1) завершити адаптацію національного законодавства до стандартів європейського права, зокрема освітнього [34, с. 271; 126, с. 243];

2) покращити візову підтримку студентів і викладачів, які виїждять на навчання та стажування, збільшити обсяги державного фінансування таких відряджень [34, с. 270];

3) запровадити технології дистанційної освіти задля створення умов для розширення освітніх можливостей майбутніх фахівців шляхом переходу до нелокалізованої освіти й застосування інформаційно-комп'ютерних технологій як найдоступнішого сучасного ресурсу навчання [34, с. 270];

4) розширити філії ЗВО України за кордоном, що збільшить можливості інтеграції вітчизняної системи вищої освіти та науки у Європейський простір,

запровадити практики навчання, характерні для «відкритих університетів», із вільним вибором навчальних курсів тощо, можливістю отримувати декілька дипломів [34, с. 271];

5) здійснити ефективне врегулювання договірних відносин між установами освіти, замовниками й виконавцями освітніх послуг, а також умов і порядку фінансування спільних освітніх програм, трудових та цивільно-правових відносин науково-педагогічних працівників, поєднання їхньої наукової і освітньої діяльності із систематичним підвищенням кваліфікації [34, с. 271];

6) поліпшити мовну підготовку студентів, викладачів і науковців [34, с. 271].

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що під час зустрічей міністрів вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу були сформульовані основні завдання щодо створення єдиного освітнього простору у Європі, які є надзвичайно актуальними натеper:

1) введення трирівневої освіти (бакалаврський, магістерський, докторський – PhD);

2) запровадження кредитної системи (Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи – ECTS);

3) створення та імплементація національних рамок кваліфікації, зіставних із європейськими метарамками – рамкою кваліфікацій для ЄПВО та Європейською рамкою кваліфікацій упродовж життя;

4) контроль якості освіти відповідно до Європейських стандартів та рекомендацій для забезпечення якості в ЄПВО;

5) розширення мобільності як пріоритету Болонського процесу;

6) впровадження у ЗВО Додатка до диплома європейського зразка як важливого інструменту Болонського процесу;

7) забезпечення працевлаштування випускників;

8) забезпечення привабливості європейської системи освіти.

Звернімо увагу, що в Паризькому Комюніке [191] зазначено, що у 2018–2020 рр. пріоритетними для оцінювання якості співробітництва в ЄПВО

визначено такі позиції: трирівнева система, сумісна з метарамкою кваліфікацій ЄПВО та ступенями першого й другого циклів ECTS; дотримання Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій; забезпечення якості освіти відповідності до стандартів і керівних принципів ЄПВО [191].

Слід вказати й на те, що розширення академічної мобільності передбачає можливість фізичного та віртуального переміщення студентів у Європейському освітньому просторі, що зумовлює необхідність порівняння знань, отриманих студентами в різних ЗВО. Саме тому, як зазначено в тексті Паризького Комюніке (2018) [191], обов'язковою умовою забезпечення академічної мобільності студентів, яка супроводжується індивідуалізацією та асинхронністю освітнього процесу, є повне запровадження в освітніх системах країн-учасниць Болонського процесу ECTS.

У контексті визначених завдань дослідження варто зазначити, що новацією у правовому супроводі розвитку академічної мобільності на національних теренах вищої освіти стало «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність», затверджене Постановою КМ України від 12 серпня 2015 року № 579 (далі – Постанова) [206].

Згідно з пунктом 2 Постанови [206] цілі, завдання й загальні правила забезпечення та реалізації права на академічну мобільність визначено відповідно до основних принципів Спільної декларації міністрів Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» (Болонья, 1999) [206].

Окрім того, положення Постанови [206] унормовують те, що право на академічну мобільність може бути реалізовано як в Україні, так і поза її межами. Тож за місцем реалізації академічна мобільність є внутрішньою, коли вона реалізується у вітчизняних ЗВО (наукових установах)-партнерах у межах України, а також міжнародною – коли право на неї здійснюється вітчизняними учасниками освітнього процесу в ЗВО (наукових установах)- партнерах поза межами України, а також іноземними учасниками освітнього процесу у вітчизняних ЗВО (наукових установах) [206].

Аналіз програмних документів Болонського процесу, зокрема Болонської Спільної Декларації (Італія, 1999), Копенгагенської Декларації (Данія, 2001), Бергенського Комюніке (Норвегія, 2005), Лондонського Комюніке (Велика Британія, 2007), Льовенського Комюніке (Бельгія, 2009), Будапештсько-Віденської Декларації (Угорщина-Австрія, 2010), матеріалів Конференції в Бухаресті та Третього Болонського Форуму (Румунія, 2012), Паризького Комюніке (Франція, 2018), дав змогу виявити стратегічні орієнтири та логіку перебігу академічної мобільності як базового принципу створення ЄПВО.

З'ясування нормативно-правового супроводу реалізації досліджуваного феномена в Україні уможливило аналіз новацій, які визначено у «Положенні про порядок реалізації права на академічну мобільність» (2015) [206]. Тож студенти вітчизняних ЗВО, зокрема й бакалаври міжнародних відносин НАУ, мають право реалізувати у процесі професійної підготовки внутрішню й зовнішню, а також ступеневу й кредитну академічну мобільність, що слугує виконанню запиту української держави й суспільства – вітчизняна система освіти покликана посісти гідне місце серед провідних ЗВО світу. Міжнародний престиж України має виявлятися, зокрема, в активній участі ЗВО у програмах з академічного обміну.

2.3. Моделювання складових процесу формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному закладі вищої освіти

Комплексний підхід до розроблення проблеми дослідження зумовлює необхідність моделювання складових процесу формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці. Для реалізації цього дослідницького кроку стисло проаналізуємо сутність понять «модель», «моделювання», щоб визначити авторську позицію щодо їх тлумачення.

Звернення до довідникових джерел дало змогу з'ясувати, що в «Енциклопедії освіти» подається визначення поняття «модель» (франц. *modele*, від лат. *modulus* – зображення) як уявної або матеріально-реалізованої системи, що відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна замінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [94, с. 516]. У виданні зазначається, що основною вимогою до моделей є вимога адекватності, тобто її відповідності реальній дійсності за основними, суттєвими властивостями та параметрами [94, с. 516].

Обґрунтованим, на нашу думку, є тлумачення поняття «модель» як протопипу, аналогії, що передбачає перенесення уваги на моделювання прихованих внутрішніх властивостей об'єкта. Тобто модель може відображати, відтворювати, замінювати об'єкт вивчення [105, с. 36–37]. Доповнює цю дефініцію умовивід О. Рудницької, яка розуміє модель як штучну систему, що відображає з певною точністю властивості досліджуваного об'єкта [218, с. 131].

Слід зазначити, що науковий метод моделювання у педагогіці досліджувався багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких Є. Лодатко [147; 148], О. Мещанінов [154], Є. Землянська [105], М. Ядровська [280] та інші.

Узагальнення напрацювань учених щодо сутності процесу моделювання дає змогу виокремити такі його ознаки:

– це об'єктивна й універсальна гносеологічна процедура в педагогічному дослідженні; засіб розв'язання теоретичних та практичних завдань за допомогою моделей [280, с. 139];

– має гносеологічні функції, що зумовлює вивчення педагогічних явищ і процесів на спеціальному об'єкті – моделі, яка є проміжною ланкою між суб'єктом – педагогом, дослідником і предметом дослідження, тобто певними властивостями і відношеннями між елементами освітнього процесу [156, с. 5].

– має особливості, природа яких ґрунтується на нечіткості, розпливчастості педагогічних понять, практичній відсутності прийнятних механізмів виміру розвитку особистості в освітньому процесі, навчальних

досягнень тих, хто навчається, досягнення ними соціально визначених освітніх орієнтирів тощо [147; 148];

– пов'язаний із прийомами аналогії – умовиводу про схожість об'єктів у низці їхніх властивостей, тобто у педагогіці досліджується не сам об'єкт, а його аналог, а потім отримані результати згідно з певними правилами переносяться на сам об'єкт [105, с. 36];

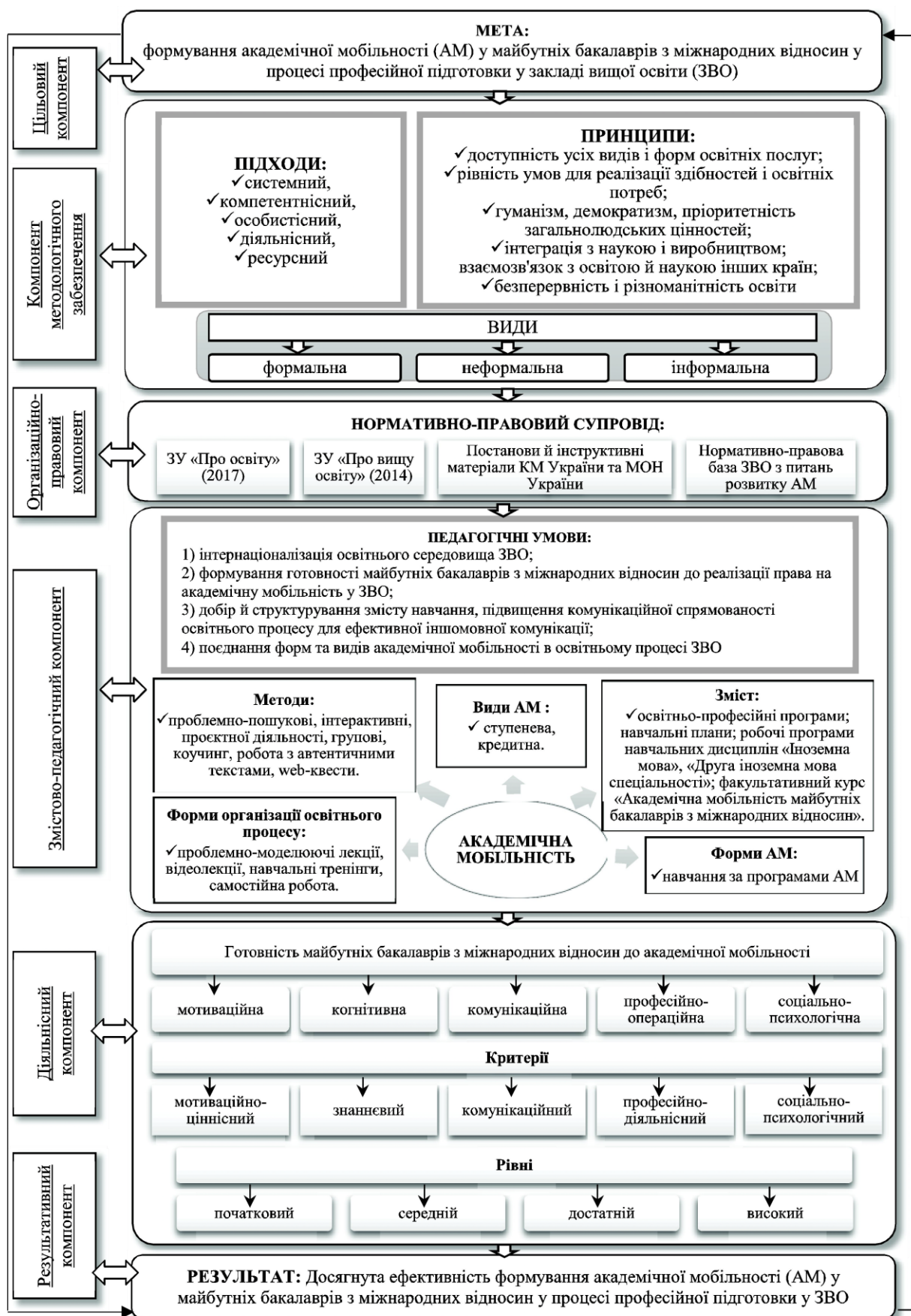
– є лише частиною процесу пізнання чи дослідження, оскільки створена (тобто віртуальна) модель є статичною, а для переходу до динамічного моделювання необхідно здійснити інтелектуальні дії, перетворити закладену в неї інформацію [105, с. 37];

– під час моделювання структура моделі набуває менше елементів, ніж сам реальний об'єкт [218, с. 131].

Ураховуючи висновки учених, змоделюймо складові процесу формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці, що уможливить системне бачення проблеми й дасть змогу зреалізувати гносеологічну процедуру вивчення об'єкта й предмета дослідження.

Логіка задуму структурно-функціональної моделі формування процесу формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці (далі – моделі) вибудовувалася з урахуванням того, що вона є складним цілісним системним утворенням, яке, на нашу думку, містить шість взаємопов'язаних компонентів, а саме:

1. Цільовий.
2. Компонент методологічного забезпечення
3. Організаційно-правовий.
4. Змістово-педагогічний.
5. Діагностичний.
6. Результативний (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Структурно-функціональна модель формування АМ у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці

У процесі розроблення й обґрунтування моделі було враховано, що змістове наповнення її компонентів відбувається внаслідок цілісного особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця з міжнародних відносин, залучення до різних видів діяльності з формування академічної мобільності у процесі професійної підготовки, реалізації сукупності педагогічних умов щодо забезпечення цього процесу.

При розробленні змісту **цільового компонента** моделі ураховано мету, об'єкт та предмет дослідження – формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у ЗВО.

Зважаючи на академічний термін, продовж якого відбувається професійна підготовка на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, а саме 1–4 роки навчання, важливо було визначити чотири етапи формування досліджуваного феномена:

I – мотиваційно-цільовий (1-й та 2-й семестри, тобто перший курс навчання);

II – пізнавально-розвивальний (3-й, 4-й семестри, другий рік навчання);

III – діяльнісний (5-й, 6-й семестри, третій рік навчання);

IV – професійно-корегувальний (7-й, 8-й семестри, четвертий рік навчання).

Стисло їх схарактеризуймо.

На першому етапі (*мотиваційно-цільовому*) відбувається розвиток початкового недиференційованого інтересу до академічної мобільності як виду діяльності за допомогою системи бесід, дискусій, проблемно-моделюючих лекцій, відеолекцій, аналізу конкретних ситуацій участі студентів ЗВО у програмах академічних обмінів тощо.

На другому етапі (*пізнавально-розвивальному*) здійснюється ознайомлення з видами та формами академічної мобільності, її цілями й завданнями у контексті збагачення ресурсів професійної підготовки у ЗВО; розмаїттям програм академічних обмінів та умов участі в них.

На третьому етапі (*діяльнісному*) відбувається долучення до заходів ЗВО, пов'язаних із програмами академічної мобільності; набуваються організаційні навички (заповнення анкет; участь у відборах до програм академічних обмінів тощо); формуються відповідні компетентності, зокрема іншомовна; за можливості – участь в організованій (інституційній) та ініціативній (самостійно обраній) мобільності.

На четвертому (*професійно-корегувальному*) розвиваються здатності особи до аналізу своєї готовності до академічної мобільності, зокрема вибору програм академічних обмінів; здійснення міжкультурної комунікації (передбачає психологічну готовність і сформованість іншомовної компетентності); зміни самосприйняття себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» (конкурентність; адаптованість; стресостійкість тощо) та професійних знань і вмінь – «hard skills».

Конструювання змістового наповнення **компонента методологічного забезпечення** передбачало послідовний добір наукових підходів, визначення принципів та видів освіти.

На нашу думку, досягненню визначеної мети будуть сприяти такі наукові підходи:

– *системний підхід* надасть цілісності й взаємообумовленості усім складникам моделі формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки – від мети до результату, що дасть змогу забезпечити комплексність і водночас дискретність впливу всіх елементів (наукових підходів, принципів освіти, видів освіти, нормативно-правового супроводу, педагогічних умов, видів і форм академічної мобільності, змісту і методів навчання, форм організації освітнього процесу у ЗВО) моделі на формування досліджуваного феномена;

– *компетентнісний підхід* дасть змогу визначати ефективність запровадження моделі у освітній процес ЗВО не лише з позицій результативності набуття знань, умінь, навичок у досліджуваній сфері, а й з

урахуванням практичного результату – формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності;

– *особистісний підхід* забезпечить здійснення студентоцентрованого формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки, при якому добір видів і форм академічної мобільності, змісту навчання, форм організації освітнього процесу, методів навчання, педагогічних умов буде здійснюватися з урахуванням запитів особистості на побудову її індивідуальної траєкторії;

– *діяльнісний підхід* уможливить залучення студентів до діяльності з опанування практико орієнтованими знаннями, уміннями й навичками щодо реалізації права на академічну мобільність у ЗВО, що надасть процесу набуття майбутньої професії ознак неперервності та перспективності, поліпшить змістове й організаційне наповнення аудиторної і позааудиторної роботи студентів, участь у програмах академічної мобільності;

– *ресурсний підхід* дасть змогу здійснити цільове планування розвитку майбутнього фахівця в галузі міжнародних відносин не лише з позицій сьогодення, а й із позицій перспективи професійного розвитку, спрогнозувати роль академічної мобільності (як ресурсу) у набутті вищого рівня його конкурентоздатності на ринку праці, визначити умови, зміст, форми, методи формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки з урахуванням зони близьких і далеких можливих змін у професійному середовищі й запитах працедавців, що сприяє формуванню мотивації студентів, залучених у дослідженні, до успішної діяльності з реалізації права на академічну мобільність, становленню системи ціннісних орієнтирів, інтенсивному формуванню спеціальних здібностей, пов'язаних із професіоналізацією.

У визначенні основних принципів освіти ми керувалися ЗУ «Про освіту», статтею 6 якого визначено принципи освітньої діяльності, а також статтею «принципи освіти», яку презентує «Енциклопедія освіти». Добір принципів освіти здійснювався з урахуванням мети, об'єкта й предмета дослідження.

На нашу думку, до основних принципів освіти, на яких ґрунтується формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки, уходять такі:

- доступність всіх видів і форм освітніх послуг;
- рівність умов для реалізації здібностей і освітніх потреб;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських цінностей;
- інтеграція з наукою і виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою й наукою інших країн; безперервність і різноманітність освіти.

Основними видами освіти, що впливають на формування академічної мобільності в студентів ЗВО і які було залучено до дослідження, є:

1) *формальна освіта* – забезпечує здобуття освіти за ОПП відповідно до визначеного законодавством рівня освіти (першого (бакалаврського)), галузі знань та спеціальностей (див. табл. 2.2); передбачає досягнення здобувачами освіти описаних освітніми державними стандартами результатів навчання та здобуття кваліфікації (див. табл. 1.1); (прим.: у нашому дослідженні взято до уваги, передусім, навчальну дисципліну «Англійська мова професійного спрямування», яка входить до навчальних планів підготовки фахівців усіх спеціальностей, які включено до дослідження);

2) *неформальна освіта* – уможлиблює здобуття компетентностей як динамічної комбінації знань, умінь та навичок, а також досвіду студентів за програмами академічної мобільності, зокрема Еразмус + тощо, семінарах, тренінгах з академічної мобільності тощо, стажуваннях;

3) *інформальна освіта* – створює потужний ресурс для самоорганізованого здобуття особою компетентностей з академічної мобільності, зокрема іншомовної, набуття знань та актуальної інформації з використанням хмарних академічних сервісів НАУ щодо нормативно-правового супроводу академічної мобільності на державному й інституційному рівнях.

Початковою позицією у розробленні *організаційно-правового компонента* моделі було врахування нормативно-правового супроводу

забезпечення права на академічну мобільність – ЗУ «Про освіту» (2017) [201], ЗУ «Про вищу освіту» (2014) [204]; ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства (зі змінами)» [210]; Постанови КМ України [206]; та інструктивні матеріали МОН України [159; 277]; нормативно-правова база ЗВО з питань розвитку академічної мобільності [4; 40; 249].

Слід зазначити, що в роботі було проаналізовано нормативно-правове забезпечення академічної мобільності – ЗУ «Про вищу освіту» [204] (п. 1.1), нормативно-правову базу НАУ з питань розвитку академічної мобільності [249] (п. 2.1); Постанову КМ України «Про забезпечення права на академічну мобільність» [206] (п. 2.2).

Додамо, що норми ЗУ «Про освіту» [201] містять важливі положення про академічну мобільність. Так, стаття 53 цього закону унормовує права й обов'язки здобувачів освіти. Звернімо увагу, що першою позицією серед прав вказано навчання впродовж життя та академічну мобільність.

У статті 84 Розділу XI цього закону визначено, що держава створює умови для реалізації права учасників освітнього процесу на міжнародну академічну мобільність.

Аналізуючи *змістово-педагогічний компонент* моделі, вкажемо, що до його складників уходять педагогічні умови, а також чинники формування академічної мобільності у бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки.

На нашу думку, до *педагогічних умов* доцільно включити такі:

- 1) інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО;
- 2) формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності під час професійної підготовки у ЗВО;
- 3) добір й структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації;
- 4) оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО.

Формування академічної мобільності у бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки забезпечують:

- 1) *види академічної мобільності* – ступенева, кредитна;
- 2) *форми академічної мобільності* – навчання за програмами академічної мобільності;
- 3) *зміст навчання* – освітньо-професійні програми; навчальні плани; робочі програми навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності», факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин»;
- 4) *форми організації освітнього процесу* – проблемно-моделюючі лекції, відеолекції, навчальні тренінги, самостійна робота;
- 5) *методи навчання* – проблемно-пошукові, інтерактивні, проектної діяльності, групові, коучинг, робота з автентичними текстами, web-квести.

Схарактеризуймо основні форми організації освітнього процесу та методи навчання, які було застосовано в процесі дисертаційного дослідження.

Проблемно-моделюючі лекції є ефективною формою раціоналізації та інтенсифікації освітнього процесу у ЗВО, оскільки під час них викладач моделює проблемні ситуації і створює організаційно-педагогічні умови, які сприяють розвитку в студентів самостійного творчого мислення, пізнавальних інтересів, активізують їхню розумову діяльність.

Наприклад, проблемно-моделюючу лекцію було застосовано під час вивчення теми «Соціальний капітал, талановитість, знання мов у конкурентному діловому середовищі» з навчальної дисципліни «Іноземна мова» (4-й семестр навчання, ОПП «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес»), коли в інформаційне тло лекції було включено матеріал із теми «Відомості про програму Еразмус +». Найбільший інтерес у студентів викликали положення про такі можливості, як здобуття освіти за кордоном за програмами академічної мобільності; розвиток талантів; переваги використання освітнього й наукового ресурсу іншої країни, перспективи побудови кар'єри з дипломом про освіту європейської країни тощо.

Відеолекції – це спеціально створений мультимедійний електронний освітній ресурс – презентація, яку студент має змогу переглядати [2].

Погоджуємося з Г. Буцак, яка стверджує, що викладання інформаційного матеріалу у ЗВО у вигляді відеолекції активізує пізнавальну активність студентів, забезпечує перетворення усної інформації у візуальну форму за допомогою технічних засобів навчання. На думку ученої, це поглиблює розуміння проблеми, теми, привчає студентів користуватися різними знаковими системами [47, с. 180].

Наведемо приклад використання відеолекції у межах нашого дослідження. Так, під час вивчення інформації факультативного курсу «Академічна мобільність бакалаврів з міжнародних відносин» [237], зокрема Розділу 1 «Реформа та стратегія вищої освіти. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» студенти мали можливість ознайомитися з досвідом нормативно-правового забезпечення онлайн-навчання та організації віртуальної мобільності за кордоном. У Додатку 3 представлено фрагменти цієї відеолекції. Зазначимо, що в освітньому процесі НАУ було використано такі розділи цього ресурсу:

1. Особливості освітніх програм у процесі віртуальної академічної мобільності.
2. Реалізація віртуальної академічної мобільності під час взаємодії між освітніми закладами [179].

Успішному використанню відеолекції сприяло те, що студенти мали можливість не лише ознайомлюватися з інформацією, а й здійснювати її синхронний переклад англійською мовою, відповідати на запитання, коментувати побачене. Окрім вищезазначеного факультативного курсу виявлено, що на занятті з навчальної дисципліни «Іноземна мова» (3-й семестр навчання, ОПП «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес») найбільш продуктивною і дієвою була така послідовність її перегляду:

1. Формулювання теми.

2. Презентація з використанням прийомів зворотного зв'язку (запитання і відповіді на них; навчальний діалог), підтримання уваги (інтонаційне чи візуальне виокремлення важливого).

3. Обговорення побаченого.

4. Висновки й узагальнення.

Застосування під час дослідження *навчальних тренінгів* (Додатки И, К) було обумовлено такими їхніми перевагами:

– *по-перше*, вони є формою організації навчання та способом розвитку здатності особистості навчатися [161];

– *по-друге*, процесом опанування певних видів діяльності, зокрема професійної, який здійснюється під час активного спілкування і супроводжується постійною взаємодією всіх його учасників [161];

– *по-третє*, навчанням, що уможливорює залучення досвіду того, хто навчається, у побудову системи нових знань, уявлень, цінностей, орієнтацій, бачень, видів і способів діяльності, а також постійної рефлексії, оцінювання й переоцінки підходів, принципів тощо [161];

– *по-четверте*, це спосіб виявлення ставлення особистості до певного питання, ситуації і зміни бачень, поглядів учасника тощо [161].

Прикладом є тренінг з академічної мобільності в рамках програми Еразмус+ за напрямом КА1: «Міжнародна кредитна мобільність для ЗВО», який активно проводився впродовж 2018–2019 н.р. на факультеті міжнародних відносин для студентів спеціальностей 292 Міжнародні економічні відносини, 293 Міжнародне право та 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Автором-розробником цього тренінгу була керівник сектора академічної мобільності Бугера Маргарита, а співорганізатором заходів – авторка цієї дисертації (Додаток И). Слід додати, що цей тренінг мав суто практичну спрямованість і включав два модулі: перший – «Інформація про міжнародну академічну мобільність», другий – «Імплементация міжнародної кредитної мобільності».

Суттєвим доповненням цих заходів стали навчальні тренінги, які було розроблено й проведено авторкою дисертації під час вивчення теми «Професійне кар'єрне зростання завдяки поглибленим знанням іноземних мов», що вивчається студентами третього курсу (ОПП «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес») у процесі опанування навчальної дисципліни «Друга іноземна мова спеціальності». Назва навчального тренінгу: «Можливості академічних обмінів» (у рамках вивчення змістового модуля «Академічна мобільність – один із компонентів програм з академічних обмінів»). Презентацію цього навчального тренінгу представлено в Додатку К.

Питання, включені в тренінг, стосувалися можливостей різнопланових консультацій щодо добору програм з академічної мобільності, зокрема міжнародної, подання аплікаційних документів та фінансування всіх видів академічної мобільності. Найбільш жваво сприймалася інформація про можливості поїздок на навчання в країни Європи.

Другий тренінг було проведено з теми «Подання заявок мовою оригіналу, документообіг» (навчальна дисципліна «Друга іноземна мова спеціальності») для студентів четвертого курсу, які навчаються на ОПП «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес». Зміст тренінгу було об'єднано у блоки:

- 1) «Як подати успішну проектну заявку з міжнародної кредитної мобільності»;
- 2) «Управління проектами з міжнародної кредитної мобільності: український досвід».

Відтак, окрім актуалізації отриманих знань про Програму Еразмус + та можливості співпраці в рамках цієї програми НАУ з іншими країнами світу, студенти отримали інформацію про процедуру та критерії відбору проектів для участі, а також рекомендації щодо подання проектних заявок і поради для успішного залучення до програм академічної мобільності в іншій країні.

Самостійна робота студента (СРС) – це його самостійна діяльність, яка планується спільно (викладач, студент), але виконується студентом за

завданням та під методичним керівництвом і контролем викладача без його прямої участі. Для СРС було застосовано запитання для самоперевірки, які представлено відповідно до змістових модулів 1-6 (Додаток Л).

У таблиці 2.2 уміщено інформацію про те, як здійснювалася інтеграція навчального матеріалу дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності», що його вивчали майбутні фахівці-міжнародники факультету міжнародних відносин НАУ, та змісту тем з академічної мобільності, які входили до експериментальних груп під час педагогічного експерименту.

Таблиця 2.2.

**Інтегрований варіант змісту навчальних дисциплін «Іноземна мова»,
«Друга іноземна мова спеціальності»**

Освітньо-професійні програми	Семестри	Тема дисципліни	Інформаційний блок (модуль) із питань академічної мобільності
<i>Навчальна дисципліна «Іноземна мова»</i>			
«Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес»	3,4	1. Іноземна мова – запорука конкурентоспроможності фахівця в діловому середовищі. 2. Розвиток іншомовної компетентності за допомогою мовного стажування.	1. Реформа та стратегія вищої освіти. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність
		3. Знання іноземних мов у конкурентному діловому середовищі. 4. Міжнародна співпраця. Навички підписання міжнародних угод.	2. Відомості про програми з академічної мобільності.
		5. Формування міжнародних стратегій розвитку партнерства. 6. Кластеризація міжнародних проєктів за напрямками реформ.	3. Структура програми з академічної мобільності на прикладі Еразмус + (KA1).

Продовження таблиці 2.2.

<i>Навчальна дисципліна «Друга іноземна мова спеціальності»</i>			
«Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес»	5,6	1. Обмін знаннями, міжкультурний навчальний досвід.	3. Академічна мобільність – один із компонентів програм академічних обмінів.
		2. Професійне кар'єрне зростання завдяки поглибленим знанням іноземних мов.	
		3. Збільшення можливостей працевлаштування завдяки знанням іноземних мов.	5. Імплементация програм з академічної мобільності як вагомий інструмент системи якості вищої освіти.
		4. Подання заявок мовою оригіналу, документообіг. 5. Оцінювання проектів фінансування. 6. Управління та визнання результатів.	6. Оцінювання програм з академічної мобільності та визнання, подання звітів.

У Додатку Л (Л-1–Л-6) подано розгорнутий зміст цих навчальних модулів. Слід звернути увагу, що в процесі вивчення навчальної дисципліни «Іноземна мова» інформацію з проблем академічної мобільності було подано англійською мовою, а під час опанування дисципліни «Друга іноземна мова спеціальності» – іспанською.

Реалізація цього задуму мала максимально сприяти, на наше переконання, формуванню іншомовної компетентності в студентів щодо формування в них готовності до академічної мобільності, зокрема міжнародної. Ще раз звернімо увагу, що вивчення кожної теми дисциплін «Іноземна мова» та «Друга іноземна мова спеціальності» завершувалося завданнями для СРС.

У процесі реалізації вищезазначених форм були використані такі методи: проблемно-пошукові, інтерактивні, проєктної діяльності, групові, коучинг, робота з автентичними текстами, web-квести.

Передусім зазначимо, що в перекладі з англійської web (web) – мережа, (всесвітня) павутина; quest (kwest) – пошук. У педагогіці web-квест – це проблемне завдання з елементами гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. У процесі відбору завдань їхнім розробником добирається інформація в Інтернеті, де можна знайти необхідні матеріали. Студентам надаються відповідні гіперпосилання. Усе це зберігається на web-ресурсі, який оформляється й структурується як web-квест. Студенти в групах або індивідуально виконують запропоновані завдання.

На нашу думку, найбільш доцільним є застосування технології web-квесту під час пошуку студентами інформації з питань академічної мобільності щодо нормативно-правового регулювання цього процесу (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Постанова КМ України тощо), інструктивних документів МОН України, досвіду ЗВО країни з успішного розв'язання досліджуваної проблеми тощо. Після завершення представляються web-сторінки з визначеної теми. Приклади web-квестів містяться в Додатку М.

Web-квести, що застосовувалися в цьому дослідженні, містили такі основні елементи:

- 1) вступ, у якому було надано вихідну ситуацію або завдання;
- 2) посилання на ресурси мережі, у яких міститься необхідний для web-квесту матеріал: електронні адреси, тематичні форуми, книги або методичні посібники з бібліотечних фондів;
- 3) завдання, які має виконати студент із поясненням принципів обробки інформації, додатковими супровідними питаннями тощо;
- 4) висновки, які містили приклади оформлення результатів виконання завдання або їх презентації, скрін-шоти, інтерфейси сторінок тощо, завдання для СРС із реалізації прав студентів на академічну мобільність.

Ураховуючи складність феномена академічної мобільності та багатофакторність впливів на його формування, вважаємо доцільним застосування критеріально-рівневого підходу до конструювання *діагностичного компонента* моделі.

Передусім зазначимо, що поняття «готовність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до академічної мобільності» тлумачимо як *інтегративну особистісну якість, що характеризується їхньою здатністю до навчання, стажування чи здійснення наукової діяльності в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами з метою творчого застосування їхнього інтелектуального ресурсу та набуття навичок «soft skills» (конкурентність; адаптованість; стресостійкість тощо) та професійних знань і вмінь «hard skills» із питань функціонування та розвитку світового господарства, форм міжнародних відносин і механізмів їхньої реалізації в міжкультурному професійному середовищі.* З огляду на це в структуру готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності у професійній підготовці в освітньому процесі ЗВО увійшли такі складові:

1) *мотиваційний* – відбиває певний рівень ставлення суб'єкта навчання до академічної мобільності як можливості учасників освітнього процесу навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання та професійної самореалізації;

2) *когнітивний* – характеризує певний рівень сформованості системи знань щодо суті та специфіки академічної мобільності (зокрема, щодо навчання за програмами академічних обмінів тощо) та визначає готовність особистості до академічної мобільності як чинника академічного й загальнокультурного взаємозбагачення у професійній діяльності, а також певний рівень розвитку в особистості пізнавальних сил і практичної підготовки;

3) *комунікаційний* – стосується здатностей особистості до здійснення міжкультурної комунікації, визначається певним рівнем сформованості іншомовної компетентності;

4) *професійно-операційний* – виявляється у певному рівні розвитку систематизованих умінь і навичок особистості, що визначають її функціональну

й організаційну готовність до академічної мобільності та практичної реалізації останньої;

5) *соціально-психологічний* – визначається певним рівнем розуміння суб'єктом навчання власних проблем на підставі самоаналізу, самопізнання; передбачає адекватне оцінювання значення набутих знань у власній діяльності й у реалізації у соціумі; здійснення постійного самоаналізу та самоконтролю за академічною мобільністю; володіння підходами до об'єктивного оцінювання своїх можливостей та динаміки змін самосприйняття себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» (конкурентність; адаптованість; стресостійкість тощо) та професійних знань і вмінь – «hard skills». Викладене дає змогу представити контекстно в таблиці 2.3 всі визначальники діагностичного компонента моделі.

Так, у табл. 2.3 подано інформацію щодо критеріїв (мотиваційно-ціннісний; знаннєвий; комунікаційний, професійно-діяльнісний; соціально-психологічний), їхніх ознак та рівнів сформованості (початковий; середній; достатній; високий) готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності у професійній підготовці в технічному ЗВО у взаємозв'язку з її (готовності) структурою, а саме у єдності мотиваційного; когнітивного; комунікаційного; професійно-операційного; соціально-психологічного складників досліджуваного феномена. Представимо опис зазначених рівнів.

Початковий рівень характеризується пасивним ставленням студента до академічної мобільності як можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем здобуття фахової освіти й професійної самореалізації; наявністю фрагментарних уявлень щодо суті та специфіки академічної мобільності (зокрема, навчання за програмами тощо), її як чинника академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку свого пізнавального потенціалу й практичної підготовки.

Таблиця 2.3.

Критерії, їхні ознаки та рівні сформованості готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності (АМ) у професійній підготовці в технічному ЗВО

Критерії	Рівні			
	<i>Початковий</i>	<i>Середній</i>	<i>Достатній</i>	<i>Високий</i>
	Компоненти готовності			
1	2	3	4	5
<i>Мотиваційно-ціннісний</i>	Мотиваційний			
	Має пасивне ставлення до АМ як можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання й професійної самореалізації.	Має пасивно-позитивне ставлення до АМ як можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання й професійної самореалізації.	Має активно-позитивне ставлення до АМ як можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання й професійної самореалізації.	Має активно-дієве ставлення до АМ як можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання й професійної самореалізації.
<i>Знансвий</i>	Знансвий			
	Має фрагментарні уявлення щодо суті і специфіки АМ (зокрема, навчання за програмами тощо), АМ як чинника академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку свого пізнавального потенціалу й практичної підготовки.	Має науково обгрунтовані уявлення щодо суті і специфіки АМ (зокрема, навчання за програмами тощо), АМ як чинника академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку свого пізнавального потенціалу й практичної підготовки.	Має знання на рівні розуміння суті й специфіки АМ (зокрема, навчання за програмами тощо), АМ як чинника академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку свого пізнавального потенціалу й практичної підготовки.	Має системні знання щодо суті і специфіки АМ (зокрема, навчання за програмами тощо), АМ як чинника академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку свого пізнавального потенціалу й практичної підготовки.

Продовження табл. 2.3.

Комунікаційний				
Комунікаційний	Має сформовані окремі вміння і навички здійснення міжкультурної комунікації, має низький (репродуктивний) рівень сформованості іншомовної компетентності.	Має сформовані вміння і навички здійснення міжкультурної комунікації, проте відзначається брак їх системи; має задовільний (репродуктивно-пошуковий) рівень сформованості іншомовної компетентності.	Має сформовану систему вмінь і навичок здійснення міжкультурної комунікації, проте під час комунікації припускається несуттєвих помилок; має достатній (пошуково-творчий) рівень сформованості іншомовної компетентності.	Має сформовану систему здатностей особистості до здійснення міжкультурної комунікації; має високий рівень сформованості іншомовної компетентності, здатний творчо підходити до розв'язання ситуацій у спілкуванні.
	Професійно-операційний			
Професійно-діяльнісний	Має сформовані окремі вміння і навички, що визначають функціональну й організаційну готовність до АМ та її практичної реалізації.	Має сформовані вміння і навички, що визначають функціональну й організаційну готовність до АМ та її практичної реалізації, проте вони несистемні.	Має сформовану систему вмінь і навичок, що визначають функціональну й організаційну готовність до практичної реалізації АМ, проте під час виконання завдань припускається несуттєвих помилок.	Має сформовану систему вмінь і навичок, що визначають її функціональну й організаційну готовність до АМ, творчо підходить до виконання практичних завдань.
	Соціально-психологічний			
Соціально-психологічний	Має окремі вміння і навички самоаналізу щодо участі у програмах АМ; елементарний рівень оцінювання себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» та «hard skills».	Має сформовані вміння і навички самоаналізу щодо участі в програмах АМ, які (вміння і навички) проте не є системними; репродуктивно-пошуковий рівень оцінювання себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» та «hard skills».	Має сформовані системні вміння і навички самоаналізу щодо участі у програмах АМ; базовий рівень оцінювання себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» та «hard skills».	Має сформовані системні вміння і навички самоаналізу щодо участі у програмах АМ; високий рівень оцінювання себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» та «hard skills».

Окрім того, для студента з початковим рівнем сформованості досліджуваного феномена характерними є наявність окремих умінь і навичок здійснення міжкультурної комунікації, низький (репродуктивний) рівень сформованості іншомовної компетентності; наявність лише окремих умінь та навичок, що визначають функціональну й організаційну готовність до академічної мобільності; сформованість окремих умінь і навичок самоаналізу щодо участі у програмах академічної мобільності; елементарний рівень оцінювання себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на наявність навичок «soft skills» та «hard skills».

Середній рівень характеризується пасивно-позитивним ставленням студента до академічної мобільності як можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання й професійної самореалізації; наявністю науково обґрунтованих уявлень щодо суті та специфіки академічної мобільності (зокрема, навчання за програмами академічних обмінів тощо), розуміння її як чинника академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку свого пізнавального потенціалу й фахової підготовки; сформованістю вмінь і навичок здійснення міжкультурної комунікації, проте браком системного характеру їх вияву; задовільним (репродуктивно-пошуковим) рівнем сформованості іншомовної компетентності; сформованістю умінь і навичок, що визначають функціональну й організаційну готовність особистості до академічної мобільності та її реалізації на практиці, проте вони не є системними; сформованістю окремих умінь і навичок самоаналізу щодо участі в програмах академічної мобільності; репродуктивно-пошуковим рівнем оцінювання себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» та «hard skills».

Достатній рівень відзначається активно-позитивним ставленням студента до академічної мобільності як можливості навчатися, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території

України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання й професійної самореалізації; наявністю знань на рівні розуміння суті й специфіки академічної мобільності (зокрема, навчання за програмами тощо), її як чинника академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку свого пізнавального потенціалу й практичної підготовки; сформованістю системи вмінь і навичок здійснення міжкультурної комунікації, проте під час комунікації наявні несуттєві помилки; достатнім (пошуково-творчим) рівнем сформованості іншомовної компетентності; сформованістю системи вмінь і навичок, що визначають функціональну й організаційну готовність особистості до практичної реалізації академічної мобільності, проте під час виконання завдань мають місце несуттєві помилки; сформованість окремих умінь і навичок самоаналізу щодо участі у програмах АМ; пошуково-творчий рівень оцінювання себе як фахівця у галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» та «hard skills».

Високий рівень визначається активно-дієвим ставленням до академічної мобільності як можливості навчатися, стажуватися чи здійснювати наукову діяльність в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами, її ролі в розв'язанні актуальних проблем навчання й професійної самореалізації; сформованістю системних знань щодо суті і специфіки академічної мобільності, її як чинника свого академічного і загальнокультурного й професійного взаємозбагачення, а також розвитку пізнавального потенціалу й фахової підготовки; високим академічним рівнем сформованості іншомовної компетентності, здатністю творчо підходити до розв'язання ситуацій у міжкультурному спілкуванні; сформованістю системи вмінь і навичок, що визначають функціональну й організаційну готовність особистості до академічної мобільності, творчістю у виконанні практичних завдань; сформованістю системи вмінь і навичок самоаналізу щодо участі у програмах академічної мобільності; об'єктивністю й критичністю при

оцінюванні себе як фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» та «hard skills».

Сутністю *результативного компонента* моделі є досягнута ефективність формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у ЗВО.

Викладена інформація у п. 2.1–2.3 дисертації створює підґрунтя для розроблення цілей, етапів та методичної бази педагогічного експерименту, його здійснення та аналізу педагогічної ефективності, чому буде присвячено наступний розділ дисертації.

Висновки до другого розділу

У процесі аналізу наукових джерел та практичного досвіду висвітлено особливості освітнього середовища технічного ЗВО як чинника формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки, які полягають у тому, що воно є: 1) системою інформаційних впливів на учасників освітнього процесу у ЗВО з метою оперативного долучення до актуальних даних щодо заходів з академічної мобільності, форм та її видів, умов використання тощо; 2) формою комунікативної взаємодії викладача та студента, яка відображає внутрішню спрямованість освітнього закладу на реалізацію стратегії й тактики формування академічної мобільності; 3) сукупністю інформаційно-комунікаційних ресурсів, які створюють швидкий, зручний, доступний варіант долучення студентів до програм академічних обмінів, спосіб організації цього процесу тощо.

Визначено й схарактеризовано освітнє середовище НАУ, представлене такими складовими: 1) освітнім порталом закладу, де можна ознайомитися зі стратегічними й концептуальними документами, заходами з інтернаціоналізації розвитку НАУ, зокрема пріоритетами щодо забезпечення академічної мобільності студентів (аксіологічно-смысловий компонент); 2) заходами з інтернаціоналізації, розвитку міжнародних зв'язків та стратегічного партнерства, зокрема тренінгами, семінарами, конференціями з академічної

мобільності, стажуванням тощо (організаційно-діяльнісний компонент); 3) освітнім процесом, який передбачає формування готовності студентів до академічної мобільності шляхом опанування змісту навчальних дисциплін (інформаційно-змістовий компонент).

Аналіз програмних документів Болонського процесу, зокрема Болонської Спільної Декларації (Італія, 1999), Копенгагенської Декларації (Данія, 2001), Бергенського Комюніке (Норвегія, 2005), Лондонського Комюніке (Велика Британія, 2007), Льовенського Комюніке (Бельгія, 2009), Будапештсько-Віденської Декларації (Угорщина – Австрія, 2010), матеріалів Конференції в Бухаресті та Третього Болонського Форуму (Румунія, 2012), Паризького Комюніке (Франція, 2018), дав змогу виявити стратегічні орієнтири та логіку перебігу академічної мобільності як базового принципу створення ЄПВО та ЄДП. З'ясовано, що формування академічної мобільності у бакалаврів із міжнародних відносин у НАУ відбувається з урахуванням документів Болонського процесу. Обґрунтовано, що натеper актуальними є новації болонських реформ: 1) введення трирівневої освіти (бакалаврський, магістерський, докторський – PhD); 2) запровадження кредитної системи (Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи – ECTS); 3) створення та імплементація національних рамок кваліфікації, зіставних із європейськими метарамками – рамкою кваліфікацій для ЄПВО та Європейською рамкою кваліфікацій упродовж життя; 4) контроль якості освіти відповідно до Європейських стандартів та рекомендацій для забезпечення якості в ЄПВО; 5) розширення мобільності як пріоритету Болонського процесу; 6) запровадження в ЗВО Додатка до диплома європейського зразка як важливого інструменту Болонського процесу; 7) забезпечення працевлаштування випускників; 8) забезпечення привабливості європейської системи освіти.

Для студентів вітчизняних ЗВО, зокрема бакалаврів із міжнародних відносин, важливим є реалізація права на ступеневу (навчання у ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом

(документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше ЗВО) та кредитну академічну мобільність (навчання у ЗВО, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття кредитів ECTS та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів ECTS).

Розроблено й обґрунтовано структурно-функціональну модель формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці у єдності шести компонентів – цільового, компонента методологічного забезпечення, організаційно-правового, змістово-педагогічного, діагностичного та результативного. Визначено структурно-компонентний склад означеної моделі, що включає мету (формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у ЗВО); принципи освіти (доступність усіх видів і форм освітніх послуг; рівність умов для реалізації здібностей і освітніх потреб; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських цінностей; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою й наукою інших країн; безперервність і різноманітність освіти); наукові підходи (системний, компетентнісний, особистісний, діяльнісний, ресурсний); види освіти (формальна, неформальна, інформальна); нормативно-правовий супровід (ЗУ «Про освіту» (2017), ЗУ «Про вищу освіту» (2014); Постанови й інструктивні матеріали КМ України та МОН України тощо); педагогічні умови (інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО; формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності у ЗВО; добір й структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО); види (ступенева, кредитна мобільність); форми (навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування); структуру готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО, критерії її сформованості, показники та рівні;

результат (досягнута ефективність формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у ЗВО).

Визначено й схарактеризовано структуру готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності у професійній підготовці у сукупності таких складників: мотиваційний; когнітивний; комунікаційний; професійно-операційний; соціально-психологічний. Відповідно до цього було визначено критерії (мотиваційно-ціннісний; знансвий; комунікаційний, професійно-діяльнісний; соціально-психологічний), показники та рівні (початковий; середній; достатній; високий) сформованості досліджуваного феномена.

Інформаційний матеріал Розділу 2 висвітлено в низці публікацій автора [53], [54], [226], [227], [234], [309], [310], [311], [312], [313], [314], [315].

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІЗ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

У розділі обґрунтовано цілі, етапи та методичну базу проведення експериментальної роботи; визначено та схарактеризовано структуру готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності, а також критерії, показники і рівні її сформованості; представлено результати педагогічного експерименту з дослідження формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки, зокрема здійснено аналіз та інтерпретацію даних констатувального та формувального його етапів; визначено й обґрунтовано перспективні напрями наукових розвідок.

3.1. Цілі, етапи та методична база проведення експериментальної роботи

Загальна логіка експериментальної роботи вибудовувалася відповідно до завдань дослідження, його гіпотези, що передбачало визначення його етапів, розроблення програми експерименту, конструювання критеріїв оцінювання результатів, підготовку методичної бази проведення експериментальної роботи, виявлення умов реалізації завдань дослідницької роботи, проведення експерименту та перевірку отриманих результатів на валідність.

У процесі підготовки до проведення педагогічного експерименту було вивчено педагогічну, методичну, психологічну літературу з проблематики планування педагогічного експерименту та опрацювання його результатів, зокрема досліджено методологічні й методичні роботи В. Беспалька [23], Н. Бідюк [28], В. Боровикова [42], В. Власова [65], Дж. Гласса і Дж. Стенлі [74], С. Гончаренка [76], В. Загвязинського і Р. Атаханова [102] та інші [173; 182].

Дослідження як складний комплекс програмно упорядкованих науково-

теоретичних, методичних та організаційних заходів мало декілька етапів:

Аналітико-організаційний (2010–2013 рр.) етап включав широке коло теоретичних та емпіричних проблем, пов'язаних із визначенням методологічних орієнтирів дослідження. У нашому дослідженні це був найвідповідальніший етап. Він мав за мету визначення й обґрунтування наукового завдання (актуальності вибору теми дослідження), якому передувало пілотне дослідження (2011–2012 н.р.); визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження; обґрунтування гіпотези дослідження та розроблення його поняттєво-категорійної структури; підготовки діагностичного інструментарію для проведення дослідження (розроблення анкет, запитань для інтерв'ювання; модифікація авторських методик тощо). Добір теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження здійснено відповідно до його визначених основних і додаткових завдань (табл. 3.1). Під час реалізації цього етапу здійснювалися підготовка й публікація наукових статей, тез конференцій, у яких висвітлювалися теоретичні аспекти проблеми.

Експериментальний (2014–2019 рр.) етап передбачав розроблення методичної бази дослідження; здійснення дослідно-експериментальної перевірки (констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту) гіпотези дослідження; проведення узагальнення кількісних і якісних даних експерименту та корекцію його методики. У цей період було підготовлено низку публікацій (наукові статті у фахових виданнях України), тез конференцій різного рівня (міжнародних, всеукраїнських); здійснювалася апробація результатів дослідження під час участі в науково-практичних конференціях різного рівня (міжнародних, всеукраїнських).

Корегувально-результуючий (2019–2020 р.) етап, у ході якого було здійснено аналіз результатів дослідження, передбачав, що за допомогою математичних критеріїв перевірялися одержані дані щодо їх статистичної значущості; формулювалися висновки, узагальнення та визначалися перспективи подальших наукових розвідок; здійснювалося впровадження результатів дослідження в освітній процес вітчизняних ЗВО; оформлювався

рукопис дисертаційного дослідження згідно з вимогами ДАК (НАЗЯВО) України.

Таблиця 3.1

**Основні групи методів, конкретні методи та їх відповідність
завданням дослідження**

Основні групи методів	Назва методу дослідження	Завдання дослідження
теоретичні	<i>Вивчення та аналіз науково-педагогічних та нормативних джерел</i>	Здійснення комплексного аналізу визначеної наукової проблеми.
	<i>Термінологічний</i>	Уточнення сутнісних характеристик базових («мобільність», «академічна мобільність») та похідних понять дослідження («міжнародна мобільність», «особистісна мобільність», «мобільний студент», «віртуальна академічна мобільність», «форми академічної мобільності», «види академічної мобільності»).
	<i>Когнітивний</i>	Визначення особливостей професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО України та зарубіжжя.
	<i>Логіко-системний аналіз</i>	Виокремлення й характеристика науково-методичних засад формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин в освітньому процесі технічного ЗВО.
	<i>Узагальнення і прогнозування</i>	Формулювання й обґрунтування прогностичних напрямів розвитку академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці технічного ЗВО.

Продовження таблиці 3.1

<i>емпіричні</i>	<i>Діагностичні: педагогічне анкетування, інтерв'ювання, бесіди з учасниками освітнього процесу ЗВО, вивчення навчальної та іншої документації</i>	Отримання інформації щодо усвідомлення актуальності академічної мобільності для майбутніх фахівців-міжнародників, для визначення рівнів готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО.
	<i>Прогностичні: моделювання</i>	Побудова структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці.
	<i>Шкалування та ранжування, метод експертних оцінок</i>	Визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО.
	<i>Педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний етапи)</i>	Визначення педагогічної доцільності застосування структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці.
<i>статистичні</i>	<i>Критерій узгодженості Пірсона (χ^2), метод Ст'юдента (Госсета)</i>	Здійснення кількісного та якісного аналізу даних експериментальної роботи, встановлення залежностей між досліджуваними явищами та процесами, графічна й аналітична інтерпретація даних дослідження, встановлення статистичної значущості результатів дослідження та перевірки його гіпотези.

У цей період було підготовлено низку публікацій (наукові статті у фахових виданнях України та зарубіжжя), а також навчально-методичний комплекс для викладачів та студентів із формування академічної мобільності, який включає навчальну програму (2019) [237], «Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі» (у

співавторстві) (2020) [56] та навчально-методичний посібник із факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» (2020) [238]; практичні розробки до проведення занять із вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності» для студентів і викладачів факультету міжнародних відносин НАУ.

Звернімо увагу, що в табл. 3.1 представлено також інформацію щодо узгодження основних груп методів, конкретних методів і завдань дослідження.

Слід звернути увагу, що гіпотезою дослідження було вибрано припущення, яке полягало в тому, що формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в технічному ЗВО стане ефективним, якщо буде:

1) ураховано принципи освіти, наукові підходи, види освіти і нормативно-правове забезпечення цього процесу;

2) реалізовано педагогічні умови (інтернаціоналізація освітнього середовища технічного ЗВО; формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності в технічному ЗВО; добір та структурування змісту навчання, зокрема підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі технічного ЗВО);

3) запроваджено види і форми академічної мобільності, визначені українським законодавством, а також форми організації освітнього процесу, оновлений зміст, методи навчання, спрямовані на формування готовності студентів до академічної мобільності.

Провідним методом дослідно-експериментальної перевірки гіпотези дослідження було обрано педагогічний експеримент, який мав констатувальний та формувальний етапи. Вибір цього методу обумовлено тим, що педагогічний експеримент зараховують до емпіричних методів педагогічного дослідження, тобто тих, які прямо пов'язані з педагогічною практикою і забезпечують

отримання даних, їх нагромадження, збереження в упорядкованому (можливо – первинно опрацьованому) вигляді, класифікацію та узагальнення вихідного матеріалу, який описує умови проведення і результативність освітнього процесу.

Зауважимо, що в процесі аналізу й обґрунтування сутнісного змісту понять, що перебувають у проблемному полі дослідження академічної мобільності, було опрацьовано довідкові джерела [57], [94], [166], [167], [168], а також методологічні роботи вітчизняних [16; 34; 157; 184; 215; 219; 223; 267] та зарубіжних учених [283; 295; 300; 319] та інших.

Підготовка й планування педагогічного експерименту в дослідженні відбувалися шляхом перевірки умов його проведення, визначення оптимальних способів, методів, методик отримання емпіричних даних щодо рівня сформованості досліджуваного феномена в суб'єктів навчання (готовності до академічної мобільності) на початку й після завершення експериментальної роботи, врахування особистісних чинників та специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності.

Слід зазначити, що в дослідженні широке застосування педагогічного експерименту було обумовлене його значущістю як методу і засобу цілеспрямованого впливу на об'єкт, що вивчається. Відтак проведення експерименту базувалося на знаннях про об'єкт дослідження, що дало змогу визначити чинники формування академічної мобільності у бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки, передбачити доведення гіпотез та контроль за ходом процедур дослідження, забезпечити його чистоту і множинність повторень (зрізів), достовірність одержаних статистичних даних.

У програмі експерименту визначено проблему, мету, завдання дослідження, методи їх розв'язання, а також основні підходи і форми впровадження у практику очікуваних результатів. У дослідженні використовувався природний експеримент, який здійснювався шляхом уведення дослідницької конструкції (структурно-функціональної моделі

формування готовності до академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці) у звичайні умови освітнього процесу ЗВО, а саме НАУ, який було визначено провідним базовим експериментальним закладом. Елементи пошукового експерименту (пілотного дослідження) використовувалися на першому етапі дослідження, коли важливо було отримати інформацію щодо усвідомлення актуальності академічної мобільності для майбутніх фахівців-міжнародників, щоб обґрунтувати своєчасність розроблення наукового завдання.

Констатувальний (діагностичний) експеримент було спрямовано на вивчення рівня сформованості готовності до академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці в ЗВО в умовах дії чинників, які були визначені до експерименту і не змінювалися. На цьому етапі педагогічного експерименту було також проведено оцінювання критеріїв, їх ознак і відповідних їм рівнів готовності до академічної мобільності студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються на різних спеціальностях у НАУ та Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана (далі – КНЕУ), здійснено аналіз особливостей сприйняття майбутніми фахівцями-міжнародниками навчальних дисциплін, які вивчаються під час їх професійної освіти в ЗВО.

Вкажемо на те, що на аналітико-організаційному та експериментальному етапах нашого дослідження було обрано методи анкетування, аналізу навчальної та іншої документації. Так, при складанні модифікованих методик та анкет (Додатки Н, П) було враховано такі основні обставини: чи мають респонденти достатньо відомостей для ухвалення рішення щодо вибору відповіді на запропоновані запитання і чи відповідатимуть вони правдиво. Окрім того, метод анкетування в дослідженні було використано для визначення належності респондентів до однієї вибіркової сукупності. У цьому разі запитання формулювалися з урахуванням рекомендацій учених [76; 123] не створювати додаткових чинників стратифікації (наприклад – за локалізацією респондента, мовною ознакою тощо).

На етапах констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту основну частину даних було отримано шляхом аналізу результатів навчальної діяльності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин з опанування дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності», факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» (результати контрольних заходів – оцінки за виконання модульних контрольних і самостійних робіт, тестування тощо), рейтингових оцінок.

Нагадаймо, що в Додатку Л міститься розгорнутий зміст інформаційних блоків (модулів) із питань академічної мобільності англійською мовою, які було інтегровано до навчального матеріалу дисциплін «Іноземна мова» (для студентів другого курсу), «Друга іноземна мова спеціальності» (для студентів третього курсу), які опановують ОПП «Міжнародні економічні відносини» та «Міжнародний бізнес» у НАУ.

При цьому важливо зазначити, що провідними формами в організації освітнього процесу з вивчення цих дисциплін були проблемно-моделюючі лекції, відеолекції, навчальні тренінги, а методами – ділові ігри, метод проєктів, кейс-метод, робота з автентичними текстами, web-квести.

Особливе місце відводилося педагогічному спостереженню, зокрема за виконанням студентами творчих завдань, які потребували навичок іншомовної комунікації, готовності роботи в команді (робота в групах), вміння виявляти позиції лідера тощо як проєкції основних здатностей (компетентностей) в умовах реальної академічної мобільності.

Для визначення ефективності формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності у процесі професійної підготовки в ЗВО було обрано результативність застосування експериментальної конструкції – структурно-функціональної моделі, яка має компоненти: цільовий, методологічного забезпечення, організаційно-правовий, змістово-педагогічний, діагностичний, результативний. У табл. 3.2 представлено критерії, методи й модифіковані методики педагогічної

діагностики з визначення сформованості готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності (АМ) у професійній підготовці, які деталізовано в Додатку Н та Додатку П.

Таблиця 3.2.

Критерії, методи й модифіковані методики педагогічної діагностики з визначення сформованості готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності (АМ)

№ п/п	Критерії	Методи й модифіковані методики
1.	Мотиваційно-ціннісний	М. Рокича (методика визначення ціннісних орієнтацій): модифікована автором для визначення мотивів участі у програмах АМ (Додаток Н.1).
2.	Знаннєвий	«Анкета на виявлення рівня сформованості знань щодо АМ» (Додаток П); метод вивчення навчальної документації.
3.	Комунікаційний	Діагностика комунікативної толерантності (методика В. В. Бойко): модифікована автором для визначення рівнів сформованості комунікаційних навичок задля участі у програмах АМ (Додаток Н.2).
4.	Професійно-діяльнісний	Методика О. Кузнецової (тест-анкета з визначення рівнів здатності до саморозвитку й самоосвіти): модифікована автором для визначення здатності до саморозвитку й самоосвіти з питань АМ та виявлення рівня сформованості навичок «soft skills» та «hard skills» (Додаток Н.3).
5.	Соціально-психологічний	Методика А. Карпова, В. Пономарьової (методика визначення рівня рефлексивності): модифікована автором для визначення рівня сформованості здатності до самооцінювання студентів своїх можливостей участі у програмах АМ (Додаток Н.4).

У перебігу організації й планування педагогічного експерименту особлива увага приділялася формуванню (добору) групи або груп суб'єктів, на які було здійснено педагогічні впливи у модифікованому освітньому процесі з підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у ЗВО. Основною вимогою на зазначеному етапі було забезпечення репрезентативності вибірки. Слід зазначити, що на цьому етапі дослідження важливим було дотримання таких вимог:

1. Визначення кількості респондентів, що забезпечувало побудову частотного розподілу рівнів вияву досліджуваної ознаки. Цей рівень статистично достовірно відображав реальний розподіл. Виконання зазначеної вимоги забезпечувало можливість застосовувати до отриманих даних методи статистичного опрацювання.

2. Встановлення й дотримання правил виокремлення групи респондентів (у нашому випадку – суб'єктів навчання), яка статистично достовірно відображала всю генеральну сукупність (цільову групу), що надало право поширювати результати дослідження на широкий загал – генеральну сукупність, якою в нашому дослідженні є студенти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – майбутніх фахівців із міжнародних відносин.

З огляду на це, окремим завданням здійсненого експериментального дослідження було визначення вибіркової сукупності, яка б задовольняла вищезазначені вимоги, і репрезентативності результатів дослідження. Тому, для визначення й попереднього кількісного оцінювання контингенту, з яким передбачається виконання експериментальної роботи та на який має бути поширено результати дослідження, було проаналізовано кількість студентів в Україні, які навчаються за спеціальностями «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та «Міжнародні економічні відносини».

Станом на 2018 рік ці спеціальності можна було здобути у 91 ЗВО України [158]. Середні ліцензований набір складав 25 осіб на спеціальність. Звужуючи сукупність суб'єктів навчання до визначеної вище як «бакалаври з міжнародних

відносин», урахуваючи специфіку ЗВО України, отримуємо оцінку генеральної сукупності у межах значення N , тобто:

$$2\,000 \leq N \leq 5\,000.$$

Для того, щоб виявити, чи представляє генеральну сукупність та кількість студентів, котрі навчаються у НАУ та КНЕУ за вищевказаними спеціальностями, здійснимо такі підрахунки. Передусім зазначимо, що на констатувальному етапі педагогічного експерименту було здійснено добір груп, які включено в дослідження. Основними критеріями такого добору визначено єдиний критерій: навчання на ОПП за спеціальностями «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та «Міжнародні економічні відносини».

На формуальному експерименті було вибрано такі критерії добору груп:

1) навчання на ОПП за спеціальностями «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та «Міжнародні економічні відносини»;

2) експериментатор (автор дисертації) мав безпосередньо навчати студентів цієї спеціальності;

3) формування вибірок мало відбуватися з урахуванням пропорції респондентів, залучених до дослідження з різних спеціальностей.

Кількісні показники, які характеризують контингент студентів, залучений до експериментального дослідження, ілюструє таблиця 3.3.

Додамо, що до пілотного дослідження (2011-2012 н.р.) було залучено 54 студенти двох груп (відповідно 21 і 23 особи), які навчалися на спеціальності «Міжнародні економічні відносини», та 27 студентів, які навчалися на спеціальності «Міжнародна інформація». Усього 81 респондент.

Основні характеристики контингенту досліджуваних:

1) вік – 17 – 21 років; 2) належність до однієї вікової групи – старший юнацький, або студентський вік; 3) термін навчання – 1-4 курси; 4) форма навчання – денна; 5) галузь знань – 29 міжнародні відносини.

Таблиця 3.3.

**Кількісні показники, які характеризують контингент студентів,
залучений до експериментального дослідження**

Заклад	Рік навчання	Шифр	Спеціальність	ОПП	Шифр групи у дослідженні	К-ть осіб
<i>Констатувальний етап педагогічного експерименту</i>						
НАУ	2014-2015	6.030203	Міжнародні економічні відносини	-	ЕГ _{мев} -14	31
НАУ	2014-2015	6.030206	Міжнародний бізнес	-	ЕГ _{мб} -14	25
НАУ	2014-2015	6.030204	Міжнародна інформація	-	КГ _{мі} -14	21
НАУ	2015-2016	6.030203	Міжнародні економічні відносини	-	ЕГ _{мев} -15	14
НАУ	2015-2016	6.030206	Міжнародний бізнес	-	ЕГ _{мб} -15	12
НАУ	2015-2016	6.030204	Міжнародна інформація	-	КГ _{мі} -15	31
НАУ	2016-2017	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	ЕГ _{мев} -16-1	18
НАУ	2016-2017	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародний бізнес	ЕГ _{мев} -16-2	16
НАУ	2016-2017	055	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	Міжнародна інформація	КГ _{мі} -16	24
КНЕУ	2016-2017	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	КГ _{мев} -16-1	29
КНЕУ	2016-2017	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	КГ _{мев} -16-2	30

Продовження таблиці 3.3.

<i>Формувальний етап педагогічного експерименту</i>						
НАУ	2017-2018	6.030203	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	ЕГ _{мев} -17	27
НАУ	2017-2018	6.030206	Міжнародні економічні відносини	Міжнародний бізнес	ЕГ _{мб} -17	21
НАУ	2017-2018	6.030204	Міжнародна інформація	Міжнародна інформація	КГ _{мі} -17	22
НАУ	2018-2019	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	ЕГ _{мев} -18	12
НАУ	2018-2019	056	Міжнародний бізнес	Міжнародний бізнес	ЕГ _{мб} -18	13
НАУ	2018-2019	055	Міжнародна інформація	Міжнародна інформація	КГ _{мі} -18	27
НАУ	2019-2020 (I семестр)	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	ЕГ _{мев} -19	17
НАУ	2019-2020 (I семестр)	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародний бізнес	ЕГ _{мб} -19	12
НАУ	2019-2020 (I семестр)	055	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	Міжнародна інформація	КГ _{мі} -19	23
КНЕУ	2019-2020 (I семестр)	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	КГ _{мев} -19-1	25
КНЕУ	2016-2020 (I семестр)	056	Міжнародні економічні відносини	Міжнародні економічні відносини	КГ _{мев} -19-2	26

Логічно припустити, що забезпечення академічної мобільності в різних ЗВО має свою специфіку, низку відмінностей (пріоритети, традиції, матеріальні ресурси, особливості організації міжнародної співпраці тощо). Тому в процесі

аналізу даних важливо було вибрати способи формування вибіркової сукупності та адекватні статистичні критерії, щоб з'ясувати міру тотожності сформованої моделі об'єкта параметрам (критеріям) генеральної сукупності, тобто її репрезентативність.

Для того, щоб уникнути помилок при організації й аналізі даних, провідний критерій формування експериментальних і контрольних груп (критерій включення і виключення) було сформульовано ще до початку збору даних. Цей критерій визначав:

- *по-перше*, поділ академічних груп за спеціальностями й освітньо-професійними програмами галузі знань 29 Міжнародні відносини;
- *по-друге*, – заклад вищої освіти;
- *по-третє*, безпосередню включеність автора дослідження в освітній процес навчання майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин.

Так, до експериментальних груп (ЕГ) увійшли студенти НАУ, що обрали спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини» (ОПП «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес»). Контрольні групи (КГ) склали студенти НАУ спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії (ОПП «Міжнародна інформація»), а також студенти КНЕУ, які навчалися на спеціальності «Міжнародні відносини» (ОПП «Міжнародні економічні відносини»). Способом формування вибіркової сукупності було вибрано гніздовий метод, згідно з яким за одиницю відбору взято студентську академічну групу.

За визначеними критеріями добору ЕГ і КГ в констатувальному експерименті брало участь відповідно 116 і 135 осіб. На формувальному експерименті кількість цих студентів (з урахуванням вибулих і відрахованих) склала в ЕГ 102 особи, у КГ – 123 особи. Усього на всіх етапах дослідження взяло участь 332 особи (13 академічних груп).

При цьому вкажемо на те, що вибірки на констатувальному та формувальному етапах дослідження були залежними по вертикалі й незалежними – по горизонталі. Тобто ЕГ і КГ у 2014–2015 н.р. – це студенти

першого курсу, які завершили навчання на ОС Бакалавр у 2017–2018 н.р; відповідно студенти-першокурсники у 2015–2016 н.р – це ті ж студенти, що навчалися на четвертому курсі у 2018–2019 н.р. Випуск бакалаврату 2019–2020 н.р. становили студенти, що вступили в НАУ на перший курс у 2016–2017 н.р.

Із метою статистичного обґрунтування репрезентативності мінімальної вибірки, з якою доцільно проводити експериментальну роботу, використано формулу для обчислення мінімально достатньої кількості респондентів, прийняту для більшості педагогічних досліджень [198] (формула 1).

Формула 1.

$$n = \frac{t^2 \cdot \sigma^2 \cdot N}{\Delta^2 \cdot N + t^2 \cdot \sigma^2}, \text{ де:}$$

n – кількість елементів вибіркової сукупності;

t – критерій відповідності;

σ – середнє квадратичне відхилення;

N – кількість елементів генеральної сукупності;

Δ – гранична похибка.

Для значення N , яке оцінюється як $2\,000 \leq N \leq 5\,000$, та надання іншим змінним значень, що зазвичай використовуються у педагогічних дослідженнях, отримано мінімально допустиме значення кількості респондентів репрезентативної вибірки $n \geq 65 \dots 75$ осіб. Тож вибірка в нашому дослідженні є репрезентативною.

Таким чином, вважаємо, що, навіть базуючись на даних, отриманих у результаті дослідження контингенту студентів, який належить НАУ, можна формулювати рекомендації, поширювані на визначену вище генеральну сукупність. З огляду на це, провідною експериментальною базою дослідження було обрано факультет міжнародних відносин НАУ.

Відповідно до завдань корегувально-результуючого етапу дослідження було здійснено аналіз даних, зокрема за допомогою математичних критеріїв перевірялися одержані дані щодо їх статистичної значущості. На цьому етапі

використовувалися такі методи: критерій узгодженості Пірсона (χ^2), метод Стьюдента (Госсета).

Було враховано, що для педагогічних досліджень різниця між двома вибірками є дійсною лише в разі вірогідності помилки, яка не перевищує 5%. Тобто рівень статистичної значущості має досягати позначок не більше ніж 0,05 ($p_\alpha < 0,05$, де p_α – вірогідність помилки, або α -помилка). У випадку, коли цей результат отримується, робиться висновок про те, що досягнута ефективність експериментального дослідження є статистично значущою. Тільки за такої умови можливим є підтвердження гіпотези дослідження та формулювання висновків і рекомендацій дослідження.

Слід додати, що для кожного статистичного методу було враховано табличні дані розподілу критичних значень відповідних критеріїв. Для виявлення типу розподілу даних був використаний метод Shapiro-Wilk's (W Тест). Статистичні розрахунки проводилися з використанням пакету прикладних програм статистичної обробки інформації STATISTICA.

Застосування статистичних методів аналізу даних дало змогу здійснити узагальнення й систематизацію матеріалів, забезпечити перехід від якісних характеристик до їхнього кількісного (числового) виразу, а значить, більш точно діагностувати результати психолого-педагогічного експерименту.

Зазначимо, що візуальні, або графічні, методи, які широко застосовувалися в роботі, дали змогу отримати синтезоване уявлення про об'єкт дослідження й водночас наочно показати його складники, їхню питому вагу, причинно-наслідкові зв'язки, інтенсивність розподілу кількісних значень компонентів у заданому обсязі даних тощо. Ці методи тісно пов'язані з комп'ютерними технологіями. Завдяки цим методам дослідження збагатилося схемами, гістограмами, круговими діаграмами, графіками тощо. Отже, вибір конкретних методів дослідження визначався характером фактичного матеріалу, умовами і метою цього дослідження. Методи добиралися відповідно до конкретного етапу дослідження. Прийоми й операції з теоретичним і фактичним матеріалом здійснювалися у послідовності, заданій програмою дослідження. На етапі

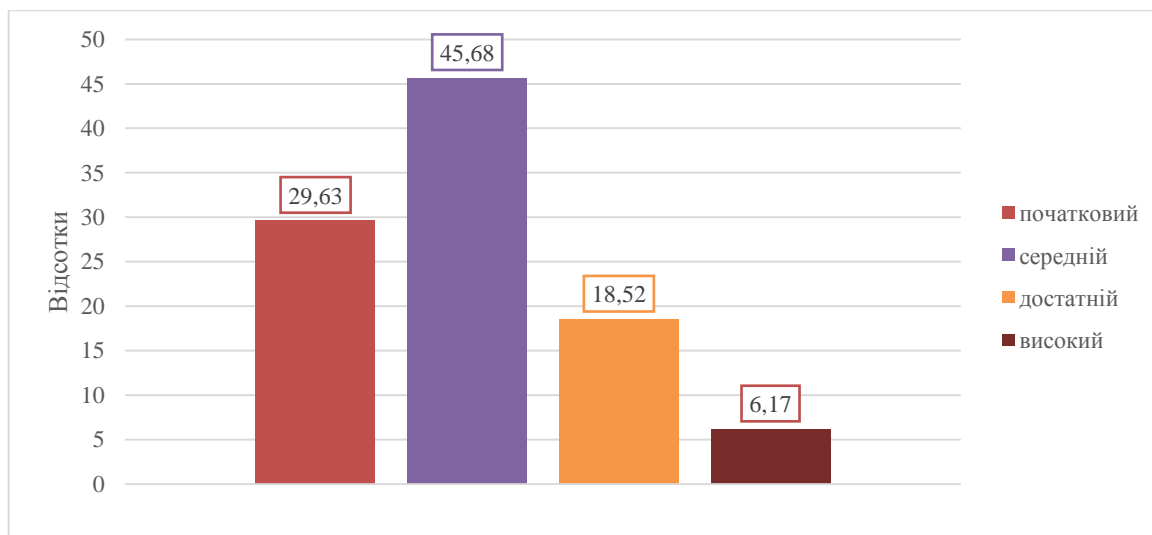
аналізу результатів дослідження мали місце верифікаційні методи, що дали змогу перевірити одержані результати, визначити рівень їхньої значущості, довести істинність гіпотези, сформулювати висновки й визначити перспективи подальших наукових розвідок.

3.2. Результати констатувального етапу педагогічного експерименту

Вихідною позицією при організації констатувального етапу педагогічного експерименту було визначено ідею про те, що одним із важливих і актуальних завдань сучасної вищої освіти в Україні є підготовка фахівця як конкурентоздатної особистості, здатної приймати адекватні самостійні рішення і мотивованої постійно вдосконалювати свою підготовку.

Нагадаймо, що на аналітико-організаційному етапі дослідження з усієї вибірки (332 особи) до пілотного дослідження (2011–2012 н.р.) було залучено 81 студента НАУ, які навчалися в трьох академічних групах факультету міжнародних відносин. Частково результати пілотного дослідження було представлено у п. 1.4 дисертації. Окрім віднайдення теоретичних та емпіричних даних щодо доцільності й актуальності здійснення цього дисертаційного дослідження (п. 1.4), результати пілотного дослідження дали змогу виявити рівні *готовності респондентів до академічної мобільності у професійній підготовці* (далі – готовності) у НАУ. Із цією метою майбутнім бакалаврам із міжнародних відносин, окрім інтерв'ювання, було запропоновано дати відповіді на запитання анкет-тестів (Додатки Н, П).

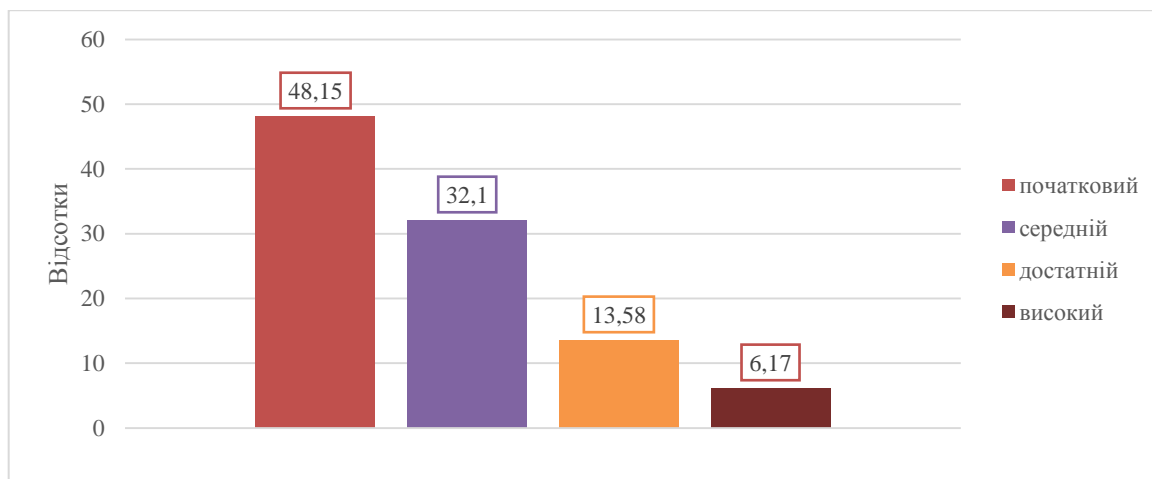
Запитання, що мали на меті визначити інтерес, бажання, прагнення студентів долучитися до програм академічного обміну, реалізувати своє право на академічну мобільність, дали змогу з'ясувати рівень сформованості у респондентів досліджуваного феномена. Тож, за *мотиваційною складовою* готовності, початковий рівень виявлено у 24 осіб (29,63 %); середній – 37 осіб (45,68 %); достатній – 15 осіб (18,52 %); високий – 5 осіб (6,17 %), що ілюструє рис. 3.1.

Рис. 3.1. Розподіл респондентів за рівнем сформованості мотиваційного компонента готовності до академічної мобільності (пілотне дослідження)

Дані дослідження свідчать про домінування середнього рівня сформованості мотиваційної складовою готовності студентів до академічної мобільності. Це свідчить про чітке усвідомлення студентами значущості участі в програмах з академічної мобільності задля поліпшення якості освіти за ОПП у процесі професійної підготовки, підвищення конкурентоспроможності на ринку послуг. Для нас це було чітким сигналом до посилення на етапі формування експерименту мотиваційної складової при розробленні навчально-методичного супроводу у процесі вивчення дисциплін «Іноземна мова» та «Друга іноземна мова спеціальності», зміщенні наголосу під час ознайомлення з інформаційними блоками (модулями) з питань академічної мобільності.

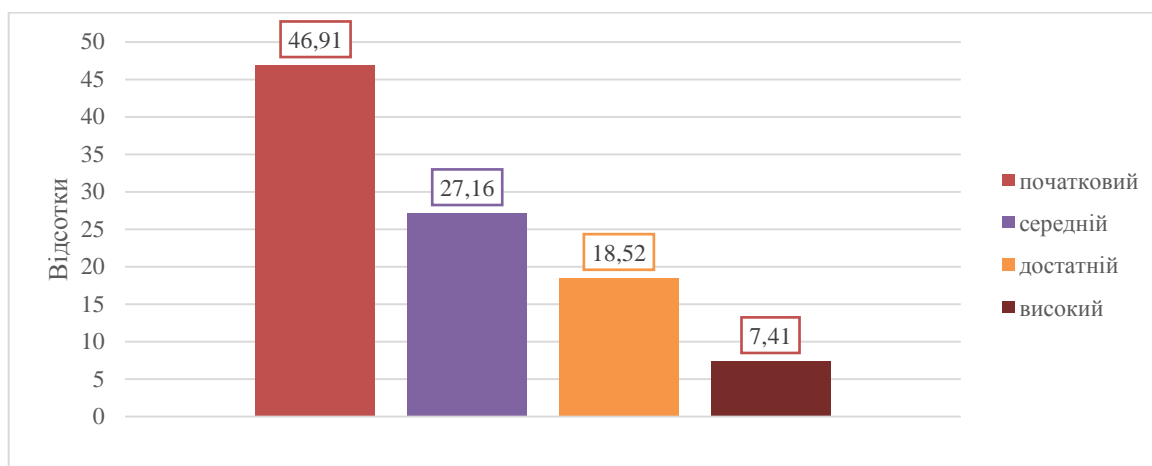
Аналіз відповідей студентів на запитання анкети, які передбачали виявлення знань студентів про форми, види, програми академічної мобільності, а також їх поінформованості про законодавчо-нормативний супровід цього процесу, дав змогу з'ясувати рівні сформованості когнітивного компонента готовності до академічної мобільності. Отже, початковий рівень продемонструвало 39 осіб (48,15 %); середній – 26 осіб (32,10 %); достатній – 11 осіб (13,58 %); високий – 5 осіб (6,17 %) (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Розподіл респондентів за рівнем сформованості когнітивного компонента готовності до академічної мобільності (пілотне дослідження)

Аналіз відповідей респондентів на запитання цього блоку анкети (3–5 питання) свідчить про брак поінформованості студентів з означених змістових аспектів досліджуваної проблеми. Респонденти відчувають нестачу знань про законодавчо визначені їхні права на академічну мобільність, діяльність ЗВО щодо забезпечення цих прав, можливості індивідуальної активності з питань пошуку варіантів академічних обмінів як у країні постійного проживання, так і за кордоном.

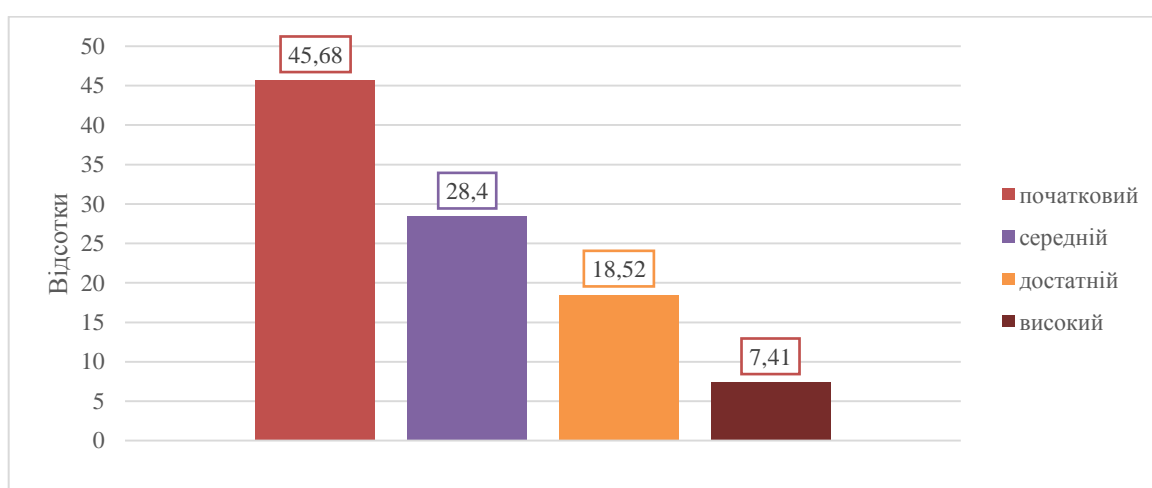
За *комунікаційною складовою* готовності дані розподілилися таким чином: початковий рівень виявлено в 38 осіб (46,91 %); середній – 22 осіб (27,16 %); достатній – 15 осіб (18,52 %); високий – 6 осіб (7,41 %), що й демонструє рис. 3.3. Домінування початкового й середнього рівнів готовності до академічної мобільності за комунікаційним складником свідчить про те, що респонденти усвідомлюють недостатність сформованості в них іншомовної компетентності для участі у програмах академічних обмінів. Це посилює значущість для студентів – майбутніх фахівців із міжнародних відносин – вивчення іноземних мов у процесі професійної підготовки не лише для того, щоб використовувати її у майбутній професійній комунікації, а й щоб скористатися своїми знаннями й уміннями ще на етапі підготовки в ЗВО для участі у програмах академічної мобільності.

Рис. 3.3. Розподіл респондентів за рівнем сформованості комунікаційного компонента готовності до академічної мобільності (пілотне дослідження)

Окрім того, ми утвердилися у правильності прийнятого рішення – інформаційні блоки (модулі) з питань академічної мобільності потрібно викладати іноземною мовою (Додаток Л).

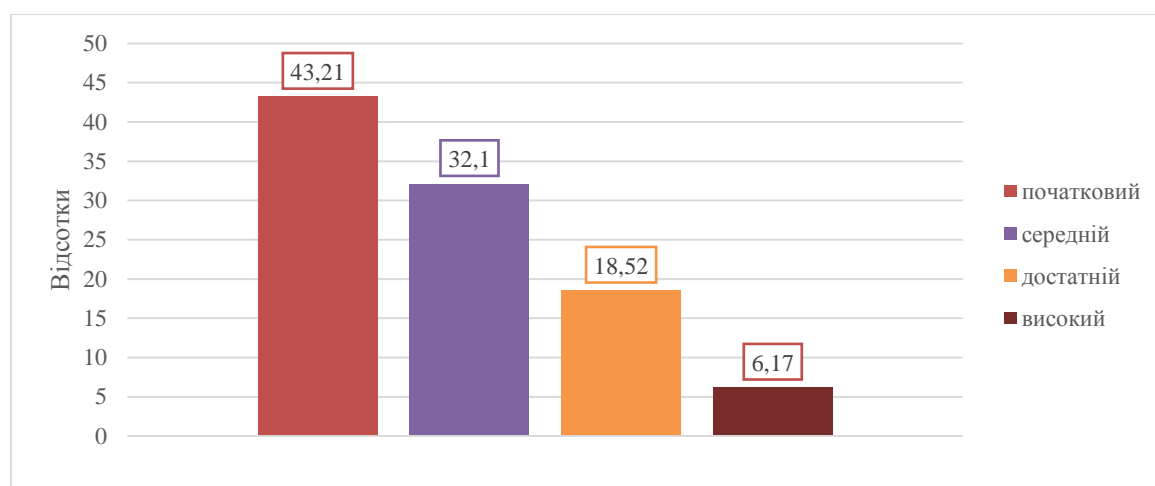
За *професійно-операційною* складовою сформованості готовності початковий рівень визначено в 37 осіб (45,68 %); середній – 23 осіб (28,40 %); достатній – 15 осіб (18,52 %); високий – 6 осіб (7,41 %) (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Розподіл респондентів за рівнем сформованості професійно-операційного компонента готовності до академічної мобільності (пілотне дослідження)

Дані опитування свідчать про те, що за сукупністю систематизованих умінь і навичок респондентів щодо їх функціональної готовності до академічної мобільності та практичної реалізації останньої опитувані продемонстрували переважно початковий рівень сформованості готовності до академічної мобільності. Це свідчить про доцільність долучення студентів до практичних занять із питань академічної мобільності, зокрема тих, що стосуються навичок знаходити потрібну інформацію в Інтернеті, умінь заповнювати анкети, аплікаційні форми тощо для участі в програмах академічних обмінів.

Слід відзначити, що за показниками розуміння респондентами власних проблем на підставі самоаналізу своїх знань, умінь, навичок та досвіду щодо готовності до академічної мобільності виявлено те, що опитані розуміють складнощі, які стоять на заваді результативного долучення до програм академічних обмінів тощо. Аналіз даних дослідження дав змогу виявити, що початковий рівень сформованості *соціально-психологічного* компонента готовності мали 35 осіб (43,21 %); середній – 26 осіб (32,10 %); достатній – 15 осіб (18,52 %); високий – 5 осіб (6,17 %) (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Розподіл респондентів за рівнем сформованості соціально-психологічного компонента готовності до академічної мобільності (пілотне дослідження)

Це свідчить про адекватне оцінювання респондентами значення набутих знань у власній діяльності й у реалізації в соціумі; важливості здійснення

постійного самоаналізу та самоконтролю за академічною мобільністю; володіння підходами до об'єктивного оцінювання своїх можливостей та динаміки свого прогресу у засвоєнні нової актуальної інформації із цих питань.

Загалом дані пілотного дослідження переконливо свідчать про актуальність визначеного напрямку дослідження, доцільність формування у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин готовності до академічної мобільності у процесі професійної підготовки. Результати цього етапу дослідження слугували потужним стимулом для розроблення програми експериментального дослідження, яку було реалізовано під час констатувального й формувального етапів педагогічного експерименту, чому було відведено відповідний термін – 2013–2014 н.р.

Відповідно до цілей і логіки експериментального етапу дослідження, описаних у п. 3.1 дисертації, було здійснено наступні дослідницькі кроки. Схарактеризуймо їх.

У процесі констатувального експерименту (2014–2015 н.р.) дослідницькі дії було спрямовано на реалізацію робочих гіпотез, а саме про:

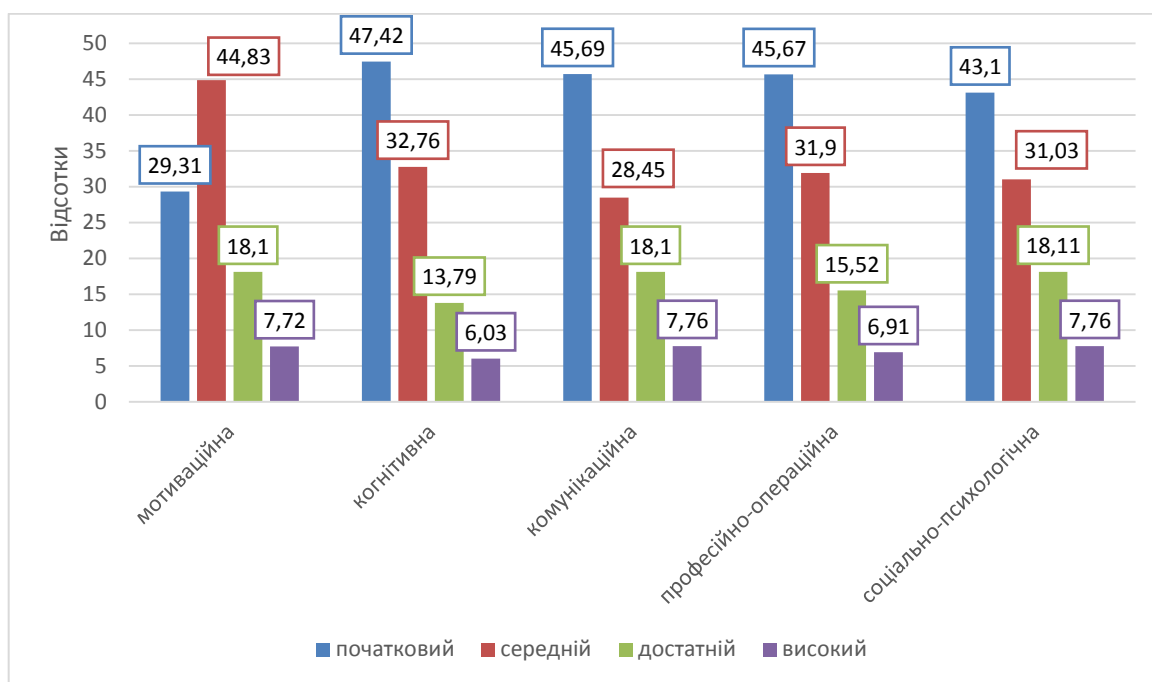
- 1) взаємообумовленість принципів освіти, наукових підходів та нормативно-правового забезпечення процесу формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у освітньому процесі ЗВО;
- 2) вплив педагогічних умов на ефективність реалізації права на академічну мобільність у процесі професійної підготовки студентів досліджуваної спеціальності;
- 3) визначальну роль впливу видів та форм академічної мобільності, змісту навчальних дисциплін, форм організації освітнього процесу, методів навчання на формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності.

Було висунуто припущення, що реалізація робочих гіпотез має суттєво вплинути на розвиток ступеневої чи кредитної академічної (фізичної чи віртуальної) мобільності студентів, рівень обізнаності студентів із сутністю

академічної мобільності, формування в студентів інтересу, потреби до включення у програми академічної мобільності (інституційні, національні, міжнародні), умінь та навичок самоорганізації освітньої діяльності в умовах іншого навчального середовища.

Проаналізуємо дані констатувального етапу педагогічного експерименту, у якому брало участь відповідно респондентів з ЕГ 116 осіб і з КГ – 135 осіб.

Узагальнення даних дослідження (рис. 3.6) дало змогу виявити, що за *мотиваційною складовою* сформованості готовності до академічної мобільності в респондентів ЕГ початковий рівень було виявлено в 34 осіб (29,31 %); середній – 52 осіб (44,83 %); достатній – 21 особи (18,10 %); високий – 9 осіб (7,72 %). За *когнітивною складовою* досліджуваного феномена початковий рівень продемонструвало 55 осіб (47,42 %); середній – 38 осіб (32,76 %); достатній – 16 осіб (13,79 %); високий – 7 осіб (6,03 %). За *комунікаційною складовою* досліджуваного феномена початковий рівень продемонструвало 55 осіб (47,42 %); середній – 38 осіб (32,76 %); достатній – 16 осіб (13,79 %); високий – 7 осіб (6,03 %). За *професійно-операційною складовою* досліджуваного феномена початковий рівень продемонструвало 55 осіб (47,42 %); середній – 38 осіб (32,76 %); достатній – 16 осіб (13,79 %); високий – 7 осіб (6,03 %). За *соціально-психологічною складовою* досліджуваного феномена початковий рівень продемонструвало 55 осіб (47,42 %); середній – 38 осіб (32,76 %); достатній – 16 осіб (13,79 %); високий – 7 осіб (6,03 %).

Рис. 3.6. Узагальнені результати дослідження рівнів сформованості готовності студентів ЕГ до академічної мобільності за ключовими показниками

Дані дослідження, що виявляли рівень сформованості *комунікаційної складової* сформованості готовності респондентів до академічної мобільності,

розподілилися таким чином: початковий рівень мали 53 осіб (45,69 %); середній – 33 особи (28,45 %); достатній – 21 особа (18,10 %); високий – 9 осіб (7,76 %).

Результати опитування, які мали за мету виявити рівень сформованості *професійно-операційної* складової готовності студентів до академічної мобільності, свідчать про наявність початкового рівня в 53 осіб (45,67 %); середнього – 37 осіб (31,90 %); достатнього – 18 осіб (15,52 %); високого – 8 осіб (6,91 %). За показниками *соціально-психологічної* складової результати дослідження розподілилися таким чином: початковий рівень сформованості готовності респондентів до академічної мобільності було виявлено в 50 осіб (43,10 %); середній – 36 осіб (31,03 %); достатній – 21 особа (18,11 %); високий – 9 осіб (7,76 %).

Наступним етапом дослідження було визначено з'ясування рівнів сформованості готовності до академічної мобільності в студентів КГ за усіма вищезазначеними складниками.

Тож за *мотиваційною* складовою початковий рівень сформованості готовності респондентів КГ було виявлено в 39 осіб (28,89 %); середній – 61 особа (45,18 %); достатній – 25 осіб (18,52 %); високий – 10 осіб (7,41 %).

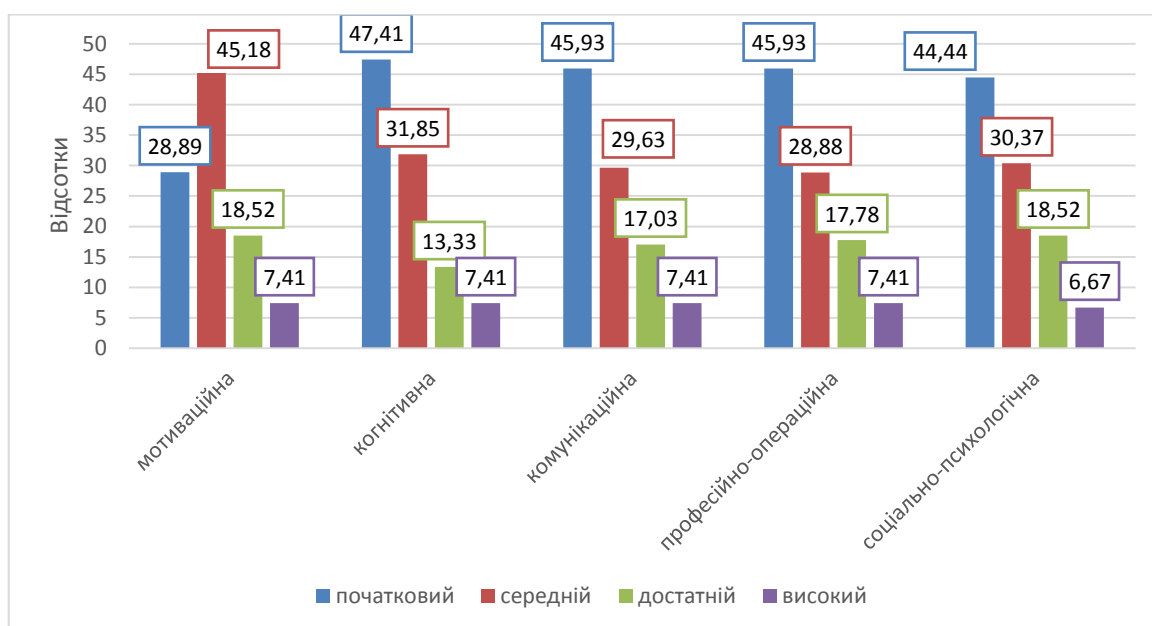
Підрахунок кількісних даних за результатами виявлення рівнів сформованості *когнітивної* складової в досліджуваних дав змогу виявити такий розподіл: початковий рівень мали 64 особи (47,41 %); середній – 43 особи (31,85 %); достатній – 18 осіб (13,33 %); високий – 10 осіб (7,41 %).

Рівні сформованості *комунікаційної* складової сформованості готовності студентів КГ розподілися таким чином: початковий – 62 особи (45,93 %); середній – 40 осіб (29,63 %); достатній – 23 особи (17,03 %); високий – 10 осіб (7,41 %).

Дані щодо *професійно-операційної* складової сформованості досліджуваного феномена в опитаних свідчать про те, що початковий рівень був притаманний 62 особам (45,93 %); середній – 39 особам (28,88 %); достатній – 24 особам (17,78 %); високий – 10 особам (7,41 %).

Щодо сформованості *соціально-психологічної* складової було встановлено, що початковий рівень мали 60 осіб (44,44 %); середній – 41 особа (30,37 %); достатній – 25 осіб (18,52 %); високий – 9 осіб (6,67 %).

Узагальнені дані дослідження рівнів сформованості готовності студентів КГ до академічної мобільності за показниками мотиваційного, когнітивного, комунікаційного, професійно-операційного та соціально-психологічного компонентів ілюструє рис. 3.7.

Рис. 3.7. Узагальнені результати дослідження рівнів сформованості готовності студентів КГ до академічної мобільності за ключовими показниками

Під час узагальнення первинних результатів дослідження було здійснено групування їх за значеннями, побудову розподілу частот, виявлення центральної тенденції розподілу (середньої). Для вибору адекватного статистичного критерію було здійснено аналіз типу даних (ознак), характер їх розподілу, вид і кількість вибірок.

Оскільки одержані дані можна розмістити в природному порядку величин їхніх значень (рангів), це дає підставу стверджувати, що вони є відносними (відсотковими).

Для виявлення типу розподілу даних було використано тест Shapiro-Wilk's (W Тест). Статистична значущість різниці (p) за вибраним критерієм становить: $p > 0,05$ (табл. 3.2). Оскільки вибірки невеликі (< 30), для того, щоб переконатися в правильності висновку, проаналізуємо параметри, які мають значущість для виявлення характеру розподілу даних, а саме: середню (M), медіану (Me), стандартне відхилення (σ), коефіцієнт асиметрії (As) і показник скошеності (Ek), або ексцес. Так, дані табл. 3.4 переконливо свідчать, що характер розподілу даних симетричний, або гауссовий.

Таблиця 3.4

Визначення характеру розподілу даних за показниками центральної тенденції та статистичною значущістю різниці між вибірками

ЗВО	Вибірки	Статистична значущість різниці, p (W Тест)	Середня, M	Медіана, Me	Стандартне відхилення, σ	Коефіцієнт асиметрії As	Ексцес Ek
НАУ	ЕГ _{мев-14}	0,873	14,8	15	9,681	-0,676	1,303
	ЕГ _{мб-14}	0,920	16,6	17	10,081	-0,535	-0,108
	КГ _{мі-14}	0,897	15,4	16	9,632	-0,504	-0,361
	ЕГ _{мев-15}	0,742	14,2	14	9,994	-0,414	-1,501
	ЕГ _{мб-15}	0,631	16,6	17	9,143	+0,158	-1,292
	КГ _{мі-15}	0,791	15,4	15	9,638	-0,496	-0,359
	ЕГ _{мев-16-1}	0,703	14,6	15	8,456	-0,852	0,356
	ЕГ _{мев-16-2}	0,852	13,8	14	8,059	-0,475	0,561
	КГ _{мі-16}	0,617	15,4	15	8,146	-0,792	1,474
КНЕУ	КГ _{мев-16-1}	0,614	14,8	15	8,139	-0,927	1,287
	КГ _{мев-16-2}	0,728	16,4	17	9,703	-0,781	-0,109

Це підтверджується значеннями середньої медіани, які майже рівні $M \cong Me$; коефіцієнтом асиметрії (різницею між середньою і модою), значення якого близькі до нуля. Оскільки Ek (ексцес) характеризується від'ємними

показниками, це означає, що розподіл даних має плосковершинний характер, «хвіст» на кривій розподілу знаходиться в області малих величин.

Аналіз результатів статистичної оцінки даних дав змогу визначити відповідний метод індуктивної статистики – метод Стьюдента (Госсета) (табл. 3.5), і встановити з його допомогою ступінь тотожності сформованої вибіркової сукупності параметрам (критеріям) генеральної сукупності, тобто належність вибірки до однієї популяції.

Таблиця 3.5

Статистична оцінка даних анкети «Академічна мобільність»

Тип даних	Характер розподілу	Вид вибірок	Кількість вибірок	Статистичний метод для перевірки статистичної значущості різниці
Відносні величини (%)	Гауссовий	Незалежні	Більше від трьох	<i>метод Стьюдента (Госсета)</i>

Сутність означеного методу полягає у визначенні достовірної відмінності (статистичної значущості різниці) розподілу значень середніх для різних вибірок відносно загальної середньої для всієї сукупності даних від розподілу даних відносно середньої в межах кожної вибірки.

Узагальнені результати розрахунків свідчать про те, що для груп факультету міжнародних відносин НАУ і факультету міжнародних економічних відносин КНЕУ табличне значення t-тесту (для рівня значущості $\alpha=0,05$ і кількості ступенів свободи $\eta = 2$) становить відповідно: 2,0469; 2,1426. Таким чином, виявлена різниця між вибірками не є статистично значущою ($p > 0,05$), адже результат t-тесту нижчий від табличного. Це означає, що вибірки належать до однієї популяції, а незалежна змінна не має ще ніякого впливу. Отже, застосований метод Стьюдента (Госсета) дає підставу узагальнювати закономірності, які буде виявлено у процесі дослідження обмеженої групи (вбіркової сукупності) щодо більшої кількості об'єктів (генеральної сукупності).

3.2. Аналіз результатів формувального етапу експериментального дослідження

На формувальному етапі педагогічного експерименту поєднувалися два його види: а) природний – без включення експериментальної методики; б) педагогічний – із застосуванням розробленої автором структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки. Як зазначалося у п. 2.1, у формувальному етапі педагогічного експерименту брало участь 102 особи ЕГ і 123 особи КГ.

Природний експеримент проводився у звичайних для студентів умовах, під час вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова» та «Друга іноземна мова спеціальності» без змістових коректив, тобто без включення інформаційних блоків (модулів) із питань академічної мобільності. Також студенти не були залучені до ознайомлення з факультативним курсом «Академічна мобільність бакалаврів з міжнародних відносин». Як було обґрунтовано у п. 2.1 дисертації, ці студенти склали контрольні групи в дослідженні.

Як зазначалося вище, основою педагогічного експерименту було визначено структурно-функціональну модель формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у єдності її компонентів – цільового, методологічного забезпечення, організаційно-правового, змістово-педагогічного, діяльнісного та результативного.

Нагадаймо, що у п. 2.3 було обґрунтовано те, що сформованість мотиваційної складової сформованості готовності до академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин визначалася мотиваційно-ціннісним критерієм, показниками якого є цінності, потреби і мотиви тощо.

Сформованість знаннєвої складової готовності майбутніх фахівців-міжнародників до академічної мобільності визначалася когнітивним критерієм, показниками якого є теоретичні, практико орієнтовані знання студентів щодо

сутності, нормативно-правого забезпечення, форм та видів академічної мобільності.

Сформованість комунікаційної складової визначалася, по-перше, знаннями, уміннями та навичками, які необхідні для розуміння чужих і власних програм мовленнєвої поведінки, що адекватні цілям, ситуаціям спілкування, зміст якої охоплює основні визначальники мови (стилі, типи, способи зв'язку речень у тексті тощо), навички й уміння аналізу тексту та власне комунікативні надбання [28]; по-друге, знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації [254].

Сформованість професійно-операційної складової академічної мобільності в студентів визначалася професійно-діяльнісним критерієм, показниками якого є поліфункціональність умінь, що дають змогу добирати адекватні меті й завданням навчальної, наукової та професійної діяльності види програм академічного обміну, уміння оформляти анкети, заявки, аплікаційні форми тощо; брати участь у означених програмах, досягати мети й розв'язувати завдання відповідно до виду академічної мобільності.

Сформованість соціально-психологічної складової академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин визначалася соціально-психологічним критерієм, показниками якого є уміння та навички щодо формування/включення у взаємовідносини задля здійснення індивідуальної та колективно розподіленої навчальної діяльності під час перебування в іншому освітньому середовищі (закладі, установі, країні).

На основі зазначених критеріїв було визначено чотири рівні сформованості ПК (початковий, середній, достатній, високий).

У процесі аналізу відповідей на запитання анкети-тесту (Додаток Н.1) було визначено рівень сформованості готовності респондентів до академічної мобільності за *мотиваційною складовою*. Так, у студентів ЕГ було виявлено

початковий рівень у 20 осіб (19,61 %); середній – 25 осіб (24,51 %); достатній – 35 осіб (34,31 %); високий – 22 осіб (21,57 %).

У респондентів, які входили до КГ, було встановлено такі кількісні показники: початковий – 39 осіб (31,71 %); середній – 45 осіб (36,59 %); достатній – 24 особи (19,51 %); високий – 15 осіб (12,19 %). Привертає увагу те, що серед студентів ЕГ суттєво збільшилася частка тих, які демонструють позитивну динаміку в зростанні достатнього й високого рівнів сформованості досліджуваного феномена на відміну від аналогічних показників у КГ.

Важливо відзначити, що змінилося й ставлення респондентів до інформації з академічної мобільності: вони почали виявляти більше цікавості до програм з академічної мобільності, зокрема Еразмус +, можливостей участі у академічних обмінах із країнами, з якими НАУ підписано угоди про академічну мобільність й визнання.

Провідним завданням педагогічного експерименту було вивчення окремих сторін освітнього процесу з набуття знань, умінь і досвіду студентів із питань академічної мобільності, які б сприяли формуванню в них готовності до участі у програмах з академічних обмінів. Як було обґрунтовано у п. 2.1, педагогічний експеримент проводився із застосуванням дидактично обґрунтованого й структурованого змісту вивчення дисциплін «Іноземна мова» та «Друга іноземна мова спеціальності» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчалися на ОПП «Міжнародні економічні відносини» та «Міжнародний бізнес» факультету міжнародних відносин НАУ.

Навчальні досягнення студентів із вивчення дисциплін «Іноземна мова» та «Друга іноземна мова спеціальності» визначалися шляхом підсумкової атестації з використанням методу експертної оцінки. У ролі експертів виступали викладачі кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин НАУ, які викладають зазначені дисципліни в студентів ОПП «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародна інформація».

На основі зазначених у табл. 3.6 критеріїв було визначено чотири рівні сформованості системи знань студентів із питань академічної мобільності

(початковий, середній, достатній, високий), які відповідають оцінкам чотирибальної вітчизняної шкали ECTS (незадовільно – FX; задовільно – D, E; добре – B, C; відмінно – A). Перевірка знань студентів тривала у вигляді навчальної співбесіди.

Таблиця 3.6

**Критерії оцінювання результатів навчальної діяльності студентів
і результатів їх анкетування**

Критерії віднесення до груп (рівнів)	Рівні, отримані в процесі навчальної співбесіди	Рівні виявлених у студентів знань, вітчизняна шкала	Рівні виявлених у студентів знань, шкала ЄКТС	Рівні сформованості готовності до АМ за когнітивним критерієм
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Відповідь:		Оцінка:		
а) немає або повністю неправильна; б) студент відмовився від участі у навчальній співбесіді;	0	«незадовільно»	F	недостатній
а) містить переважно хибні твердження; б) відповіді надано менш ніж на половину запитань;	1	«незадовільно»	FX	початковий
а) містить правильні, але неповні твердження;	2	«задовільно»	D, E	середній
а) містить переважно правильні твердження, але неповні;	3	«добре»	B, C	достатній
а) містить правильні твердження.	4	«відмінно»	A	високий

Важливо зазначити, що в рейтингуванні свідомо не враховувалися результати за рівнем F (незадовільний – 0 рівень). Критерії уточнювалися й корегувалися у процесі констатувального етапу експерименту. Уведення диференціації рівня «незадовільно» для даних анкетування здійснювалося з метою визначення причин незадовільної оцінки або відмови від відповіді. Кількісний підрахунок даних експериментального дослідження дав змогу виявити, що за критеріями віднесення до груп (рівнів) респонденти ЕГ продемонстрували такі результати сформованості готовності за *когнітивною складовою*: початковий – 35 осіб (34,31 %); середній – 28 осіб (27,45 %); достатній – 22 особи (21,57 %); високий – 18 осіб (16,67 %).

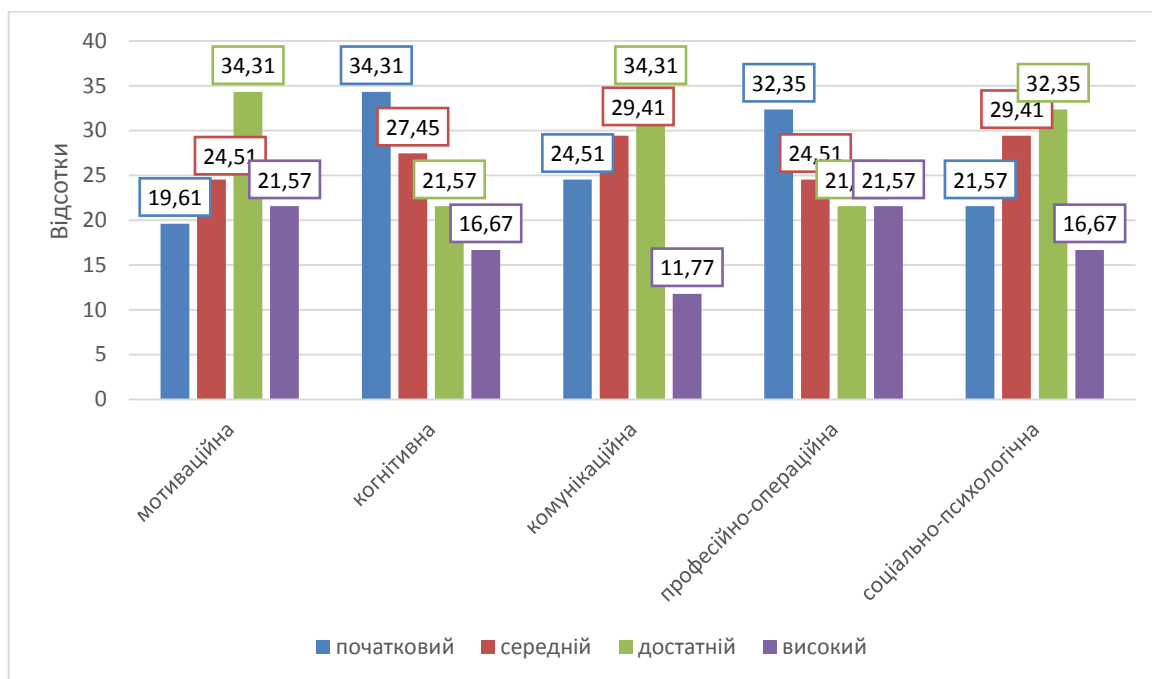
У студентів, які входили до КГ, динаміка даних дослідження є менш ефективною. За *когнітивною складовою* рівні сформованості готовності студентів КГ до академічної мобільності розподілилися так: початковий – 45 осіб (36,59 %); середній – 40 осіб (32,52 %); достатній – 25 осіб (20,33 %); високий – 15 осіб (12,19 %).

На нашу думку, певний резерв подальшого вдосконалення бачиться в тому, що, незважаючи на позитивну загальну динаміку, залишається незначна частка студентів, котра отримала оцінку початкового рівня (FX), а це у ЕГ – майже третина респондентів, а в контрольних – більше від третини тих, кого було залучено до дослідження. Тому було прийнято рішення про розроблення й упровадження у процес професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» [237; 238] з 2019–2020 н.р.

Аналіз кількісних даних за іншими складовими сформованості рівнів готовності до академічної мобільності в студентів ЕГ дав змогу виявити низку закономірностей. Узагальнені дані сформованості готовності до академічної мобільності в студентів ЕГ на етапі формувального експерименту ілюструє рис. 3.8.

Так, за *комунікаційною складовою* початковий рівень виявлено у 25 осіб (24,51 %); середній – 30 осіб (29,41 %); достатній – 35 осіб (34,31 %); високий –

12 осіб (11,77 %). За *професійно-операційною* складовою дані розподілилися так: початковий рівень продемонструвало 33 особи (32,35 %); середній – 25 осіб (24,51 %); достатній – 22 особи (21,57 %); високий – 22 особи (21,57 %). Показники *соціально-психологічної* складової свідчать про те, що початковий рівень має 21 особа (21,57 %); середній – 30 осіб (29,41 %); достатній – 33 особи (32,35 %); високий – 18 осіб (16,67 %).

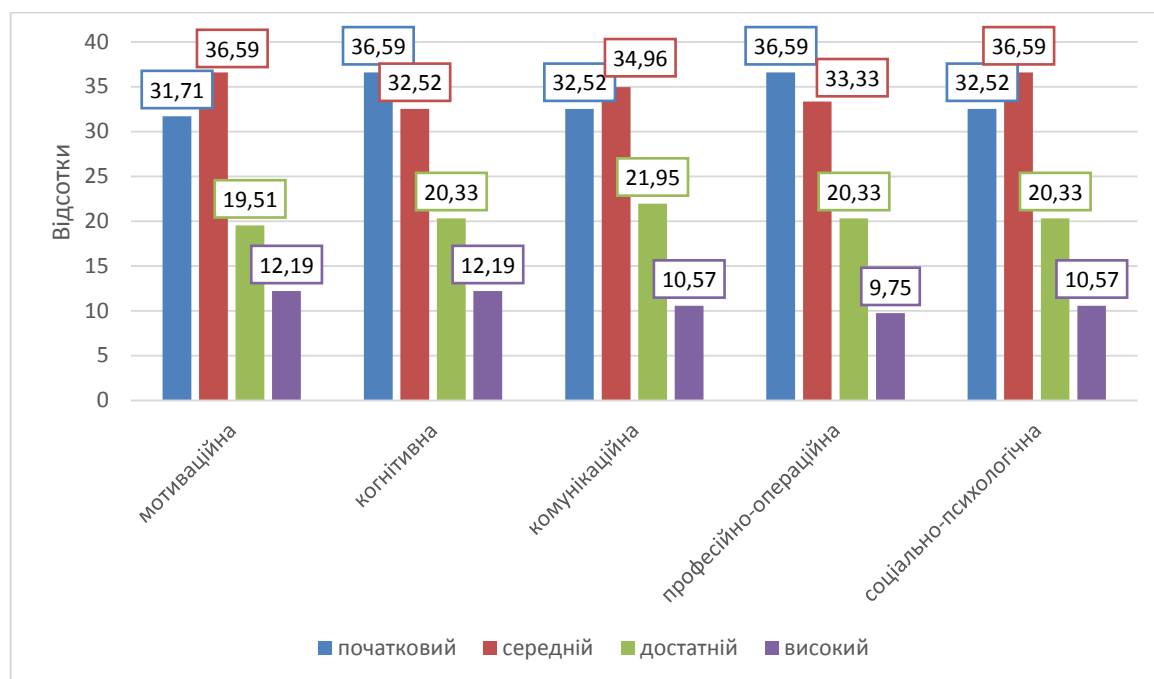

Рис. 3.8. Результати опрацювання даних, що свідчать про динаміку зростання рівнів готовності студентів ЕГ (початковий, середній, достатній, високий рівні) на етапі завершення формувального експерименту

Аналіз відповідей студентів КГ на запитання анкети, а також результати включеного спостереження дали змогу виявити, що за *комунікаційною складовою* початковий рівень мають 40 осіб (32,52 %); середній – 43 особи (34,96 %); достатній – 27 осіб (21,95 %); високий – 13 осіб (10,57 %) (рис. 3.9).

За *професійно-операційною* складовою дані дослідження дали змогу встановити, що в студентів КГ початковий рівень мали 45 осіб (36,59 %); середній – 41 особа (33,33 %); достатній – 25 осіб (20,33 %); високий – 12 осіб (9,75 %).

Аналіз даних експерименту уможливив виявлення рівнів сформованості готовності до академічної мобільності в студентів КГ за соціально-психологічною складовою. Так, початковий рівень продемонструвало 40 осіб (32,52 %); середній – 45 осіб (36,59 %); достатній – 25 осіб (20,33 %); високий – 13 осіб (10,57 %).

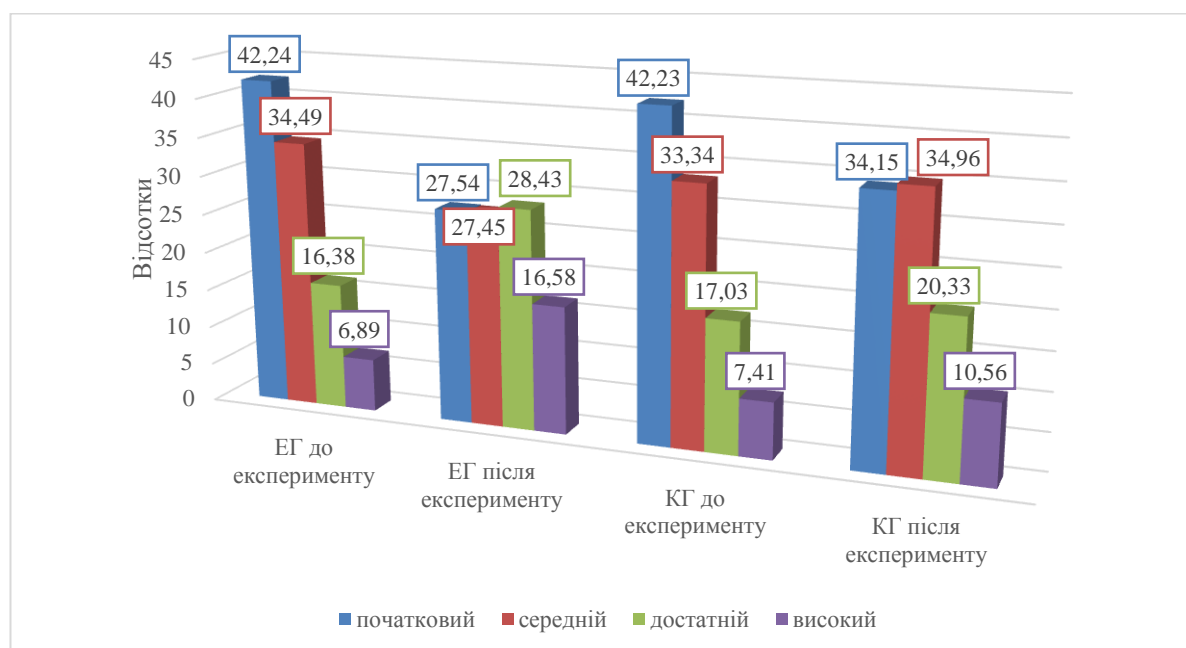

Рис. 3.9. Результати опрацювання даних, що свідчать про динаміку зростання рівнів готовності студентів КГ (початковий, середній, достатній, високий рівні) на етапі завершення формуального експерименту

Щоб виявити досягнуту ефективність формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці, доцільно порівняти усереднені дані за всіма складниками до і після експерименту (рис. 3.10).

Під час узагальненого аналізу результатів констатувального та формуального етапів педагогічного експерименту виявлено кількісну відмінність динаміки формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці за показниками мотиваційної, когнітивної, комунікативної, професійно-операційної та соціально-

психологічної складової до і після дослідно-експериментальної роботи (рис. 3.10). Так, серед респондентів ЕГ (116 осіб) до експерименту за всіма складовими готовності (мотиваційною, когнітивною, комунікативною, професійно-операційною, соціально-психологічною) початковий рівень мали 49 осіб (42,24 %); середній – 40 осіб (34,49 %); достатній – 19 осіб (16,38 %); високий – 8 осіб (6,89 %).

Рис. 3.10. Динаміка рівнів (початковий, середній, достатній, високий) сформованості готовності до академічної мобільності в студентів ЕГ і КГ до і після експерименту

Підрахунок даних після завершення експерименту виявив, що серед студентів ЕГ (102 особи) початковий рівень було виявлено у 27 осіб (27,54 %); середній – 28 осіб (27,45 %); достатній – 29 осіб (28,43 %); високий – 18 осіб (16,58 %).

Аналіз даних експериментального дослідження щодо студентів, які входили до КГ, уможливив встановлення таких відповідностей: серед 135 осіб до експерименту початковий рівень мали 57 осіб (42,23 %); середній – 45 осіб (33,34 %); достатній – 23 особи (17,03 %); високий – 10 осіб (7,41 %); серед 123 осіб після експерименту початковий рівень встановлено у 42 осіб (34,15 %);

середній – 43 осіб (34,96 %); достатній – 25 осіб (20,33 %); високий – 13 осіб (10,56 %).

Для опрацювання й подання результатів досліджень використовувалися можливості, які забезпечують сучасні електронні таблиці (ЕТ) MS Excel.

Узагальнення результатів констатувального та формувального етапів експерименту уможливило виявити якісну відмінність динаміки формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці до і після дослідно-експериментальної роботи. За допомогою критерію узгодженості Пірсона (χ^2) встановлено, що різниця між КГ та ЕГ до експерименту статистично незначуща, а між експериментальними групами до і після експерименту – статистично значуща (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Динаміка формування готовності до академічної мобільності (АМ)
майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин за критерієм узгодженості
Пірсона (χ^2)**

Рівні сформованості готовності до АМ	До експерименту		Після експерименту	
	Q1i(КГ)	Q2i(ЕГ)	Q1i(КГ)	Q2i(ЕГ)
	%, n1=135	%, n2=116	%, n1=123	%, n2=102
Початковий	42,23 (57)	42,24 (49)	34,15 (42)	27,54 (27)
Середній	33,34 (45)	34,49 (40)	34,96 (43)	27,45 (28)
Достатній	17,03 (23)	16,38 (19)	20,33 (25)	28,43 (29)
Високий	7,41 (10)	6,89 (8)	10,56 (13)	16,58 (18)
	$\chi^2=2,034$	$\chi^2=2,053$	$\chi^2=4,342^*$	$\chi^2=9,264^*$

*Прим.: Табличне значення χ^2 для рівня значущості $\alpha=0,05$ і кількості ступенів свободи $\eta = 3$ становить $T_{крит} = 7,81$.

Таким чином, здійснене дослідження дає змогу перевірити гіпотезу дослідження і встановити, що результативність формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин набуде якісних показників у результаті упровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі,

яка має шість компонентів – цільовий, компонент методологічного забезпечення, організаційно-правовий, змістово-педагогічний, діагностичний, результативний.

Результати дослідно-експериментальної роботи підтверджують визначену гіпотезу дослідження – формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці є ефективним за умови дотримання низки чинників:

1) урахування принципів освіти, наукових підходів, видів освіти і нормативно-правового забезпечення процесу формування досліджуваного феномену;

2) реалізація педагогічних умов (інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО; формування готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності у ЗВО; добір та структурування змісту навчання, зокрема підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО);

3) запровадження видів і форм академічної мобільності, визначених українським законодавством, а також форм організації освітнього процесу, оновленого змісту навчальних дисциплін (зокрема «Іноземної мови», «Другої іноземної мови спеціальності»), методів навчання, спрямованих на формування готовності студентів до академічної мобільності.

Окрім того, результатом упровадження структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці є набуття динамічної комбінації знань, професійних навичок та умінь, досвіду, що визначає здатність майбутнього фахівця-міжнародника орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати знання про програми академічних обмінів, щоб продуктивно використати період навчання у ЗВО для створення інтелектуального й професійного капіталу задля успішної реалізації у сфері професійної діяльності.

Висновки до третього розділу

У розділі обґрунтовано цілі, етапи та методичну базу дослідно-експериментальної роботи, що полягало у перевірці робочих емпіричних гіпотез, реалізації завдань констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту. Розроблено послідовну реалізацію комплексу програмно упорядкованих науково-теоретичних, методичних та організаційних заходів, які здійснювалися в рамках етапів дослідно-експериментальної роботи: 1) аналітико-організаційного (2010–2013 рр.); 2) експериментального (2014–2018 рр.); 3) корегувально-результуючого (2019 р.).

Виконано запрограмовані завдання дослідно-експериментальної роботи, а саме: було вибрано тему дослідження; виокремлено наукове завдання; визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження; обґрунтовано основну й робочі гіпотези дослідження, розроблено його поняттєво-категорійну структуру; визначено методологічні орієнтири та методичний інструментарій дослідження; здійснено підготовку діагностичного інструментарію для проведення дослідження (розроблення анкет, запитань для інтерв'ювання тощо); обрано статистичну програму (STATISTIKA) для оброблення й аналізу даних дослідження; проведено пілотне дослідження (2011–2012 н.р.).

Здійснено педагогічний експеримент відповідно до визначених цілей і завдань, що зумовило перевірку умов його проведення, визначення оптимальних способів, методів, методик отримання емпіричних даних щодо рівня сформованості готовності студентів галузі знань «Міжнародні відносини» до академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО на початку й після завершення дослідно-експериментальної роботи, врахування особистісних чинників та специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності.

Здійснено констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту, перевірено за допомогою математичних критеріїв одержані дані щодо їхньої статистичної значущості. Сформульовано висновок про те, що упровадження структурно-функціональної моделі формування академічної

мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин в організацію процесу професійної підготовки у ЗВО дало змогу об'єктивно модифікувати цю ділянку педагогічної дійсності і досягнути цілком визначених результатів.

Аналіз даних пілотного дослідження дав змогу виявити переважну сформованість готовності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин на середньому рівні за мотиваційним (45,68 %) компонентом, а також на початковому рівні за когнітивним (48,15 %), комунікаційним (46,91 %), професійно-операційним (45,68 %) та соціально-психологічним (43,21 %) компонентами.

Аналіз даних констатувального етапу педагогічного експерименту дав змогу дійти висновку щодо стійкості виявленої під час пілотного дослідження тенденції щодо рівнів сформованості досліджуваного феномена. Так, у експериментальних і контрольних групах домінуючим за мотиваційним (відповідно 44,83 % і 45,18 %) компонентом є середній рівень сформованості готовності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки. Виявлено, що найбільше студентів експериментальних і контрольних груп демонструє початковий рівень сформованості готовності за когнітивним (відповідно 47,42 % і 47,41 %), комунікаційним (45,69 % і 45,99 %), професійно-операційним (45,67 % і 45,93 %) та соціально-психологічним (43,10 % і 44,44 %) компонентами.

Узагальнені результати розрахунків, які здійснено на констатувальному етапі педагогічного експерименту, свідчать про те, що для груп факультету міжнародних відносин НАУ і факультету міжнародних економічних відносин КНЕУ табличне значення t-тесту (для рівня значущості $\alpha=0,05$ і кількості ступенів свободи $\eta = 2$) становить відповідно: 2,0469; 2,1426. Таким чином, виявлена різниця між вибірками не є статистично значущою ($p > 0,05$), адже результат t-тесту нижчий від табличного. Це означає, що вибірки належать до однієї популяції, а незалежна змінна не має ще ніякого впливу. Отже, застосований метод Стюдента (Госсета) дав підставу здійснювати узагальнення закономірностей, які виявлено на формувальному етапі

експерименту, щодо більшої кількості об'єктів – тобто поширити їх на генеральну сукупність.

У процесі формувального етапу педагогічного експерименту виявлено ефективність упровадження структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у ЗВО. Так, у експериментальних групах відзначено суттєве зростання кількості студентів, які продемонстрували достатній рівень сформованості готовності у майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин до академічної мобільності за мотиваційним, комунікаційним, та соціально-психологічним компонентами. Суттєве зростання кількості респондентів відзначено й за високим рівнем сформованості досліджуваного феномену. На користь цього умовиводу наведемо такі дані: серед студентів експериментальних груп (102 особи) початковий рівень було виявлено у 27 осіб (27,54 %); середній – 28 осіб (27,45 %); достатній – 29 осіб (28,43 %); високий – 18 осіб (16,58 %). Водночас, у серед 123 осіб контрольних груп після експерименту початковий рівень встановлено у 42 осіб (34,15 %); середній – 43 осіб (34,96 %); достатній – 25 осіб (20,33 %); високий – 13 осіб (10,56 %).

З'ясовано, що в студентів контрольних груп є позитивна динаміка формування досліджуваного феномена за всіма його компонентами. Проте вона не є суттєвою, оскільки за допомогою критерію узгодженості Пірсона (χ^2) встановлено, що різниця між КГ та ЕГ до експерименту статистично незначуща, а між експериментальними групами до і після експерименту – статистично значуща.

Результати дослідження, відображені в розділі, викладено в публікаціях автора [56], [228], [229], [232], [235], [236], [237], [238].

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано актуальне наукове завдання дослідження, що полягало в обґрунтуванні й розробленні теоретичного та методичного супроводу процесу формування академічної мобільності студентів другого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що навчаються на освітньо-професійних програмах із міжнародних відносин у ЗВО України.

Результати дослідження дають підставу сформулювати такі висновки:

1. Здійснення комплексного аналізу науково-педагогічних джерел дає змогу з'ясувати, що академічна мобільність є предметом дослідження в галузі філософії освіти, педагогіки, психології, соціології, державного управління, менеджменту та маркетингу освіти, оскільки уможливорює розкриття сутності глобалізації та інтеграційних процесів в освіті, є одним із ключових аспектів імплементації Болонського процесу, створює можливості для особистісного зростання студентської молоді, сприяє розвитку міжнародного співробітництва, підвищує якість вищої освіти та наукових досліджень, є виявом свободи особистості, зокрема академічної свободи студентів, викладачів, науковців тощо.

Характеристика поняттєво-категорійного апарату дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів у процесі набуття майбутньої професії дала змогу виявити сутнісний зміст базових («мобільність», «академічна мобільність») та похідних понять дослідження («міжнародна мобільність», «особистісна мобільність», «мобільний студент», «віртуальна академічна мобільність», «форми академічної мобільності», «види академічної мобільності»). Вивчення поняттєво-категорійної структури дослідження дало змогу уточнити сутнісний зміст понять *«готовність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до академічної мобільності»*, яке тлумачимо як інтегративну особистісну якість, що характеризується їхньою здатністю до навчання, стажування чи здійснення наукової діяльності в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами з метою творчого

застосування свого інтелектуального ресурсу та набуття навичок «soft skills» (конкурентність; адаптованість; стресостійкість тощо) та професійних знань і вмінь «hard skills» із питань функціонування й розвитку світового господарства, форм міжнародних відносин і механізмів їхньої реалізації у міжкультурному професійному середовищі; *«формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин»*, яке визначаємо як процес набуття інтегративної особистісної якості майбутнього фахівця-міжнародника під час професійної підготовки, що характеризується готовністю до участі в організованих (на підставі міжнародних угод, програм, проєктів, договорів між ЗВО та ЗВО-партнером) та ініціативних (за самостійним вибором студента) академічних обмінах.

Аналіз теоретичних і практичних аспектів фахової освіти майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у закладах вищої освіти України уможливило визначення таких її особливостей: 1) зорієнтованість на високий рівень фундаментальної і практичної підготовки як провідного чинника формування у майбутнього фахівця загальних і спеціальних компетентностей у сфері міжнародної економічної, правової, інформаційної діяльності; 2) надання сучасних знань про основні принципи й норми міжнародного бізнесу і права; 3) забезпечення поглибленого знання теорії та практики міжнародних відносин, опанування навичок успішного просування на світові ринки конкурентоспроможної вітчизняної продукції, аналізу кон'юнктури ринку; 4) формування іншомовної компетентності. Обґрунтовано, що успішній реалізації пріоритетних завдань професійної підготовки майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин університету сприяє академічна мобільність.

Дослідження специфіки формування академічної мобільності студентів першого рівня вищої освіти в зарубіжному, зокрема європейському, досвіді дало змогу з'ясувати, що вона виявляється в прагненні накопичити інтелектуальний потенціал у академічному середовищі; збагатитися продуктивним досвідом інших країн щодо надання якісної вищої освіти; зробити привабливим освітній та науковий простір вищої освіти, об'єднати

його спільними академічними й загальнолюдськими цінностями; певним чином уніфікувати підходи до здобуття вищої освіти в різних країнах в умовах життєвої й трудової міграції; зреалізувати обмін культурними традиціями країн в умовах особистісної та освітньої комунікації, проживання в іншому етнічному середовищі тощо.

2. У ході обґрунтування науково-методичних засад формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин в освітньому процесі ЗВО було з'ясовано роль освітнього середовища закладу та болонських реформ у забезпеченні досліджуваного процесу. Так, освітнє середовище Національного авіаційного університету представлене такими складовими: 1) освітнім порталом закладу, де можна ознайомитися зі стратегічними й концептуальними документами, заходами з інтернаціоналізації розвитку закладу, зокрема й пріоритетами щодо забезпечення академічної мобільності студентів; 2) заходами з інтернаціоналізації, розвитку міжнародних зв'язків та стратегічного партнерства (напр.: тренінги, семінари, конференції з академічної мобільності, стажування тощо); 3) освітнім процесом, який передбачає формування готовності студентів до академічної мобільності шляхом опанування змісту навчальних дисциплін. Аналіз програмних документів Болонського процесу, зокрема Болонської Спільної Декларації (Італія, 1999), Копенгагенської Декларації (Данія, 2001), Бергенського Комюніке (Норвегія, 2005), Лондонського Комюніке (Велика Британія, 2007), Львовенського Комюніке (Бельгія, 2009), Будапештсько-Віденської Декларації (Угорщина-Австрія, 2010), матеріалів Конференції в Бухаресті та Третього Болонського Форуму (Румунія, 2012), Паризького Комюніке (Франція, 2018), дав змогу виявити стратегічні орієнтири та логіку перебігу академічної мобільності як базового принципу створення ЄПВО.

3. Розроблення й обґрунтування структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів із міжнародних відносин у професійній підготовці дало змогу представити її у єдності шести компонентів – цільового, компонента методологічного забезпечення,

організаційно-правового, змістово-педагогічного, діагностичного та результативного. Визначено структурно-компонентний склад означеної моделі, що включає *мету* (формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у ЗВО); *принципи освіти* (доступність усіх видів і форм освітніх послуг; рівність умов для реалізації здібностей і освітніх потреб; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських цінностей; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок зі освітою й наукою інших країн; безперервність і різноманітність освіти); *наукові підходи* (системний, компетентнісний, особистісний, діяльнісний, ресурсний); *види освіти* (формальна, неформальна, інформальна); *нормативно-правовий супровід* (ЗУ «Про освіту» (2017), ЗУ «Про вищу освіту» (2014); Постанови й інструктивні матеріали КМ України та МОН України тощо); *педагогічні умови* (інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО; формування готовності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до академічної мобільності у ЗВО; добір й структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО); *види* (ступенева, кредитна мобільність); *форми* (навчання за програмами академічної мобільності; мовне стажування); *критерії* (мотиваційно-ціннісний; знаннєвий; комунікаційний, професійно-діяльнісний; соціально-психологічний), показники та *рівні* (початковий; середній; достатній; високий) сформованості готовності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО; *результат* (досягнута ефективність формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці у ЗВО).

4. Здійснено експериментальну перевірку ефективності структурно-функціональної моделі формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у освітньому процесі ЗВО. Під час порівняльного аналізу даних констатувального та формувального етапів експерименту виявлено суттєве зростання кількості студентів

експериментальних груп, які продемонстрували достатній рівень сформованості готовності у майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до академічної мобільності за мотиваційним, комунікаційним та соціально-психологічним компонентами, а також відмічено збільшення кількості респондентів, що мали високий рівень її сформованості. З'ясовано, що у студентів контрольних груп є позитивна динаміка формування досліджуваного феномену за усіма його компонентами. Проте, вона не є суттєвою, оскільки а допомогою критерію узгодженості Пірсона (χ^2) встановлено, що різниця між КГ та ЕГ до експерименту статистично незначуща, а між експериментальними групами до і після експерименту – статистично значуща.

5. Розроблено й упроваджено (у співавторстві) навчально-методичний комплекс для викладачів та студентів, який включає навчальну програму та навчально-методичний посібник з факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» (2020); з включенням змістових модулів з питань академічної мобільності укладено практичні розробки до проведення занять із вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності» для студентів ОПП «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародний бізнес».

За допомогою статистично достовірних даних доведено, що запропонована структурно-функціональна модель формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у освітньому процесу ЗВО є ефективною. Отже, методологія дослідження правильна, визначені завдання реалізовано, мету досягнуто.

Одержані результати дослідно-експериментального дослідження не вичерпують можливості формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки, проте дають змогу визначити низку перспективних напрямів удосконалення освітнього процесу у М(Ф)ЗВО, зокрема: модернізація програм академічних обмінів студентів галузі знань «Міжнародні відносини» на другому (магістерському) та третьому (докторському) рівнях вищої освіти;

запровадження механізмів забезпечення якості вищої освіти відповідно до європейських стандартів з урахуванням потенціалу академічної мобільності; розроблення етичних засад транснаціональної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абсалямова Я.В. Необхідність сформованості інтелектуальної мобільності як передумова професійної самореалізації викладача технічного ВНЗ. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*: зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2015. Вип. 1 (6). С. 8–11.
2. Аврамчук А.М., Щербина О.А. Вибір програмних засобів для створення відеолекцій. URL: http://m.knlu.edu.ua/pluginfile.php/11173/mod_resource/content/1.pdf (дата звернення: 03.05.2019).
3. Академічна мобільність. KA1. Міжнародна кредитна мобільність. Офіс Еразмус +. URL: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/ka1-navchalna-mobilnist.html> (дата звернення: 03.02.2020).
4. Академічна мобільність. Офіційний веб-сайт Донбаської національної академії будівництва та архітектури. URL: <https://donnaba.edu.ua/education/academic-mobility> (дата звернення: 03.01.2020).
5. Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины: материалы Междунар. науч.-практ. конф., 16–19 нояб. 2010 г. / Харьк. обл. гос. администрация и др. / редкол.: В.И. Астахова (отв. ред.) и др. Харьков: Изд-во НУА, 2010. 363 с.
6. Академическая мобильность студентов: возможности и перспективы. *Сб. мат-лов междунар. науч.-практ. конф.*, 28 нояб., 2008. / под ред. В.В. Гаврилова. Сургут: РИО СурГПУ, 2008. 160 с.
7. Академічні свободи, університетська автономія та освіта для сталого розвитку. Мовою документів. НАН України та ін. / редкол.: Клименко Л.П. та ін. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 285 с.
8. Альтбах Ф.Г. Знание и образование как международных товар: крушение идеи общественного блага. *Alma Mater*. Москва: РУДН, 2002. №2. С. 40–44.

9. Андреева К.С. Международная академическая мобильность как фактор развития внутренней академической мобильности. *Вопросы современной науки и практики. Университет им. В.И. Вернадского*, 2012. №4–42. С. 85–88.
10. Андрущенко В. Вища освіта у пост-болонському просторі: спроба прогностичного аналізу. *Філософія освіти: науковий часопис*. Київ: Майстер-клас, 2005. №2. С. 6–19.
11. Андрущенко В., Молодиченко В. Академічна мобільність: проблема реалізації в Україні і в світі. *Вища освіта України: теорет. та наук-метод. часопис*. 2010. № 1. С. 34–42.
12. Амирова Л.А. Профессионально-педагогическая мобильность учителя как целевая установка высшего педагогического образования. *Alma Mater: Вестник высшей школы*. 2004. № 1. С. 55–60
13. Амирова Л. Развитие профессиональной мобильности педагога в системе дополнительного образования: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория та методика профессионального образования». Уфа, 2009. 470 с.
14. Артамонова Ю.Д., Демчук А.Л. Развитие академической мобильности в вузах России. *Высшее образование в России*. 2012. №12. С. 86–95.
15. Артюхина А.И. Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен: Монография. Волгоград: Изд-во ВолГМУ, 2006. 237 с.
16. Артюшенко А.О. Особистісна мобільність і її формування у студентів економічного профілю в процесі фізичного виховання: Монографія. Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України . Київ: [б. в.], 2012. 232 с.
17. Астахова В. Академическая мобильность преподавателей и студентов: состояние и перспективы развития. *Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины*. Харьков: Изд-во НУ, 2010.
18. Бабаева Н.Р. Глобалізація сучасного світу. *Гілея: науковий вісник*. Збірник

- наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. Київ: ВІР УАН, 2012. Випуск 59 (№4). С. 362–365.
19. Байденко В.И. Болонский процесс: курс лекцій. Москва: Логос, 2004. 208 с.
  20. Барановська Л. Авіаційний ВНЗ: освітнє середовище університету як детермінанта якості професійної підготовки студентів. *Вісник Львівної академії: Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. Вип.1.* Кропивницький, 2017. С. 18–24.
  21. Барблан А. Академическое сотрудничество и свобода передвижения в Европе: что было и что будет. *Высшее образование в Европе*, 2002. № 11. С. 13–16.
  22. Бахов І.С. Академічна мобільність як чинник міжкультурної соціалізації студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. Вип. 14. Ч. 3. С. 122–127.*
  23. Безпалько О.В. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів. *Науковий часопис НПУ імені М.П Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка.* 2012. Вип. 14, ч. 2. С. 73–80.
  24. Белова Н.І. Академическая мобильность преподавателей и студентов: состояние и перспективы развития. *Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины.* Харьков: Изд-во НУА, 2010.
  25. Беляев Г.Ю. Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений. Дис. канд. пед. наук. Москва: 2000. 157 с.
  26. Бергенське комюніке «Загальноєвропейський простір освіти – досягнення мети». Комюніке Конференції Європейських міністрів освіти. (Берген, 19–

- 20 травня 2005 р.).
27. Бех В.П., Бех Ю.В. Саморегуляційна парадигма освіти в епоху становлення світового громадянського суспільства. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис*. Ів.-Франківськ: Місто НВ, 2008. №4 (додаток 1). С. 14–19.
  28. Бідюк Н.М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 12–14 листопада 2012 р.). Львів, 2012. С. 158–160.
  29. Білик О.М. Мобільність в системі людського капіталу: методика оцінювання та напрями активізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07. Київ, 2009. 20 с.
  30. Блинова О.Є. Психологічні основи соціальної мобільності особистості: навч. посіб. Херсон. держ. ун-т. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2010. 230 с.
  31. Близнюк В.В. Особливості трудової мобільності українського ринку праці. *Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. Володимира Даля*. Луганськ, 2011. № 16. С. 11–18.
  32. Бобрицька В.І. Професійна мобільність: контекст болонських реформ. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія*: збірник наукових праць. 2013. № 19. С. 42–45.
  33. Бобрицька В.І. Мобільність як ключовий принцип формування європейського освітнього простору. *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України». Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу»*. 2013. № 3 (додаток 2). С. 234–238.
  34. Бобрицька В.І. Розвиток академічної і професійної мобільності в умовах розгортання трансформаційного суспільства. *Освітня політика: філософія, теорія, практика: монографія* / За ред. В.П. Андрущенко; Авт.

- кол.: В.П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015. С. 243–272.
35. Бобрицька В.І. Розвиток академічної мобільності в країнах Чорноморського регіону в контексті глобалізаційних освітніх процесів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». 2016. Вип. 2(9). С. 22–27.
36. Бобрицька В.І. Технологія формування інноваційного освітнього середовища у вищому педагогічному навчальному закладі. *Вища освіта України. Додаток 3 (т. 7). Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: моніторинг якості освіти».* Київ: «Гнозис», 2007. С. 194–201.
37. Богданова Н.В., Коротков А.С. Иностранный язык в системе академической мобильности студентов неязыковых вузов. *Педагогика.* 2012. № 2. С. 71–78.
38. Бойченко Е.Б. Оцінка трудової мобільності жінок на регіональному ринку праці: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.07 / Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України. Донецьк, 2008. 19 с.
39. Болонский процесс: Глоссарий (на основе опыта мониторингового исследования) / Под ред. В.И. Байденко и Н.А. Селезневой. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. 142 с.
40. Болонський процес. Офіційний веб-сайт НАУ. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/navchannya/bolonskij-proczes/> (дата звернення: 28.08.2019).
41. Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи: наукове видання / М-во освіти і науки України, Асоц. ректорів пед. ун-тів, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т вищої освіти АПН України; укл. В.П. Бех, Ю.Л. Маліновський; ред. В.П. Андрущенко. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. 221 с.

42. Боровиков В.П. STATISTICA. *Искусство анализа данных на компьютере: Для профессионалов*, 2-е изд., Санкт-Петербург: Питер, 2003.
43. Братко М.В. Освітнє середовище вищого навчального закладу як детермінанта якості освіти. *Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах*: Збірник тез Всеукраїнської інтернет-конференції. НАПН України, Інститут менеджменту освіти. Київ: 2015. 112 с.
44. Бринёв С.Н., Чуянов Р.А. Академическая мобильность студентов как фактор развития процесса интернационализации образования. 2006. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/akademicheskaya-mobilnost-kak-uslovielichnostno-professionalnogo-stanovleniya-buduschih-pedagogov> (дата звернення: 18.01.2020).
45. Будапештсько-Віденська декларація у 2010 р. URL: <http://nmuofficial.com/vipusniku/bolonskyj-protses/ofitsijni-dokumenty-bolonskogo-protsesua/> (дата звернення: 21.01.2020).
46. Бусел В.Т. Уклад. та гол. ред. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ: Ірпінь: Перун, 2004.
47. Буцак Г. Відеолекція в навчальному процесі: психолого-педагогічні особливості підготовки. *Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі*: матеріали 8-ої Науково-практичної конференції, 22–24 листопада 2016 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Наукового товариства ім. Шевченка, 2016. С. 178–184.
48. Василенко И. Социокультурная мобильность как философская проблема: дис. ...канд. филос. наук: спец. 09.00.11 «Социальная философия». Волгоград, 1996. 174 с.
49. Василенко Н.В. Роль институтов повышения квалификации в повышении профессиональной мобильности населения. *Взаимодействие личности, образования и общества в изменяющихся социокультурных условиях*: межвузов. сб. науч. статей по материалам VI ежегодной Междунар. науч.-практ. конф. «Личность. Образование. Общество», 14 мая 2003 г. Санкт-

- Петербурґ: Лоиро, 2003. С. 25–29.
50. Васи́лишина Н. М., Ски́рда Т. С. Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі. Київ: НАУ, 2020. 36 с.
51. Васи́лець Т.С. Нормативно правова база щодо формування міжнародної академічної мобільності студентів. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання: Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди*. Дод. 4, вип. 31, Том II (10). Київ: Гнозис, 2014. С. 182–187.
52. Васи́лець Т.С. Академічна мобільність: її реалії і проблеми. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання: Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди*. Дод. 1, вип. 29, Том IV. Київ: Гнозис, 2013. С. 345–350.
53. Васи́лець Т.С. Формування базових принципів мобільності студента в сучасному європейському просторі. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Дод. 1, вип. 31, Том I (43). Київ: Гнозис, 2013. С. 49–55.
54. Васи́лець Т.С. Переваги компетентісно-орієнтованої освіти. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали міжнародної науково-практичної конференція, 21-22 березня 2013р.* / За заг. ред. І.В. Лузік, О.М. Акмалдінової. Київ: НАУ, 2013. С. 22–23.
55. Васи́лець Т.С. Нормативно-правова база академічної мобільності *Придніпровські соціально-гуманітарні читання: Придніпровський науковий центр НАН України і Міністерства освіти і науки України Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка: III всеукр. наук.-практ. конф., 16 травня 2014 р.: тези доп.* Київ: 2014. С. 7–10.
56. Васи́лишина Н. М., Ски́рда Т. С. Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі. Київ: НАУ, 2020. 36 с.

57. Великий тлумачний словник української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII. 1728 с.
58. Вербицька С.В. Міжнародна студентська академічна мобільність: етапи розвитку та суб'єкти організації. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2009. № 45. С. 20–26. URL: http://eprints.zu.edu.ua/3047/1/4_45.pdf (дата звернення: 28.01.2020).
59. Вербик Л., Лазановски В. Международная мобильность студентов: паттерны и тренды. *Вестник высшей школы*. 2007. №9. 12–36.
60. Відділ академічної мобільності Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: http://mobility.univ.kiev.ua/?page_id=1703&lang=en (дата звернення: 15.04.2020).
61. Відкрита освіта – інноваційне викладання та навчання для всіх за допомогою нових технологій та відкритих освітніх ресурсів Comm (2013) 654. URL: <http://ec.europa.eu/education/newtech/> (дата звернення: 28.03.2020).
62. Волошина Т.В. Проектування гібридного інформаційно освітнього середовища ВНЗ. *Інформаційні технології: економіка, техніка, освіта: Матер. VII міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених*. Київ, 2016.
63. Волошинова Л.В. Аудіовізуальні мистецтва в системі професійної мовної підготовки майбутнього фахівця у сфері міжнародних відносин: автор. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України. Київ, 2004. 17 с.
64. Вороновська Л.П. Формування професійної мобільності майбутніх фахівців комунального господарства: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Харків, 2016. 267 с.
65. Власов В.В. Введение в доказательную медицину, или Как использовать биомедицинскую литературу для усовершенствования своей практики и исследований, Москва: Медиасфера, 2001.

66. Всесвітня конференція з вищої освіти – 2009: «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку». ЮНЕСКО. (Париж, 5–8 липня 2009 року). Комюніке (8 липня 2009 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_011 (дата звернення: 23.05.2020).
67. Габа І.М. Вплив освітнього середовища ВНЗ на професійний розвиток особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2011. т. XIII. ч. 6. С. 74–82.
68. Газалиев А.М., Егоров В.В., Головачева В.Н., Газалиев А.М. Проблемы и перспективы развития академической мобильности. *Alma mater*. 2014. № 3. С. 17–21.
69. Герасимова І.Г. До визначення концепту «професійна мобільність»: сучасне розуміння поняття «мобільність». *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ; Вінниця: 2013. Вип. 36. С. 224–228.
70. Герасимова І.Г. Мобільність як сучасна вимога до професійної підготовки фахівця. *Новые технологии обучения*: науч.-метод. сб. Ин-т инновац. технологий и содержания образования М-ва образования и науки, молодежи та спорта Украины, Акад. междунар. сотрудничества по креатив. педагогике: в 2 ч. Киев; Винниця: 2012. Вып. 73. ч. 1. С. 58–64.
71. Герасимова І.Г. Формування професійної мобільності фахівця крізь призму гендерних проблем. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. Ін-т інновац. технологій і змісту освіти М-ва освіти і науки України, Акад. міжнар. співробітництва з креатив. педагогіки. Київ: 2013. Вип. 76. С. 172–177.
72. Герасимова І.Г., Марценюк Н.А. Професійна мобільність як необхідна вимога до професійної підготовки сучасного менеджера. *Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін.. Вінниця: 2014. Вип. 42. ч. 1. С. 139–143.

73. Гераськова А.А. Социальная мобильность специалистов в условиях перехода к рыночным отношениям: на примере Читинской области: дис. ... канд. соц. наук: 22.00.04 / Улан-Удэ, 2000. 191 с.
74. Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. Москва: Прогресс, 1976. 495 с.
75. Глухих В.А., Самарина Е.Л. Социологические основания академической мобильности: опыт зарубежной социологии и российские реалии. 65-я научно-техническая конференция профессорско-преподавательского состава университета: 24 января – 4 февраля 2012. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГЭТУ «ЛЭТИ».
76. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2008. 278 с.
77. Голубенко Т. Професійна мобільність майбутніх фахівців соціальної сфери як соціально-педагогічна проблема. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*: зб.наук.пр. 2012. С. 28–38.
78. Гончарук Н.П., Приходько Л.В. Виртуальная академическая мобильность как инструмент развития единого образовательного пространства. *Вестник Казанского технологического университета*. 2013. № 16. С. 60–62.
79. Гордеева Т.Є. Модель формування професійної мобільності соціальних працівників. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип.122. С. 59– 62.
80. Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования России: дисс ... докт. пед. наук: 13.00.08. Ростов-на-Дону, 2006. 427 с.
81. Гребньов Л. Лондонське ком'юніке: завершальний етап Болонського процесу. *Вища освіта в Росії*. 2007. №9. С.3–20.
82. Гринько В. Аналіз теоретичних підходів до вивчення феномену «професійна мобільність». *Молодь і ринок*. Київ, 2011. № 5. С. 127–131.
83. Грицькова Н. В. Формування професійної мобільності майбутніх учителів

- у системі студентського самоврядування. *Витоки педагогічної майстерності*: зб. наук. пр. Полтава, 2011. С. 102–105.
84. Грішнова О., Смолівик П. Освіта й професійна мобільність як чинники конкурентоздатності робочої сили. *Україна: аспекти праці*. 1998. № 3. С. 3–8.
85. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. Київ: Знання; КОО, 2001. 254 с.
86. Губернський Л.В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси. *Освітологія: хрестоматія: для студентів закладів вищої освіти. М-во освіти і науки України, Київ, ун-т імені Бориса Грінченка / уклад.: Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О.* 2013. С. 279–282.
87. Гусак О.Г. Міжпрофесійна мобільність фахівців у системі державної служби України (на прикладі офіцерів, звільнених у запас): дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.03. Дніпропетровськ, 2008. 289 с.
88. Данилова З.А. Ризики вертикальної мобильности будущих специалистов. *Вестник Бурятского государственного университета*. 2014. №6(2). С. 49–53.
89. Доктрина розвитку Національного авіаційного університету на 2015-2024 роки. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/un%D1%96versitet/doktryna-rozvytku.html> (дата звернення: 23.05.2020).
90. Довідник ВНЗ. URL: <https://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-57-0.html> (дата звернення: 17.12.2019).
91. Дядченко О.В. Формування академічної мобільності майбутніх учителів іноземної мови: постановка проблеми. 2011. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2011_34_2/Dyadchenko.pdf (дата звернення: 12.02.2020).
92. Дячок Н.В. Формування професійної мобільності майбутніх вчителів іноземних мов в освітньому середовищі університету. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. / Київський університет

- імені Бориса Грінченка, Київ, 2019.
93. Ельбрехт О. Проблеми підвищення якості підготовки менеджерів зовнішньоекономічної діяльності. *Освіта і управління*. 2004. Т. 7. № 3–4. С. 103–108.
  94. Енциклопедія освіти / голов. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
  95. Еразмус +. Керівництво до програми (Programme Guide). Version 1 (2020):05-11-2019. URL: <https://erasmusplus.org.ua/> (дата звернення: 18.07.2020).
  96. Ерова Д.Р. Формирование социально-психологической готовности студентов инженерного вуза к академической мобильности. (Дис. канд. пед. наук), Казань. 2015.
  97. Європа 2020 та Освіта і підготовка 2020: орієнтири та показники. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics_explained/index.php?title=Europe_2020_indicators_-_education&oldid=301033%20 (дата звернення: 29.05.2020).
  98. Жижко Т. Академічна мобільність – об'єктивна умова розвитку університетської освіти. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія*: Збірник наукових праць. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. Вип. 10. С. 6–10.
  99. Жовнір С.М. Мобільність на ринку праці України в умовах фінансово-економічної кризи: основні тенденції, регіональні особливості. *Регіон. економіка*. 2011. № 1. С. 118–125.
  100. Жураковська Л.А. Вплив міграції на освітній рівень населення і використання його інтелектуального потенціалу. *Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції*: зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (Київ, 16 жовт. 2007 р.) / упоряд. О.А. Малиновська; заг. ред. О.С. Власюк; Національний ін-т проблем міжнародної безпеки РНБОУ, Фонд ім. Фрідріха Еберта. Київ: Фоліант, 2008. С. 64–71.
  101. Загорский А.Л. Экономическое самообразование взрослых как условие

- соединения обучения с производительным трудом (социально-педагогический аспект): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Львів: 1988. 227 с.
102. Загвязинский В.И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва: Изд. центр "Академия", 2001. 207 с.
103. Звонар Й.П. Вплив трудової мобільності населення на конкурентоспроможність соціально-трудового потенціалу. *Інноваційна економіка*. 2012. № 7. С. 182–186.
104. Згуровський М.З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі. 2012. URL: <https://kpi.ua/files/337.pdf> (дата звернення: 27.08.2020).
105. Землянская Е.Н. Моделирование как метод педагогического исследования. *Преподаватель XX век*. 2013. № 3. С. 35-43. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/modelirovanie-kak-metod-pedagogicheskogo-issledovaniya-1> (дата звернення: 29.05.2020).
106. Зновенко Л.В. Категория академической мобильности студентов в современных педагогических исследованиях России. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена. Аспирантские тетради*. 2007. №11(32). С. 288–292.
107. Зновенко Л.В. *Развитие академической мобильности студентов педагогического вуза в условиях непрерывного образования*. (Дисс. канд. пед. наук). Омск. 2008.
108. Зотова-Садило О. Методологічні аспекти формування професійного ділового спілкування майбутніх фахівців економічного профілю. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. Випуск 2/34. Дрогобич: 2016. С. 75–82.
109. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. 608 с.
110. Іванченко Є.А. Професійна мобільність майбутніх фахівців: навч.-метод. посібник. Науково-методичний центр вищої освіти України

- Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса: СМІЛ, 2004. 120 с.
111. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І.В. Артёмова; / уклад.: І.В. Артёмов, А.В. Шершун, С.В. П'ясецька-Устич. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 160 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 25).
112. Ісак О.С. Академічна мобільність студентів і викладачів у педагогічній освіті України в контексті євроінтеграційних процесів. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис*. № 3: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Київ: 2011. Т. 1. С. 326–334.
113. Ісак О. Академічна мобільність майбутнього вчителя інформатики в педагогічній освіті України та її суть. 2012. Ст. 117. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/gvpkhdp/2012_26/112_118.PDF (дата звернення: 19.03.2019).
114. Калинина Н.М. Индивидуальная академическая мобильность студентов в условиях развития открытого образовательного пространства. *Сибирский торгово-экономический журнал*. 2012. №16. С. 99–103.
115. Калинина Н.М., Елкин С.Е., Радионова О.А., Каныгина Е.С., Модернизация отечественной системы образования: развитие индивидуальной академической мобильности участников образовательного процесса. *Современные проблемы науки и образования*. 2012. №5. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=7095> (дата звернення: 29.05.2020).
116. Кармадонова Т.М. Адаптаційні процеси соціалізації особистості в навчальному процесі у вищій школі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут»*. Київ: Політехніка, 2011. № 3 (33)/2011. С. 29–33.

117. Карташова Л.А., Чхало О.М. Створення персонального навчального середовища: застосування відкритого й загальнодоступного WEB-інструментарію. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2017. №4 (140). С. 19–24.
118. Квієк М. Університет і держава: вивчення глобальних трансформацій. Пер. з англ. Тараса Цимбала. Київ: Таксон, 2009. 380 с.
119. Клименко Ю.А. Педагогічні умови формування професійно мобільного педагога у європейських вищих навчальних закладах. *Педагогічні науки*. Херсон: Видавництво ХДУ, 2011. Вип. 58. С. 74–79.
120. Клименко Ю.А. Професійна мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2011. 23 с.
121. Кобися А.П. Застосування інформаційного освітнього середовища у навчальному процесі ПТНЗ: тези звітної наукової конференції Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Київ: 2013. С. 54–56.
122. Коваліско Н.В. Трудова мобільність регіонального ринку праці: дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.07. Львів, 1999. 175 с.
123. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. 2-е видання, перероблене і доповнене. Київ: ВД Професіонал, 2004. 208 с.
124. Козак Ю.Г., Лук'яненко Д.Г., Макогон Ю.А. та ін. Міжнародна економіка: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, АртЕк, 2002. 436 с.
125. Козієвська О. Академічна мобільність: причини вибору навчання за кордоном. *Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис*. 2013. № 1. С. 88–97.
126. Козієвська О.І. Законодавчо-нормативне забезпечення процесів академічної мобільності: європейський досвід. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу»*. 2013. № 3 (додаток 2). С. 238–243.
127. Козієвська О.І. Європейська перспектива: українські реалії Болонського

- процесу. *Вища освіта: європейський вимір та українські перспективи: матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти*, 18 червня 2008 р. Київ: Парламентське видавництво, 2009. С. 178–209.
128. Козлова О.Н. Академическая мобильность и устойчивое развитие европейского мира университета. *Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины. Материалы Междунар. науч.-практ. конф.* (Харьков, 16–19 нояб. 2010 г.). Харьков: Изд-во НУА, 2010.
129. Колбіна Т.В. Основи міжкультурної комунікації для студентів економістів: навч. посіб. Харьков: ІНЖЕК, 2008. 152 с.
130. Коломієць О.В. Інформаційно-навчальне середовище вищого навчального закладу як фактор професійної підготовки майбутніх фахівців. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*, вип. 49, 2015.
131. Колос К.Р. Теоретико-методичні засади проектування і використання комп'ютерно орієнтованого навчального середовища закладу післядипломної педагогічної освіти, дис. докт. пед. наук, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання Національної академії педагогічних наук України. Київ: 2017. 421 с.
132. Комюніке, прийнятим у Льовені. Лувен-ла-Ньові. 2009. URL: <http://nmuofficial.com/vipuskniku/bolonskyj-protses/ofitsijni-dokumenty-bolonskogo-protsesua/> (дата звернення: 29.05.2020).
133. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні. Ліссабон, 11 квітня 1997 року. *Конвенцію ратифіковано Законом N 1273-XIV (1273-14) від 03.12.1999.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308 (дата звернення: 19.06.2020).
134. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010–2020 р.) URL: http://tnkk.at.ua/proekt2010_2020.doc (дата звернення: 19.06.2020).
135. Колісник Л.О., Мосьондз М.В. Проблеми міжнародної академічної мобільності в українських реаліях. *Вісник Одеського національного*

- університету. *Соціологія і політичні науки*. Науковий журнал. Том 16. Випуск 10. Одеса: ОНУ, 2011. С. 270–274.
136. Копил Г.О. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов : дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Житомирський державний університет ім. Івана Франка. Житомир, 2007. 208 с.
137. Костюк. Т.О. Міжнародна академічна мобільність: реалії та перспективи галузевого та державного управління процесом. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 10. 2016 URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1298> (дата звернення: 10.08.2020).
138. Красовська О.Ю. Роль освіти в сучасних глобальних умовах. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. Дніпропетровськ: ТОВ «Роял Принт», 2011. №1(4) С. 182–188.
139. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ: Педагогічна думка, 2009. 520 с.
140. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія. Національна академія педагогічних наук України. Київ: Педагогічна думка, 2012. 368 с.
141. Кудін А., Кудіна Т., Бронетко В. Інформаційно-освітнє середовище НПУ ім. М.П. Драгоманова: віртуальне середовище вивчення гуманітарних дисциплін. *Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі: матеріали II науково-практичної конференції*. Львів, 2010. С. 29–34.
142. Кузьмин А.В. *Управление академической мобильностью как фактор развития международной интеграции в образовании*. Автореф. дис. канд. экон. наук, Санкт-Петербург. 2007.
143. Кучай О.В. Академічна мобільність – необхідна умова формування спільного освітнього простору. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2017. №253. С. 149–153.

144. Лебедева В.П., Орлов В.А., Панов В.И. Школоведческие аспекты моделирования развивающей образовательной среды. Первая российская конференция по экологической психологии: тезисы, Москва, 3–5 декабря, 1996. Москва: 101–103.
145. Лисак О.Б. Педагогічні умови формування європейської мобільності майбутніх фахівців економічного профілю: автореф. дис. канд пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2015. 21 с.
146. Лісабонська конвенція про визнання кваліфікацій у галузі вищої освіти європейського регіону. 1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text (дата звернення: 14.07.2020).
147. Лодатко Є.О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку. 2010. № 1. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/ (дата звернення: 10.08.2020).
148. Лодатко Є.О. Моделювання освітніх систем в контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 112. Черкаси, 2007. С. 32–40.
149. Луговий В.І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. Київ. 2009. Вип. №2. С. 13–25.
150. Луговий В.І., Таланова Ж.В. Визнання освітньої якості – важливий чинник академічної мобільності. *Матеріали Міжнарод. науч. – практ. конф.*, (Харьков, 16–19 нояб. 2010 г.). Харьков: НУА, 2010.
151. Лузік Е.В., Акмалдінова В.Є. Формування готовності до професійної діяльності як педагогічна проблема. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр.*, 2019 (15). С. 52–60.
152. Лузік Е.В., Кокарева А.М., Хоменко-Семенова Л.О. Організаційні засади

- побудови та реалізації моделі особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця в умовах освітньо-інформаційного середовища закладу вищої технічної освіти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр., 2020 (16). С. 86–96.*
153. Мережа ENIC-NARIC (мережа національних інформаційних центрів з питань академічного визнання й мобільності) (ENIC Network). URL: <http://www.enic.in.ua/index.php/ru/pro-enic-naric> (дата звернення: 13.07.2020).
154. Мещанінов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: монографія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. 460 с.
155. Миграции без границ. Эссе о свободном перемещении людей / Под ред. Антуана Пеку и Поля де Гюштенера. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000155779_rus (дата звернення: 10.06.2020).
156. Михеев В.И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике: 3-е изд., стереотип. Москва: КомКнига, 2006. 200 с.
157. Міжнародна академічна мобільність молодих учених Дніпропетровщини як прояв глобалізаційних процесів у сучасному світі: монографія / М.О. Шевчук, С.Ф. Власов, Л.О. Колісник, Р.М. Безус, М.В. Мосьондз; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2014. 42 с.
158. Міжнародні відносини чи міжнародна інформація: на «міжнародній» спеціальності навчаються в ІГСН та ІМФН. URL: <http://lp.edu.ua/news/2018/mizhnarodni-vidnosyny-chy-mizhnarodna-informaciya-na-mizhnarodniy-specialnosti> (дата звернення: 11.07.2020).
159. Міносвіти просить вузи прискорити роботу з відбору претендентів для навчання за кордоном. URL: <http://osvita.ua/abroad/news/18622> (дата звернення: 14.06.2020).
160. Міхненко, Г.Е. *Формування інтелектуальної мобільності майбутніх*

- інженерів в умовах освітнього середовища технічного університету*. Дис. канд. пед. наук. Київ: 2016.
161. Мірошник С.І. Навчальний тренінг як оптимальна форма організації навчання педагогічних працівників в умовах післядипломної педагогічної освіти. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/269> (дата звернення: 07.04.2020).
162. Мокій А.І. Академічна мобільність: виклики і загрози для людського капіталу України. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. № 11. 2009. С. 14–18.
163. Мокій А.І., Лапшина І.А. Академічна мобільність: виклики і загрози для людського капіталу України. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. № 11. Серія «Міжнародні відносини». Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. С.14–17.
164. На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації. *Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти*. (Лондон, 16–19 травня 2007 р.).
165. Національний авіаційний університет. Офіційний веб-сайт. URL: <https://nau.edu.ua/> (дата звернення: 10.06.2020).
166. Національний освітній глосарій: вища освіта: 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В.М. Захарченко, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, А.В. Ставицький, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова; За ред. В.Г. Кременя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.
167. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І.І. Бабин, Я.Я. Болюбаш, А.А. Гармаш й ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 100 с.
168. Національний освітньо-науковий глосарій. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 524 с.
169. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2014. 314 с.
170. Національний інформаційний центр академічної мобільності. URL:

- <http://www.enic.in.ua/index.php/ua/servisy-i-kontakty> (дата звернення: 07.05.2020).
171. Ніколаєнко С.М. (Ред.), Шинкарук В.Д., Болубаш Я.Я., Бабин І.І., Грубінко В.В., Степко М.Ф. (Упор.). *Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін – Берген)*. Київ: Вид-во Дельта, 2007.
172. Ничкало Н. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорії. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2001. Випуск I. С. 9–22.
173. Новиков А.М., Новиков Д.А. *Методология научного исследования*. Москва: Либроком, 2010.
174. Новиков В.Н. Образовательная среда ВУЗа как профессионально и личностно стимулирующий фактор. 2012. URL: <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2776.phtml> (дата звернення: 15.02.2020).
175. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: підручник Київ: КНЕУ, 2003. 948 с.
176. Ножовнік О.М. Компаративний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду формування самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців у галузі зовнішньоекономічної діяльності у процесі вивчення іноземних мов. *Постметодика*. 2009. №7 (91). С. 58–62.
177. Ножовнік О.М. Фундаменталізація економічної освіти: зарубіжний досвід формування підприємницьких навичок. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2016. Вип. 1(9). С.108–114.
178. Ножовнік О.М. Застосування когнітивно-комунікативного підходу у процесі викладання іноземної мови спеціального вжитку майбутнім фахівцям із міжнародної економіки у вищій професійній школі: теорія й практика. *Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору*. Додаток 1 до Вип. 27, том IV (37). Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського

- освітнього простору». Київ: Гнозис, 2012. С. 341–348.
179. Нормативно-правовое обеспечение онлайн-обучения и организация виртуальной академической мобильности URL: <https://openedu.ru/course/urfu/LEGAL/> (дата звернення: 10.06.2020).
180. Нурмухаметова В.В. Образование как фактор обеспечения социальной мобильности человека в современном обществе: социально-философский аспект: дисс. ... канд. филос. наук: 09.00.11 Елабуга, 2010. 140 с.
181. Образование: сокрытое сокровище: Доклад Международной комиссии по образованию для XXI ст. ЮНЕСКО, 1997. URL: <https://www.ifap.ru/library/book201.pdf> (дата звернення: 11.08.2020).
182. Общая теория статистики: Учебник. / Под ред. И.И. Елисеевой. Москва: Финансы и статистика, 2004. 656 с.
183. Оденбах И.А. Академическая мобильность как фактор социализации личности студента университета: дисс... канд. пед. наук: 13.00.01 / Оренбург. гос. ун-т. Оренбург, 2011. 237 с.
184. Оксамитна С. Міжгенераційна класова та освітня мобільність: монографія. Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ: НаУКМА: Аграр Медіа Груп, 2011. 287 с.
185. Основні стратегічні ініціативи та результати у сфері освіти та професійної підготовки з 2000 р. URL: http://ec.europa.eu/education/policy/school/index_en.htm (дата звернення: 12.07.2020).
186. Отрощенко Л.С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у вищій освіті Німеччини: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 169 с.
187. Отрощенко Л.С. Професійна компетентність економіста-міжнародника: технології формування: навчально-методичний посібник. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 71 с.

188. Панов В.И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 352 с.
189. Панченко Л. Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету. дис. д-ра пед. наук: 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті / ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2011. 411 с.
190. Панорама компетентностей ЄС. URL: <https://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en> (дата звернення: 14.03.2020).
191. Парижское коммюнике. Париж 25 мая 2018 года. URL: https://iqaa.kz/images/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B6%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B5_%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BC%D1%8E%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B5_2018_%D0%95%D0%9F%D0%92%D0%9E.pdf (дата звернення: 10.05.2020).
192. Перга Т. Принципи Білого паперу, або Мобільність за умов глобалізації розвитку: прогрес чи регрес? *Зовнішні справи*. 2007. № 8. С. 4–51.
193. Переосмислення освіти – інвестування в компетентності задля кращих соціоекономічних результатів. URL: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic_framework/index_en.htm (дата звернення: 13.06.2020).
194. Питання національного інформаційного центру академічної мобільності : Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 № 924. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/924-2011-%D0%BF> (дата звернення: 11.03.2020).
195. Питання навчання студентів та аспірантів, стажування наукових та науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 411
196. Пілецька Л.С. Мобільність як необхідна умова професійного становлення особистості. *Психологія і особистість*. 2015. № 2 (8). ч. 1. С. 243–257.
197. Пінчук Є.А. Загроза перетворення на глобальну інтелектуальну периферію:

- пошук стратегії. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1122/89> (дата звернення: 10.07.2020).
198. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність у Національному авіаційному університеті. 2019. URL: <https://nau.edu.ua/site/variables/news/2019/4/organizosvpro.pdf> (дата звернення: 10.06.2020).
199. Пріма Р.М. Компонентно-структурний аналіз сутнісної характеристики феномена «професійна мобільність учителя». 2010. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4015/1/Prima.pdf> (дата звернення: 04.02.2020).
200. Пріма Р.М. Професійна мобільність учителя – цільовизначальний орієнтир якісного оновлення змісту вищої професійної освіти. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. 2016. Вип. 86. С.448 – 454.
201. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР) № 2145-19 від 05.09.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.06.2020).
202. Про наукову й науково-технічну діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 15.06.2020).
203. Програма імені Фулбрайта в Україні. Представництво Інституту Міжнародної Освіти. URL: <https://fulbright.org.ua/en/> (дата звернення: 14.07.2020).
204. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2014, № 37-38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 11.07.2020).
205. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Постанова Кабінету міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 р. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 12.07.2020).
206. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2015 року. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF> (дата звернення: 10.06.2020).
207. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України № 722/2019 від 20.09.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 14.06.2020).
208. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/344/2013#Text> (дата звернення: 12.05.2020).
209. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991. № 29. С. 377 (із змінами за 1992-2009 рр. та внесеними згідно із Законами № 2388-VI (2388-17) від 01.07.2010. ВВР. 2010. № 37. С. 496.
210. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства (зі змінами): Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2012, № 19-20, ст.179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 10.12.2019).
211. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012. № 4312-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 39, ст. 462.
212. Прохоренко Т.Г. Професійна мобільність як фактор професійної успішності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. № 4 (35) 2017. С. 167–173.
213. Растригіна А.М. Педагогіка свободи: Методологічні та соціально-педагогічні основи. Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2002. 259 с.

214. Реформа и развитие высшего образования. Программный документ (Париж, 1995 р.). Высшее образование в XXI веке. Заключительный доклад. ЮНЕСКО (Париж, 5–9 октября 1998 р.). С. 19–33
215. Ржевська А.В. Розвиток сучасної університетської освіти країн Західної Європи: монографія. ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка». Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2011. 355 с.
216. Романовський О.О. Теорія і практика підприємницької освіти в розвинутих зарубіжних країнах : автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2003. 40 с.
217. Рубцов В.В. Проектирование развивающей образовательной среды школы. Москва: МГППУ, 2002. 272 с.
218. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: навч. посібник. Київ: ТОВ «Інтерпроф», 2002. 270 с
219. Свириденко Д.Б. Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 279 с.
220. Свириденко Д.Б. Академічна мобільність в дискурсі глобалізації вищої освіти. *Філософські обрії*. Науково-теоретичний журнал Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України та Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Випуск 29. Київ-Полтава, 2013. С. 183–190.
221. Свириденко Д.Б. Ідея університету в XXI столітті: контекст академічної мобільності. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*: зб. наук. праць; вип. XXXII. Київ: Міленіум, 2014. С. 36–42.
222. Сводная аналитическая информация об академической мобильности студентов в рамках государств-членов ЕврАзЭС URL: <http://evrazes.com/docs/view/588> (дата звернення: 17.06.2020).
223. Сергеева Ю.И. Академическая мобильность в Европе: история и современность: монография / науч. ред. А.А. Прохоров. Учреждение образования «Белорусский гос. педагогический ун-т им. Максима Танка».

- Минск: ИВЦ Минфина, 2007. 168 с.
224. Сергеева Ю.И. Международный образовательный туризм как историческая традиция. URL: <http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/298> (дата звернення: 11.07.2020).
225. Симончук О.В. Міжпрофесійна мобільність та зміна соціальної ідентичності: автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.03 / Ін-т соціології НАН України. Київ, 2000. 19 с.
226. Скирда Т.С. Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин: контекст болонських реформ. Освітній дискурс. *Випуск 17 (2)*. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. С. 44–59.
227. Скирда Т.С. Освітнє середовище Національного авіаційного університету як чинник формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2019. Вип. 7 (15). URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/14442> (дата звернення: 17.02.2020).
228. Скирда Т.С. Мотиваційний підхід як основа підготовки повноцінного фахівця своєї справи. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (Київ, 18 березня 2010 р.). Київ: 2010. С. 18–19.
229. Скирда Т.С. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі: V Всеукраїнська науково-практична конференція*. (Київ, 16 березня 2012 р.). Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту, 2012. С. 67–70.
230. Скирда Т.С. Модернізація системи вищої освіти в Україні. *Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти*: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. (Луганськ, 25-27 грудня

- 2012 р.) / за заг. ред. к.філос.н. Журби М.А. Частина II. Луганськ: вид-во СНУ ім. В Даля, 2012. С. 194–195.
231. Скирда Т.С. Інтеграція освіти до Європейського простору. *Науковий діалог «Схід – Захід»*: матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції. (Бахчисарай, 12 жовтня 2013 р.). Бахчисарай. С. 25–27.
232. Скирда Т.С. Формування готовності студентів вищих технічних закладів до академічної мобільності. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 7-8 червня 2013 р.) / За заг. ред. А.Г. Гудманяна, О.Г. Шостак. Київ: Університет «Україна», 2013. С. 180–181.
233. Скирда Т. Академічна мобільність в освітньому просторі України. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура: IV міжнародна науково-практична конференція*. (Київ, 16-17 вересня 2018р.). Київ: 2018. С. 317–321.
234. Скирда Т.С. Рівень володіння англійською мовою в рамках академічної мобільності. *Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури: матеріали III всеукр. наук.-практ. інтернет конф.*, (Маріуполь, 29 березня 2019 р.). Маріуполь: 2019. С. 126–128.
235. Скирда Т.С. Критеріальні характеристики готовності до міжнародної академічної мобільності. *Інтелектуальна та емоційна складові навчання іноземних мов: новітні тенденції і виклики для вищої школи*: матеріали V щорічної Міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 7 червня 2019 р.). Київ: ФМВ, НАУ, 2019. С. 98–102.
236. Скирда Т.С. Динамічні зміни українських студентів в рамках академічної мобільності. *Advances of science: Proceedings of articles the international scientific conference*. (Karlovu Vary, October 11, 2019 y.). Czech Republic, Karlovu Vary – Ukraine, Kyiv. С. 55–63.
237. Скирда Т. С. Навчальна програма факультативного курсу «Академічна

- мобільність» (2019). Київ: НАУ, 2020. 17 с.
238. Скирда Т. С. Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО. Київ: НАУ, 2020. 122 с.
239. Слепухин А.Ю. Глобализация высшего образования: социальные противоречия и тенденции. *Журнал исследований социальной политики*. 2005. №1. Т.3. С. 7–28.
240. Слободчиков В.И. Структура и состав образовательной сферы: категориальный анализ. *Психология обучения*. Москва: 2010. №1. С. 4–24.
241. Слюсаревський М.М., Блинова О.Є. Психологія міграції: навчальний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.
242. Смирных Л.И. Мобильность работников: теория, методология, измерение: дис. ... д-ра эконом. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». Москва, 2004. 390 с.
243. Сокурянська Л.Г., Дейнеко О.О. Академічна мобільність українських студентів перед викликами сучасного світу: ризики академічної еміграції. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Харків: ХНУ, 2011. №941. С. 239–245.
244. Сорокин П. Социальная мобильность. /пер. с англ. М.В. Соколовой. Москва: Academia: LVS, 2005. 588 с.
245. Спільна декларація міністрів освіти Європи (Болонья, 19 червня 1999 р.). URL: http://www.edupolicy.org.ua/dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 17.07.2020).
246. Спільна Декларація «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» чотирьох міністрів, що представляють Великобританію, Німеччину, Францію та Італію. (Париж, Сорбонна, 25 травня 1998 р.). URL:

- http://www.edupolicy.org.ua/dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 19.07.2020).
247. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: затверджено і введено в дію наказом МОН України від 04.03.2020 р. № 357. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/292-mizhna-econom-vidnosyny-B.pdf> (дата звернення: 08.07.2020).
248. Стратегія інтернаціоналізації співробітництва в галузі освіти Національного авіаційного університету на 2018–2028 роки. URL: <https://nau.edu.ua/> (дата звернення: 17.08.2020).
249. Стратегія розвитку Національного авіаційного університету до 2030 року. Ухвалена 01.02.2018 року. Офіційний веб-сайт НАУ. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/un%D1%96versitet/strategy-2030.html> (дата звернення: 11.07.2020).
250. Спільна декларація міністрів освіти Європи (Болонья, 19 червня 1999 р.). URL: http://www.edupolicy.org.ua/dx/main_ua/high-edu_ua/bologna_ua.html (дата звернення: 13.04.2020).
251. Сушенцева, Л.Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Дис. д-ра пед. наук. Київ: 2012.
252. Сушенцева Л.Л., Сушенцев О.О. Вплив професійної мобільності на конкурентоздатність фахівця на сучасному ринку праці. *Молодий вчений*, 2016. №4. С. 568–572. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/137.pdf> (дата звернення: 17.02.2020).
253. Тернопільська В.І., Чіжова Н.В. Мобільність особистості як предмет наукового дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20 (2). С. 234–243.

254. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. Вип. 24. С. 53–63
255. Тілікіна Н.В. Концептуальні підходи до дослідження мобільності робочої сили. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 11. С. 185–193.
256. Торгова Л.В., Хитра О.В. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навчально-методичний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2006. 512 с.
257. Триндюк В.А. Формування готовності до академічної мобільності у студентів вищого технічного навчального закладу. Дис. ... канд. пед. наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (015 – Професійна освіта). Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2017. 273 с.
258. Триндюк, В.А. Академічна мобільність студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. За матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість», присвяченої 10-ти річчю Українського відділення МАНПО, 2012. 22(257), І. С. 197–203.
259. Триндюк, В.А. Академічна мобільність студентів крізь призму соціокультурних факторів. *Kelm: Education. Law. Management*. 2015. №3(11). С. 322–334.
260. Урри Дж. Мобильность. / пер. с англ. А.В.Лазарева, вступ. стаття Н.А. Харламова. Москва: Издательская и консалтинговая группа «Праксис», 2012. 576 с.
261. Урсул А.Д., Урсул Т.А. Мегатренды образования в третьем тысячелетии. *Future Human image*. Kyiv, 2013. №3. С. 39–95.
262. Факультет міжнародних відносин Національного авіаційного університету. Офіційний веб-сайт. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/navchalni-pidrozdili/institutes/institut-mizhnarodnix-vidnosin.html> (дата звернення:

- 11.06.2020).
263. Федорова, І. І., Трофименко, Я. В. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору. *Вісник НТУУ КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2012, 139–144. URL: http://novyn.kpi.ua/2012-2/Fedorova_Trofimenko.pdf (дата звернення: 18.05.2020).
264. Фрейре П. Педагогіка свободи: етика, демократія і громадянська мужність. / Пер. з англ. О. Дем'янчук. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. 120 с.
265. Халифаева О.А., Фади́на А.Г. Академическая мобильность и факторы формирования креативной личности. *Психология обучения*. 2013. № 1. С. 4–12.
266. Хильде де Риддер-Симэнс. Средневековый университет: мобильность. *Alma Mater*. Москва: РУДН, 1997. №1. С. 38–46.
267. Хом'юк І.В. Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2012. 380 с.
268. Цимбалістий В.Ф. Теорія міжнародних відносин : навч. посібник. 3-тє вид. доповнене та виправлене. Львів: «Новий Світ-2000», 2009. 360 с.
269. Черныш М.Ф. Социальные институты и мобильность в трансформирующемся обществе: дисс. ... доктора социол. наук: 22.00.04. Москва, 2005. 314 с.
270. Чернуха Н.М. Формування соціальної мобільності студентів в сучасному інтеграційному освітньому просторі. *Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість*: зб. матер. конф., (13–15 листоп. 2012 р.) С. 91–101.
271. Чистохвалов В.Н., Филиппов В.М. Состояние, тенденции и проблемы академической мобильности в Европейском пространстве высшего образования: Учеб. пособие. Москва: РУДН, 2008. 162 с.
272. Что такое веб-квест? URL: <https://sites.google.com/site/webquestmiory/resursy/cto-takoe-veb-kvest> (дата

- звернення: 12.04.2020).
273. Шевчук О.Б. Особливості підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю за кордоном. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13sobpzk.pdf> (дата звернення: 18.05.2020).
274. Шеина И.М. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции как фактор развития академической мобильности. *Педагогическое образование и наука: Научно-методический журнал*. 2009. № 9. С. 44–48.
275. Шпекторенко І.В. Поняття та структура феномену професійної мобільності державного службовця. *Університетські наукові записки*. 2007. № 4 (24). С. 467–472.
276. Шпекторенко І.В. Структура академічної мобільності персоналу: управлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр.* Дніпропетров. регіон. ін-т держ. упр. НАДУ при Президентові України. 2009. № 2. URL: <http://bit.ly/2bsYHH8> (дата звернення: 12.06.2020).
277. Щодо затвердження Примірного положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України: Наказ МОН України від 29 травня 2013 року № 635. URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/36037/ (дата звернення: 18.02.2020).
278. Юрченко В.В. Особливості регулювання трудової мобільності робітників різних вікових груп. *Економіка розвитку*. 2006. № 2 (38). С. 60–64.
279. Юрченко В.В. Соціально-психологічні аспекти формування трудової мобільності. *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр.* Вип. 218, т. 2. Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. С. 515–522.
280. Ядровская М.В. Модели в педагогике. Вестник Томского государственного университета 2013. № 366. С. 139-143.
281. Яицкая А.А. Академическая мобильность студентов. *Студенческий научный форум: материалы V Международной студенческой электронной*

- научной конференции (15 февраля – 31 марта 2012 г.) URL: <http://www.rae.ru/forum2012/213/2984> (дата звернения: 16.05.2020).
282. Absaliamova Ya. Michnenko G. Formation of intellectual mobility by learning ESP as a basis for professional self-actualization. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. Kosice, Slovakia. 2017. Volume 5, № 5A/2017. P. 6 – 8.
283. Bartlett R., King P. Teaching Economics as a Laboratory Science. *Journal of Economic Education*. 1990. Spring. P. 181–93.
284. Böhm A., Follari M., Hewett A., Jones S., Kemp N., Meares D., Pearce D., Van Cauter K. Vision 2020. Forecasting International student mobility. UK perspective. British Council. Available. 2004. URL: <http://www.britishcouncil.org/eumd – vision 2020.pdf> (application date: 18.02.2020).
285. Bobrytska V.I. Innovation in the Educational policy of Ukraine in the development of academic mobility. *Innovations in education: Monograph 3/* ed. by L. Shlossman. Vienna, Austria: «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. 2014. P.16–27 (180 p.).
286. Diachok N.V., Chernukha N.N. A Foreign Language Specialist: vectors to professional mobility. *Current scientific research: Collection of scientific articles*. Montreal, Canada: Publishing house «BREEZE», 2017. P. 208–212.
287. Cantwell B. Transnational mobility and international academic employment: Gatekeeping in an academic competition arena. *Minerva*. 2011. No. 49(4). P. 425-445.
288. Cultural Mobility: A Manifesto / Stephen Greenblatt, Ines Županov etc. Cambridge University Press, 2009. 282 p.
289. Erikson R., Goldthorpe J.H. The constant flux. A study of class mobility in industrial societies. Oxford: Clarendon, 1992. 492 p.
290. EHEA Ministerial Conference Mobility Strategy 2020 for European Higher Education Area 17 August 2012. URL:

- <http://www.ehea.info/Uploads%281%29/2012%20EHEA%20Mobility%20Strategy.pdf> (application date: 19.06.2020).
291. Favell A. Migration, mobility and globaloney: metaphors and rhetoric in the sociology of globalization. *Global Networks*. 2001. No.1 (4). pp. 389–398.
292. Ganzenboom H.B.G., Luijkx R., Treiman D.J. Inter generational class mobility in comparative perspective. *Research in social stratification and mobility* / Ed. by A.L. Kallerberg. Greenwich, Conn.: JAIPress, 1989. Vol. 8. 144 p.
293. Guruz K. Higher Education and International Student Mobility in the Global Knowledge Economy: Revised and Updated Second Edition. SUNY Press, 2011. 441 p.
294. Hochschulen in Deutschland. URL: <https://www.hochschulkompass.de/hochschulen.html> (application date: 12.04.2020).
295. Jenneau S. Financial stability objectives and arrangements – what`s new? The role of central banks in macroeconomic and financial stability. *BIS Rapers*, 2014, №76. P. 60–66.
296. Kaplina S.E. History of Formation and Development of Professional Mobility in the System Engineering Teaching. *Middle Technical education*. Chita, № 6. 2012. P. 54.
297. Key issues for the European Higher Education Area – Social Dimension and Mobility. URL: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/WGR2007/SocialDimensionandMobilityreport.pdf> (application date: 11.05.2020).
298. Mechtenberg L., Strausz R. The Bologna process: how student mobility affects multi - cultural skills and educational quality. *International Tax and Public Finance*. Springer, 2008. Vol. 15 (2). pp. 109–130.
299. Murphy-Lejeune E. Student Mobility and Narrative in Europe: The New Strangers (Routledge Studies in Anthropology). Routledge, 2001. 288 p.
300. Michael Byram and Fred Dervin (eds.). Students, Staff and Academic Mobility in Higher Education. *Cambridge Scholars Press*. 2008. 313 p.

301. Mitacs Globalink Research Internship. URL: <https://www.mitacs.ca/en/programs/globalink/globalink-research-internship> (application date: 12.07.2020).
302. Naukkarinen O. Aesthetics and Mobility – A Short Introduction into a Moving Field. URL: <http://www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=350> (application date: 11.06.2020).
303. National Report regarding the Bologna Process implementation 2009–2012. URL: <http://www.ehea.info/article-details.aspx?Articled=86> (application date: 08.04.2020).
304. Parkin M., Powell M., Matthews K. *Economics*, 3rd edn, Addison-Wesley, Harlow Radic G. The usage of information technology in the implementation of the Bologna Principle of the student mobility. *Gordana Radic. Journal of Information Technology and Applications*. 2011. Vol. 1. No. 1. pp. 24–32.
305. Report of EHEA Ministerial Conference and Third Bologna Policy Forum. URL: <http://www.bologna-bucharest2012.ehea.info> (application date: 18.02.2020).
306. Robert D. Atkinson & Andrew S. McKay. Digital prosperity. *Understanding the Economic Benefits of the Information Technology Revolution*. 2007. P. 124–136.
307. Robertson S.L. Critical response to Special Section: International academic mobility. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 2010. Vol. 31/5. pp. 641–647.
308. Saarikallio-Torp M., Wiers- Jenssen J. Nordic students abroad. Student mobility patterns, student support systems and labour market outcomes. URL: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17453/Tutkimuksia110.pdf?sequence=1> (application date: 07.05.2020).
309. Skyrda T.S. Professional competence of business English teaching. *Україна і світ: перспективи та стратегії розвитку: електронний збірник наукових праць Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету*. №2. Випуск 7. Київ: ННІМВ

- НАУ, 2018. С. 120–125. URL: http://imv.nau.edu.ua/images/stories/201812/ukrisvit_0218.pdf (application date: 18.03.2020).
310. Skyrda T. S. Peculiarities of formation of academic mobility for future bachelors in international relation. *Virtus*. Серія: «Педагогіка». Монреаль, Канада, Вид-во: СРМ «ASF», 2019. № 37. С. 152–157
311. Skyrda T.S. Public speaking tasks. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі*: всеукраїнська науково-практична конференція. (Київ, 18 березня 2011р.). Київ: вид-во Нац. Авіац. ун-ту «НАУ – друк», 2011. С. 30–33.
312. Skyrda T.S. Definitions and connotations in the English language. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України*: Всеукраїнська науково-практична конференція. (Київ, 24-25 березня 2011р.) Київ: вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ – друк», 2011. С. 18–20.
313. Skyrda T.S. *Neologisms in modern English XVII tesol. Ukraine International Conference: English in Globalized World: 17 міжнародна конференція*: збірник наукових праць. (Кам'янець-Подільський, 15-16 березня 2012 р.). Кам'янець-Подільський: ВПП «Апостроф», 2012. С. 23–24.
314. Skyrda T.S. The peculiarities of professional training of future bachelors in international relations at the National Aviation University. *Fundamental and applied science – 2019: Materials of the XV International scientific and practical Conference*. (October 30 – November 7, 2019 y.). Pedagogical sciences: Sheffield. Great Britain. Science and education LTD. P. 18–21.
315. Skyrda T.S. A legal basis for the formation of academic mobility for future bachelors in international relations in the process of professional. *Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2019: Materiały XV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. (Przemyśl, 07 – 15 listopada 2019 r.). Pedagogiczne nauki. Volume 7 Przemyśl, Poland: Nauka i studia. P. 44–46.
316. OECD. Internationalisation and Trade in Higher Education, 2004. URL:

- https://www.oecd-ilibrary.org/education/internationalisation-and-trade-in-higher-education_9789264015067-en (application date: 18.03.2020).
317. Teichler U., Ferencz I., Wachter B. (2001), Mapping mobility in European higher education. Volume. Overview and trends, the Directorate General for Education and Culture DG EAC, of the European European Commission, June 2011, Brussels. URL: http://ec.europa.eu/education/more-information/docc2001/aca_en.pdf (application date: 03.08.2020).
318. Vasylyshyna N., Skyrda T., Slobozhenko R. Newest determinants of practice-oriented training of tourism specialists in a policultural education environment. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph* / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P. 22–41.
319. Varghese N.V. Globalization of higher education and cross-border student mobility. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001579/157989e.pdf> (application date: 18.03.2020).
320. Vasiletz T.S. Academic mobility in higher education. *Сборник научных трудов SWorld. Современные направления теоретических и прикладных исследований: материалы международной научно-практической конференции*. Выпуск 1. Том 21. Одесса: Куприенко, 2013. С. 71–73.
321. Voronovskaya L.P. Structure of professional mobility of a utility sector specialist. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. 2015. № 7–8. P. 36– 38.
322. Wiers-Jenssen J. Student Mobility and the Labour Market: Paper II – Information Project on Higher Education Reform III. In Seminar for Bologna Experts– Making Mobility Happen, Rome, 30—31 March 2009.
323. Professional Mobility URL: <http://prokhorovfund.com/projects/contest/155/> (application date: 11.03.2019)
324. Report of EHEA Ministerial Conference and Third Bologna Policy Forum. URL: <http://www.bologna-bucharest2012.ehea.info> (application date: 18.07.2020).

325. Robertson S.L. Critical response to Special Section: International academic mobility. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 2010. Vol. 31/5. pp. 641–647
326. The Bologna Process 2020 – The European, Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education. (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28–29 April 2009). URL: <http://www.bologna2009benelux.org>. (application date: 20.04.2020).

Додаток А

Стандарт вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Галузі знань 29 «Міжнародні відносини» (2020 р.)

(фрагмент)

Джерело (Link): <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/292-mizhna-econom-vidnosyny-M.pdf>

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України 04.03.2020 р. № 357

СТАНДАРТ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ Перший (бакалаврський) рівень
СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ БАКАЛАВР
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 29 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Видання офіційне

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київ 2020

І. ПРЕАМБУЛА

Стандарт вищої освіти України із галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

Стандарт вищої освіти затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки від 04.03.2020 р. № 357.

Стандарт розроблено членами підкомісії зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» Науково-методичної комісії № 5 з соціальних наук та журналістики.

Стандарт розглянуто Федерацією роботодавців України.

Стандарт розглянуто після надходження всіх зауважень і пропозицій та схвалено на засіданні підкомісії зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» Науково-методичної комісії № 5 з соціальних наук та журналістики Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Стандарт погоджено рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти від 18.02.2020 р. № 4.

II – ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Галузь знань	29 Міжнародні відносини
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Форми навчання	Обмеження відсутні
Освітня кваліфікація	Бакалавр міжнародних економічних відносин за спеціалізацією (зазначається за наявності)
Кваліфікація в дипломі	Ступінь вищої освіти: Бакалавр Спеціальність: 292 Міжнародні економічні відносини Освітня програма: (зазначити назву освітньої програми) Спеціалізація: (зазначається за наявності)
Опис предметної області	Об’єкт вивчення – функціонування та розвиток світового господарства, форм міжнародних економічних відносин і механізмів їх реалізації, мотивації й поведінки суб’єктів міжнародних економічних відносин на мікро-, мезо-, макро та мегарівнях, у процесі еволюції міжнародних відносин та міжнародного співробітництва. Теоретичний зміст предметної області – економіка світогосподарських зв’язків з її закономірностями формування та розвитку суспільних відтворювальних процесів у їх взаємозв’язку і взаємозалежності на основі міжнародної економічної діяльності, міжнародного поділу праці та інституціонального механізму регулювання в процесі трансформації міжнародних економічних відносин та міжнародного економічного співробітництва. Цілі навчання – підготовка фахівців, здатних розв’язувати спеціалізовані складні задачі і практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у сфері міжнародних економічних відносин. Методи, методики та технології: методи теоретичного та емпіричного дослідження, економіко-математичного аналізу та прогнозування, методики аналізу даних, технології пошуку й обробки інформації, експертного оцінювання результатів реалізації міжнародних економічних відносин. Інструменти: сучасні інформаційно-аналітичні системи, стандартні та спеціальні програмні продукти
Академічні права випускників	Випускник бакалаврського рівня вищої освіти може продовжувати навчання на освітньому рівні магістр, а також підвищувати кваліфікацію й отримувати додаткову освіту за сертифікованими програмами та програмами післядипломного навчання.

III – ОБСЯГ КРЕДИТІВ ЄКТС, НЕОБХІДНИЙ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ВІДПОВІДНОГО СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Обсяг освітньої програми бакалавра: на базі повної загальної середньої освіти 240 кредитів ЄКТС.

Заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати результати навчання, отримані в межах попередньої освітньої програми підготовки молодшого бакалавра (молодшого спеціаліста) за іншими спеціальностями обсягом не більше 60 кредитів ЄКТС. Мінімум 50% обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю, що визначені цим Стандартом вищої освіти. Мінімальний обсяг практики – 6 кредитів

IV – ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИПУСКНИКА

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері міжнародних відносин у цілому та міжнародних економічних, зокрема, а також у процесі навчання, що передбачає застосування новітніх теорій та методів при здійсненні комплексних досліджень світо господарських зв'язків, характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні компетентності	1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. 3. Здатність навчатися та бути сучасно навченим. 4. Здатність планувати та управляти часом. 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. 6. Здатність спілкуватися іноземними мовами. 7. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій. 8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. 9. Уміння бути критичним та самокритичним. 10. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). 11. Здатність працювати в команді. 12. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

Спеціальні (фахові) компетентності	1. Здатність виокремлювати характерні ознаки та тенденції розвитку світового господарства, особливості реалізації економічної політики та світових інтеграційних/дезінтеграційних процесів, у тому числі євроатлантичної інтеграції. 2. Здатність використовувати базові категорії та новітні теорії, концепції, технології і методи у сфері міжнародних економічних відносин з урахуванням їх основних форм, застосовувати теоретичні знання щодо функціонування та розвитку міжнародних економічних відносин. 3. Здатність виявляти особливості функціонування середовища міжнародних економічних відносин та моделей економічного розвитку. 4. Здатність обґрунтовувати особливості реалізації форм міжнародних економічних відносин на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях. 5. Здатність здійснювати комплексний аналіз та моніторинг кон'юнктури світових ринків, оцінювати зміни міжнародного середовища та вміти адаптуватися до них. 6. Здатність аналізувати міжнародні ринки товарів і послуг, інструменти та принципи регулювання міжнародної торгівлі. 7. Здатність аналізувати теорії та механізми реалізації міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносин. 8. Здатність визначати функціональні особливості, характер, рівень та ступінь взаємозв'язків між суб'єктами міжнародних економічних відносин різного рівня та налагоджувати комунікації між ними. 9. Здатність до діагностики стану досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками. 10. Здатність обґрунтовувати доцільність застосування правових, економічних та дипломатичних методів (засобів) вирішення конфліктних ситуацій на міжнародному рівні. 11. Здатність проводити дослідження економічних явищ та процесів у міжнародній сфері з урахуванням причинно-наслідкових та просторово-часових зв'язків 12. Здатність використовувати нормативно-розпорядчі документи та довідкові матеріали при здійсненні професійної діяльності у сфері міжнародних економічних відносин. 13. Здатність проводити оцінку та аналіз без пекової компоненти у міжнародних економічних відносинах. 14. Здатність спілкуватися на професійному та соціальному рівнях з використанням фахової термінології, включаючи усну і письмову комунікацію державною та іноземними мовами. 15. Здатність застосувати методи, правила і принципи функціонування міжнародних економічних відносин для розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. 16. Здатність постійно підвищувати теоретичний рівень знань, генерувати й ефективно використовувати їх в практичній діяльності.

V – НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, СФОРМУЛЬОВАНИЙ У ТЕРМІНАХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

1. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, усвідомлюючи необхідність навчання впродовж усього життя, проявляти толерантність та готовність до інноваційних змін.
2. Вільно спілкуватися з професійних питань державною та іноземними мовами усно і письмово, фахово використовувати економічну термінологію.
3. Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, програмні пакети загального і спеціального призначення.
4. Систематизувати й упорядковувати отриману інформацію щодо процесів і явищ у світовому господарстві; оцінювати та пояснювати вплив ендогенних і екзогенних факторів на них; формулювати висновки і розробляти рекомендації з урахуванням особливостей національного і міжнародного середовища.
5. Володіти навичками самоаналізу (самоконтролю), бути зрозумілим для представників інших бізнес-культур та професійних груп різного рівня (з фахівцями з інших галузей знань/видів діяльності) на засадах цінування різноманітності, мультикультурності, толерантності та поваги до них.
6. Планувати, організовувати, мотивувати, оцінювати та підвищувати результативність колективної праці, здійснювати дослідження в групі під керівництвом лідера, з урахуванням вимог та особливостей сьогодення в умовах обмеженості часу.
7. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.
8. Розуміти, виділяти й описувати нові явища, процеси й тенденції глобального розвитку, механізми й інструменти реалізації економічної політики та світових інтеграційних / дезінтеграційних процесів, у тому числі та євроатлантичної інтеграції.
9. Розуміти і вміти застосовувати, відповідно до інших вимог освітньої програми, сучасні теорії та методи розв'язання спеціалізованих складних задач і практичних проблем у сфері міжнародної торгівлі товарами та послугами, міжнародного руху капіталу, міжнародних валютно-фінансових та кредитних відносин, мобільності людських ресурсів, міжнародного трансферу технологій.
10. Ідентифікувати та виокремлювати особливості функціонування суб'єктів міжнародних відносин та моделей їх економічного розвитку.
11. Обґрунтовувати власну думку щодо конкретних умов реалізації форм міжнародних економічних відносин на мега-, макро-, мезо- і макрорівня.
12. Здійснювати комплексний аналіз складних економічних систем, зіставляти та порівнювати їх складові, оцінювати й аргументувати оцінки результативності їх функціонування.
13. Підбирати і вміло застосовувати аналітичний інструментарій дослідження стану та перспектив розвитку окремих сегментів міжнародних ринків товарів і послуг з використанням сучасних знань про методи, форми й інструменти регулювання міжнародної торгівлі.
14. Розуміти і застосовувати теорії, принципи, засоби й інструменти реалізації міжнародних валютно-фінансових та кредитних відносин.
15. Визначати функціональні особливості, характер, рівень та ступінь взаємозв'язків між суб'єктами міжнародних економічних відносин різного

- рівня та налагоджувати комунікації між ними.
16. Демонструвати знання про стан досліджень міжнародних економічних відносин та світового господарства у міждисциплінарному поєднанні із політичними, юридичними, природничими науками.
  17. Визначати причини, типи та характер міжнародних конфліктів і суперечок, обґрунтовувати і застосовувати економічні, юридичні та дипломатичні методи і засоби їх вирішення на міжнародному рівні, відстоюючи національні інтереси України.
  18. Досліджувати економічні явища та процеси у міжнародній сфері на основі розуміння категорій, законів; виділяючи й узагальнюючи тенденції, закономірності функціонування та розвитку світового господарства з урахуванням причинно-наслідкових та просторово-часових зв'язків.
  19. Розуміти та застосовувати чинне законодавство, міжнародні нормативні документи і угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо у сфері міжнародних економічних відносин.
  20. Відстоювати національні інтереси України з урахуванням безпекової компоненти міжнародних економічних відносин.
  21. Розуміти і мати навички з ведення ділового протоколу та ділового етикету у сфері міжнародних економічних відносин, враховуючи особливості міжкультурного спілкування на професійному та соціальному рівнях, як державною так і іноземними мовами.
  22. Застосовувати відповідні методи, правила і принципи функціонування міжнародних економічних відносин для розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.
  23. Усвідомлювати необхідність навчання впродовж життя з метою підтримки професійної компетентності на високому рівні.
  24. Обґрунтовувати вибір і застосовувати інформаційно-аналітичний інструментарій, економіко-статистичні методи обчислення, складні техніки аналізу та методи моніторингу кон'юнктури світових ринків.
  25. Презентувати результати дослідження на базі яких, розробляються рекомендації та заходи з адаптації до змін міжнародного середовища.

Додаток Б

**Перелік країн, з якими здійснюється академічний обмін студентів ЗВО
України за результатами конкурсів на організацію міжнародної кредитної
мобільності**

Top Countries in Erasmus+ Mobility Partnerships with Ukraine [95]

Place according to partnerships №s	Programme Countries	Partnership	Participating Country Status
1	Poland	1188	EU-member state
2	Germany	250	EU-member state
3	Spain	226	EU-member state
4	Romania	183	EU-member state
5	Lithuania	171	EU-member state
6	Greece	125	EU-member state
7	Italy	115	EU-member state
8	France	110	EU-member state
9	Turkey	86	Pre-Accession Country
10	Slovakia	80	EU-member state
11	Austria	58	EU-member state
12	Croatia	49	EU-member state
13	Czech Republic	49	EU-member state
14	Bulgaria	47	EU-member state
15	Hungary	46	EU-member state
16	Portugal	43	EU-member state
17	The United Kingdom	38	EU-member state
18	the Netherlands	36	EU-member state
19	Belgium	35	EU-member state
20	Sweden	28	EU-member state
21	Slovenia	26	EU-member state
22	Norway	24	EEA
23	Finland	21	EU-member state
24	Cyprus	20	EU-member state
25	Latvia	20	EU-member state
26	Estonia	18	EU-member state
27	Ireland	15	EU-member state
28	Luxembourg	9	EU-member state
29	Malta	7	EU-member state
30	Denmark	6	EU-member state
31	North Macedonia	3	Pre-Accession Country
32	Iceland	2	EEA
33	Lihtenstein	0	EEA
34	Serbia	0	Pre-Accession Country

Додаток В

Академічна мобільність у Національному авіаційному університеті за програмами міжнародної академічної мобільності і обміну (2015-2022 рр.)

Німеччина

KA.107 International Credit Mobility Partnerships between Germany and Ukrainian Institutions for 2015-2022

Application Year	Ukrainian HEIs as Partner Country	Programme Country	Programme Countries HEIs
...			
2018	National Aviation University	DE	OTTO-FRIEDRICH-UNIVERSITAET BAMBERG
2017	National Aviation University	DE	Technische Universitaet Dresden

Греція

KA.107 International Credit Mobility Partnerships between Greece and Ukrainian Institutions for 2015-2022

Application Year	Ukrainian HEIs as Partner Country	Programme Country	Programme Countries HEIs
...			
2018	National Aviation University	Greece	ARISTOTELIO PANEPISTIMIO THESSALONIKIS

Угорщина

KA.107 International Credit Mobility Partnerships between Hungarian and Ukrainian Institutions for 2015-2022

Application Year	Ukrainian HEIs as Partner Country	Programme Country	Programme Countries HEIs
...			
2017	National Aviation University	HU	University Of Dunaujvaros

Продовження Додатка В

Литва

KA.107 International Credit Mobility Partnerships between Lithuanian and Ukrainian Institutions for 2015-2022

Application Year	Ukrainian HEIs as Partner Country	Programme Country	Programme Countries HEIs
...			
2016	National Aviation University	LT	Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas
2018	National Aviation University	LT	VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
2017	National Aviation University	LT	Vilniaus Gedimino Technikos Universitetas Viesoji Istaiga

Додаток Г

Форма заповнення Анкети-заяви для студента /аспіранта для участі у Програмі Еразмус +

Додаток 1 до Порядку

**ПРОГРАМА ERASMUS+
КРЕДИТНА МОБІЛЬНІСТЬ (KA107)
СТУДЕНТСЬКА/АСПІРАНСЬКА МОБІЛЬНІСТЬ ДЛЯ НАВЧАННЯ**

**АНКЕТА-ЗАЯВА
АКАДЕМІЧНИЙ РІК 20__/20__**

Дата подачі документів: _____
№ реєстрації: _____

А. ВІДОМОСТІ ПРО КАНДИДАТА			
1	ПІБ		
	Серія та номер закордонного паспорту (із терміном закінчення)		
	Адреса електронної пошти, контактний номер телефону		
2	Факультет/інститут		
	Курс та група		
	Напрямок підготовки (спеціальність та спеціалізація)		
	Рівень вищої освіти		
3	Приймаючий заклад (за пріоритетом):		
	- перший виш-партнер		
	- другий виш-партнер		
В. ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ			
4	Середній бал навчання		ПІБ та підпис координатора з академічної мобільності:
5	Чи брали Ви вже участь у проектах кредитної мобільності програми «Еразмус»?	☐ НІ	☐ ТАК _____ _____ _____ _____ _____ (вказати кількість разів, які проекти)
6	Належність до пільгової категорії (інваліди тощо)*? Якщо «так», зазначити до якої	☐ ТАК	_____
7	ЗНАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ*		
	Рівень:	Тип сертифікату:	

1. Своїм підписом я даю згоду на обробку зазначених вище персональних даних та передачу їх третім особам (вишам-партнерам) з метою участі у програмі мобільності. 2. Зверніть, будь ласка, увагу на те, що остаточне рішення стосовно вибору кандидатів залишається за університетом-партнером. 3. Перелік предметів остаточного узгоджується після початку мобільності в університеті-партнері. Також засвідчую, що все вищевикладене є достовірним:	Дата:

Заповнюється працівником Сектору академічн Заповнюється працівником Сектору академічної мобільності

До анкети-заяви додано наступні документи:

- копія навчальної картки;
- сертифікат, що підтверджує рівень іноземної мови;
- для студентів** план навчання (Learning Agreement) із зазначенням дисциплін/курсів, обсягу навчальної роботи/кількості кредитів ECTS погоджений координатором академічної мобільності на факультеті/інституті; **для аспірантів** план навчання (Learning Agreement) із зазначенням дисциплін/курсів, обсягу навчальної роботи/кількості кредитів ECTS координатором академічної мобільності на факультеті/інституті; або план дослідження узгоджений з науковим керівником та координатором академічної мобільності факультету/інституту, підписаний завідувачем відділу аспірантури та докторантури, та погоджений із приймаючим закладом (за можливістю).
- документи, що засвідчують досягнення студента у студентській та/або науково-дослідній роботі (**для аспіранта обов'язково!**).

Отримані бали за конкурсом		Показник	Бал
1.	Рейтинг		
2.	Рівень володіння іноземною мовою		
3.	Досягнення у науково-дослідній роботі:		
	Статті та патенти за фахом:		
	Стаття у виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз: Scopus & web of science (5); всі інші статті (4)		
	Стаття у виданні України (3)		
	Інші статті (1)		
	Патент на винахід (5)		
	Патент на корисну модель (3)		
	Об'єкти права інтелектуальної власності (3)		
	Конференції за фаховою тематикою:		
	участь у Всеукраїнській або у міжнародній конференціях (в Україні) (2)		
	участь у міжнародній конференції (за кордоном) (3)		
	участь у факультетських/інститутських/університетських конференціях (за кордоном) (3)		
	участь в інших конференціях (1)		
	доповідь/стенд на конференції без публікації тези (1)		
	відзнака за найкращу доповідь на Всеукраїнській або міжнародній конференції (1)		
	Олімпіади та конкурси інноваційних проєктів, наукових робіт за фахом:		
призове місце на міжнародній олімпіаді/конкурсі (5)			
призове місце на Всеукраїнській олімпіаді/конкурсі (3)			
призове місце у першому турі Всеукраїнської олімпіади (університетський рівень) (2)			
призове місце у інших олімпіадах/конкурсах (1)			
4.	Кількість кредитів ECTS на перезарахування		
Загальна кількість балів			

Додаток Д

Перелік країн і заклади вищої освіти / установ, з якими Національний авіаційний університет співпрацює за програмами академічної мобільності станом на 2020 рік

(інформацію надано сектором академічної мобільності Інституту новітніх технологій та лідерства НАУ)*

Країна	Заклад вищої освіти, установа	Шифр угоди	Термін укладання угоди	Термін	Адреса, контакти
АЗЕРБАЙДЖАН	ТОВ «ISTL Azeri»	61-2018/UA-AZ	15.02.2018	15.02.2023 +	Г. Рустамова директор Тел. +994 503 059 559 gulnara-v@mail.ru
БЛОРУСЬ	Білоруський національний технічний університет	66-2018/UA-BL	05.02.2018	05.02.2021 +	Ректор д.т.н., доцент С.В. Харитончик e-mail: bntu@bntu.by +375172927752, +375172929137
БЛОРУСЬ	Державна установа освіти «Республіканський інститут вищої школи»	28-2017/ UA-BL	29.08.2017	29.08.2022 + 5	Ректор Гайсенко Віктор Анатолійович 222 83 15, rector@nihe.by
БЛОРУСЬ	Брестський державний технічний університет	12-2014/UA-BL	30.10.2014	31.12.2019 +	Ректор П.С. Пойта 224017, Беларусь, м. Брест вул. Московська
БЛОРУСЬ	Російський державний соціальний університет (філіал у м. Мінськ)	09-2013/UA-BL	13.06.2013	13.06.2018 +	Директор С.А. Полетаєв (37517) 295 55 92, факс (+37517) 295 55 92 www.minsk@rgsu.net

БІЛОРУСЬ	Мінський державний вищий авіаційний коледж	08-2012/UA-BL	29.05.2012	31.12.2017 +	Начальник Александр Лапцевич 8 (017) 3414644, 341 46 55. Факс 8 (017) 341 66 32 www.minsk@rgsu.net, rgu.by
БОЛГАРІЯ	ТОВ "IKARION LTD"	80-2018/UA-BG	05.09.2018	05.09.2019	Генеральний директор ТОВ "IKARION LTD" Олександр Колос 2850 Petrich, Bulgaria 18 Arsen Zlatarov Str. Tel.: + 0879 505066 Mob.+359876934421 e-mail: Ikarionltd@gmail.com
БОЛГАРІЯ	Вільний університет Варни	04-2017/ UA-BG	17.02.2017	17.02.2020 +	052 359 620 052 81 00 87 rectpr_vfu@vfu.bg Prof. Galya Gercheva
БОЛГАРІЯ	Інститут інформаційних теорій та застосування ФОІ ІТЕА	06-2015/ UA-BG	25.12.2015	2020 +	Вчений секретар д-р Кассіміра Іванова, +359 (878)89 07 25, office@ithea.org)
БОЛГАРІЯ	Інститут інформаційних та комунікаційних технологій Болгарської академії наук	07-2014/UA-BG	07.05.2014	31.12.2024 р.	Директор Светозар Маргенов, office@iict.bas.bg, www.iict.bas.bg (359-02) 979 66 11, факс (359-02) 870 72 73
ВЕЛИКОБРИТАНІЯ	Університет Ноттінгема	33-2017/UA-UK	11.10.2017	11.10.2020	Раян Кейворт (директор з досліджень та інновацій) +44 115 951 51 51, regs@nottingham.ac.uk
ВЕЛИКОБРИТАНІЯ	Гліндворський університет	08-2013/UA-GB	11.06.2013	31.12.2023	Канцлер Sir Jon Shortridge +44 (0) 1978 293007, s.riley@glyndwr.ac.uk

ГРЕЦІЯ	Європейська організація публічного права	54-2018/UA-GR	31.01.2018	10p.	166 Achaiou, St.Kolonaki, 10675, Athens. Greece tel. 302113110671 info@eplo.int www.eplo.int.
ГРУЗІЯ	Кавказький університет	04-2019/UA-GZ	12.02.2019	12.02.2029	1 Paata Saakadze Str., 0102, Tbilisi, Georgia Tel.: + 995 32 237 77 77 E-mail: www.cu.edu.ge/en Prof. Kakha Shengelia President
ГРУЗІЯ	Університет Грузії	05-2019/UA-GZ	12.02.2019	12.02.2024	THE UNIVERSITY OF GEORGIA 77a, M. Kostava Str., Tbilisi, 0171, Georgia Tel.: + 2 55 22 22 E-mail: info@ug.edu.ge, ug@ug.edu.ge www.ug.edu.ge/public/enRector Konstantine Topuria
ГРУЗІЯ	LEGAL ENTITY OF PUBLIC LAW (LEPL) BATUMI SHOTA RUSTAVELI STATE UNIVERSITY	100-2018/UA-GZ	10.12.2018	10.12.2023	35/32 Ninoshvili/Rustaveli Street, 6010, Batumi, Georgia Tel: +995(422) 29-21-74 Fax: +995(422) 29-21-74 e-mail: info@bsu.edu.ge www.bsu.edu.ge Assoc. Prof. Merab Khalvashi
ГРУЗІЯ	НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	101-2018/UA-GZ	10.12.2018	10.12.2028	Національний інститут економічних досліджень 15, вулиця Анжіса, 6000, м. Батумі, Грузія Tel.: +995 593 72 21 15 e-mail: info@nier.ge website: nier.ge Бадрі Гечбаіа, директор

ГРУЗІЯ	Батумський учбовий університет навігації	102-2018/UA-GZ	10.12.2018	10.12.2028	38, просп. Тамара Мефа, 6010, м.Батумі, Грузія Тел.: +995 577 409 000 E-mail: info@bntu.edu.ge Website: www.bntu.edu.ge Пармен Кхведелідзе, ректор
ГРУЗІЯ	Кавказький Міжнародний Університет	91-2018/UA-GZ	30.10.2018	30.10.2028	вул. Чаргалі,73, 0141, м. Тбілісі, Грузія тел. (+995 32 2 т022115)e-mail:ciu@ciu.edu.ge, www.ciu.edu.ge, Кахабер Кордзаія
ГРУЗІЯ	Грузинський авіаційний університет	89-2018/UA-GZ	29.10.2018	29.10.2028	Пр-кт К. Цамебулі,16, 0103, Тбілісі, Грузія, (+99532 776571, +99532 776572) rector@ssu.edu.ge www.ssu.edu.ge Серго Тапнадзе
ГРУЗІЯ	Тбіліський педагогічний ун-т ім. Давида Агмашенебелі	62-2018/UA-GZ	26.02.2018	26.02.2023	not on the folder
ГРУЗІЯ	ТОВ "Приватний навчальний заклад «Грузино-Українська вища бізнес школа»"	60-2018/UA-GZ	14.02.2018	14.02.2023	Ірина Ластовченко (представник в Україні) +38 (044) 287-20-10
ГРУЗІЯ	Європейський університет	24-2017/UA-GZ	05.07.2017	2027	Ректор Лаша Канделакішвілі +995 322 14 11 81, info@esu.edu.ge, study@prag-inst.com
ЄГИПЕТ	Єгипетсько-український університет	18-2017/UA-EQ	12.06.2017	01.03.2027	-
ІНДІЯ	Remo International College of Aviation	64-2018/UA-IN	29.03.2018	29.03.2028	Director Vinoth Indiranathan Tel.: (044) 433 22 566

ІНДІЯ	Університет Адамас	05-2015/ UA-IN	08.12.2015	08.12.2020	Ректор Саміт Рей +9 184 799 18 001, contactus@adamasuniversity.ac.in, www. adamasuniversity.ac.in
ІНДОНЕЗІЯ	Університет Телком	03-2016/UA-ID	27.04.2016	27.04.2019	Ректор проф. Ір. Мохамад Ашарі info@io.telkomuniversity.ac.id (62-22) 7564 108, факс (62-22) 7565 200
ІРАН	Факультет новітніх наук та технологій Ун. Тегеран	69-2018/UA-IR	17.05.2018	17.05.2028	Амір Абад, вул. Північного Каргара, Тегеран, Іран Tel.: +98 (21) 88618435-8 Fax: +98 (21)88617087 e-mail: fnst@ut.ac.ir website: http://fnst.ut.ac.ir професор Махамуд Камарей декан факультету новітніх наук та технологій Тегеранського університету
ІРАН	Університет Систану і Белуджистану	59-2018/UA-IR	12.02.2018	12.02.2021р	Аліреза Бандані +98 54 3113 2500 E-mail: info [at] usb.ac.ir
ІСПАНІЯ	Політехнічний університет Каталонії	31-2017/UA-SP	14.09.2017	Зр.	Ректор Енрік Фоссас +34 93 401 6030, факс +34 93 401 5981, jaume.sanz@upc.edu, cttinfo.europeus@upc.edu
ІСПАНІЯ	Підло Консалтинг С.Л.	14-2013/UA-ES	27.07.2013	2023 р.	Координатор проекту Мерседес Реч +34-93 182 88 40, факс +34-93 291 77 50 mercedes.reche@pidlo.com
ІСПАНІЯ	Торгово-економічний відділ Посольства Іспанії в Україні	07-2017/ UA-ES	01.03.2017	Зр.	Голова торгово-економічного відділу Посольства Іспанії Хайме Рамон Фернандес Санчес (380-44) 280 53 63, kiev@comercio.mineco.es

ІТАЛІЯ	DESANKA	29-2017/UA-IT	31.08.2017	н/в	+39 049 9801681 info@desanka.com.ua www.desanka.com.ua
КАЗАХСТАН	Казахський Національний Педагогічний Університет ім. Абая	02-2019/UA-KA	04.02.2019	04.02.2024	
КАЗАХСТАН	Університет Туран	03-2019//UA-KA	04.02.2019	04.02.2024	
КАЗАХСТАН	ТОВ "Каспiан Рейдiо Сервісес"	83-2018/UA-KA	26.06.2018	26.06.2028	Атирау, Республіка Казахстан, 060011, ул Худіна,31-1, тел.87122202/141, 215/362, 203/522, факс. 8 712 2 202/1411, email: m.muratova.crs@gmail.com
КАЗАХСТАН	ТОВ "Каспiан Рейдiо Сервісес"	76-2018/UA-KA	26.06.2018	26.06.2028	Атирау, Республіка Казахстан, 060011, ул Худіна,31-1, тел.87122202/141, 215/362, 203/522, факс. 8 712 2 202/1411, email: m.muratova.crs@gmail.com
КАЗАХСТАН	АО «Академія гражданської авіації»	27-2013/UA-KA	30.10.2013	31.12.2033	Ректор Мухтар Байжуманов 8(727) 383 89 79, факс 8 (727) 383 89 69 rector@agakaz.kz
КАНАДА	Лабо Концентрейшин Інк.	17-2017/UA-SA	12.06.2017	5р.	Ген. Директор Костянтин Сидоренко +1 (450) 558 2247, laboconcentration@gmail.com
КАНАДА	Канадор коледж	67-2018/UA-SA	16.05.2018	10	Президент Джордж Бертон
КАНАДА	Канадор коледж	68-2018/UA-SA	16.05.2020	10	Президент Джордж Бертон

КАНАДА	Georgian College of Applied Art and Technology	95-2018/UA-CA	19.11.2018		Kevin Weaver, Vice-President
КИРГИЗИЯ	Киргизський авіаційний коледж ім. І. Абдраїмова	47-2017/UA-GM	28.11.2017	5р.	Директор Курманів Улан Есембековий
КИТАЙ	Асоціація освіти провінції Фуцзянь з міжнародного обміну	09-2019/UA-CN	15.03.2019	15.03.2024	АСОЦІАЦІЯ ОСВІТИ ПРОВІНЦІЇ ФУЦЗЯНЬ З МІЖНАРОДНОГО ОБМІНУ Add: 20/F, Xinqiaolian Plaza, 106 North Wuyi Road, Fuzhou, Fujian 35001 China Ши Зумей Президент
КИТАЙ	ПРОФЕСІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЛІМІНГ	94-2018/UA-CN	06.11.2018	06.11.2023	www.lmu.edu.cn Сонбай Ванг Президент
КИТАЙ	ВНУТРІШНІЙ МОНГОЛЬСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ	93 -2018/ UA-CN	05.11.2018	05.11.2023	No.49 Aimin Street, Xincheng District, Hohhot, Inner Mongolia, 010051 Fax: (86-471) 650-3298 Email: hythanyt@imut.edu.cn www.imut.edu.cn Йонмін Сінг ректор

КИТАЙ	Професійна школа авіаційної майстерності	88-2018/UA-CN	30.10.2018	30.10.2023	6, Xing Hua Street. Area: Huadu. City: Guandchu Китайська Народна Республіка Tel.: : +8613903065550 www.hwhkys.com Хуан Фейсіонг, Президент
КИТАЙ	ЧУНЦИНСЬКИМ УНІВЕРСИТЕТОМ	85-2018/ UA-CN	02.10.2018	02.10.2028	Чжун Цзюнь І, Президент Лю Хань Лун проректор
КИТАЙ	ЧУНЦИНСЬКИЙ Університет	78-2018/UA-CN	22.06.2018	22.06.2023	Tel:0791-83863153/13979177565 Email:zhangsonglong04@163.com nchkforeign@yahoo.com.cn www.nchu.edu.cn
КИТАЙ	ЧУНЦИНСЬКА МІСЬКА КОМІСІЯ З ОСВІТИ	75-2018/UA-CN	15.06.2018	15.06.2023	ЧУНЦИНСЬКА МІСЬКА КОМІСІЯ З ОСВІТИ 369# Beibinyilu Road, Jiangbei District 400020, Chongqing, China Tel: +86-23-63855956 Fax: +86-23- 63612912 e-mail: bin.li@china.com http://www.cqjw.gov.cn Ли Бин Заступник директора Департамент міжнародного співробітництва та обмінів

КИТАЙ	ШКОЛА АЕРОКОСМІЧНОГО ІНЖЕНЕРІНГУ УНІВЕРСИТЕТУ XI'AN JIAOTONG (Китайська народна Республіка)	74-2018/UA-CN	15.06.2018	15.06.2023	ШКОЛА АЕРОКОСМІЧНОГО БУДУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТУ XI'AN JIAOTONG 28 West Xianning Road 710049, China Tel: +86-29-82668750 Fax: +86-29- 82668394 http://www.xjtu.edu.cn Професор Shen Shengping Декан
КИТАЙ	Xinjiang Communications Construction Group Co., Ltd	56-2018/UA-CN	01.02.2018	2 p	Huang Yong
КИТАЙ	Комунікаційна будівельна група Синьцзянь ЛТД	55-2018/UA-CN	01.02.2018	2 p	Huang Yong
КИТАЙ	Beijing Puxian education technology development Co.	53-2017/UA-CN	01.12.2017	01.12.2021	Yang Yong General Manager
КИТАЙ	Місцевий орган влади провінції Чжецзян місто Ханчжоу, Сяошань	43-2017/UA-CN	21.11.2017	21.11.2021	Wang Min, Mayor of Xi'an district
КИТАЙ	ТОВ "Zhejiang Golden Egg Science and Technology"	41-2017/UA-CN	08.11.2017	3p.	Генеральний директор Лі Люменг

КИТАЙ	Місцевий орган влади провінції Чжецзян місто Ханчжоу, Сяошань	40-2017/UA-CN	10.11.2017	10.11.2020	Gu Chun Xiao
КИТАЙ	Ланчжоуський технологічний університет	23-2017/ UA-CN	29.06.2017	5р.	Президент Жуй Чжиюань 0931 2976037 study@lut.cn
КИТАЙ	Ланчжоуський університет	22-2017/ UA-CN	29.06.2017	5р.	Президент Wang Cheng +86 931 891 1119, news@lzu.edu.cn
КИТАЙ	Чжецзянський педагогічний університет	21-2017/ UA-CN	29.06.2017	29.06.2032	Президент Jiang Guojun +86 (579) 8228 23 80, факс +86 (579) 8228 0337, wsc@zjnu.cn
КИТАЙ	Класичний університет центрального Китаю	06-2017/ UA-CN	21.02.2017	10р.	Ректор Yang Zongkai +8627 8802 8205, факс +8627 8802 3380, hzbwh@vip.sina.com
КИТАЙ	Шеньянський аерокосмічний університет	15-2013/UA-CN	17.07.2013	31.12.2023	No.37Daoyi South Avenue, Daoyi Development District, Shenyang China 110136, 8624-89724898, 8624-8972298 e-mail:richardchen@sau.edu.cn President Wang Wei
КИТАЙ	Веньчжоунський університет	36-2003/ UA-CN	24.03.2003	необмежений	Президент Kong Fangshen

КИТАЙ	Наньчанський інститут авіаційних технологій	33-2003/ UA-CN	07.04.2003	необмежений	Президент Liu Gaohang
ЛАТВІЯ	Вентспілський університет прикладних наук	57-2018/UA-LT	05.02.2018	05.02.2023	Ректор Карліс Креслінс Reg.No.:90000362426 101, Inzenieru str. Ventspils, Latvia L.V.-3601
ЛАТВІЯ	Ризький технічний університет	12-2017/UA-LT	11.04.2017	11.04.2022	Ректор Леонід Рібіцкіс +371 670 897 66 Факс +371 670 897 01 rtu@rtu.lv
ЛИТВА	Вільнюський технічний університет _м.. Гедимінаса	01-2017/UA-LI (98-2008/UA-LI)	23.01.2017	23.01.2019	Проф. Vytautas Urbanavicius (кафедра електронних систем) vytautas.urbanavicius@vgtu.lt +370 5 274 47 56
МОНГОЛІЯ.	Монгольський державний університет науки і технології	07-2012/MN-UA	24.04.2012	31.12.2017	Ректор Баяндуурен Дамдінсурен +976-(11) 326409, 325 109 Факс +976-(11) 324 121
НІГЕРІЯ	Національне агенство космічних досліджень та розробок	79-2018/UA-NG	22.07.2018	22.07.2028	CEO Seidu Onailo Mahammed Obasanjo Space Centre, Km 17, Airport Road P.M.B. 437, Garki-Abuja tel:+234 813 574 6130 e-mail:ibrahim.Halidu@cstd.nasrda.gov.ng
НІМЕЧЧИНА	Лейбницький інститут міждисциплінарних досліджень	63-2018/UA-BP	01.03.2018	3 p. (+3 p)	Директор Фрідер Зібер +49 30 6392 80180 post@leibniz-institute.de

НІМЕЧЧИНА	Центр німецької культури «WIDERSTRAHL»	45-2017/UA-KH	24.11.2017	31.12.2027	вул. Володимирська,37, оф.14, Київ, 01034 +38044 239 31 54 widerstrahl@gmail.com Людмила Коваленко-Шнайдер
ПЕРУ	Національний університет Сан Агустин	14-2017/UA-PE	23.04.2017	21.03.2022	Ректор Роель Санчез Санчез 054 204 914 sanaugustin@unsa.edu.pe http://www.unsa.edu.pe/en/previous-rectors/
ПОЛЬША	Вища школа бізнесу - Національний університет Лоїс	105-2018/UA-PL	29.11.2018	29.11.2023	Nowym Saczu ul. Zielona 27, 33-300 Nowy Sacz. Tel 18 44 99 100, 18 44 99 110. fax.18 44 99 112, NIP 734-10-03- 635 rektorat@wsb-nlu.edu.pl President Dariusz Wozniak
ПОЛЬЩА	Опольський університет	90-2018/UA-PL	29.10.2018	29/10/2023+	ректор Станіслав Нічеї 48 77 541 59 03 факс 48 77 541 59 00 rektorat@uni.opole.pl
ПОЛЬЩА	BIALYSTOK UNIVERSITY OF TECHNOLOGY	77-2018/UA-PL	06.07.2018	06.07.2023	45A, Wiejska Street, 15-351 Bialystok, Poland Phone: + 48 85 746 90 00, fax: + 48 85 746 90 15 Tel.: +48 85 746-90-82 E-mail: prorektor.ksztalcenie@pb.edu.pl www. https://pb.edu.pl prof. Marta Kosior-Kazberuk Vice Rector for Education and International Cooperation

ПОЛЬЩА	Академія імені Яна Длугоша в Ченстохові.	72-2018/UA-PL	21.05.2018	21.05.2023	РЕКТОР Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (Polska) Ректор Академії ім. Яна Длугоша в Ченстохові (Польща) Anna Wyruch-Gawrońska
ПОЛЬЩА	Вища школа педагогіки та адміністрування ім. Мешка I в Познані	71-2018/UA-PL	21.05.2018	21.05.2028	Вища Школа Педагогіки та Адміністрації ім. Мешка I в Познані Вул. Булгарська 55, 60-320, Познань Tel.: + 48 61 646 03 70, +48 61 646 02 67 e-mail: rektorat@wspia.pl, kontakt@wspia.pl website: http://wspia.pl/ Єжи Шчапа, ректор
ПОЛЬЩА	Вища інженерно-економічна школа у Жешуві	52-2017/UA-PL	07.12.2017	безстрокова	ректор, д-р Сільвія Пеле. E-mail: info@wsie.edu.pl ul. Milocinska 40, 35- 232, Rzeszow, Poland
ПОЛЬЩА	Поморська академія в Слупську	46-2017/UA-PL	06.11.2017	31.12.2022 +	Ректор Збігнев Осадовський
ПОЛЬЩА	Університет суспільних наук	44-2017/UA-PL	23.11.2017	необмежений	Пьотр Домжала Ректор Тел. +48 422327499

ПОЛЬЩА	Вища лінгвістична школа у м.Ченстохов	26-2017/UA-PL	26.07.2017	31.12.2022	Wyzsza Szkola Lingwistyczna Czestochowie, ul.Nadzeczna7 42-200, tel:48343655802, 343246748 e-mailwsl@wsl.edu.pl
ПОЛЬЩА	Вища лінгвістична школа у м.Ченстохов	25-2017/UA-PL	26.07.2017	31.12.2032	Wyzsza Szkola Lingwistyczna Czestochowie, ul.Nadzeczna7 42-200, tel:48343655802, 343246748 e-mailwsl@wsl.edu.pl
ПОЛЬЩА	Познанський університет технологій	19-2017/UA-PL	12.06.2017	31.12.2022	Ректор Томаш Ладиговські 61-665-3537 61-833-3881 Secretariat.Rectora@put.poznan.pl
ПОЛЬЩА	Європейська вища школа бізнесу	13-2017/UA-PL	28.04.2017	31.12.2022	Виконуючий директор Наталя Смолярек +48 61 833 14 33
ПОЛЬЩА	Сілезький університет у Катовіце	05-2017/UA-PL	17.02.2017	31/12/2022	Проф. Анджей Ковальчик +48 32 36 40 881 + 48 601 888 551 jolanta.lubochka-kruglik@us.edu.pl
ПОЛЬЩА	AGH Науково-технічний університет	03-2017/UA-PL	31.01.2017	необмежений	Ректор Тедеуш Сломка
ПОЛЬЩА	Білостокський технічний університет	10-2016/UA-PL	14.07.2016	31.12.2021	Ректор Леха Дзеніс +48 85 746 90 14 Факс +48 85 746 90 42 Prorector.wspolpraca@pb.edu.pl
ПОЛЬЩА	Краковський технічний університет ім. Тадеуша Костюшко	09-2016/UA-PL	25.07.2016	25.07.2021	Проректор Даріуш Богдал +48 12 628 22 10 Факс +48 12 628 20 58 pw@pk.edu.pl http://bwz.pk.edu.pl/diploma-studies-2/

ПОЛЬЩА	Інститут фінансів і права	08-2016/UA-PL	18.06.2016	18.06.2021	48 (33) 829 72 12 Факс +48 (33) 829 72 21 Secretariat@wsfip.edu.pl
ПОЛЬЩА	Опольський університет	Додаток №2	21.01.2015	31.12.2020	ректор Станіслав Нічеї 48 77 541 59 03 факс 48 77 541 59 00 rektorat@uni.opole.pl
ПОЛЬЩА	Технічний університет м.Лодзь	13-2014/UA-PL	2014	31.12.2019	48 42 631 28 80 Факс +48 42 631 50 14 rector@adm.p.lodz.pl
ПОЛЬЩА	Вища лінгвістична школа у м.Ченстохов	08-2014/UA-PL	15.07.2014	31.12.2024	Rector Цезари Вошинські 0048 34365 58 02 факс 0048 34 324 59 12 overseas@wsl.edu.pl
ПОЛЬЩА	Вища школа туризму та екології	15-2013/UA-PL	17.09.2013	31.12.2023	Канцлер Maria Grzechynka 0048 33 874 54 25 fax 0048 33 874 46 05 szkola@wsre.edu.pl
ПОЛЬЩА	Опольський університет	11-2013/UA-PL	31.01.2015	31.12.2020	ректор Станіслав Нічеї 48 77 541 59 03 факс 48 77 541 59 00 rektorat@uni.opole.pl
ПОЛЬЩА	Міжнародна вища школа логістики і транспорту у Брацлаві	22-2012/UA-PL	24.12.2012	31.12.2022	Канцлер Януш Павенські (48) 713 25 15 14 Факс (48) 713 25 15 61 paweska@msl.com.pl
ПОЛЬЩА	Жешувська політехніка	06-2012/UA-PL	10.05.2013	необмежений	signed Ректор Andrzej Sobkowiaka now Rektor Politechniki Rzeszowskiej prof. dr hab. inż. Tadeusz Markowski https://bip.prz.edu.pl/wladze-uczelni
ПОЛЬЩА	Морська академія в Щецині	08-11/UA-PL	27.09.2011	31.11.2021	Ректор Станіслав Гуцма

ПОРТУГАЛІЯ	Аеронео	11-2014/UA-PT	09.10.2014	31.12.2020	Менеджер по Східній Європі Костянтин Стасів Факс 441 22 7993 192 Тел. +41 22 7993 190
РОСІЯ	Південний федеральний університет	08-2010/UA-RS	15.07.2010	31.12.2020	-
РОСІЯ	Санкт-Петербурзький державний інженерно- економічний університет	86-2007/UA-RS	27.04.2007	н/о	-
РОСІЯ	Сибірський державний аерокосмічний університет ім. академіка М.Ф. Решетнева	79-2006/UA-RS	10.10.2006	н/о	-
РОСІЯ	Московський фізико- технічний інститут	78-2006/UA-RS	04.07.2006	н/о	-
РОСІЯ	Науково-виробнича компанія «ПАНХ»	76-2006/UA-RS	31.05.2006	необмежений	-
РУМУНІЯ	Сучавський університет м.Штефаначел.Маре	13-2013/UA-RO	22.07.2013	31.12.2023	Ректор проф. Валентин Попа, +40 230 52 00 81, факс +40 230 520 080, rectorat@usv.ro

СЛОВАКІЯ	Словацький університет технологій у Братиславі Факультет електротехніки та інформаційних технологій	87-2018/UA-SK	17.10.2018	17.10.2028	Ilkovičova 3, Bratislava , SK-812 19 Slovak Republic tel: +421/2/60 29 11 11 (exchange) tel: +421/2/60 29 15 65 (dean's secretary) fax: +421/2/65 42 04 15 https://www.fe.i.stuba.sk e-mail:oravec@fe.i.stuba.sk Проф. Мілаш Оравек Декан
СЛОВАЧЧИНА	Технічний університет Кошице	70-2018/UA-SK	21.05.2018	21.05.2028	в.о ректора Станіслав Кмет +421556022135 e-mail: katarina.valentova@tuke.sk www.tuke.sk
СЛОВАЧЧИНА	Академічне співтовариство Міхала Балудянського	42-2017/UA-SK	17.11.2017	17.11.2027	Президент Міхал Вархола +421 903275823 asmiba@asmiba.sk
СЛОВАЧЧИНА	Scientific Consulting Community	39-2017/UA-SK	10.11.2017	10.11.2021	Директор розвитку наукової співпраці східних країн І.Злобін +37253376192
СЛОВАЧЧИНА	Словацький аграрний університет в Нітрі	04-2014/UA-SK	12.03.2010	31.12.2020	Ректор проф.Петер Белік +421 37 641 4787, факс +421 37 641 4789, jan.brindza@uniag.sk
СЛОВЕНІЯ	Automodern d.o.o.	10-2019/UA-SK	11.03.2019	11.03.2029	Дімічева вулиця, 9 1000 Любляна, Словенія Tel.: +386 31 737 333 e-mail: vkopytin@egmont.group www.egmont.group www.egmont.training Володимир Копитін директор
США	Адвокатське бюро Марини Шепельської	07-2010/UA-USA	02.06.2010	31.12.2020	

ТАДЖИКИСТАН	Центр міжнародних програм МОН Республіки Таджикистан	15-2017/UA-TA	28.04.2017	28.04.2022	Директор Шодієв І.Р. Тел./факс +992 37 2212417 Mbb-2008@mail.ru
ТАДЖИКИСТАН	Технологічний університет Таджикистану	04-2015/UA-TA	14.12.2015	14.12.2025	Ректор Шоєв Нуралі Набатович +992 37 234 79 87, факс +992 37 234 79 88, shoev_n@list.ru
ТУРЕЧЧИНА	UNIVERSITY OF TURKISH AERONAUTICAL ASSOCIATION (UTAA, Republic of Turkey)	07-2019/UA-TR	25.02.2019	25.02.2024	Bahçekapı Mahallesi Okul Sokak, No:11, Etimesgut, Ankara, Turkey, 06790 Tel.: +90 (312) 589 55 10. Fax.: +90 (312) 589 55 10. E-mail: bilgiedinme@thk.edu.tr www.thk.edu.tr UNIVERSITY OF TURKISH AERONAUTICAL ASSOCIATION Rector Prof. Dr. Ahmet Erman Akbulut
ТУРЕЧЧИНА	Стамбульський університет Меденієт	1-2019/UA-TR	17.01.2019	17.01.2024	Istanbul Medeniyet University Dumlupinar Mah.D-100 Karayolu No:98 Goztepe-Kadikoy/Istanbul tel0216 2802040 /fax 0216 2802021 e- mail: ozelkalem@medeniyet.edu.tr . Prof. M.Ihsan Karaman
ТУРЕЧЧИНА	Університет Ахі Евран	65-2018/ UA-TR	04.04.2018	04.04.2028	ректор, проф. Ван Каракая, +903862804200 e-mail: omtsa2017@gmail.com
ТУРЕЧЧИНА	Білім університет	48-2017/UA-TR	01.12.2017	01.12.2027	Ректор Ісмаїл ЮксекТел. +90 2422450000

ТУРЕЧЧИНА	Анатолійський університет	32-2017/UA-TR	06.09.2017	31.12.2027	Ректор Насі Гюндоган (0-222) 335 05 80, факс (0-222) 335 36 16 gensek@anadolu.edu.tr
ТУРЕЧЧИНА	Турецька авіакосмічна корпорація (TAI)	09-2017/ UA-TR	16.03.2017	н/о	Темел Котіл +90 312 811 18 00 Факс +90 312 811 14 25
ТУРЕЧЧИНА	АТ «HAVASAN HAVACILIK»	08-2017/UA-TR	01.03.2017	н/о	Голова управління Мехмет Торун +90 224 442 88 80-90 mehmettorun@havas.com.tr
УЗБЕКИСТАН	СП «Авіа-центр»	81-2018/UA-UZ	06.09.2018	31.12.2028	Директор Путятю Ігор Васильович (10-998-71) 254-69-27 (10-998-71) 233-28-57
УЗБЕКИСТАН	СП «Авіа-центр»	04-2016/UA-UZ	28.04.2016	31.12.2021	Директор Путятю Ігор Васильович (10-998-71) 254-69-27 (10-998-71) 233-28-57
УКРАЇНА	Україно-арабська ділова рада	08-2019/UA-UA	05.03.2019	05.03.2029	"UKRAINIAN-ARAB BUSINESS COUNCIL" te.: +38 044 225 85 75 40X Glubochitskaya str., Kyiv, Ukraine.
УКРАЇНА	ПРАТ Компанія Росток	06-2019/UA-UA	19.02.2019	19.02.2029	бульвар Івана Лепсе, будинок 4 м. Київ, 03067, Україна Код ЄДРПОУ 00227560 ІПН 002275626652 Тел. (044) 408-00-15 E-mail: law@rostok.ua
УКРАЇНА	ТДВ Страхова компанія "Мегаполіс"	84-2018/UA-UA	01.10.2018	01.10.2028	

УКРАЇНА	НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР УПРАВЛІННЯ ТА ВИПРОБУВАНЬ КОСМІЧНИХ ЗАСОБІВ	86-2018/ UA-CN	03.10.2018	03.10.2028	вул. Московська, 8, Київ, 01010, Україна +38044 281 62 73 приймальня +38044 253 43 49 (тел./факс) E-mail: ncuvkz@spacecenter.gov.ua www. http://spacecenter.gov.ua
УКРАЇНА	Чернівецький національний Університет	96-2018/UA-UA	03.06.2018	03.06.2028	Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, Україна, 58012 Тел.: +38 (0372) 58-48-11, +38 (0372) 58-48-10 Факс: +38 (0372) 55-29-14 office@chnu.edu.ua
ЧЕХІЯ	Остравський технічний університет	20-2017/UA-CS	12.06.2017	12.06.2021	Декан Вацлав Снашела+420 596 919 597
ШРІ-ЛАНКА	Центральний інститут науки і технологій	27-2017/UA-LK	15.08.2017	15.08.2032	Виконавчий директор Rangaminii cistwebmaster@gmail.com 0094 0 115 24 98 34 mob.0094 0716 295 999
ШВЕЦІЯ	Uppsala University	58—2019/UA-SE	09.02.2018	09.02.2022	Ректор Eva Akesson

Прим: Кольорову «заливку» збережено відповідно до оригінальної версії інформації, що надана сектором академічної мобільності Інституту новітніх технологій та лідерства НАУ

Додаток Е

Інтерфейси сторінок веб-сайту НАУ, що представляють складники освітнього середовища закладу з формування академічної мобільності

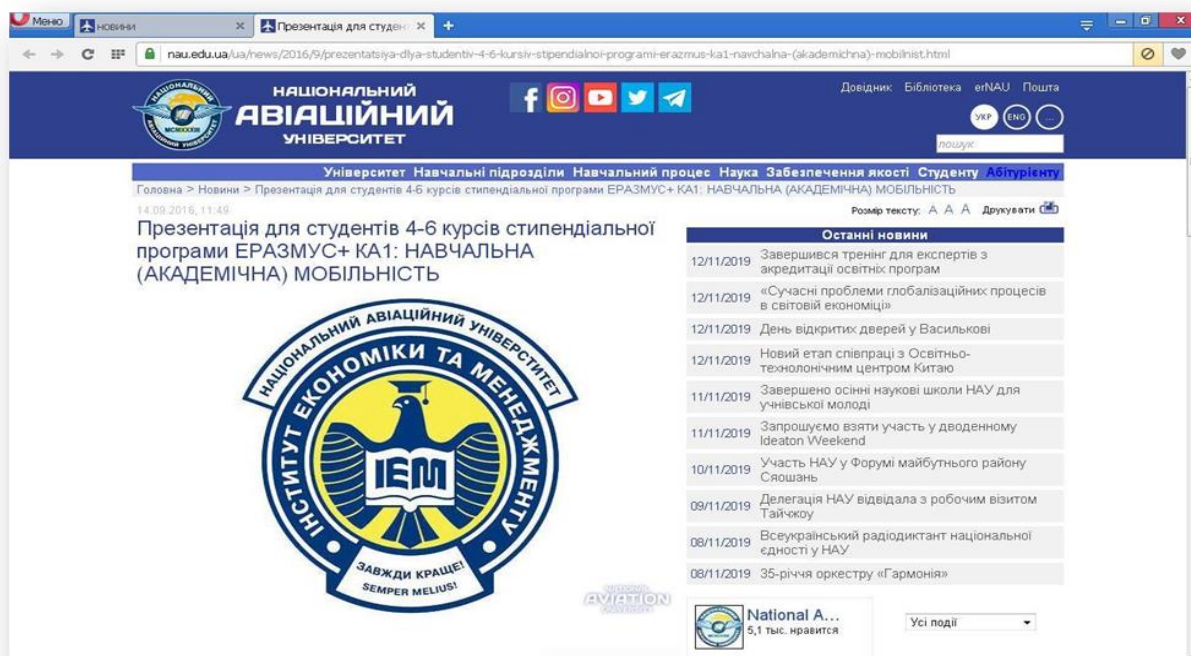

Рис. Е.1. Офіційна сторінка веб-сайту НАУ про презентацію для студентів стипендіальної програми ЕРАЗМУС+КА1: Навчальна (академічна) мобільність

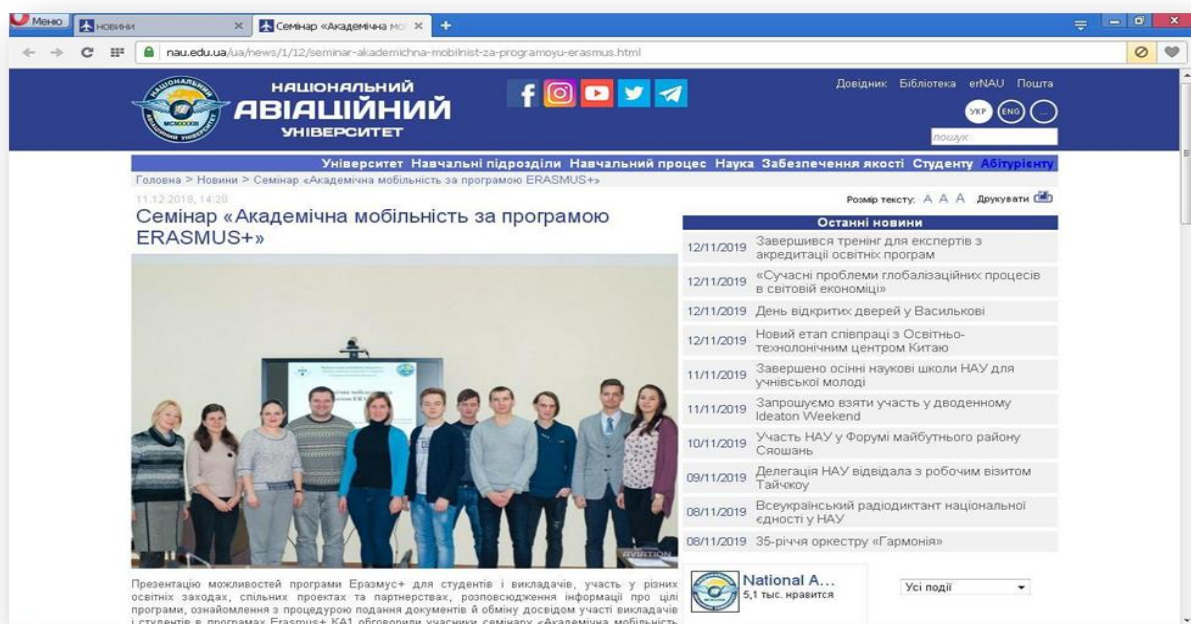

Рис. Е.2. Офіційна сторінка веб-сайту НАУ про семінар «Академічна мобільність з програмою ERASMUS+»

Продовження Додатка Е

Рис. Е.3. Офіційна сторінка веб-сайту НАУ про захід з академічної мобільності

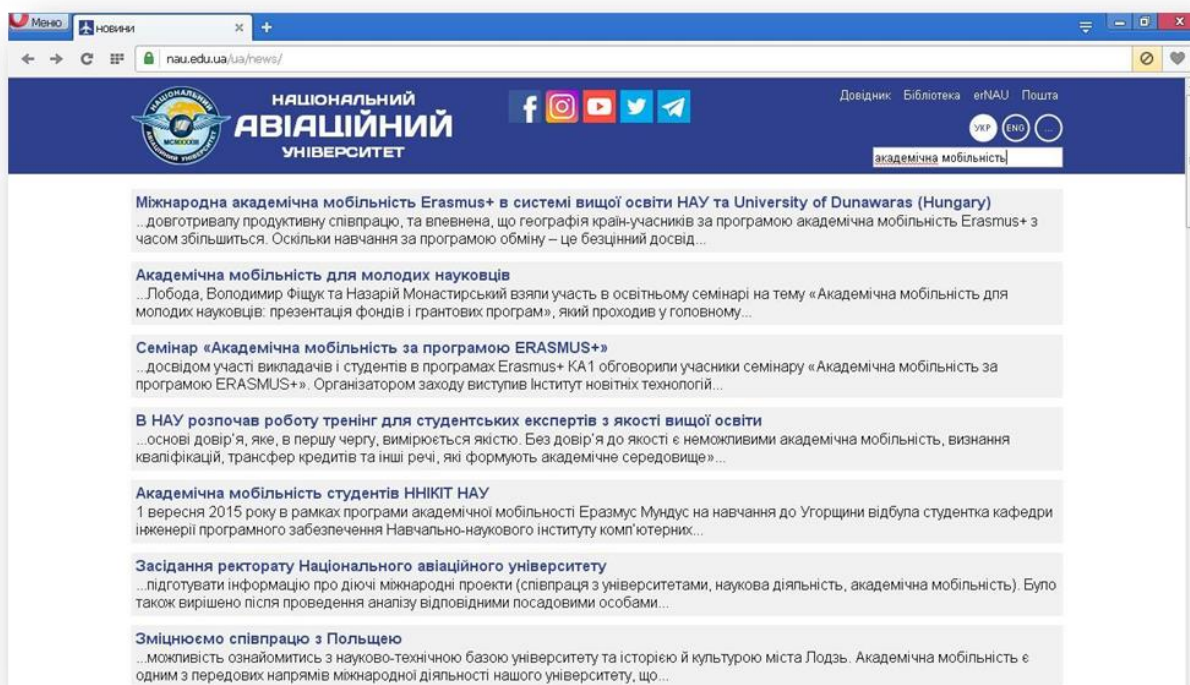

Рис. Е.4. Офіційна сторінка веб-сайту НАУ про архів подій з академічної мобільності

Додаток Ж

Реалізація програми академічної мобільності Erasmus+ у Національному авіаційному університеті (учасник – автор дисертації Скирда Т.С.)

**ІНСТИТУТ НОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ та ЛІДЕРСТВА**

Головна
Про Інститут
Програми підготовки
Конференції
Розклад
Стартап школа
Контакти
Пошук

Результати реалізація програми академічної мобільності Erasmus+ в Національному авіаційному університеті

20-06-2019

У рамках програми академічної мобільності Erasmus+ з метою обміну досвідом та формування нових професійних компетентностей 17 червня по 21 червня 2019 року до Національного авіаційного університету завітали професори з Політехнічного інституту Лейрії (Mrs Susana Monteiro та Mrs Tania Santos) та Політехнічного Університету Томар (Mr Celio Marques).

Лектори провели низку презентацій та інформаційних бесід з студентами та викладачами Національного авіаційного університету. Також під час візиту була налагоджена співпраця з факультетом міжнародних відносин та факультетом лінгвістики та соціальних комунікацій. Важливим аспектом роботи було узгодження питань щодо розширення видів академічної мобільності та посилення інших форм міжнародного співробітництва.

4 перегляди

Джерело (link): <http://cnt.nau.edu.ua/uk/news/rezultaty-realizaciya-programy-akademichnoyi-mobilnosti-erasmus-v-nacionalnomu-aviaciynomu>

Додаток 3

Презентація відеолекції «Нормативно-правове забезпечення онлайн-навчання та організація віртуальної академічної мобільності»

The screenshot shows a web browser window with the URL `openedu.ru/course/urfuj/LEGAL/`. The page header includes the logo 'Открытое образование' and navigation links: 'Каталог курсов', 'Сотрудничество', and 'О проекте'. A search bar and a user profile icon labeled 'Мой профиль' are also visible. The main content area features the course title in large white text: 'Нормативно-правовое обеспечение онлайн-обучения и организация виртуальной академической мобильности'. To the right is a blue graphic with icons representing a building, a document, and a graduation cap. Below the title, it indicates the course dates '10 февраля - 1 июля 2020 г.', that the course has already started, and that there are 35 days left until registration ends. A prominent blue button says 'Записаться на курс'. Below this, there is a link to subscribe to course news.

Массовое использование открытых онлайн-курсов делает процессы обучения удобными как для самих студентов, так и для образовательных организаций. В настоящее время использование онлайн-курсов при

Поделиться

This is a partial screenshot of the same course page, showing the top navigation bar with the logo 'Открытое образование' and the links 'Каталог курсов', 'Сотрудничество', and 'О проекте'. A search bar is also visible.

Массовое использование открытых онлайн-курсов делает процессы обучения удобными как для самих студентов, так и для образовательных организаций. В настоящее время использование онлайн-курсов при реализации программ высшего и среднего профессионального образования сопряжено с рядом проблем, вызванных несовершенством нормативной базы в области применения технологий онлайн-обучения как на федеральном, так и на локальном уровнях. Как преодолеть эти проблемы и создать нормативно-правовое поле, способствующее развитию онлайн-образования? Как обеспечить баланс интересов всех участников образовательного процесса при интеграции онлайн-курсов в образовательные программы и повысить качество обучения?

Онлайн-курс посвящен изучению вопросов нормативно-правового обеспечения процессов внедрения и развития онлайн-обучения в вузах и других образовательных учреждениях, в том числе вопросов сетевого обучения и академической мобильности с использованием онлайн-обучения. Слушателям онлайн-курса будут представлены практические рекомендации и шаблоны документов, регулирующих использование технологий онлайн-обучения в образовательном процессе, взаимодействие образовательных организаций при применении виртуальной академической мобильности и механизмы реализации виртуальной академической мобильности.

Поделиться

8 недель

длительность курса

от 4 до 6 часов в
неделю

понадобится для освоения

2 зачётных единицы

для зачета в своем вузе

Уральский федеральный университет

Продовження Додатка 3

← → G <https://openedu.ru/course/urfu/LEGAL/#> ☆ ?

Открытое образование Каталог курсов Сотрудничество О проекте

О курсе

Онлайн-курс призван изучить вопросы нормативно-правового обеспечения процессов внедрения и развития онлайн-обучения в вузах и других образовательных учреждениях. Слушателям онлайн-курса будут предоставлены практические рекомендации и шаблоны документов, регулирующих использование технологий онлайн-обучения в образовательном процессе.

Курс уже начался До конца записи

Заявка отправляется...
Вы также можете подписаться на новости курса

Формат

видео лекции
самостоятельная работа с текстовой учебной и научной информацией
практико-ориентированные задания (кейсы, проблемные, проектные задания)
контрольные мероприятия

Требования

Особых требований для освоения курса нет.

Программа курса

Раздел 1. Проблемы современного образования
Раздел 2. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий
Раздел 3. Современные тенденции развития университетов

Должность: директор Университета НТИ

Должность: канд. пед. н., эксперт Министерства образования и науки Российской Федерации

← → G <https://openedu.ru/course/urfu/LEGAL/#> ☆ ?

Открытое образование Каталог курсов Сотрудничество О проекте

Требования

Особых требований для освоения курса нет. Курс уже начался До конца записи

Программа курса

Раздел 1. Проблемы современного образования
Раздел 2. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий
Раздел 3. Современные тенденции развития университетов
Раздел 4. Реализация образовательных программ с использованием электронного обучения и дистанционных образовательных технологий в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня
Раздел 5. Локальная нормативная база образовательной организации, регулирующая использование электронного обучения и дистанционных образовательных технологий при реализации образовательных программ
Раздел 6. Условия реализации различных моделей использования онлайн-курсов в образовательном процессе
Раздел 7. Особенности образовательных программ при включении виртуальной академической мобильности
Раздел 8. Реализация виртуальной академической мобильности при взаимодействии между образовательными организациями

Заявка отправляется...
Коломенская Алла Леонидовна
курс

Должность: канд. пед. н., эксперт Министерства образования и науки Российской Федерации

Должность: канд. физ.-мат. н., доцент, заместитель проректора Уральского федерального университета

Продовження Додатка 3

https://openedu.ru/course/urfu/LEGAL/#

Открытое образование

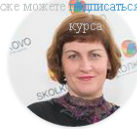
Каталог курсов Сотрудничество О проекте

Раздел 8. Реализация виртуальной академической мобильности при взаимодействии между образовательными организациями

Курс уже начался До конца записи

Заявка отправляется...

Вы также можете подписаться на новости курса

Кузьмина Александра Владимировна

Должность: Начальник отдела финансов и маркетинга Института технологий открытого образования Уральского федерального университета, Выпускница программы профессиональной подготовки "Лидеры изменений для глобальных университетов" (школа управления Сколково)

Результаты обучения

PO7: подготовить документацию вуза к международной аккредитации качества системы ЭО в вузе;
PO14: разрабатывать и внедрять локальную нормативную базу применения ЭО и MOOK в соответствии с федеральным законодательством, в том числе и в сфере интеллектуальной собственности;
PO6: осуществлять маркетинг и продвижение образовательных программ/курсов вуза, структурного подразделения;
PO15: осуществлять взаимодействие между образовательными организациями при реализации сетевого обучения и академической мобильности.

Формируемые компетенции

ОКД-2: готовность формулировать и обсуждать насущные проблемы образования и, в частности, проблемы внедрения онлайн-обучения;
ОКД-3: способность определять источники и находить информацию, необходимую для развития профессиональной деятельности, кафедры, факультета, вуза;
ОКД-6: способность адаптироваться к новым ситуациям;
ОПК-2: готовность использовать знание современных проблем науки и образования при решении

наверх

https://openedu.ru/course/urfu/LEGAL/#

Открытое образование

Каталог курсов Сотрудничество О проекте

PO15: осуществлять взаимодействие между образовательными организациями при реализации сетевого обучения и академической мобильности.

Курс уже начался До конца записи

Заявка отправляется...

Вы также можете подписаться на новости курса

Рачёва Наталья Игоревна

Должность: ведущий менеджер Центра новых образовательных технологий ИТОО Уральского федерального университета

Формируемые компетенции

ОКД-2: готовность формулировать и обсуждать насущные проблемы образования и, в частности, проблемы внедрения онлайн-обучения;
ОКД-3: способность определять источники и находить информацию, необходимую для развития профессиональной деятельности, кафедры, факультета, вуза;
ОКД-6: способность адаптироваться к новым ситуациям;
ОПК-2: готовность использовать знание современных проблем науки и образования при решении профессиональных задач;
ПКД-4: способность анализировать имеющуюся федеральную нормативную базу в области онлайн-обучения и определять потребность в разработке локальных нормативных документов в своем вузе;
ПКД-5: готовность осуществлять документальное сопровождение образовательной деятельности с использованием инструментов онлайн-обучения в рамках нормативно-правового поля;
ПКД-6: способность к организации работы по разработке локальных нормативных актов, регулирующих использование онлайн-курсов в образовательном процессе вуза;
ПКД-7: готовность осуществлять деятельность по развитию образовательной деятельности в рамках действующего федерального законодательства и локальных нормативных актов;

наверх

Продовження Додатка 3

регулюючих використання онлайн-курсів в освітньому процесі вуза,
 ПДП-7, готувалися осудувати діяльність по розвитку освітньої діяльності в
 рамках діючого федерального законодавства і локальних нормативних актів.
Курс уже почався До кінця записи

Направлення підготовки

- 38.03.00 Менеджмент
- 38.03.04 Государственное и муниципальное управление
- 44.04.04 Профессиональное обучение (по отраслям)
- 44.06.01 Образование и педагогические науки

Заявка отправляется...

Вы также можете ознакомиться на новости

Байтимиров Дамир Рафисович

Должность: к.ф.-м.н., руководитель программы "Ядерные физика и технологии", заместитель директора ФТИ УрФУ, выпускник программы школы управления Сколково

Девяткин Евгений Александрович

Нормативно-правовое обеспечение онлайн-обучения и организация виртуальной академической мобильности

Главная страница [Курс](#) Обсуждение Вики Прогресс Сертификат График открытия материалов

Закладки

Раздел 1. Проблематика российского образования

Тема 1.1 Основные проблемы образования

Тема 1.2 Вопросы внедрения онлайн-обучения

Контрольные вопросы

Раздел 2. Реализация образовательных программ с использованием электронного обучения и дистанционных образовательных технологий в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня

Раздел 3. Нормативное регулирование федерального

Раздел 1. Проблематика российского образования > Тема 1.1 Основные проблемы образования > Видеолекция

Назад   Вперед

Видеолекция

[Добавить страницу в мои закладки](#)

Основные проблемы образования

Продовження Додатка 3

← → ↻ https://courses.openedu.ru/courses/course-v1:urfu+LEGAL+spring_2020/courseware/5231afe750594085bf3bbacde89232ff/901292a3d11941cd9a

Тема 1.1 Основные проблемы образования

Тема 1.2 Вопросы внедрения онлайн-обучения

Контрольные вопросы

Раздел 2. Реализация образовательных программ с использованием электронного обучения и дистанционных образовательных технологий в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня

Раздел 3. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий

Раздел 4. Современные тенденции развития университетов

Раздел 5. Локальная нормативная база образовательной организации, регулирующая использование электронного

Видеолекция

[Добавить страницу в мои закладки](#)

Основные проблемы образования

0:19 / 11:18   Скорость 1.0x   SD

← → ↻ https://courses.openedu.ru/courses/course-v1:urfu+LEGAL+spring_2020/courseware/3859c39e72174d54935795d9148733be/4bda3d98dd88460a

Открытое образование   Каталог курсов   Сотрудничество   О проекте   [Мой профиль](#)

Нормативно-правовое обеспечение онлайн-обучения и организация виртуальной академической мобильности

Главная страница   **Курс**   Обсуждение   Вики   Прогресс   Сертификат   График открытия материалов

Закладки

Раздел 1. Проблематика российского образования

Раздел 2. Реализация образовательных программ с использованием электронного обучения и дистанционных образовательных технологий в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня

Раздел 3. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий

Раздел 7. Особенности образовательных программ при включении виртуальной академической мобильности > Тема 7.3. Виды академической мобильности > Лекционный материал

[← Назад](#)   [Вперед >](#)

Лекционный материал

[Добавить страницу в мои закладки](#)

Тема 7.3. Виды академической мобильности

В данной теме мы рассмотрим *модели реализации сетевой образовательной программы* – возможные варианты взаимодействия университетов – участников сети по реализации сетевой образовательной программы.

Рассмотрим несколько основных понятий, которыми мы будем оперировать в данной теме.

Организация - партнер – организация/ предприятия, участвующая в реализации сетевой образовательной программы.

Университеты – участники сети – образовательные организации, участвующие в реализации сетевой

Продовження Додатка 3

обучения и дистанционных образовательных технологи в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня

Раздел 3. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий

Раздел 4. Современные тенденции развития университетов

Раздел 5. Локальная нормативная базы образовательной организации, регулирующая использование электронного обучения и дистанционных образовательных технологий при реализации образовательных программ

Раздел 6. Условия реализации различных моделей использования онлайн-курсов в образовательном процессе

Особенности использования виртуальной академической мобильности: для организаций, работодателей и студентов. Особенности организации обучения студентов с ОВЗ

0:03 / 6:13 Скорость 1.0x

Нормативно-правовое обеспечение онлайн-обучения и организация виртуальной академической мобильности

Главная страница [Курс](#) Обсуждение Вики Прогресс Сертификат График открытия материалов

Закладки

Раздел 1. Проблематика российского образования

Раздел 2. Реализация образовательных программ с использованием электронного обучения и дистанционных образовательных технологи в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня

Раздел 3. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий

Раздел 4. Современные тенденции развития университетов

Раздел 5. Локальная нормативная

Раздел 8. Реализация виртуальной академической мобильности при взаимодействии между между образовательными организациями > Тема 8.2 Особенности использования виртуальной академической мобильности: для организаций, работодателей и студентов. Особенности организации обучения студентов с ОВЗ > Лекционный материал

Назад   Вперед

Лекционный материал

[Добавить страницу в мои закладки](#)

Тема 8.2. Особенности использования виртуальной академической мобильности: для организаций, работодателей и студентов. Особенности организации обучения студентов с ОВЗ.

Одной из приоритетных задач формирования единого образовательного российского и международного пространства является развитие академической мобильности.

Официального толкования понятия «академическая мобильность» в настоящее время нет. В рекомендациях Комитета министров Совета Европы в 1996 году говорится об академической мобильности как о перемещении кого-либо, имеющего отношение к образованию, на определенный (обычно до года) период в другое образовательное учреждение (в своей стране или за рубежом) для обучения, преподавания или проведения исследований.

Сегодня сложно представить себе университет, который бы не выделял академическую мобильность в качестве одного из приоритетных направлений работы, а университеты, активно использующие в процессах своей деятельности информационно-коммуникационные технологии, стали говорить о

Продовження Додатка 3

обучения и дистанционных образовательных технологий в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня

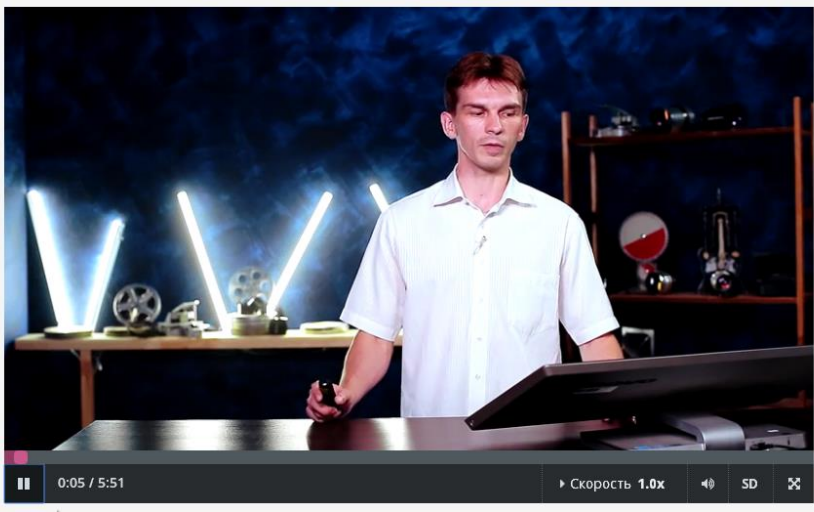
Раздел 3. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий

Раздел 4. Современные тенденции развития университетов

Раздел 5. Локальная нормативная базы образовательной организации, регулирующая использование электронного обучения и дистанционных образовательных технологий при реализации образовательных программ

Раздел 6. Условия реализации различных моделей использования онлайн-курсов в образовательном процессе

Порядок реализации механизма виртуальной академической мобильности

0:05 / 5:51 Скорость 1.0x SD

Назад Вперед

Закладки

Раздел 1. Проблематика российского образования

Раздел 2. Реализация образовательных программ с использованием электронного обучения и дистанционных образовательных технологий в вузе в соответствии с требованиями нормативных правовых актов федерального уровня

Раздел 3. Нормативное регулирование федерального уровня по вопросам применения электронного обучения и дистанционных образовательных технологий

Раздел 4. Современные тенденции развития университетов

Раздел 5. Локальная нормативная базы образовательной организации, регулирующая использование электронного обучения и дистанционных образовательных технологий

Раздел 8. Реализация виртуальной академической мобильности при взаимодействии между образовательными организациями > Тема 8.3. Порядок реализации механизма виртуальной академической мобильности > Лекционный материал

Назад Вперед

Лекционный материал

[Добавить страницу в мои закладки](#)

Тема 8.3. Порядок реализации механизма виртуальной академической мобильности. Сетевое взаимодействие.

Федеральным законодательством определено, что использование сетевой формы реализации образовательных программ осуществляется на основании договора между организациями. В законе указано, что договор о сетевой форме реализации образовательных программ должен содержать:

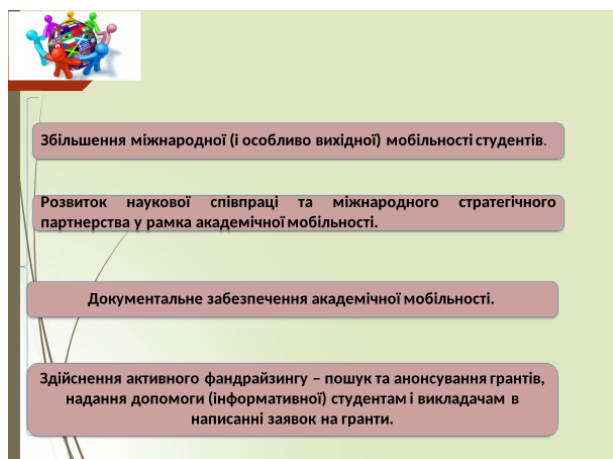
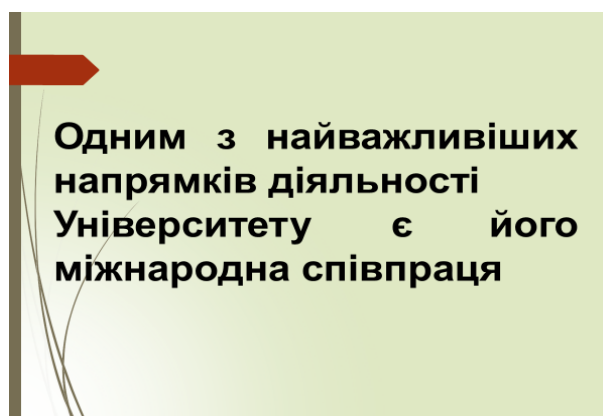
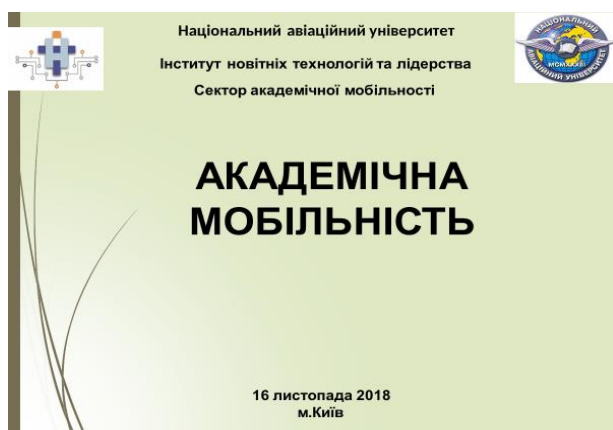
- вид, уровень и (или) направленность образовательной программы (части образовательной программы определенного уровня, вида и направленности), реализуемой с использованием сетевой формы;
- статус обучающихся в организациях, правила приема на обучение по образовательной программе, реализуемой с использованием сетевой формы, порядок организации академической мобильности обучающихся (для обучающихся по основным профессиональным образовательным программам), осваивающих образовательную программу, реализуемую с использованием сетевой формы;
- условия и порядок осуществления образовательной деятельности по образовательной программе, реализуемой посредством сетевой формы, в том числе распределение обязанностей между организациями, порядок реализации образовательной программы, характер и объем ресурсов, используемых каждой организацией, реализующей образовательные программы посредством сетевой формы;

Додаток И

Тренінг з академічної мобільності в рамках програми Еразмус+ за напрямом КА1: «Міжнародна кредитна мобільність для ЗВО» *

Автор-розробник тренінгу: *Бугера М.* – керівник сектора академічної мобільності НАУ.

Співорганізатор заходу: *Скирда Т.* – старший викладач кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин НАУ.

Продовження Додатка И

KA1: Міжнародна кредитна мобільність

Вимоги до партнерства	1 ЗВО України та 1 ЗВО країни-члена Програми Еразмус+ (апліканти)
Тривалість проєктів	16 або 26 місяців
Подання проєктної заявки	Заклад-апліканти до свого Національного агентства Еразмус+ в країні-члена програми (децентралізований процес)
Обов'язкові умови для партнерів	Відповідальність та інституційна підтримка; дотримання Хартії Еразмус з вищої освіти; відкритість, прозорість, рівний доступ; визнання результатів мобільності
Детальна інформація	Еразмус+ Programme Guide http://ec.europa.eu/erasmus-programme/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

KA1: Міжнародна кредитна мобільність

Учасники міжнародної кредитної мобільності	Студенти - бакалаври (окрім 1-го курсу), магістри, PhD студенти (для навчання, практики). Працівники – адмін. та викладачі (для викладання, підвищення кваліфікації, стажування)
Предметні області	Усі
Тривалість кредитної мобільності для студентів	3-12 місяців для навчання - New2018! 2-12 місяців для практики протягом одного освітнього циклу (можливо акумулятивно)
Тривалість кредитної мобільності для працівників	5 днів – 2 місяці

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

KA1: Міжнародна кредитна мобільність

New2018! Організаційна підтримка партнерства:

350 EUR (за кожного учасника, незалежно від к-сті учасників) + кошти за учасників зі спеціальними потребами

New2018! Стипендія українським студентам:

850-900-950 EUR/місяць (2-3 – 12 місяців)

New2018! Добові для українських викладачів та працівників:
140-160-180 EUR/день (5 днів – 2 місяці)

New2018! Мінімальна сума, що відшкодовується за проїзд – **20 EUR** (10-99 km); максимальна – **1 500 EUR** (8 000 km та більше)

Receiving country	Start from Programme Countries	Countries	
		Min-Max (per day)	Amount (per day)
Belgium, Denmark, Luxembourg, United Kingdom, Ireland, Sweden, Iceland, Finland, Netherlands	80-180	180	
Netherlands, Austria, Belgium, France, Germany, Italy, Spain, Cyprus, Greece, Malta, Portugal	70-180	180	
Slovenia, Estonia, Latvia, Croatia, Slovakia, Czech Republic, Lithuania, Turkey, Hungary, Poland	80-180	180	

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

Розвиток потенціалу у вищій освіті: загальний огляд напрямку E+ KA2

Робота українських університетів для участі у конкурсах та проєктах з розвитку потенціалу у вищій освіті

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

KA2: Проєкти з розвитку потенціалу у вищій освіті

Рівноправне партнерство співпраці країн-членів і країн-партнерів програми задля розбудови потенціалу університетів для покращення освітнього процесу

Можливості (Угода про Асоціацію, Закон про вищу освіту)

- модернізація існуючих, та/або створення новітніх освітніх програм (спільних програм), відповідно до потреб і вимог ринку праці на основі обміну досвідом між колегами
- розроблення стратегій, моделей, рекомендацій тощо
- підготовка/ перепідготовка / підвищення кваліфікації працівників, навчальні візити студентів
- підготовка навчально-методичного комплексу (peer review)
- отримання сучасних ресурсів (літератури, підписки тощо)
- створення та оснащення міжнародних офісів, інноваційних лабораторій/ центрів тощо
- відкрита також для участі різних типів організацій включаючи органи влади (оплата праці та відряджень)
- горизонтальна співпраця, участь студентів

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

KA2: Проєкти з розвитку потенціалу у вищій освіті – партнери

Хто може брати участь?

- Заклади вищої освіти
- Науково-дослідні установи
- Заклади професійної освіти
- Громадські організації
- Неурядові організації
- Підприємства (приватні, державні)
- Академічні, професійні, студентські об'єднання та асоціації
- Професійні організації
- Національні органи державної влади
- Та інші

Erasmus+

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

Продовження Додатка И

KA2: Проекти з розвитку потенціалу у вищій освіті – підготовка до участі

Передумови участі для ЗВО

- Стратегія розвитку ВНЗ (...інтернаціоналізація...)
- Підтримка керівництва (узгоджена діяльність проектною командою, відділу міжнародних зв'язків, бухгалтерії, експертів; вчасна підготовка і підпис документації)
- Структурний(і) підрозділ(и) для координації, управління коштами та адміністративної підтримки
- Бажання і небайдужість, розуміння відповідальності та доброчесності

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

KA2: Проекти з розвитку потенціалу у вищій освіті – партнери

Типи проектів. Вимоги до партнерства

Національні проекти

- По ОДНОМУ закладу вищої освіти з ДВОХ різних країн-членів Програми
- ТРИ заклади вищої освіти з України

Багатонаціональні проекти

- По ОДНОМУ закладу вищої освіти з ДВОХ різних країн-членів Програми
- По ДВА ЗВО з УКРАЇНИ ТА інших країн-партнерів (2 ЗВО з України + 2 ЗВО з Молдови + 2 ЗВО Грузії)

(Erasmus+ Programme Guide, p.161)

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

KA2: Проекти з розвитку потенціалу у вищій освіті – підготовка до участі

Види проектів

СПІЛЬНІ ПРОЕКТИ (Joint Projects) – інституційний рівень:

- Розроблення і модернізація навчальних програм
- Оновлення методик викладання
- Модернізація університетського врядування, студентські послуги
- Посилення зв'язків вищої освіти ті суспільства

СТРУКТУРНІ ПРОЕКТИ (Structural Projects) – системний рівень:

- Вдосконалення і модернізація системи ВО (вироблення політик і стратегій, оновлення законодавства, механізмів тощо)
- Стимулювання інноваційної діяльності
- Посилення зв'язків вищої освіти та суспільства
- Участь МОН України обов'язкова

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union

Мобільність в Національному авіаційному університеті KA1

Процес відбору учасників по програмі KA1 для студентів Національного авіаційного університету

1. Оголошується Конкурс (інформація представлена сайті Інституту новітніх технологій та лідерства та на сторінці у Facebook Інституту новітніх технологій та лідерства)
2. Прийом документів для участі у Конкурсі (в паперовому та електронному вигляді)
3. Відбір кандидатів Конкурсною комісією Університету (Комісія затверджується Розпорядженням).
4. Оголошуються результати Конкурсу на сайті Інституту новітніх технологій та лідерства та на сторінці у Facebook Інституту новітніх технологій та лідерства).
5. Індивідуальний графік навчання узгоджується на кафедрі Університету.
6. Наказ про участь у програмі академічної мобільності.

Перелік необхідних документів для участі в конкурсі (для студентів)

1. Ксерокопія закордонного паспорту (перша сторінка).
2. Мотиваційний лист з особистим підписом апліканта англійською мовою (1 сторінка).
3. Витяг із заліково-екзаменаційної сесії за попередній навчальний рік із вказаним середнім балом, завірений в навчальному відділі інституту/факультету (деканаті).
4. Сертифікати про підтвердження знання іноземної мови (не нижче B1 для студентів та не нижче B2 для викладачів)
5. Документи, що підтверджують наукові здобутки, а також участь у громадських та соціальних заходах.
6. Learning Agreement
7. Анкета-заявка
8. CV

Продовження Додатка И

Після повернення до Університету

Після повернення до Університету студент надає документ з переліком та результатами вивчення навчальних дисциплін, кількістю кредитів та інформацією про систему оцінювання навчальних здобутків, завіреним в установленому порядку у ЗВО-партнері.

Перезарахування кредитів:

Університет визнає еквівалентними та перезараховує результати навчання студента у закладі вищої освіти-партнері.

ЗВО-ПАРТНЕРИ НАУ

1. Technical university of Kosice (Словачія)
2. Adana science and technology university (Турція)
3. University of Cadiz (Іспанія)
4. Vilnius Gediminas (Литва)
5. Ahi Evran University (Турція)
6. Stefan cel Mare University of Suceava (Румунія)
7. Eskisehir Technical University (Турція)
8. Andolu University (Турція)
9. Gazi University (Турція)
10. Lodz University of Technology (Польща)
11. Universidad del Pais Vasco – Bilbao (Іспанія)
12. Preszow University of Technology (Польща)
13. The International University of Logistics and Transport in Wroclaw (Польща)
14. The University of Bialystok (Польща)
15. University of Dunajváros (Угорщина)
16. Uniwersytet Rzeszowski (Польща)
17. Universidad del País Vasco (Басків, Іспанія)

BUDGET ENVELOPES FOR UKRAINE 5 MILLION EUR

**ICM
2,5 mln
EURO**

**CBHE
2 mln
EURO**

**Jean
Monnet
500 000
EURO**

Подача грантових пропозицій по КА1 до 5 лютого 2019

Взаємодія Сектору академічної мобільності та координаторів по структурним підрозділам

1. Пошук ЗВО-партнерів в своїй галузі для академічної мобільності студентів/викладачів
2. Інформаційна підтримка студентів/викладачів під час проведення Конкурсу на академічну мобільність
3. Контроль Learning Agreement для студентів під час та після академічної мобільності (перезарахування кредитів)
4. Участь у Комісії по відбору кандидатів на академічну мобільність (студенти/викладачі)

*Прим.: Час проведення: протягом 2018-2019 н.р.; місце проведення – факультет міжнародних відносин Національного авіаційного університету.

URL: http://cnt.nau.edu.ua/sites/default/files/erasmus_16.11.18.pdf

Додаток К

Навчальний тренінг «Можливості академічних обмінів»

Розробник тренінгу – Скинда Тетяна Сергіївна

Час проведення: протягом 2018-2019 н.р.; 2019-2020 н.р.; місце проведення – факультет міжнародних відносин Національного авіаційного університету.

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Тренінг на тему: Можливості академічних обмінів

Автор-розробник:
Старший викладач кафедри іноземних мов
Скинда Тетяна Сергіївна

ОСВІТА ЗА КОРДОНОМ
МОЖЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНИХ ОБМІНІВ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН НАУ

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ
УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА
від 12 серпня 2015 р. №
579
Київ

ПОЛОЖЕННЯ

про порядок реалізації права на академічну мобільність

1. Це Положення встановлює порядок організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу вітчизняних вищих навчальних закладів (наукових установ) (далі - вітчизняні учасники освітнього процесу) на території України чи поза її межами та учасників освітнього процесу іноземних вищих навчальних закладів (наукових установ) (далі - іноземні учасники освітнього процесу) на території України.
2. Цілі, завдання та загальні правила забезпечення і реалізації права на академічну мобільність повинні відповідати основним принципам Спільної декларації міністрів освіти Європи "Європейський простір у сфері вищої освіти", вчиненої у м. Болоньї 19 червня 1999 р. (Болонська декларація).
3. Вітчизняні учасники освітнього процесу і вищі навчальні заклади (наукові установи) та іноземні учасники освітнього процесу і навчальні заклади (наукові установи), що беруть участь у програмах академічної мобільності, є учасниками академічної мобільності.
4. Право на академічну мобільність може бути реалізоване на підставі міжнародних

Продовження Додатка К

СЕКТОР АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ НАУ

ПРОГРАМИ ОБМІНУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

СПІВПРАЦЯ НАУ З РІЗНИМИ КРАЇНАМИ

Продовження Додатка К

Результати реалізації програми академічної мобільності в Національному авіаційному університеті

ІНСТИТУТ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ та ЛІДЕРСТВА

20-06-2019

У рамках програми академічної мобільності мого обміну досвідом та формування нової компетентності 17 червня по 21 червня Національного авіаційного університету професори з Політехнічного інституту (MrsSusanaMonteiro таMrsTaniaSantos) та І Університету Томар (MrCelsoMarques).

Лектори провели низку презентацій та інформаційних бесід з студентами та викладачами Національного авіаційного університету. Також під час візиту була налагоджена співпраця між авіаційними факультетами та факультетом лінгвістики та соціальних комунікацій. Важливим аспект було укладення угоди щодо розширення видів академічної мобільності та посилення міжнародного співробітництва.

Учасники програми нашого факультету

Студентка 305 групи зі спеціальності «Міжнародне право» ФМВ Національного авіаційного університету Лілія Стрекотенко пройшла відбір кандидатів для участі у програмі академічної мобільності. І за програмою Erasmus+ вона вирушить на навчання в Університет міста Кадіс (Іспанія) у лютому-липні 2019 року.

Відбір проходив у декілька етапів, Комісія у складі: першого проректора Ігора Довбани; проректора з міжнародного співробітництва і освіти Олександра Запорожця; директора Інституту новітніх технологій та лідерства Катерини Бабікової; керівника сектору академічної мобільності Інституту новітніх технологій та лідерства Маргарити Бутери та координаторів з академічної мобільності від інститутів/факультетів визначила переможницю – Лілію Стрекотенко. НАУ пишається студенткою та бажає їй продуктивного навчання в Університеті міста Кадіс та наснаги до підкорення нових вершин!

ЄВРОПЕЙСЬКІ МОЖЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ

В ЄВРОПІ МОЖНА НАВЧАТИСЬ БЕЗКОШТОВНО | ПРОГРАМИ, УНІВЕРСИТЕТИ, СТИПЕНДІЇ, ГРАНТИ

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ

- Нідерланди:** Спеціальні можливості для українських студентів, які хочуть навчатися в Нідерландах. www.studyinnetherlands.nl
- Франція:** Спеціальні можливості для українських студентів, які хочуть навчатися в Франції. www.studyinfraunce.com
- Великобританія:** Спеціальні можливості для українських студентів, які хочуть навчатися в Великобританії. www.studyinuk.com
- Німеччина:** Спеціальні можливості для українських студентів, які хочуть навчатися в Німеччині. www.studyinGermany.com
- Угорщина:** Спеціальні можливості для українських студентів, які хочуть навчатися в Угорщині. www.studyinHungary.com
- Австрія:** Спеціальні можливості для українських студентів, які хочуть навчатися в Австрії. www.studyinAustria.com
- Польща:** Спеціальні можливості для українських студентів, які хочуть навчатися в Польщі. www.studyinPoland.com

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ПРОГРАМИ

- Erasmus+ www.erasmus.eu
- Європейський молодіжний фонд www.youthfund.eu
- Містські програми www.cities4people.eu
- База стипендій в ЄС www.scholarshipportal.eu
- База програм в ЄС www.studyinEU.com

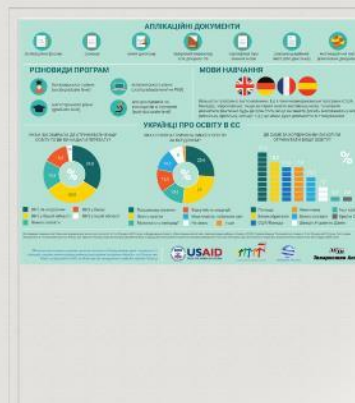

Продовження Додатка К

ШЛЯХ ДО МІЖНАРОДНОЇ ОСВІТИ

- ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ ПРОГРАМИ
- РІВЕНЬ І УМОВИ НАВЧАННЯ: ПРОГРАМА БАКАЛАВРСЬКОГО І МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ
- ТРИВАЛІСТЬ ПРОГРАМИ

АПЛІКАЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

ХТО МОЖЕ ПРИЙМАТИ УЧАСТЬ В АКАДЕМІЧНІЙ МОБІЛЬНОСТІ? СТУДЕНТИ, АСПІРАНТИ, НАУКОВІ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАЦІВНИКИ
 ЧИ ІСНУЄ ВІКОВА ОБМЕЖЕНІСТЬ? ОБМЕЖЕНОСТІ НЕМАЄ, АЛЕ ОБОВ'ЯЗКОВО БУТИ СТУДЕНТОМ ЗАКЛАДУ, ЯКИЙ НАПРАВЛЯЄ НА НАВЧАННЯ
 ЯКОЮ МОВОЮ ЗАПОВНЮЮТЬСЯ ДОКУМЕНТИ?
 ДОКУМЕНТИ ЗАПОВНЮЮТЬСЯ ПЕРЕВАЖНО АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Додаток Л

Змістові модулі

з проблем академічної мобільності, який інтегровано до змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини і бізнес» НАУ

Додаток Л-1

Змістовий модуль 1

Навчальна дисципліна «Іноземна мова»

Розділ 1. Реформа та стратегія вищої освіти. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність.

1. Незалежні зв'язки між ринками праці.
2. Ресурси фінансування держави.
3. Іноземна мова запорука конкурентоспроможності фахівця в діловому середовищі.
4. Розвиток іншомовної компетентності за рахунок мовного стажування.

(*Прим.: Текст подано мовою вкладання навчальної дисципліни – англійською).

Educational module 1.

Reforming and strategy of higher education. Realization of academic mobility

The goal of the higher education reform in Ukraine is integration into the European educational space. The quality of educational services and the scale of Ukrainian universities' scientific achievements should become correlated with the corresponding European indicators.

The new law on higher education became the first large systemic reformatory bill, adopted by the Verkhovna Rada after the Revolution of Dignity in summer 2014. Intensive work on the bill had been conducted for several years. The Ministry of

Education was developing their version of the bill. The community, including the most progressive universities, was developing their versions of the draft law. The attempts of leaders of the Ministry of Education and Science to create a law, which would further centralize the governance of the higher education system, became the ground for multiple student protests and forced the leadership of the country to impose pressure on the Ministry of Education and Science to search for the compromise between different positions.

As a result it provokes human personal and sociable ultimate values; his/her talents; intellectual, creative, and physical abilities that shape values and competences required for successful self-realization, raising responsible of citizens who can make an informed social choice and act for the benefit of other people and society, it enriches intellectual, economic, creative, and cultural potential of the Ukrainian nation, raising the people's educational level helping Ukraine to achieve sustainable development.

The Ministry of Education and Science presented the draft Strategy for higher education reform in Ukraine until 2020. The purpose of the reform is to create an attractive and competitive higher education system in Ukraine, integrated into the European Higher Education Area and the European Research Area.

The main objectives of the higher education reform strategy are to ensure citizens' constitutional rights to competitive higher education, to reorganize the higher education management system, to ensure the protection of national, regional and local interests, as well as the interests of all subjects of the national higher education system.

The strategy also involves the transformation of universities into centers of independent thought, ensuring fair competition between HEIs as a pledge of high quality higher education, creating a proper link between the labor market and the higher education system, and integrating higher education of Ukraine into the world and European educational and scientific space.

This Regulation establishes the procedure for the organization of academic mobility programs for participants of the educational process of domestic HEIs

(scientific institutions) (hereinafter - domestic participants of the educational process) on the territory of Ukraine or abroad and participants of the educational process of foreign HEIs (scientific institutions) (hereinafter – foreign participants). education process) in the territory of Ukraine.

The objectives and general rules for securing and implementing the right to academic mobility must be in accordance with the basic principles of the Joint Declaration of Ministers of Education of Europe, «European Space in Higher Education», done in Bologna on 19 June 1999 (Bologna Declaration).

Key aspects of the new regulation include the right to participate in academic mobility programmes to all participants of the educational process; clear determination of types and forms of academic mobility; the entrenchment of the credits transfer principle in accordance of the European Credit Transfer System (ECTS), in particular through the comparison of training module content rather than titles of courses; preservation of the studying seat and continued payment of the educational grant for students and the job for academic staff participating in the academic mobility programmes.

The procedure followed by all participants of the educational process in terms of academic mobility is an important step in the implementation of the Law of Ukraine «On Higher Education» and creation of an effective tool for Ukrainian higher education institutions to become international.

According to the place of implemented academic mobility, it is divided into:

- internal academic mobility - academic mobility, the right to which is exercised by domestic participants of the educational process in (scientific institutions) - partners within Ukraine; international academic mobility - academic mobility, the right of which is exercised by domestic participants in the educational process in HEI - partners outside Ukraine, as well as by foreign participants in the educational process in domestic HEI.

- Degree mobility - studying in an HEI other than a permanent place of study of a participant in the educational process, with the aim of obtaining a degree of higher

education, which is confirmed by a document (documents) on higher education or obtaining a higher education degree from two or more HEI;

- credit mobility - the program provides funding for study abroad periods, visiting lecturer exchanges and professional training abroad for university staff between Erasmus+ Programme countries (in Europe), and Partner countries (outside of Europe). Students must be registered in a higher education institution and enrolled in studies leading to a recognized degree or other recognized tertiary level qualification (up to and including the level of doctorate). The mobility is carried out in the framework of prior «inter-institutional agreements» between the sending and receiving institutions.

Comparison of academic load during higher education within the academic mobility program should be based on a comparison of the learning outcomes achieved by the higher education provider in the HEI partner and those planned by the full-time HEI education program.

Tasks for self-assessment of students' academic achievements

1. Get acquainted with the strategy of higher education reforming in Ukraine until 2021.
2. Analyze information concerning academic mobility programs for participants in the educational process.
3. Be ready to participate in the discussion of learning outcomes based on the European Credit Transfer and Accumulation System.
4. Review the types and forms of academic mobility.

Додаток Л-2

Змістовий модуль 2

з проблем академічної мобільності, який інтегровано до змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини і бізнес» НАУ

Навчальна дисципліна «Іноземна мова»

Розділ 2. Імплементация програми Еразмус + як вагомий інструмент системи якості освіти.

- 1. Міжнародна співпраця, досвід закордонних корпорацій.*
- 2. Навички підписання міжнародних угод.*
- 3. Формування міжнародних стратегій розвитку партнерства.*
- 4. Кластеризація міжнародних проєктів за напрямками освітніх реформ.*

(*Прим.: Текст подано мовою вкладання навчальної дисципліни – англійською).

Educational module 2.

Implementation of the Erasmus+ Program as a powerful tool of higher education system

One of the directions of higher education reform is integration into the world of educational and scientific space through its internationalization, the achievement of an adequate level of openness, transparency and institutional improvement.

For a long time, the name of the program «Erasmus» has been used to refer to the mobility mechanism. For example, the cooperation between the Polish and Ukrainian students, with the support of the national authorities, has been called «Polish Erasmus», at the narrow level – «Medical Erasmus», «Erasmus for Youth Entrepreneurship».

The impetus for the study of the internationalization of higher education and the development of international cooperation was given by the Bologna Process, launched in Europe in 1999 by the proclamation of the Bologna Declaration.

Ukrainian researchers have stepped up their attention to the problems of internationalization of higher education with Ukraine's accession to the Bologna Process in 2005.

Domestic and foreign researchers consider the multifaceted and multi-vectorized internationalization of higher education, the diversity of its (internationalization) manifestations and contexts of realization as the following aspects: student mobility, e-mobility, internationalization of educational programs content, internationalization, internationalization, management of educational institutions, European Research Area, international cooperation, strategies for internationalization of HEI, trends internationalization, higher quality of higher education and others.

For the first time in Ukraine, the official definition of the internationalization of higher education is given in the National Educational Glossary: Higher Education (2014): «Internationalization: in higher education it is the process of integrating educational, research and administrative activities of an educational institution or research institution with an international component: mobility (students, academics, faculty, administrative staff); creation of joint international educational and research programs; formation of international educational standards for quality assurance; institutional partnerships, the creation of educational and research consortia, associations»

Internalization and European approach is closely connected with the European Commission.

Thus, the European Commission is ultimately responsible for the running of the Erasmus+ Programme. It manages the budget and sets priorities, targets and criteria for the Programme on an on-going basis. Furthermore, it guides and monitors the general implementation, follow-up and evaluation of the Programme at European level. The European Commission also bears the overall responsibility for the supervision and coordination of the structures in charge of implementing the Programme at national level. At European level, the European Commission's Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (Executive Agency) is

responsible for the implementation of the centralised Actions of the Erasmus+ Programme. The Executive Agency is in charge of the complete life-cycle management of these projects, from the promotion of the Programme, the analysis of the grant requests, the monitoring of projects on the spot, up to the dissemination of the project and Programme results.

With regard to the specifics of these programs, they consist in the openness of the process of determining the national priorities of the programmes with the involvement of all interested parties: HEI, Ministry of Education and Science of Ukraine and other relevant sectoral ministries, which are subordinated to HEI, employers, student organizations, based on the urgent needs of Ukrainian society, strategic priorities of the policy and provisions of the Law of Ukraine «On Higher Education», the Association Agreement between the EU and Ukraine in accordance with national, regional, institutional and industry dimensions.

In line with the EU Youth Strategy and the objective of improving the knowledge on youth issues in Europe and financial support is provided to National Structures contributing to the Youth Wiki, an interactive tool providing information on the situation of young people in Europe and on national youth policies in a coherent, updated and exploitable way. Financial support is given to the bodies designated by the national authorities, located in a Programme Country, for actions carried out by these bodies for the production of country specific information, comparable country descriptions and indicators which contribute towards a better mutual understanding of youth systems and policies in Europe.

The activities of the Erasmus+ program in support of the reform are aimed at: achieving the objectives of the European Strategy 2020, the Strategic Framework for European Cooperation in the field of education, training and the European Youth Strategy.

Erasmus+ supports EU transparency and recognition tools for skills and qualifications – in particular Europass, Youthpass, the European Qualifications Framework (EQF), the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS),

the European Credit System for Vocational Education and Training (ECVET), the European Quality Assurance Reference Framework (EQAVET), the European Quality Assurance Register (EQAR), the European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) – as well as EU-wide networks in the field of education and training supporting these tools, in particular the National Academic Recognition Information Centre (NARIC), Euroguidance networks, the National Europass Centres and the EQF National Coordination Points.

A common purpose of these tools is to ensure that skills and qualifications can be more easily recognised and are better understood, within and across national borders, in all sub-systems of education and training as well as in the labour market, no matter whether these were acquired through formal education and training or through other learning experiences (e.g. work experience; volunteering, online learning). The tools also aim to ensure that education, training and youth policies further contribute to achieve the Europe 2020 objectives of smart, sustainable and inclusive growth and its education and employment headline targets through better labour market integration and mobility.

In order to fulfil these objectives, the tools available should be able to cater for new phenomena such as internationalisation of education and growing use of digital learning, and support the creation of flexible learning pathways in line with learners' needs and objectives. The tools may also need to evolve in the future, leading to enhanced coherence and simplification that allow learners and workers to move freely for learning or working.

EU businesses need to become more competitive with young talent and innovation. Europe needs more cohesive and integrated societies that allow citizens to play an active role in democratic life. Education, training, youth and sport are key to promoting common European values, accelerating social integration, enhancing intercultural understanding and a sense of belonging to the community, and preventing violent radicalization.

Tasks for self-assessment of students' academic achievements

1. Expand information concerning the internalization of higher education under the Erasmus + program.
2. Characterize the strategy and the target of higher education reforming .
3. Give information of Erasmus Rotterdam's impact on the modernization and academic mobility of higher education.
4. Explain the peculiarities and the project of the international cooperation program with EU.

Додаток Л-3

Змістовий модуль 3

з проблем академічної мобільності, який інтегровано до змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини і бізнес» НАУ

Навчальна дисципліна «Іноземна мова»**Розділ 3. Відомості про програму Еразмус +**

- 1. Соціальний капітал, талановитість, знання іноземних мов у конкурентному діловому середовищі.*
- 2. Нові форми співробітництва в діловому середовищі.*
- 3. Соціальна рівність населення.*

(*Прим.: Текст подано мовою вкладання навчальної дисципліни – англійською).

Educational module 3.**Erasmus+ Programme Induction**

Reforms in education, training and youth can enhance progress towards the internalization of higher education, based on a shared vision between policy makers and stakeholders, credible data and cooperation across fields and levels.

The Erasmus+ program is designed to support the efforts of program members to make effective use of the potential of talented people from Europe and social capital, reaffirming the principle of lifelong learning through a combination of support and formal, informal and non-formal learning in education, training and youth development.

The Erasmus+ program seeks to move beyond these programs by engaging and enriching in different fields of education, training and youth, removing the artificial boundaries between different lines of action and project formats by introducing new

ideas, attracting new participants from the world of work and civil society and promoting new forms of cooperation.

Erasmus+ is the EU Programme in the fields of education, training, youth and sport for the period 2014-2020. Education, training, youth and sport can make a major contribution to help tackle socio-economic changes, the key challenges that Europe will be facing until the end of the decade and to support the implementation of the European policy agenda for growth, jobs, equity and social inclusion. Fighting high levels of unemployment, particularly among young people, is one of the most urgent tasks for European governments. Too many young people leave school prematurely running a high risk of being unemployed and socially marginalised. The same risk threatens many adults with low skills. Technologies are changing the way in which society operates, and there is a need to ensure the best use is made of them. EU businesses need to become more competitive through talent and innovation. Europe needs more cohesive and inclusive societies which allow citizens to play an active role in democratic life. Education, training, youth work and sport are key to promote common European values, foster social integration, enhance intercultural understanding and a sense of belonging to a community, and to prevent violent radicalisation.

Erasmus+ is an effective instrument to promote the inclusion of people with disadvantaged backgrounds, including newly arrived migrants. Another challenge relates to the development of social capital among young people, the empowerment of young people and their ability to participate actively in society, in line with the provisions of the Lisbon Treaty to «encourage the participation of young people in democratic life in Europe». This issue can also be targeted through non-formal learning activities, which aim at enhancing the skills and competences of young people as well as their active citizenship. Moreover, there is a need to provide youth organisations and youth workers with training and cooperation opportunities, to develop their professionalism and the European dimension of youth work. Well-performing education and training systems and youth policies provide people with the

skills required by the labour market and the economy, while allowing them to play an active role in society and achieve personal fulfilment.

Reforms in education, training and youth can strengthen progress towards these goals, on the basis of a shared vision between policy makers and stakeholders, sound evidence and cooperation across different fields and levels.

The Erasmus+ Programme is designed to support Programme Countries' efforts to efficiently use the potential of Europe's talent and social assets in a lifelong learning perspective, linking support to formal, non-formal and informal learning throughout the education, training and youth fields. The Programme also enhances the opportunities for cooperation and mobility with Partner Countries, notably in the fields of higher education and youth. In accordance with one of the new elements introduced in the Lisbon Treaty, Erasmus+ also supports activities aiming at developing the European dimension in sport, by promoting cooperation between bodies responsible for sport. The Programme promotes the creation and development of European networks, providing opportunities for cooperation among stakeholders and the exchange and transfer of knowledge and know-how in different areas relating to sport and physical activity. This reinforced cooperation will notably have positive effects in developing the potential of Europe's human capital by helping reduce the social and economic costs of physical inactivity. The Programme supports actions, cooperation and tools consistent with the objectives of the Europe 2020 Strategy and its flagship initiatives, such as Youth on the Move and the Agenda for new skills and jobs. The Programme also contributes to achieve the objectives of the Education and Training Strategic Framework for European cooperation in Education and Training and of the European Youth Strategy through the Open Methods of Coordination. This investment in knowledge, skills and competences will benefit individuals, institutions, organisations and society as a whole by contributing to growth and ensuring equity, prosperity and social inclusion in Europe and beyond.

Tasks for self-assessment of students' academic achievements

1. Give the definition to the target, structure, features and requirements of the

program Erasmus +.

2. Learn about the main directions of the program activities.
3. Learn about Insurance of Erasmus + candidates.
4. Broaden your knowledge of protection, license and security of participants and open access.

Додаток Л-4

Змістовий модуль 4

з проблем академічної мобільності, який інтегровано до змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини і бізнес» НАУ

Навчальна дисципліна «Іноземна мова»*Розділ 4. Структура програми Еразмус +.*

1. *Збільшення можливостей працевлаштування завдяки знанням іноземних мов.*
  2. *Обмін знаннями, міжкультурний навчальний досвід.*
- (*Прим.: Текст подано мовою вкладання навчальної дисципліни – англійською).*

Educational module 4.**The structure of Erasmus+ Programme**

KEY ACTION 1 – MOBILITY OF INDIVIDUALS Mobility of learners and staff: opportunities for students, trainees and young people, as well as for professors, teachers, trainers, youth workers, staff of education institutions and civil society organisations to undertake a learning and/or professional experience in another country; *Erasmus Mundus* Joint Master Degrees: high-level integrated international study programmes delivered by consortia of higher education institutions that award full degree scholarships to the best master students worldwide; Erasmus+ Master Loans: higher education students from Programme Countries can apply for a loan backed up by the Programme to go abroad for a full Master Degree. Students should address themselves to national banks or student loan agencies participating in the scheme.

Transnational Strategic Partnerships aimed to develop initiatives addressing one

or more fields of education training and youth and promote innovation, exchange of experience and know-how between different types of organisations involved in education, training and youth or in other relevant fields. Certain mobility activities are supported in so far as they contribute to the objectives of the project; Knowledge Alliances between higher education institutions and enterprises which aim to foster innovation, entrepreneurship, creativity, employability, knowledge exchange and/or multidisciplinary teaching and learning; Sector Skills Alliances supporting the design and delivery of joint vocational training curricula, programmes and teaching and training methodologies, drawing on evidence of trends in a specific economic sector and skills needed in order to perform in one or more professional fields; Capacity-building projects supporting cooperation with Partner Countries in the fields of higher education and youth. Capacity-building projects aim to support organisations/institutions and systems in their modernisation and internationalisation process. Certain types of capacity-building projects support mobility activities in so far as they contribute to the objectives of the project;

IT support platforms, such as eTwinning, the School Education Gateway, the European Platform for Adult Learning (EPALE) and the European Youth Portal, offering virtual collaboration spaces, databases of opportunities, communities of practice and other online services for teachers, trainers and practitioners in the field of school and adult education as well as for young people, volunteers and youth workers across Europe and beyond. In addition, since 2018, the Erasmus+ Virtual Exchange initiative offers intercultural learning experiences between young people in Europe and the Southern Mediterranean countries.

Knowledge in the fields of education, training and youth for evidence-based policy making and monitoring, in particular: country-specific and thematic analysis, including through cooperation with academic networks; peer learning and peer reviews through the Open Method of Coordination in education, training and youth.

Initiatives for policy innovation to stimulate innovative policy development among stakeholders and to enable public authorities to test the effectiveness of innovative policies through field trials based on sound evaluation methodologies;

Support to European policy tools to facilitate transparency and recognition of skills and qualifications, as well as the transfer of credits, to foster quality assurance, support validation of non-formal and informal learning, skills management and guidance. This Action also includes the support to networks that facilitate cross-European exchanges, the learning and working mobility of citizens as well as the development of flexible learning pathways between different fields of education, training and youth;

Cooperation with international organisations with highly recognised expertise and analytical capacity (such as the OECD and the Council of Europe), to strengthen the impact and added value of policies in the fields of education, training and youth;

Stakeholder dialogue, policy and Programme promotion involving public authorities, providers and stakeholders in the fields of education, training and youth for raising awareness about the European policy agendas, in particular Europe 2020, Education and Training 2020, the EU Youth Strategy, as well as the external dimension of European education, training and youth policies. These activities are essential to develop the capacity of stakeholders to actively support the implementation of policies by stimulating the exploitation of the Programme results and generating tangible impact.

Academic Modules, Chairs, Centres of Excellence in order to deepen teaching in European integration studies embodied in an official curriculum of a higher education institution, as well as to conduct, monitor and supervise research on EU content, also for other educational levels such as teacher training and compulsory education. These Actions are also intended to provide in-depth teaching on European integration matters for future professionals in fields which are in increasing demand on the labour market, and at the same time aim at encouraging, advising and mentoring the young generation of teachers and researchers in European integration subject areas; Policy debate with academic world, supported through: a) Networks to enhance cooperation between different universities throughout Europe and around the world, foster cooperation and create a high knowledge exchange platform with public actors

and the Commission services on highly relevant EU subjects; b) Projects for innovation and cross-fertilisation and spread of EU content aimed to promote discussion, reflection on EU issues and to enhance knowledge about the EU and its processes; Support to associations, to organise and carry out statutory activities of associations dealing with EU studies and EU issues, and to publicize EU facts among a wider public enhancing active European citizenship.

The *Jean Monnet* Activities also provide operating grants to designated institutions which pursue an aim of European interest and organises Studies and conferences with the purpose of providing policy-makers with new insights and concrete suggestions. Collaborative Partnerships, aimed at promoting the integrity of Sport (anti-doping, fight against match fixing, protection of minors), supporting innovative approaches to implement EU principles on good governance in sport, EU strategies in the area of social inclusion and equal opportunities, encouraging participation in sport and physical activity (supporting the implementation of EU Physical Activity Guidelines, volunteering, employment in sport as well as education and training in sport), and supporting the implementation of the EU guidelines on dual careers of athletes. These partnerships include also Small Collaborative Partnerships, aimed at encouraging social inclusion and equal opportunities in sport, promoting European traditional sports and games, supporting the mobility of volunteers, coaches, managers and staff of non-profit sport organisations and protecting athletes, especially the youngest, from health and safety hazards by improving training and competition conditions.

Not-for-profit European sport events, granting individual organisations in charge of the preparation, organisation and follow-up to a given event. The activities involved will include the organisation of training activities for athletes and volunteers in the run-up to the event, opening and closing ceremonies, competitions, side-activities to the sporting event (conferences, seminars), as well as the implementation of legacy activities, such as evaluations or follow-up activities; European Commission entrusts budget implementation tasks to National Agencies; the rationale of this approach is to bring Erasmus+ as close as possible to its beneficiaries and to

adapt to the diversity of national education, training and youth systems. For this purpose, each Programme Country has appointed one or more National Agencies (for the contact details, please consult Annex IV of this Guide). These National Agencies promote and implement the Programme at national level and act as the link between the European Commission and participating organisations at local, regional and national level. The supportive approach of National Agencies aims at guiding the users of the Programme through all phases, from the first contact with the Programme through the application process to the realisation of the project and the final evaluation. This principle is not in contradiction with the fairness and the transparency of selection procedures. Rather, it is based on the idea that in order to guarantee equal opportunities for everybody, it is necessary to give more assistance to some Programme target groups through advising, counselling, monitoring, and coaching systems tailored to their needs.

Tasks for self-assessment of students' academic achievements

1. Get acquainted with the structure of the program Erasmus+.
2. Learn about Key Area 1 – Individual Mobility.
3. Give information about Key Area 2 – Cooperation for the development of innovations and exchange of successful practices.
4. Broaden your knowledge of Key Area 3 – Support for reforms.

Додаток Л-5

Змістові модулі 5

з проблем академічної мобільності, який інтегровано до змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини і бізнес» НАУ

Навчальна дисципліна «Друга іноземна мова спеціальності»

Розділ 5. *Академічна мобільність – один з основних компонентів програми Еразмус +*

- 1. Професійний кар'єрний зріст завдяки поглибленим знанням іноземних мов.*
- 2. Ознайомлення культур інших країн аутентичною мовою.*
- 3. Працевлаштування на Європейському ринку праці та за його межами.*
(*Прим.: Текст подано мовою навчальної дисципліни – іспанською).

Módulo educativo 5.**La movilidad académica como componente crucial del Erasmus +
Programa**

La educación superior se enfrenta al desafío de proporcionar un plan de estudios educativo flexible que ofrezca movilidad académica a los estudiantes de educación superior. A medida que aumenta la popularidad del programa académico, se espera que los servicios prestados para la movilidad académica aumenten cuando aumente la demanda de programas de movilidad académica. Para satisfacer esta mayor demanda, la oferta de servicios electrónicos para la movilidad académica puede facilitar el procesamiento y, simultáneamente, ofrecer a los estudiantes potenciales información y apoyo para aplicaciones para embarcarse en un programa de movilidad académica. El programa presupone:

- Proyectos de movilidad en el ámbito de la educación, la formación y la

juventud;

- Másteres conjuntos Erasmus Mundus;

- Préstamos Máster Erasmus +.

Aportan efectos positivos y duraderos en los participantes y las organizaciones participantes involucradas, así como en los sistemas de políticas en los que se enmarcan dichas actividades. Por lo que se refiere a estudiantes, becarios, aprendices y jóvenes, las actividades de movilidad apoyadas en esta acción clave son: mejora del rendimiento del aprendizaje; mayor empleabilidad y mejores perspectivas profesionales; mayor sentido de iniciativa y espíritu empresarial; mayor autoempoderamiento y autoestima; mejores competencias en idiomas extranjeros; mayor conciencia intercultural; participación más activa en la sociedad; una mejor conciencia del proyecto europeo y los valores de la UE; mayor motivación para participar en la educación o formación (formal / no formal) futura después del período de movilidad en el extranjero.

A largo plazo, se espera que el efecto combinado de varios miles de proyectos apoyados bajo esta Acción Clave tenga un impacto en los sistemas de educación, formación y juventud en los países participantes, estimulando así reformas políticas y atrayendo nuevos recursos para oportunidades de movilidad en Europa y más allá. Los proyectos de esta Acción promueven actividades de movilidad transnacional dirigidas a estudiantes (estudiantes, becarios, aprendices, jóvenes) y al personal (profesores, profesores, formadores, trabajadores juveniles y personas que trabajan en organizaciones activas en los campos de la educación, la formación y la juventud) y con el objetivo de apoyar a los estudiantes en la adquisición de resultados de aprendizaje (conocimientos, habilidades y competencias) con el fin de mejorar su desarrollo personal, su participación como ciudadanos considerados y activos en la sociedad y su empleabilidad en el mercado laboral europeo y más allá; apoyar el desarrollo profesional de quienes trabajan en la educación, la formación y la juventud con el fin de innovar y mejorar la calidad de la enseñanza, la formación y el trabajo juvenil en toda Europa; mejorar notablemente la competencia en lenguas extranjeras de los participantes; sensibilizar y comprender a los participantes sobre otras culturas y países, ofreciéndoles la oportunidad de crear redes de contactos internacionales,

participar activamente en la sociedad y desarrollar un sentido de ciudadanía e identidad europeas.

Las organizaciones activas en los campos de la educación, la formación y la juventud recibirán apoyo del programa Erasmus + para llevar a cabo proyectos que promuevan diferentes tipos de movilidad. Un proyecto de movilidad constará de las siguientes etapas: preparación (incluidos arreglos prácticos, selección de participantes, establecimiento de acuerdos con socios y participantes, preparación lingüística / intercultural / de aprendizaje y relacionada con las tareas de los participantes antes de la salida); seguimiento (incluida la evaluación de las actividades, la validación y el reconocimiento formal, en su caso, de los resultados del aprendizaje de los participantes durante la actividad, así como la difusión y uso de los resultados del proyecto).

Una innovación importante introducida en Erasmus + en comparación con muchas acciones de movilidad apoyadas en programas europeos anteriores es que Erasmus + refuerza el apoyo ofrecido a los participantes de actividades de movilidad para mejorar sus competencias en lenguas extranjeras antes y durante su estancia en el extranjero. Además, Erasmus +, más que en los programas anteriores, ofrece espacio para desarrollar actividades de movilidad que involucran a organizaciones asociadas con diferentes antecedentes y activas en diferentes campos o sectores socioeconómicos.

Como consecuencia, en el marco de Erasmus +, las organizaciones solicitantes podrán concebir su proyecto de acuerdo con las necesidades de los participantes, pero también de acuerdo con sus planes internos de internacionalización, desarrollo de capacidades y modernización.

Tareas para la autoevaluación de los logros académicos de los estudiantes:

1. Dar una respuesta amplia sobre las metas y objetivos de la movilidad académica.
2. Informar sobre los beneficios de la movilidad académica.
3. Justificar el propósito y la duración de los proyectos.
4. Aprender sobre financiación y criterios técnicos.

Додаток Л-6

Змістовий модуль 6

з проблем академічної мобільності, який інтегровано до змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Міжнародні економічні відносини і бізнес» НАУ

Навчальна дисципліна «Друга іноземна мова спеціальності»

Розділ 6. Оцінювання програми Еразмус + та визнання подання звітів.

1. Подання заявок мовою оригіналу, документообіг.
2. Оцінювання проєктів фінансування.
3. Управління та визнання результатів.

(*Прим.: Текст подано мовою вкладання навчальної дисципліни – іспанською).

Módulo educativo 6.**Evaluación del programa Erasmus + y mejora de sus aplicaciones**

Las propuestas de proyectos son evaluadas por la Agencia Nacional o Ejecutiva que recibe la solicitud, exclusivamente sobre la base de los criterios descritos en la Guía del Programa Erasmus +. La evaluación implica: una verificación formal para verificar que se respetan los criterios de elegibilidad y exclusión; una evaluación de la calidad para evaluar en qué medida las organizaciones participantes cumplen los criterios de selección (es decir, capacidad operativa y financiera) y el proyecto cumple los criterios de adjudicación.

En la mayoría de los casos, esta evaluación de la calidad se lleva a cabo con el apoyo de expertos independientes. En su evaluación, los expertos contarán con el apoyo de las directrices desarrolladas por la Comisión Europea; estas directrices estarán disponibles en los sitios web de la Comisión Europea y de las agencias responsables de la gestión de proyectos Erasmus +; una verificación de que la propuesta no presenta riesgos de doble financiación. Si es necesario, dicha

verificación se lleva a cabo en cooperación con otras agencias u otras partes interesadas.

La Agencia Nacional o Ejecutiva designará un comité de evaluación para supervisar la gestión de todo el proceso de selección. Sobre la base de la evaluación realizada por expertos, el comité de evaluación establecerá una lista de proyectos propuestos para selección.

Durante el proceso de evaluación, se puede pedir a los solicitantes que proporcionen información adicional o que aclaren los documentos de respaldo presentados en relación con la solicitud, siempre que dicha información o aclaración no cambie sustancialmente la propuesta. La información y aclaraciones adicionales están especialmente justificadas en caso de errores administrativos obvios cometidos por el solicitante o en aquellos casos en los que, en el caso de proyectos financiados mediante acuerdos de múltiples beneficiarios, falten uno o más mandatos de los socios. Una vez finalizado el procedimiento de selección, los archivos de solicitud y el material adjunto no se devuelven al solicitante, independientemente del resultado del procedimiento.

El calendario indicativo para la notificación de resultados de selección de cada Acción se indica en el apartado «Plazos del ciclo de vida del proyecto y pago. El solicitante recibirá el convenio de subvención, que será firmado por su representante legal y devuelto a la Agencia Nacional o Ejecutiva; la Agencia Nacional o Ejecutiva es la última parte en firmar. Cuando la subvención es firmada por ambas partes, el solicitante se convierte en beneficiario de una subvención de la UE y puede iniciar el proyecto. El pago de prefinanciación se transferirá al beneficiario dentro de los 60 días naturales siguientes a la recepción, por la Agencia Nacional o Ejecutiva, de las solicitudes de pago de prefinanciación adicionales anticipadas por el beneficiario si la solicitud de pago de prefinanciación adicional va acompañada de un reporte.

En algunas acciones, se pedirá a los beneficiarios que presenten un informe intermedio junto con la solicitud de un pago adicional de prefinanciación. En otros casos, también se puede solicitar a los beneficiarios que presenten un informe técnico

/ de avance informando sobre el estado de ejecución del proyecto. El importe del pago final a abonar al beneficiario se establecerá sobre la base de un informe final que deberá presentarse en el plazo indicado en el convenio o decisión de subvención.

Tareas para la autoevaluación de los logros académicos de los estudiantes:

1. Justificar las responsabilidades para la implementación de controles de movilidad crediticia.
2. Informar sobre el cálculo y conversión de puntos.
3. Estudiará el suplemento del diploma.
4. Analizar la integración en programas educativos del informe final del beneficiario.

Додаток М.

Застосування web-квестів у процесі формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці

Web-квест 1.

Завдання: Ознайомитися з нормативно-правовою базою регулювання академічної мобільності в Україні на прикладі Закону України «Про вищу освіту».

Ресурси мережі: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Завдання:

1. Введіть у позиції «пошук у тексті ключові слова «мобільність», «академічна мобільність».

2. Ознайомтеся з визначенням поняття «академічна мобільність», яке подається у Розділі 1 «Загальні положення», **статті 1** «Основні терміни та їх визначення».

3. Знайдіть у тексті Закону **Статтю 13** «Повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти», пп. 23. *Прокоментуйте* законодавчу норму, відповідно до якої МОН України розробляє положення про порядок реалізації права на академічну мобільність та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України.

4. Ознайомтеся зі **Статтею 46** «Відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення здобувачів вищої освіти». *Дайте відповідь на запитання:* Чи гарантується збереження місця навчання та виплата стипендій здобувачам вищої освіти, які реалізують право на академічну мобільність протягом навчання, стажування чи здійснення наукової діяльності в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами? Чи відбувається відрахування такі здобувачів під час проходження програм академічної мобільності зі закладу вищої освіти?

5. Ознайомтеся зі **Статтею 62**. «Права осіб, які навчаються у закладах вищої освіти» щодо забезпечення прав академічну мобільність у тому числі

міжнародну. *Прокоментуйте* цю законодавчу норму з позицій досвіду навчання у Вашому ЗВО.

6. Ознайомтеся зі **Статтею 74**. «Державна політика щодо міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти». *Дайте відповідь на запитання*: З якою метою держава сприяє розвитку академічної мобільності в Україні? Прокоментуйте пп. 8 і 9 цієї статті.

7. Ознайомтеся зі **Статтею 75**. «Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти». *Дайте відповідь на запитання*: як забезпечується такий пріоритетний напрям міжнародного співробітництва як сприяння академічній мобільності наукових, науково-педагогічних працівників та осіб, які навчаються у закладів вищої освіти, де Ви навчаєтеся?

Висновки: Відповіді на запитання й коментарі представте викладачу у терміни (вказується дати) й представте інтерфейси сторінок Закону України, які Ви опрацьовували. Наприклад:

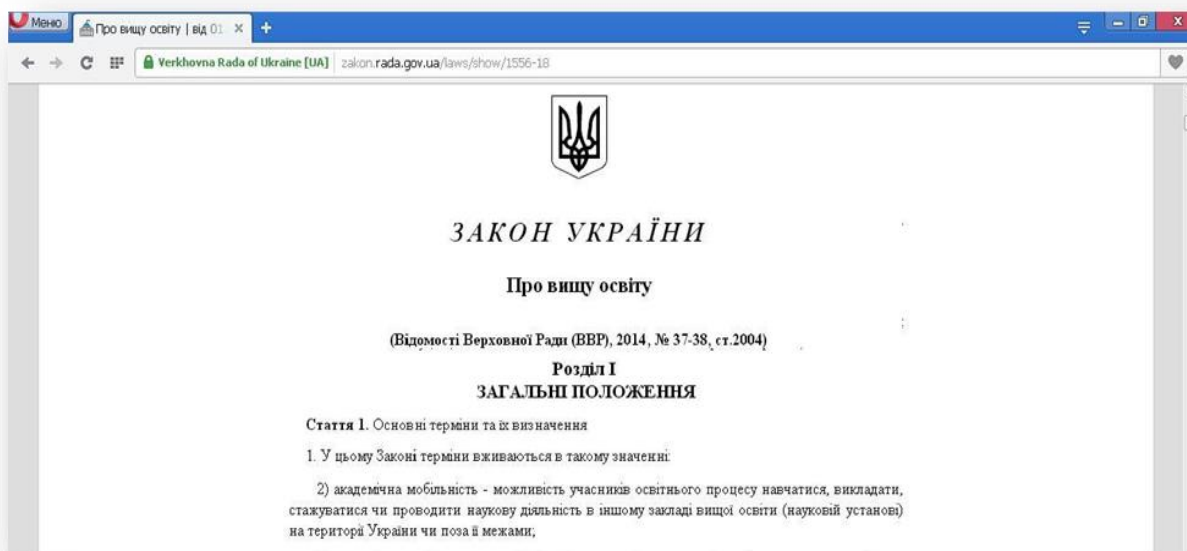

Рис. М.1.1. Інтерфейс сторінки Закону України «Про вищу освіту» про визначення поняття «академічна мобільність».

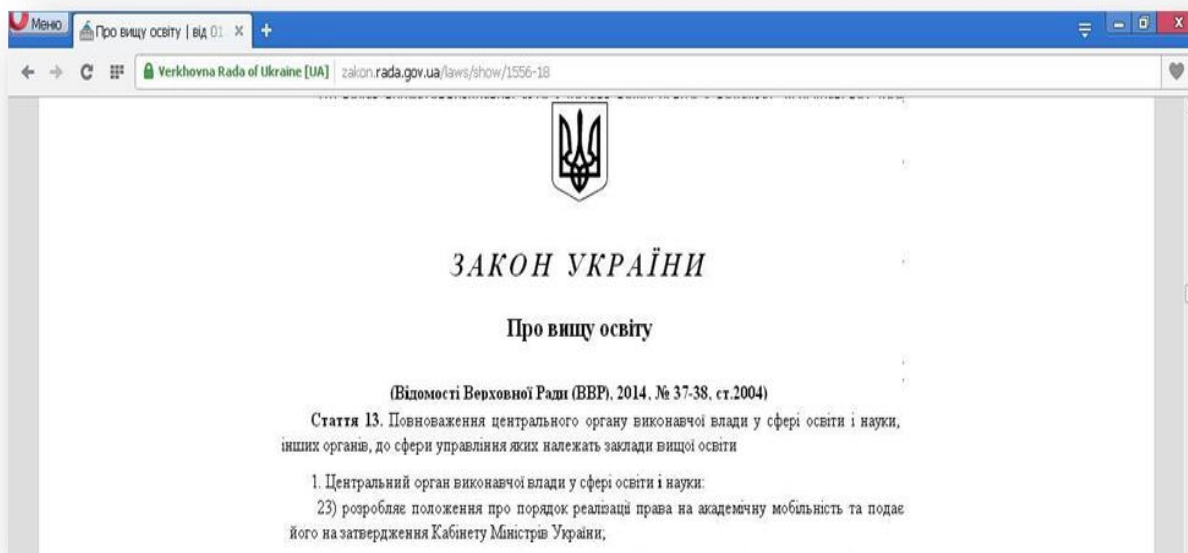

Рис. М.1.2. Інтерфейс сторінки Закону України «Про вищу освіту» щодо повноваження МОН України щодо розроблення положень про академічну мобільність

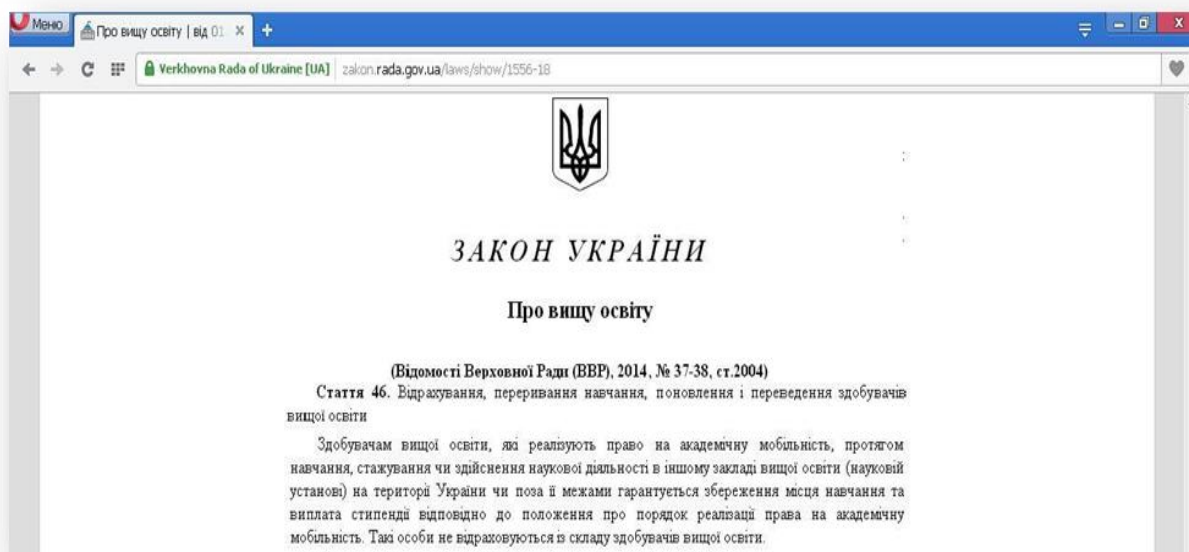

Рис. М.1.3. Інтерфейс сторінки Закону України «Про вищу освіту» щодо права здобувачів вищої освіти на академічну мобільність

Продовження додатка М

Web-квест 2.

Завдання: Ознайомитися з програмою зовнішньої допомоги Європейського Союзу зі сприяння модернізації вищої освіти на прикладі Національного офісу Темпус/Еразмус+ в Україні.

Ресурси мережі: <https://www.tempus.org.ua/uk/tempus.html>

Завдання:

1. Введіть у позиції «пошук у тексті ключові слова «tempus»
2. Ознайомтеся з програмою Європейського союзу, що підтримує проекти, партнерства, заходи і мобільність у сфері освіти, яка подається зверху у лівому куту пункт 1.
3. Знайдіть у тексті «Темпус в Україні» інформацію про приєднання України до Темпус програми, основні пріоритети та напрямки. *Прокоментуйте* проекти програми та розробку секторальних рамок кваліфікацій.
4. Ознайомтеся з Болонським процесом. *Дайте відповідь на запитання:* Яка стратегічна мета Болонського процесу? Як українські університети співпрацюють з Болонським процесом?
5. Ознайомтеся з діяльністю Національної команди експертів з реформування вищої освіти з 2015 року. *Прокоментуйте* досягнення запровадження «Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи».
6. Ознайомтеся з програмами Європейського Союзу для університетів та студентів. *Дайте відповідь на запитання:* Яка програма найбільш Вас проініціювала до мобільності? Прокоментуйте основні програми.
7. Ознайомтеся з презентацією з питань моніторингу проектів. *Дайте відповідь на запитання:* Які корисні посилання і сайти Ви знаєте щодо європейської інтеграції, освітніх програм та проектів?

Висновки: Відповіді на запитання й коментарі представте викладачу у терміні (вказується дати) й представте інтерфейси сторінок Закону України, які Ви опрацьовували. Наприклад:

Рис. М.2.1. Інтерфейс сторінки « Tempus »

Рис. М.2.2. Інтерфейс сторінки « Tempus » про освітні програми ЄС для університетів та студентів

Продовження Додатка М

Web-квест 3.

Завдання: Ознайомитися з нормативно-правовою базою регулювання академічної мобільності в Україні на прикладі Постанови КМ України «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12 серпня 2015 року.

Ресурси мережі: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>

Завдання:

1. Введіть у позиції «пошук у тексті ключові слова «мобільність», «академічна мобільність»
2. Ознайомтеся з порядком організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу, яке подається у **Розділі 1** «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність».
3. Знайдіть у тексті цілі, завдання та загальні правила забезпечення права на академічну мобільність. *Прокоментуйте* основні принципи Спільної декларації міністрів освіти Європи.
4. Ознайомтеся з **Розділом 5** «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність про основні види академічної мобільності». *Дайте відповідь на запитання:* Що таке ступенева мобільність? Що таке кредитна мобільність?
5. Ознайомтеся з **Розділом 8** «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність про основні види академічної мобільності» про форми академічної мобільності. *Прокоментуйте* Хто може приймати участь у академічній мобільності?
6. Ознайомтеся з **Розділом 13** «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність про основні види академічної мобільності» про співробітництва між вітчизняними та іноземними вищими навчальними закладами. *Дайте відповідь на запитання:* Чи має студент права на самостійний вибір додаткової навчальної дисципліни?

7. Ознайомтеся з **Розділом 14** «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність про основні види академічної мобільності» про визнання результатів навчання. *Дайте відповідь на запитання: як ліквідувати академічну заборгованість після повернення до вищого навчального закладу, де Ви навчаєтеся?*

Висновки: Відповіді на запитання й коментарі представте викладачу у терміни (вказується дати) й представте інтерфейси сторінок Закону України, які Ви опрацювали. Наприклад:

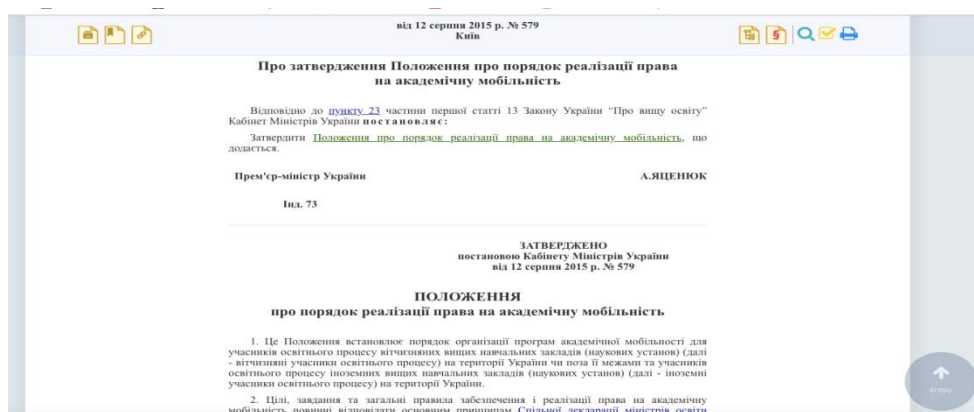

Рис. М.3.1. Інтерфейс сторінки Постанови КМ України «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12 серпня 2015 року

Основними видами академічної мобільності є:

ступенева мобільність - навчання у вищому навчальному закладі, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття ступеня вищої освіти, що підтверджується документом (документами) про вищу освіту або про здобуття ступеня вищої освіти від двох або більше вищих навчальних закладів;

кредитна мобільність - навчання у вищому навчальному закладі, відмінному від постійного місця навчання учасника освітнього процесу, з метою здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи та/або відповідних компетентностей, результатів навчання (без здобуття кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи), що будуть визнані у вищому навчальному закладі постійного місця навчання вітчизняного чи іноземного учасника освітнього процесу. При цьому загальний період навчання для таких учасників за програмами кредитної мобільності залишається незмінним.

6. Навчання вітчизняних та іноземних учасників освітнього процесу за узгодженими між вищими навчальними закладами (науковими установами) - партнерами освітніми програмами, що включають програми академічної мобільності, може передбачати отримання випускниками документа про вищу освіту вищого навчального закладу (наукової установи) - партнера, а також спільних або подвійних документів про вищу освіту вищих навчальних закладів (наукових установ) - партнерів.

7. Формами академічної мобільності для учасників освітнього процесу, що здобувають освітні ступені молодшого бакалавра, бакалавра, магістра та доктора філософії у вітчизняних вищих навчальних закладах, є:

навчання за програмами академічної мобільності;

Рис. М.3.2. Інтерфейс сторінки « «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність» № 579 від 12 серпня 2015 року » про види академічної мобільності

Додаток Н
Дослідницькі методики педагогічного експерименту

Додаток Н.1

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ М. РОКИЧА
(у модифікації Т. Скирди)

Анкета «Мої цінності»

Заклад вищої освіти _____
 Факультет _____ Курс _____
 Академічна група (шифр) _____ Дата _____
 Вік _____, стать _____

Просимо Вас дати відповіді на таке запитання:

Які, на Вашу думку, цінності є важливими для Вас як майбутніх фахівців у галузі міжнародних відносин?

Інструкція. Уважно ознайомтеся з питаннями тесту-анкети. Виберіть один із запропонованих варіантів відповіді «ні»; «швидше ні, ніж так»; «швидше так, ніж ні»; «так».

№	Запитання	«Ні»	«Швидше ні, ніж так»	«Швидше так, ніж ні»	«Так»
1.	Для мене характерною є висока ерудованість з питань навчання за програмами академічної мобільності.				
2.	Навчання за програмами академічної мобільності важливе для мене задля здобуття високого професійного статусу.				
3.	Я усвідомлюю роль академічної мобільності у розв'язанні актуальних для мене проблем навчання та професійної самореалізації.				
4.	Для здобуття майбутньої професії для мене важливим є <u>навчання</u> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
5.	Для здобуття майбутньої професії для мене важливим є <u>стажування</u> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
6.	Для здобуття майбутньої професії для				

	мене важливим є <u>здійснення наукової діяльності</u> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
7.	Я прагну до набуття високого рівня іншомовної компетентності задля участі у програмах академічної мобільності.				
8.	Я хочу взяти участь у заходах з академічної мобільності, які відбуваються на факультеті / ЗВО, де навчаюся.				
9.	Я постійно цікавлюся у соціальних мережах заходами з академічної мобільності, які відбуваються на факультеті / ЗВО, де навчаюся				
10	Я прагну відшукати серед студентів свого/ чи іншого ЗВО тих, хто поділився б зі мною досвідом участі у програмах з академічної мобільності.				

Дякуємо!

Інтерпретація даних, отриманих в результаті тестування

Підрахунок здійснювався за таким принципом: «так» (4 бали), «швидше так, ніж ні» (3 бали), «швидше ні, ніж так» (2 бали), «ні» (1 бал). Якщо респондент набрав $40 \leq \text{МЦв} \leq 35$ – відповіді, що відповідають високому (в) рівню сформованості готовності студента до академічної мобільності за мотиваційно-ціннісним (МЦ) критерієм; $34 \leq \text{МЦд} \leq 25$ – відповіді, що відповідають достатньому (д) рівню готовності студента до академічної мобільності за мотиваційно-ціннісним критерієм; $24 \leq \text{МЦс} \leq 15$ – відповіді, що відповідають середньому (с) рівню готовності студента до академічної мобільності за мотиваційно-ціннісним критерієм; $14 \leq \text{МЦп} \leq 1$ – відповіді, що відповідають початковому (п) рівню готовності студента до академічної мобільності за мотиваційно-ціннісним критерієм.

Додаток Н.2.

ДІАГНОСТИКА КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ
(Методика В. В. Бойко, у модифікації Т. Скурди)

Шановні студенти!

Просимо Вас дати відповіді на такі запитання:

Заклад вищої освіти _____
 Факультет _____ Курс _____
 Академічна група (шифр) _____ Дата _____
 Вік _____, стать _____

Інструкція. Уважно ознайомтеся з питаннями тесту-анкети. Виберіть один із запропонованих варіантів відповіді «ні»; «швидше ні, ніж так»; «швидше так, ніж ні»; «так».

№	Запитання	«Ні»	«Швидше ні, ніж так»	«Швидше так, ніж ні»	«Так»
1.	Зазвичай мені легко знаходити спільну мову з тими, хто цікавиться питаннями навчання за програмами академічної мобільності.				
2.	Я завжди ініціюю розмову з тими, хто має високий професійний статус зі спеціальності, за якою навчаюся.				
3.	Я з цікавістю сприймаю інформацію про програми академічної мобільності.				
4.	Я прагну до спілкування зі студентами з інших країн задля розуміння їх культури, життєвих пріоритетів, особливостей навчання й працевлаштування.				
5.	Для мене рівнозначною є пряма (вербальна) й онлайн комунікація з питань участі у програмах академічної мобільності.				
6.	Для мене комунікація є засобом здобуття інформації щодо здійснення <u>наукової діяльності</u> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
7.	Для мене комунікація є засобом здобуття інформації щодо <u>навчання</u> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				

8.	Для мене комунікація є засобом здобуття інформації щодо <i>стажування</i> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
9.	Я прагну завжди зрозуміти партнера по спілкуванню: не важливо чи це є мовна комунікація чи жестова мова.				
10	Я прагну вивчати вебсайти з питань академічної мобільності іноземною мовою задля підвищення своєї іншомовної комунікації				

Дякуємо!

Інтерпретація даних, отриманих в результаті тестування

Підрахунок здійснювався за таким принципом: «так» (4 бали), «швидше так, ніж ні» (3 бали), «швидше ні, ніж так» (2 бали), «ні» (1 бал). Якщо респондент набрав $40 \leq K_v \leq 35$ – відповіді, що відповідають високому (в) рівню сформованості готовності студента до академічної мобільності за комунікаційним (К) критерієм; $34 \leq K_d \leq 25$ – відповіді, що відповідають достатньому (д) рівню готовності студента до академічної мобільності за комунікаційним критерієм; $24 \leq K_c \leq 15$ – відповіді, що відповідають середньому (с) рівню готовності студента до академічної мобільності за комунікаційним критерієм; $14 \leq K_p \leq 1$ – відповіді, що відповідають початковому (п) рівню готовності студента до академічної мобільності комунікаційним критерієм.

Додаток Н.3.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНІВ ЗДАТНОСТІ ДО САМОРОЗВИТКУ Й САМООСВІТИ

(Методика О. Кузнєцової у модифікації Т. Скирди)

Шановні студенти!

Просимо Вас дати відповіді на такі запитання:

Заклад вищої освіти _____

Факультет _____ Курс _____

Академічна група (шифр) _____ Дата _____

Вік _____, стать _____

Інструкція. Уважно ознайомтеся з питаннями тесту-анкети. Виберіть один із запропонованих варіантів відповіді «ні»; «швидше ні, ніж так»; «швидше так, ніж ні»; «так».

№	Запитання	«Ні»	«Швидше ні, ніж так»	«Швидше так, ніж ні»	«Так»
1.	Мені цікаво здобувати інформацію, користуючись ресурсами наукової бібліотеки ЗВО з питань академічної мобільності.				
2.	Я без проблем самостійно знаходжу потрібну інформацію у соціальних мережах з питань академічної мобільності				
3.	Я прагну самостійно опанувати інформацію щодо здійснення <i>наукової діяльності</i> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
4.	Я прагну самостійно опанувати інформацію щодо <i>навчання</i> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
5.	Я прагну самостійно опанувати інформацію щодо <i>стажування</i> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
6	Я обов'язково вивчаю нормативно-правове підґрунтя задля вироблення власної точки зору щодо забезпечення моїх прав участі у програмах академічної мобільності.				

7.	Я прагну самостійно набути навички участі у програмах академічної мобільності, що поліпшать мою конкурентність в майбутній професійній діяльності.				
8.	Я прагну самостійно набути навички участі у програмах академічної мобільності, що поліпшать мою адаптованість в майбутній професійній діяльності.				
9.	Я прагну самостійно набути навички участі у програмах академічної мобільності, що поліпшать мою стресостійкість в майбутній професійній діяльності.				
10	Я прагну самостійно набути навички участі у програмах академічної мобільності, що поліпшать мою фахову підготовку.				

Дякуємо!

Інтерпретація даних, отриманих в результаті тестування

Підрахунок здійснювався за таким принципом: «так» (4 бали), «швидше так, ніж ні» (3 бали), «швидше ні, ніж так» (2 бали), «ні» (1 бал). Якщо респондент набрав $40 \leq \text{ПДв} \leq 35$ – відповіді, що відповідають високому (в) рівню сформованості готовності студента до академічної мобільності за професійно-діяльним (ПД) критерієм; $34 \leq \text{ПДд} \leq 25$ – відповіді, що відповідають достатньому (д) рівню готовності студента до академічної мобільності за професійно-діяльним критерієм; $24 \leq \text{ПДс} \leq 15$ – відповіді, що відповідають середньому (с) рівню готовності студента до академічної мобільності за професійно-діяльним критерієм; $14 \leq \text{ПДп} \leq 1$ – відповіді, що відповідають початковому (п) рівню готовності студента до академічної мобільності професійно-діяльним критерієм.

Джерело: Тест-анкета «Визначення рівнів здатності до саморозвитку й самоосвіти (за О. Кузнецовою). URL: <https://vseosvita.ua/library/test-anketa-viznacenna-rivniv-zdatnosti-do-samorozvitku-j-samoosviti-81056.html>

Додаток Н.4.

**ДІАГНОСТИКА РІВНЯ РЕФЛЕКСИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**
(Методика А. Карпова, В. Пономарьової у модифікації Т. Скурди)

**Тест-анкета «Визначення рівня рефлексивності у майбутніх фахівців з
міжнародних відносин»**

Шановні студенти!

Просимо Вас дати відповіді на такі запитання:

Заклад вищої освіти _____
Факультет _____ Курс _____
Академічна група (шифр) _____ Дата _____
Вік _____, стать _____

Інструкція. Уважно ознайомтеся з питаннями тесту-анкети. Виберіть один із запропонованих варіантів відповіді «ні»; «швидше ні, ніж так»; «швидше так, ніж ні»; «так».

№	Запитання	«Ні»	«Швидше ні, ніж так»	«Швидше так, ніж ні»	«Так»
1.	Я здатен/на до оцінювання себе й інших у питаннях готовності до участі у програмах академічної мобільності.				
2.	Я можу зрозуміти складнощі свої й інших, які виникають у іншомовному середовищі під час академічних обмінів.				
3.	Я можу об'єктивно оцінювати свої можливості та динаміку змін як майбутнього фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість навичок «soft skills» (конкурентність; адаптованість; стресостійкість тощо).				
4.	Я можу об'єктивно оцінювати свої можливості та динаміку змін як майбутнього фахівця в галузі міжнародних відносин з огляду на сформованість професійних знань і вмінь – «hard skills».				
5.	Я здатен оцінити свої потенційні можливості в умовах конкурентного відбору за програмами академічної мобільності щодо <i>стажування</i> в іншому ЗВО (науковій установі) на території				

	України чи поза її межами.				
6	Я здатен/на оцінити свої потенційні можливості в умовах конкурентного відбору за програмами академічної мобільності щодо <u>навчання</u> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами..				
7.	Я здатен/на оцінити свої потенційні можливості в умовах конкурентного відбору за програмами академічної мобільності щодо <u>наукової діяльності</u> в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами.				
8.	Я здатен/на контролювати інтенсивність виконання індивідуальної <u>навчальної програми</u> у рамках академічного обміну.				
9.	Я здатен/на контролювати інтенсивність виконання індивідуальної <u>наукової програми</u> у рамках академічного обміну.				
10	Я здатен/на контролювати інтенсивність виконання індивідуальної <u>програми стажування</u> у рамках академічного обміну.				

Дякуємо!

Інтерпретація даних, отриманих в результаті тестування

Підрахунок здійснювався за таким принципом: «так» (4 бали), «швидше так, ніж ні» (3 бали), «швидше ні, ніж так» (2 бали), «ні» (1 бал). Якщо респондент набрав $40 \leq \text{СПв} \leq 35$ – відповіді, що відповідають високому (в) рівню сформованості готовності студента до академічної мобільності за соціально-психологічним (СП) критерієм; $34 \leq \text{СПд} \leq 25$ – відповіді, що відповідають достатньому (д) рівню готовності студента до академічної мобільності за соціально-психологічним критерієм; $24 \leq \text{СПс} \leq 15$ – відповіді, що відповідають середньому (с) рівню готовності студента до академічної мобільності за соціально-психологічним критерієм; $14 \leq \text{СПп} \leq 1$ – відповіді, що відповідають початковому (п) рівню готовності студента до академічної мобільності соціально-психологічним критерієм.

Додаток П**АНКЕТА****на виявлення рівня сформованості знань студентів щодо участі у заходах з академічної мобільності**

Шановні студенти! Вам пропонується дати відповідь на запитання :

1. Як Ви розумієте сутність поняття «академічна мобільність»?

---

2. Назвіть заходи з академічної мобільності, про які Ви дізналися з вебсайту Вашого ЗВО.

---

3. Які нормативно-правові документи України із забезпечення реалізації Вашого права на академічну мобільність Ви можете назвати?

---

4. Назвіть програми академічної мобільності, які Ви знаєте.

---

5. Зазначте переваги участі у програмах академічної мобільності для підвищення Вашої конкурентоздатності на ринку праці.

---

6. Яке значення має участь студента/ки (зокрема й Вашої участі) у науковій діяльності в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами для підвищення рівня фахової підготовки у галузі міжнародних відносин?

---

7. Яке значення має участь студента/ки (зокрема й Вашої участі) у програмах академічних обмінів (напр.: пов'язаних з навчанням) в іншому

ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами для підвищення рівня фахової підготовки у галузі міжнародних відносин?

---

8. Яке значення має участь студента/ки (зокрема й Вашої участі) у програмах академічних обмінів (напр.: пов'язаних із стажуванням) в іншому ЗВО (науковій установі) на території України чи поза її межами для підвищення рівня фахової підготовки у галузі міжнародних відносин?
-
-

Дякуємо!

Додаток Р

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Василець Т. С. Нормативно правова база щодо формування міжнародної академічної мобільності студентів. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*: Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди. Дод. 4, вип. 31, Том II (10). К.: Гнозис, 2014. С. 182–187.
2. Василець Т. С. Академічна мобільність: її реалії і проблеми. *Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання*: Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди. Дод. 1, вип. 29, Том IV. К.: Гнозис, 2013. С. 345–350.
3. Василець Т. С. Формування базових принципів мобільності студента в сучасному європейському просторі. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Дод. 1, вип. 31, Том I (43). К.: Гнозис, 2013. С. 49–55.
4. Skyrda T. S. Professional competence of business English teaching. *Україна і світ: перспективи та стратегії розвитку: електронний збірник наукових праць Навчально-наукового інституту міжнародних відносин НАУ. №2. Випуск 7. К.: ННІМВ НАУ, 2018. С. 120–125. URL: http://imv.nau.edu.ua/images/stories/201812/ukrisvit_0218.pdf*
5. Скирда Т. С. Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин: контекст болонських реформ. *Освітній дискурс, Випуск 17 (2). Київ, Україна, 2019, Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. С. 44-59.*
6. Скирда Т. С. Освітнє середовище Національного авіаційного університету як чинник формування академічної мобільності студентів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб.*

наук. пр. К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2019. Вип. 6 (14). С. 99-106.

Наукова праця у зарубіжному науковому періодичному виданні

7. Skyrda T. S. Peculiarities of formation of academic mobility for future bachelors in international relation. *Virtus*. Серія: «Педагогіка». Монреаль, Канада, Вид-во: СРМ «ASF», 2019, №. 37. С. 152-157.

Стаття у зарубіжній колективній монографії

8. Vasylyshyna N., **Skyrda T.**, Slobozhenko R. Newest determinants of practice-oriented training of tourism specialists in a policultural education environment. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries: monograph* / edited by authors. 1st ed. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2019. P. 22-41.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Скирда Т. С. Мотиваційний підхід як основа підготовки повноцінного фахівця своєї справи. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі: зб. тез доповідей всеукр. наук.-практ. конф., 18 березня 2010 р. К., 2010. С.18–19.*
10. Skyrda T. S. Public speaking tasks. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі: зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф., 18 березня 2011р. К.: вид-во Нац. Авіац. ун-ту «НАУ – друк», 2011. С. 30–33.*
11. Skyrda T. S. Definitions and connotations in the English language. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України: зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 березня 2011р. К.: вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ – друк», 2011. С.18-20.*
12. Skyrda T. S *Neologisms in modern English XVII tesol. Ukraine International Conference: English in Globalized World: зб. наук. праць 17 міжнар. наук.-*

- практ. конф., 15-16 березня 2012 р. Кам'янець-Подільський: ВПП «Апостроф», 2012. С.23–24.
13. Скирда Т. С. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця. *Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі*: зб. наук. праць V всеукр. наук.-практ. конф., 16 березня 2012 р. К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту, 2012. С.67–70.
  14. Скирда Т. С. Модернізація системи вищої освіти в Україні. *Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти*: зб. наук. праць V міжнар. наук.-практ. конф., 25-27 грудня 2012 р. / за заг. ред. к.філос. н. Журби М.А. Частина II. Луганськ: вид-во СНУ ім. В Даля, 2012. С. 194–195.
  15. Скирда Т. С. Інтеграція освіти до Європейського простору. *Науковий діалог «Схід – Захід»*: зб. наук. праць II всеукр. наук.-практ. конф., 12 жовтня 2013р. м. Бахчисарай. С. 25–27.
  16. Vasiletz T. S. Academic mobility in higher education. *Сборник научных трудов SWorld. Современные направления теоретических и прикладных исследований*: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф., 19-30 марта 2013 года, Вып. 1. Том 21. Одесса: Вид-во Куприенко, 2013. С. 71–73.
  17. Василець Т. С. Переваги компетентісно-орієнтованої освіти. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 березня 2013р. / За заг. ред. Е.В. Лузік, О.М. Акмалдінової. К.: НАУ, 2013. С. 22–23.
  18. Скирда Т. С. Формування готовності студентів вищих технічних закладів до академічної мобільності. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 червня 2013р. / За заг. ред. А.Г.Гудманяна, О.Г.Шостак. К.: Університет «Україна», 2013. С. 180–181.
  19. Василець Т. С. Нормативно-правова база академічної мобільності *Придніпровські соціально-гуманітарні читання*: зб. наук. пр. III всеукр.

- наук.-практ. конф., 16 травня 2014 р.. Придніпровський науковий центр НАН України і МОН України, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. К., 2014. С. 7-10.
20. Скирда Т. Академічна мобільність в освітньому просторі України. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура: зб. матер. IV міжнар. наук.-практ. конф., 16-17 вересня 2018р. К., 2018. С. 317–321.*
  21. Скирда Т.С. Рівень володіння англійською мовою в рамках академічної мобільності. *Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури: матеріали III всеукр. наук.-практ. інтернет конф., 29 березня 2019 р: тези доп. М., 2019. С. 126–128.*
  22. Скирда Т.С. Критеріальні характеристики готовності до міжнародної академічної мобільності. *Інтелектуальна та емоційна складові навчання іноземних мов: новітні тенденції і виклики для вищої школи: зб. матер. V щорічної міжнар. наук.-практ. конф., 7 червня 2019. К. ФМВ, НАУ, 2019. С. 98–102.*
  23. Скирда Т. С. Динамічні зміни українських студентів в рамках академічної мобільності. *Proceedings of articles the international scientific conference «Advances of science», October 11, 2019. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv. С. 55–63.*
  24. Skyrda T. S. The peculiarities of professional training of future bachelors in international relations at the National Aviation University. *«Fundamental and applied science – 2019»: Materials of the XV International scientific and practical Conference, October 30 – November 7, 2019. Pedagogical sciences: Sheffield. Great Britain. Science and education LTD. P. 18–21.*
  25. Skyrda T. S. A legal basis for the formation of academic mobility for future bachelors in international relations in the process of professional. *«Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2019»: Materialy XV Międzynarodowej naukowii-praktycznej konferencji, 07 – 15 listopada 2019 roku*

po sekcjach: Pedagogiczne nauki. Volume 7 Przemysł, Poland : Nauka i studia. P. 44–46.

26. Skyrda T. S. A rapid decline of international academic mobility 2020. «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики»: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. 22 квітня 2020. К.: ФМВ, НАУ, 2020. С. 87-97.

Наукові праці, які додатково відображають результати дослідження

27. Скирда Т. С. Навчальна програма факультативного курсу «Академічна мобільність» (2020) .
28. Василюшина Н. М., **Скирда Т. С.** Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі. К.: НАУ, 2020. 36 с.
29. Скирда Т. С. Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин. Навчально-методичний посібник для студентів ЗВО. К.: НАУ, 2020. 122 с.

Додаток С

Відомості про апробацію результатів дисертації

Масові науково-практичні міжнародного рівня:

1. 17 Міжнародна науково-практична конференція «English in Globalized World», м. Кам'янець-Подільський (Україна) 15-16 березня 2012 року, заочна форма участі. Тема доповіді: «*Neologisms in modern English XVII tesol*».
2. V Міжнародна науково-практична конференція «Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти», м. Луганськ (Україна), 25-27 грудня 2012 року, заочна форма участі. Тема доповіді: *Модернізація системи вищої освіти в Україні*.
3. Международная научно-практическая конференция «Современные направления теоретических и прикладных исследований», м. Одеса (Україна), 19-30 марта 2013 года, заочна форма участі. Тема доповіді: *Academic mobility in higher education*.
4. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми вищої професійної освіти», м. Київ (Україна), 21-22 березня 2013 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Преваги компетентнісно орієнтованої освіти*.
5. Міжнародна науково-практична конференція «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей», м. Київ (Україна), 7-8 червня 2013 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Формування готовності студентів вищих технічних закладів до академічної мобільності*.
6. IV Міжнародна науково-практична конференція «Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура», м. Київ (Україна), 16-17 вересня 2018 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Академічна мобільність в освітньому просторі України*.
7. V щорічна Міжнародна науково-практична конференція «Інтелектуальна

- та емоційна складові навчання іноземних мов: новітні тенденції і виклики для вищої школи», м. Київ (Україна), 7 червня 2019 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Критеріальні характеристики готовності до міжнародної академічної мобільності.*
8. International scientific Conference «Advances of science», Karlovy Vary – Kyiv (Ukraine, Czech Republic), October 11, 2019 year, заочна форма участі. Тема доповіді: *Динамічні зміни українських студентів в рамках академічної мобільності.*
  9. XV International scientific and practical Conference «Fundamental and applied science – 2019», t. Sheffield (Great Britain), October 30 – November 7, 2019 year, заочна форма участі. Тема доповіді: *The peculiarities of professional training of future bachelors in international relations at the National Aviation University.*
  10. XV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2019», t. Przemyśl (Poland), 07 – 15 listopada 2019 roku, заочна форма участі. Тема доповіді: *A legal basis for the formation of academic mobility for future bachelors in international relations in the process of professional.*
  11. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики», м. Київ (Україна), 22 квітня 2020 року, очна форма участі. Тема доповіді: *A rapid decline of international academic mobility 2020.*

Масові науково-практичні всеукраїнського рівня:

12. Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі», м. Київ (Україна), 18 березня 2010 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Мотиваційний підхід як основа підготовки повноцінного фахівця своєї справи.*
13. Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі», м. Київ

- (Україна), 18 березня 2011 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Public speaking tasks*.
14. Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми вищої професійної освіти України», м. Київ (Україна), 24-25 березня 2011 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Definitions and connotations in the English language*.
  15. V Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми викладання іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі», м. Київ (Україна), 16 березня 2012 року, очна форма участі. Тема доповіді: *Формування професійної компетентності майбутнього фахівця*.
  16. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Науковий діалог «Схід – Захід», м. Бахчисарай (Україна), 12 жовтня 2013 року, заочна форма участі. Тема доповіді: *Інтеграція освіти до Європейського простору*.
  17. III Всеукраїнська науково-практична конференція «Придніпровські соціально-гуманітарні читання», м. Кіровоград (Україна), 16 травня 2014 року, заочна форма участі. Тема доповіді: *Нормативно-правова база академічної мобільності*.
  18. Всеукраїнська науково-практична інтернет - конференція «Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури», м. Маріуполь (Україна), 29 березня 2019 року, заочна форма участі. Тема доповіді: *Рівень володіння англійською мовою в рамках академічної мобільності*.

Додаток Т

Довідки про впровадження результатів дослідження

Міністерство освіти і науки України
**Житомирський державний університет
 імені Івана Франка**
 Вул. В. Бердичівська, 40,
 м. Житомир, 10008
 телефон /факс (0412) 43-14-17
 E-mail: zu@zu.edu.ua Web: www.zu.edu.ua
 код ЄДРПОУ 02125208

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University
 40, Velyka Berdychivska Str.,
 City of Zhytomyr Ukraine, 10008
 Tel/Fax (0412) 43-14-17
 E-mail: zu@zu.edu.ua Web: www.zu.edu.ua
 USREOU 02125208

Від 30.06.2020 № 1/452
 На № _____ від _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Скирди Тетяни Сергіївни в освітній процес Житомирського державного
 університету імені Івані Франка

Упровадження результатів дисертаційного дослідження Скирди Тетяни Сергіївни на тему «Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (спеціальність 13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти) в освітній процес Житомирського державного університету імені Івані Франка здійснювалося упродовж 2018-2019 н.р.

В освітню практику університету упроваджувалися ідеї автора, що мають універсальний характер незалежно від спеціальності здобувача вищої освіти, зокрема: формування готовності студентів до реалізації права на академічну мобільність в освітньому процесі ЗВО; реалізація педагогічних умов упровадження академічної мобільності у ЗВО (напр.: інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО; формування готовності студентів до реалізації права на академічну мобільність у ЗВО; добір й структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО тощо).

Ефективними у процесі упровадження виявилися «Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів закладів вищої освіти в сучасному просторі» (2020), розроблені Т. С. Скирдою (у співавторстві) для студентів і викладачів.

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження обговорена і затверджена на засіданні кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами (протокол № 17 від 25 червня 2020 року).

Завідувач кафедри педагогіки, професійної
 освіти та управління освітніми закладами
 доктор педагогічних наук, професор

О.С. Антонова

Проректор з наукової і міжнародної роботи,
 Житомирського державного університету імені
 кандидата економічних наук, доцент

Босян

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національного
авіаційного університету
з навчальної роботи
А.Г. Гудманян

2020 р.

АКТ

про впровадження в освітній процес
результатів дисертаційного дослідження

СКИРДИ Тетяни Сергіївни

**«Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з
міжнародних відносин у професійній підготовці»**

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04. – «Теорія і методика професійної освіти»

Комісія у складі:

голови комісії	Волошина Юрія Олексійовича	- декана Факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету, д-ра юридичних наук, професора;
членів комісії:	Сидоренко Катерини Вікторівни	- заступника декана з навчально-методичної роботи ФМВ, канд. екон. наук, доцента;
	Гончаренко- Закревської Наталії Валеріївни	- завідувача кафедри іноземних мов ФМВ, канд. пед. наук, доцента

засвідчує, що результати дисертаційної праці Скирди Т. С. успішно впроваджувалися в освітньому процесі Факультету міжнародних відносин НАУ починаючи з 2014-2015 н.р. (з початку здійснення експериментального етапу роботи) й дотепер. Зокрема, ефективною є розроблена Скирдою Т.С. система (модель) формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин, яка має шість компонентів (цільовий, компонент методологічного забезпечення, організаційно-правовий, змістово-педагогічний, діагностичний, результативний) і структурно-компонентний склад, що включає мету; принципи освіти; наукові підходи; види освіти; нормативно-правовий супровід; педагогічні умови; форми навчання за програмами академічної мобільності; критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до реалізації права на академічну мобільність в освітньому процесі ЗВО; результат – досягнута ефективність формування академічної мобільності у майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у процесі професійної підготовки у НАУ.

В освітньому процесі закладу знайшли застосування й отримали схвальні відгуки науково-педагогічних працівників такі прикладні розробки авторки як

навчально-методичний комплекс для викладачів та студентів з формування академічної мобільності, що включає навчальну програму факультативного курсу «Академічна мобільність», навчально-методичний посібник «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин», практичні розробки до проведення занять із вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності» для студентів і викладачів факультету міжнародних відносин НАУ.

Результати дослідно-експериментального дослідження Скирди Т.С. на тему «Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці» свідчать про підвищення готовності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до реалізації права на академічну мобільність в освітньому процесі ЗВО.

Голова комісії

Ю.О. Волошин

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46009; тел./факс +380 (352) 475051;
www.tneu.edu.ua; rektor@tneu.edu.ua; код ЄДРПОУ 33680120

N 126-24/758

22. 06 2020
ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Тернопільського
національного економічного
університету
к. ф.-м.н., доцент

М.І. Шинкарик
2020

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Скирди Тетяни Сергіївни в освітній процес Тернопільського національного
економічного університету

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Комісія у складі:

Голови комісії: Фліссака Костянтина Андрійовича, професора кафедри міжнародного права та міграційної політики, доктора економічних наук, професора

членів комісії: Щербяка Юрія Адамовича, професора кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, доктора педагогічних наук, професора
Дракохруст Тетяни Вікторівни, завідувача кафедри міжнародного права та міграційної політики, кандидата наук з державного управління, доцента

склала цей акт про те, що упровадження результатів дисертаційного дослідження Скирди Тетяни Сергіївни на тему «Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (спеціальність 13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти) було розпочато з 2018-2019 н.р.

В освітньому процесі закладу були успішно застосовані ідеї авторки щодо структурування готовності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин до реалізації права на академічну мобільність в освітньому процесі ЗВО, яке передбачало розгляд цього феномену у єдності мотиваційної; когнітивної; комунікаційної, професійно-операційної; соціально-психологічної складової.

Схвалення професорсько-викладацького колективу закладу викликали пропозиції авторки щодо актуальності формування академічної мобільності студентів сучасних ЗВО, що дасть змогу розв'язати низку важливих питань: накопичити інтелектуальний потенціал у академічному середовищі; збагатися продуктивним досвідом інших країн у наданні якісної вищої освіти; зробити привабливим освітній та науковий простір вищої освіти, об'єднати його спільними академічними й загальнолюдськими цінностями; уніфікувати підходи до здобуття вищої освіти в різних країнах в умовах життєвої й трудової міграції; зреалізувати обмін культурних традицій країн в умовах особистісної й освітньої комунікації, проживання в іншому етнічному середовищі тощо.

Ефективними у процесі упровадження виявилися такі практичні напрацювання Т. С. Скирди як навчально-методичний посібник з факультативного курсу «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин», методичні розробки до проведення занять із вивчення навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Друга іноземна мова спеціальності» для студентів і викладачів.

Голова комісії:

професор кафедри міжнародного
права та міграційної політики,
доктор економічних наук, професор

К.А. Фліссак

Члени комісії:

професор кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності,
доктор педагогічних наук, професор

Ю.А. Щербяк

завідувач кафедри міжнародного
права та міграційної політики,
кандидат наук з державного
управління, доцент

Т.В. Дракохруст

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені М. П. ДРАГОМАНОВА
 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9
 Телефон: 234-11-08

47.06.2008 № 58
 На № _____

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

СКИРДИ ТЕТЯНИ СЕРГІЇВНИ

на тему «Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (спеціальність 13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти)

У освітньому процесі факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова запроваджуються ідеї авторки, що мають універсальний характер незалежно від спеціальності майбутнього фахівця з вищою освітою. Зокрема успішно застосовано такі ідеї як формування готовності студентів до реалізації права на академічну мобільність в освітньому процесі ЗВО, реалізація педагогічних умов упровадження академічної мобільності у ЗВО, а саме: інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО; добір й структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО тощо.

Схвалення професорсько-викладацького колективу закладу викликали пропозиції авторки щодо актуальності формування академічної мобільності студентів сучасних ЗВО, що дасть змогу розв'язати низку важливих питань: накопичити інтелектуальний потенціал у академічному середовищі; збагатися продуктивним досвідом інших країн у наданні якісної вищої освіти; зробити привабливим освітній та науковий простір вищої освіти, об'єднати його спільними академічними й загальнолюдськими цінностями; уніфікувати підходи до здобуття вищої освіти в різних країнах в умовах життєвої й трудової міграції; зреалізувати обмін культурних традицій країн в умовах особистісної й

освітньої комунікації, проживання в іншому етнічному середовищі тощо.

Ефективними у процесі упровадження виявилися такі практичні напрацювання Т. С. Скирди (у співавторстві) як «Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів закладів вищої освіти в сучасному просторі» (2020) для студентів і викладачів.

Проректор з наукової роботи
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова
доктор фізико-математичних наук, професор

Торбін Г. М.

Заступник декана з наукової роботи та
міжнародних зв'язків Факультету
педагогіки і психології
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова
доктор педагогічних наук, професор

Матвієнко О. В.

079370

Приватне акціонерне товариство
«Вищий навчальний заклад
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»

The Private Joint-Stock Company
«Higher Education Institution
«Interregional
Academy
of Personnel Management»

Україна, 03039, Київ-39, вул. Фрометівська, 2,
Тел. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

2, Frometivs'ka Str., 03039 Kyiv, Ukraine,
Tel. +38 (044) 490-95-00, maup.com.ua
e-mail: iapm@iapm.edu.ua

« 05 » червня 20 20 № 3336

АКТ

про впровадження в освітній процес
матеріалів дисертаційної роботи
СКИРДИ ТЕТЯНИ СЕРГІЇВНИ на тему
«Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з
міжнародних відносин у професійній підготовці»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти

Матеріали дисертації Скирди Тетяни Сергіївни на тему «Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці» упроваджено в освітній процес Міжрегіональної академії управління персоналом у процесі підготовки здобувачів вищої освіти Галузі знань 29 «Міжнародні відносини». Зокрема, ефективним є розроблений Т.С. Скирдою навчально-методичний комплекс для викладачів та студентів з формування академічної мобільності, що включає навчальну програму факультативного курсу «Академічна мобільність» (2020), навчально-методичний посібник «Академічна мобільність майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин» (2020). Окрім того, запропонована здобувачкою структурно-функціональна модель формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин має низку переваг у процесі її практичного застосування в освітньому процесі закладу, оскільки передбачає науково обґрунтований комплекс педагогічних умов, серед яких ефективність підтвердили такі як інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО; добір й структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм та видів академічної мобільності в освітньому процесі.

Результати дослідження Скирди Т.С. отримали позитивну оцінку, вони є актуальними, мають практичну значущість і рекомендуються для впровадження у освітній процес у закладах вищої освіти.

Ректор

M. F. Goncharenko

М.Ф.Гончаренко

КИЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Україна, м. Київ-03179,
вул. Львівська, 49
Тел.: 334-30-46
594-03-01
Факс: 503-02-77

<http://www.kyvu.edu.ua>
e-mail: info@kyvu.edu.ua

KYIV INTERNATIONAL
UNIVERSITY

49, Lvivska str.
03179-Kyiv; Ukraine
Tel.: 334-30-46
594-03-01
Fax: 503-02-077

<http://www.kyvu.edu.ua>
e-mail: info@kyvu.edu.ua

15.06.20. № 141

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Скирди Тетяни Сергіївни в освітній процес
ПЗВО «Київський міжнародний університет»

Упровадження результатів дисертаційного дослідження Скирди Тетяни Сергіївни на тему «Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (спеціальність 13.00.04. – Теорія і методика професійної освіти) було розпочато з 2018 – 2019 н.р.

В освітньому процесі ННІ міжнародних відносин КиМУ було успішно застосовано ідеї автора, що мають універсальний характер незалежно від спеціальності майбутнього фахівця з вищою освітою. До таких належать такі, як: формування готовності студентів до реалізації права на академічну мобільність в освітньому процесі ЗВО у єдності мотиваційної; когнітивної та комунікаційної, професійно-операційної та соціально-психологічної складових; реалізація педагогічних умов упровадження академічної мобільності у ЗВО (інтернаціоналізація освітнього середовища ЗВО; формування готовності здобувачів вищої освіти до реалізації права на академічну мобільність у ЗВО; добір й структурування змісту навчання, підвищення комунікаційної спрямованості освітнього процесу для ефективної іншомовної комунікації; оптимальне поєднання форм і видів академічної мобільності в освітньому процесі ЗВО).

Ефективними у процесі упровадження були також практичні напрацювання Т. С. Скирди (у співавторстві), зокрема «Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів закладів вищої освіти у сучасному просторі» (2020) для студентів і викладачів.

Проректор
з науково-педагогічної роботи,
доктор педагогічних наук, професор

Мартиненко С.М.

ПОГОДЖЕНО

Проректор Ужгородського
національного університету
педагогічної роботи
Лендвел М.О.

2020 р.

ДОВІДКА

про впровадження в навчальний процес матеріалів
дисертаційної роботи

Скирди Тетяни Сергіївни

**«Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у
професійній підготовці»**

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
(спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти)

Голови комісії – к.і.н., доц. Андрейко Віталія Івановича,
заст.декана факультету історії та міжнародних
відносин, в.о. завідувача кафедри міжнародних
студій та суспільних комунікацій
членів комісії: – к.і.н., доц., Мателенка Юрія Павловича,
доцента кафедри міжнародних студій та
суспільних комунікацій,
– к.політ.н. Шелемби Михайла Михайловича,
доцента кафедри міжнародних студій та
суспільних комунікацій.

Результати кандидатської дисертації Т.С. Скирди на тему "Формування академічної мобільності майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин у професійній підготовці" впроваджувалися в освітній процес Ужгородського національного університету протягом 2018-2020 навчальних років, через посилення для підготовки бакалаврів вищої освіти в галузі знань "Міжнародні відносини".

Формами впровадження результатів дослідження Т.С.Скирди: актуальність міждисциплінарних зв'язків, характеристика поняттєво-категорійного апарату дослідження проблеми формування академічної мобільності студентів у процесі набуття майбутньої професії, поінформованості й дієвості студентів стосовно формування академічної мобільності, реальний етап сформованості знань, умінь і способів щодо застосування міжкультурної комунікації майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин, визначення рівня сформованості до академічної мобільності.

Теоретична та методична робота з ознайомленням бакалаврів із сутністю процесу академічних обмінів та технологією їх реалізації забезпечує вдосконалення навичок і вмінь майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин.

Під час апробації наукового дослідження Т.С. Скирди зроблено висновок про доцільне впровадження отриманих результатів в освітній процес закладів вищої освіти з метою формування академічної мобільності у професійній підготовці.

Голова комісії

Андрейко В.І.